

BIBLIOTEKŲ TYRIMAI LIETUVOJE

MOKSLINIŲ STRAIPSNIŲ RINKINYS

T. 3

LIETUVOS NACIONALINĖ MARTYNO MAŽVYDO BIBLIOTEKA
INFORMACIJOS MOKSLŲ DEPARTAMENTAS

BIBLIOTEKŲ TYRIMAI LIETUVOJE
MOKSLINIŲ STRAIPSNIŲ RINKINYS

T. 3

Vilnius

2017

Recenzavo

Dr. Jaroslav DVORAK (Klaipėdos universitetas)

Dr. Marija PROKOPČIK (Vilniaus universitetas)

Dr. Rasa JANUŠEVIČIENĖ (Lietuvos aklujų biblioteka)

Mokslinė redaktorė

Dr. Jurgita RUDŽIONIENĖ

Leidinio bibliografinė informacija pateikiama
Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos
nacionalinės bibliografijos duomenų banke (NBDB)

ISBN 978-609-405-156-2

© Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo
biblioteka, 2017

Turinys

PRATARMĖ	7
1. Savivaldybių viešųjų bibliotekų personalo sudėties ir pokyčių 2007–2014 metais analizė. Elvyda SKUODYTĖ	12
Santrauka	12
1.1. Įvadas	13
1.1.1. Tyrimo problema	15
1.1.2. Pagrindiniai vartojami terminai	17
1.1.3. Tyrimo metodika	20
1.2. Bibliotekininko profesija	23
1.3. Savivaldybių viešosiose bibliotekose įsteigtų darbo vietų analizė	37
1.3.1. Darbo vietų pasiskirstymo pagal atskiras darbuotojų kategorijas SVB sistemose analizė	40
1.3.1.1. Darbo vietų SVB sistemų centrinėse bibliotekose (CB) analizė	47
1.3.1.2. Darbo vietų teritoriniuose padaliniuose analizė	56
1.3.2. Darbo vietų pokyčių 2007–2014 m. analizė	60
1.4. Savivaldybių viešųjų bibliotekų sektoriaus darbuotojų grupių charakteristikos	69
1.4.1. Operacinio branduolio specialistų grupės analizė	69
1.4.2. Operacinio branduolio specialistų grupės atskirose SVB struktūrose analizė	77
1.4.2.1. Operacinio branduolio specialistų CB analizė	78
1.4.2.2. Operacinio branduolio specialistų grupės SVB teritoriniuose padaliniuose analizė	88
1.4.3. Darbuotojų struktūros pokyčiai 2007–2014 m. SVB teritoriniuose padaliniuose	98
1.4.4. Operacinio branduolio specialistai SVB sektoriuje: apibendrinimas	108
1.5. Išvados	113
1.6. Rekomendacijos	120
Literatūra	121
Summary	127

2. Lietuvos bibliotekininkystė 1918–1940 metais (istoriografija).	
Petras BIVEINIS	129
Santrauka	129
2.1. Įvadas	130
2.2. Bibliotekų tinklo formavimasis ir jų veiklos teisinis reglamentavimas ...	134
2.3. Bibliotekininkystės teorinė mintis	137
2.4. Mokyklų bibliotekos ir vaikų skaitymas	141
2.5. Vytauto Didžiojo universiteto biblioteka	143
2.6. Valstybinės viešosios ir visuomeninės bibliotekos	146
2.7. Asmeninės bibliotekos	151
2.8. Mažiau žinomų bibliotekininkų vardai. Kitos temos	158
2.9. Atgavus Vilnių ir Vilniaus kraštą	164
2.10. Išvados	166
Literatūra	168
Summary.....	174

PRATARMĖ

Visai neseniai bibliotekų bendruomenę pasiekusi žinia apie Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos (LNB) išleistą mokslinių straipsnių rinkinio *Bibliotekų tyrimai Lietuvoje* pirmą tomą tyrėjams atvėrė naują galimybę pažvelgti į sudėtingą ir daugialypę viešųjų bibliotekų veiklą, pateikti savo tyrimų rezultatus ir rekomendacijas profesinei bendruomenei ir visuomenei. Šiandien jau turime tris šio leidinio tomus, išleistus 2015–2017 m. Juose publikuojama ne tik bibliotekų bendruomenei, bet ir savivaldos atstovams, politikams, finansuotojams ir plačiajai visuomenei aktuali bibliotekų tyrimų medžiaga. Šių tyrimų ir straipsnių autoriai – LNB Informacijos mokslų departamento Bibliotekininkystės skyriaus (buv. LNB Bibliotekininkystės centro) darbuotojai.

Pirmuose dviejuose tomuose išspausdinta keturių tyrimų, atliktų LNB Informacijos mokslų departamento Bibliotekininkystės skyriaus tyrėjų, medžiaga. Tai Elvydos Skuodytės ir dr. Petro Biveinio *Lietuvos savivaldybių viešųjų bibliotekų integravimas į savivaldos kultūros ir socialinės plėtros strategijas*¹ (1 tome) bei E. Skuodytės *Savivaldybių viešųjų bibliotekų organizacinių struktūrų analizė*² (2 tome), Dalios Jaskonienės *Savivaldybių*

¹ Skuodytė E., Biveinis P. Lietuvos savivaldybių viešųjų bibliotekų integravimas į savivaldos kultūros ir socialinės plėtros strategijas. In: *Bibliotekų tyrimai Lietuvoje: mokslinių straipsnių rinkinys*. T. 1. Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, 2015, p. 10–133.

² Skuodytė E. Savivaldybių viešųjų bibliotekų organizacinių struktūrų analizė. In: *Bibliotekų tyrimai Lietuvoje: mokslinių straipsnių rinkinys*. T. 2. Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, 2016, p. 12–140.

*pagrindinių viešųjų bibliotekų veiklos tyrimas taikant BIX (Bibliotheksindex) metodiką*³ (1 tome) ir tęsinys *Savivaldybių viešųjų bibliotekų sistemos veiklos tyrimas taikant BIX (Bibliotheksindex) metodiką*⁴ (2 tome).

Straipsnių rinkinio *Bibliotekų tyrimai Lietuvoje* 3 tome siūlomi du straipsniai, kuriuose analizuojama itin aktuali ir svarbi nūdienos bibliotekoms tematika. Šiuos tyrimus atliko ir straipsnius publikuoja LNB Informacijos mokslų departamento Bibliotekininkystės skyriaus tyrėjai E. Skuodytė ir dr. P. Biveinis. Abu autoriai turi ilgametę praktinio darbo patirtį. E. Skuodytė puikiai pažįstama ir žinoma visai profesinei bendruomenei, yra sukaupusi nemenką bibliotekinės veiklos darbo patirtį – daugelį metų darbavosi Vilniaus apskrities Adomo Mickevičiaus viešojoje bibliotekoje direktoriaus pavaduotoja. Pastaraisiais metais E. Skuodytė atlieka intensyvią tiriamąją bibliotekininkystės veiklą LNB Informacijos mokslų departamento Bibliotekininkystės skyriuje. Dr. P. Biveinis, sukaupęs nemenką mokslinio, pedagoginio darbo stažą, yra to paties skyriaus darbuotojas ir kelerius pastaruosius metus tyrinėja teorinius ir praktinius bibliotekininkystės klausimus. Vertingų pastabų pateikė recenzentai dr. Jaroslavas Dvorakas (Klaipėdos universitetas), dr. Marija Prokopčik (Vilniaus universitetas) ir dr. Rasa Januševičienė (Lietuvos aklyjų biblioteka).

Pirmojo straipsnio *Savivaldybių viešųjų bibliotekų personalo sudėties ir pokyčių 2007–2014 metais analizė* autorė E. Skuodytė pristato tyrimo, kuriuo siekiama nustatyti savivaldybių viešųjų bibliotekų sistemų būklę ir jų galimybes integruotis į socialinę aplinką, trečiojo etapo rezultatus (pirmųjų dviejų etapų tyrimų rezultatai publikuoti pirmuose dviejuose leidinio tomuose). Šiame straipsnyje autorė analizuoja savivaldybių viešųjų bibliotekų sektoriuje susiformavusią darbo vietų struktūrą bibliotekų

³ Jaskonienė D. Savivaldybių pagrindinių viešųjų bibliotekų veiklos tyrimas taikant BIX (*Bibliotheksindex*) metodiką. In: *Bibliotekų tyrimai Lietuvoje: mokslinių straipsnių rinkinys*. T. 1. Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, 2015, p. 181–268.

⁴ Jaskonienė D. Savivaldybių viešųjų bibliotekų sistemos veiklos tyrimas taikant BIX (*Bibliotheksindex*) metodiką. In: *Bibliotekų tyrimai Lietuvoje: mokslinių straipsnių rinkinys*. T. 2. Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, 2015, p. 141–246.

bazinės organizacinės struktūros modelio pagrindu (operacinio branduolio specialistai, pagrindinių paslaugų aprūpinimo grandies specialistai, organizaciją aptarnaujančios grandies personalas). Išsamiai analizuojamas savivaldybių viešųjų bibliotekų (SVB) sistemų ir atskirų jų struktūrinių dalių (centrinių bibliotekų (CB), teritorinių padalinių) aprūpinimas specialųjį profesinį – bibliotekininkystės, informacijos ir komunikacijos srities – pasirengimą įgijusiais darbuotojais. Autorė tiria, kaip specialistų grupės (operacinio branduolio specialistai, pagrindinių paslaugų aprūpinimo specialistai) pasiskirstę SVB sistemose, daug dėmesio skirdama operacinio branduolio specialistų profesinio pasirengimo ir išsimokslinimo, kvalifikacinių lygių problematikai ir pokyčių tendencijoms 2007–2014 m.

Šio tyrimo rezultatai skatina atkreipti dėmesį ir susirūpinti dėl bibliotekininko profesijos, nes jos ribos tebėra gana neaiškios ir prieštaringos. Dėl šios priežasties sunku tiksliai apibrėžti jai būdingus vaidmenis. Straipsnyje konstatuojama, kad nei bibliotekinei bendruomenei, nei visuomenei nepateikiama pakankamai įrodymų, jog šios profesijos atstovų pasiekimai priklauso nuo įgytų profesinių žinių. Todėl E. Skuodytė atkreipia dėmesį į tai, kad tebėra sunku paneigti nuostatą, kad šį darbą gali dirbti bet kas. Nuolat kintant požiūriui į šiuolaikinę organizaciją ir jos valdymą, integruojant bibliotekose bendruosius vadybos principus, nebuvo sukurta moksliskai pagrįsta koncepcija, kaip šie procesai turėtų būti valdomi, kokie sprendimai padėtų bibliotekoms efektyviau integruotis į nuolat besikeičiančias socialines struktūras.

Straipsnyje teigiama, kad vyraujantys veikėjai visose SVB sistemose ir visuose jų struktūriniuose dariniuose yra operacinio branduolio specialistai, tačiau aukšto kvalifikacinio lygmens profesinių kvalifikacijų koncentracija sektoriuje yra nedidelė, ir daugiausia jų sutelkta pagrindinėse sistemų bibliotekose. Sektoriuje sistemingai didėja bendrųjų ir mažėja profesinių kvalifikacijų dalis, kelia nerimą neproporcingas kaimo ir miesto teritorijų aprūpinimas specialųjį pasirengimą įgijusiais profesionalais, o ribota profesinių kvalifikacijų raiška kaimo teritorijose įsteigtų teritorinių

padalinių personalo struktūrose tampa vis grėsmingesniu veiksmu, ribojančiu galimybes efektyviai moderninti organizacijos valdymo politiką ir numatyti bei plėtoti pokyčių valdymo procesus.

Antrojo tyrimo autorius dr. P. Biveinis straipsnyje *Lietuvos bibliotekininkystė 1918–1940 metais (istoriografija)* siekia atskleisti pagrindines bibliotekininkystės mokslinių tyrimų tendencijas, tematiką, problematiką, apibūdinti pasiekimus ir spręstinas problemas. Daugiausia dėmesio autorius skiria darbams, paskelbtiems po 1990 m. Autorius pastebi, kad atkūrus Lietuvos nepriklausomybę susidarė sąlygos objektyviai tirti Lietuvos bibliotekininkystę, atkrito prievolė teigti „klasinį požiūrį“ ir „partiškumą“. Turint omenyje tyrimų tęstinumą, taip pat atsižvelgiama į pagrindinius mokslininkų darbus, paskelbtus iki 1990 m. Autorius vadovaujasi probleminiu-istoriniu dėstymo principu, kuris sudarė galimybę apibūdinti mokslininkų indėlį šiomis analizuojamomis temomis: bibliotekų veiklos teisinis reglamentavimas, bibliotekinės minties plėtotė, mokyklų bibliotekų raida, valstybinės viešosios ir visuomeninės bibliotekos, Vytauto Didžiojo universiteto biblioteka, asmeninės bibliotekos ir kt. Straipsnyje konstatuojama, kad pasiekta reikšmingų laimėjimų atskleidžiant pagrindines bibliotekų teorijos ir bibliotekinės veiklos kryptis. Straipsnyje taip pat atkreipiamas dėmesys ir į temas, kurios dar nesulaukė reikiamo tyrėjų dėmesio.

Gausios lentelės, paveikslai, diagramos vaizdžiai papildo analizuojamą medžiagą. Skaitytojas, linkęs giliau domėtis šių tyrimų tematika, ras išsamius literatūros sąrašus. Pravartu įsigilinti ir į pateiktas rekomendacijas, nes jos neabejotinai naudingos siekiant gerinti bibliotekų veiklos ir jų teikiamų paslaugų kokybę.

Šis mokslinių straipsnių rinkinys – jau tampantis gražia tradicija LNB veiklos rezultatas. LNB Informacijos mokslų departamento Bibliotekininkystės skyriuje toliau atliekami tyrimai, kuriuos planuojama paskelbti kituose leidinio tomuose.

Leidinyje skiriamas ne tik bibliotekų specialistams – jis tikrai papildytų ir kitų informacijos, kultūros institucijų, švietimo specialistų žinias ir

neabejotinai būtų naudingas kultūros politikos formuotojams, savivaldos atstovams ir visiems, nuo kurių priklauso kokybiška ir sėkminga Lietuvos bibliotekų ateitis.

Padėka

Už itin vertingus profesinius patarimus analizuojant tyrimo rezultatus, kantrybę, taiklias ir profesionalias pastabas, dalykinius komentarus autoriai nuoširdžiai dėkoja straipsnių recenzentams dr. Marijai Prokopčik, dr. Jaroslavui Dvorakui ir dr. Rasai Januševičienei. Šio leidinio mokslinei redaktorei dr. Jurgitai Rudžionienei autoriai širdingai dėkoja už pastabumą, dalykinę ir moralinę pagalbą, meistrišką rūpinimąsi straipsnių turiniu.

1. SAVIVALDYBIŲ VIEŠŲJŲ BIBLIOTEKŲ PERSONALO SUDĖTIES IR POKYČIŲ 2007–2014 METAIS ANALIZĖ

Elvyda SKUODYTĖ

Santrauka

Straipsnyje pristatomi tyrimo, kuriuo siekiama nustatyti savivaldybių viešųjų bibliotekų (SVB) sistemų būklę ir jų galimybes integruotis į socialinę aplinką, trečiojo etapo rezultatai. Nagrinėjama, ar ir kaip šis sektorius aprūpintas specialistais, įgijusiais formalųjį įvairių kvalifikacinių lygių bibliotekinių kūrėjų, bibliografijos, informacijos ir komunikacijos srities išsimokslinimą; tiriama, kaip specialistų grupės (operacinio branduolio specialistai, pagrindinių paslaugų aprūpinimo specialistai) pasiskirsčiusios SVB sistemose, išsamiai analizuojama operacinio branduolio specialistams įkurtose darbo vietose dirbančių darbuotojų profesinio pasirengimo ir išsimokslinimo, kvalifikacinių lygių, kitų parametrų būklė ir pokyčių tendencijos antrąjį šio amžiaus dešimtmetį (2007–2014 m.).

Tyrimo rezultatai rodo, kad bibliotekininko profesijos ribos yra neaiškios, mobilios, prieštaringos, dėl to sunku tiksliai apibrėžti profesijai būdingas funkcijas; konstatuojama, kad nei bibliotekinei bendruomenei, nei visuomenei nepateikiama įrodymų, kad šios profesijos asmenų pasiekimai priklauso nuo įgytų profesinių žinių. Todėl sunku atrinkti geros praktikos standartus, o kartu ir paneigti nuostatą, kad šį darbą gali dirbti bet kas. Keičiantis požiūriui į

šiuolaikinę organizaciją, jos valdymą, integruojant bibliotekose bendruosius vadybos principus, nesukurta moksliskai pagrįsta koncepcija, kaip šie procesai turėtų būti valdomi, kokie sprendimai padėtų sektoriaus bibliotekoms veiksmingiau integruotis į nuolat kintančias socialines struktūras.

Straipsnyje teigiama, kad visose sistemose ir visuose jų struktūriniuose dariniuose vyrauja operacinio branduolio specialistai, tačiau aukšto kvalifikacinio lygmens profesinių kvalifikacijų koncentracija sektoriuje yra nedidelė, daugiausia jų sutelkta pagrindinėse sistemų bibliotekose. Sektoriuje sistemingai daugėja bendrųjų ir mažėja profesinių kvalifikacijų, kelia nerimą neproporcingas kaimo ir miesto teritorijų aprūpinimas specialųjų pasirengimą įgijusiais profesionalais, o ribota profesinių kvalifikacijų raiška kaimo teritorijoje įsteigtų teritorinių padalinių personalo struktūrose yra augantis rizikos veiksnys, ribojantis sistemų galimybes ir efektyviai moderninti organizacijos valdymo politiką, ir numatyti bei plėtoti pokyčių valdymo procesus.

1.1. ĮVADAS

Teoriškai profesionalumas – tai ne tik aukštas žinių, įgūdžių ir pasiektų rezultatų lygis konkrečioje veiklos srityje, bet ir tam tikra sisteminė žmogaus sąmonės, psichikos sankloda. Tai galima aprašyti (identifikuoti, išmatuoti) pagal tam tikrus profesionalumo kriterijus, kurių pagrindas yra profesinės žinios, profesinė patirtis, profesinė kompetencija, profesinis tinkamumas. Profesionalumas gali būti nusakomas ir profesinio produktyvumo, profesinio identiškumo, profesinės brandos kriterijais. Juos galima apibūdinti kaip profesionalumo lygio atitiktį socialiniams profesiniams reikalavimams (profesinis produktyvumas), išmatuoti pasitenkinimo darbu, profesija, karjera, savimi rodikliais, žmogaus požiūriu į profesijos vertybes vertinimu. Tad norint tyrinėti asmenį profesionalumo aspektu jį tektų tyrinėti kaip sudėtingą įvairių lygių sistemą, turinčią ne tik išorines, bet ir sudėtingas vidines, taip pat psichines funkcijas. Tokių tyrinėjimų galimybes riboja tai, kad kol kas neatskleisti psichologiniai

darbo subjekto formavimosi ir vystymosi mechanizmai, dar neaišku, koki vaidmenį šiuose procesuose atlieka bendruomeniniai ir žmogaus vidiniai ištekliai ar pati profesinė aplinka.

Žmogiškųjų išteklių ir personalo vadybos žodyne terminas „profesija“ siejamas su darbu, kuriam reikia specialių įgūdžių, įgytų per tam tikrą laiką ir patvirtintų egzaminais [18, p. 208]. Tad nesuklysimė teigdami, kad profesinės žinios ir intelektualusis profesionalumo komponentas yra privalomas bet kuriai grupei žmonių, kurie siekia būti pripažinti profesionalais. Juos iš kitų darbuotojų grupių ypač išskiria teorinės žinios. Jos atveria galimybes sugrupuoti, apibendrinti praktinius reiškinius; tik apibendrinta žinių sistema leidžia pagrįstai nustatyti sprendžiamas problemas ir uždavinius, užkirsti galimybę svetimoms, destruktivioms intervencijoms. Kitaip tariant, tik teorijoje įvardijama, o perpratus teorines žinias – ir praktinėje veikloje atpažįstama konkrečios profesijos esmė. Ši sąlyga lemia galimybę užtikrinti ir išsaugoti konkrečios profesijos konkurencingumą, išaiškinti visuomenei (neretai – ir patiems tos srities specialistams), kurios pareigos iš esmės yra jų profesionalumo dalykai.

Biblioteka pagal esmę ir funkcijas yra socialinė institucija, kuri tarnauja visuomenei ir jos tikslams. Kartu kiekviena biblioteka yra didesnių *bibliotekų sistemų* (geografinės (miesto, rajono, regiono, šalies), tipologinės (viešųjų, mokyklų, mokslinių, akademinų ar kito tipo) ir platesnių socialinių sistemų (visuomenės informacinės ir kultūrinės, švietimo ir mokslinių tyrimų) dalis. Ir nors bibliotekos vertybinės orientacijos, vertybių saugojimo ir puoselėjimo funkcijos yra ilgametės diskusijos objektas, šiuolaikinė bibliotekininkystė biblioteką suvokia ne kaip pastatą ar saugyklą, o kaip socialinę instituciją, kuri socialinę atsakomybę sieja su intelektinės kūrinijos ir informacijos kaupimu, išsaugojimu ir sklaida [20, p. 49]. Be to, nūdienos biblioteka ne tik kaupia ir saugo žmonijos kūrybą. Turėdama tikslingai sukomplektuotą dokumentų fondą, ji dar turi ir galimybę pasinaudoti daugumos pasaulio bibliotekų ištekliais ir kitais organizuotais informacijos šaltiniais. Taip biblioteka užtikrina sąsajas su

daugybe individų, jų grupių ir institucijų, kurie yra ar gali tapti bibliotekai prieinamų išteklių vartotojais ar tiekėjais. Kartu bibliotekos tampa pasaulinės neformaliosios *kultūrinės edukacinės sistemos dalimi*, nes, be gyventojų informacijos ir skaitymo poreikių tenkinimo, itin reikšmingi tampa ir tų poreikių ugdymo ir visuomenės švietimo tikslai [20, p. 50]. Šioje veikloje taip pat nuolat atsiranda socialinių, ekonominių, technologinių pokyčių ir interesų. Biblioteka turi būti pasirengusi į juos reaguoti, laiku ir patikimai prisitaikyti.

Kiekvienai bibliotekai strateginiams tikslams pasiekti reikia personalo, kuriam būdingos tam tikros charakteristikos, padedančios įgyvendinti jų funkcijas. Profesinės žinios ne tik suteikia toje veiklos srityje dirbantiems asmenims informaciją apie toje veiklos srityje vykstančius procesus, dėsnius, faktus, savitarpio ryšius. Jos lemia profesionalui būdingą mąstymą ir veikimą, sudaro pagrindą ir išugdo gebėjimus nuolatos vertinti ir keisti darbo aplinką. Ir konstatuojamosios (sąvokos, dėsniai, principai, faktai ir pan.), ir procedūrinės (metodai, modeliai, veikimo būdai, mokslinio mąstymo būdai ir pan.) teorinės žinios ir yra tas pagrindas, į kurį ir tegali atsiremti sėkminga profesinė veikla.

1.1.1. Tyrimo problema

SVB bibliotekininko įvaizdžio, savivaldybių ir apskričių viešųjų bibliotekų profesionalių bibliotekininkų kategorijos profesinio ugdymo būklės tyrimai, atlikti pirmajame šio amžiaus dešimtmetyje (2005–2009 m.) [6; 7; 8], iš dalies atskleidė viešųjų bibliotekų sektoriuje susiformavusias šių įstaigų personalo raidos problemas, didžiausius rizikos veiksnius, ribojančius viešųjų bibliotekų galimybes veikti patikimai ir profesionaliai. Viena iš pavojingiausių tendencijų – SVB darbuotojų, įgijusių sisteminių formalųjų išsimokslinimą (aukštąjį ir aukštesnįjį bibliotekininkystės, informacijos ir komunikacijos studijų krypties), stoka ir sistemingas jų dalies mažėjimas bendroje sektoriaus darbuotojų struktūroje. Šių tyrimų autorių

nuomone, tokia situacija susiklostė dėl daugelio priežasčių: mokymo įstaigų, rengiančių aukštesniojo kvalifikacinio lygmens bibliotekininkystės srities specialistus, panaikinimo (1993, 1995 m.); žemo bibliotekininko profesijos statuso, išreiškiamo mažiausiu darbo užmokesčiu, palyginti su kitomis „žmogus–žmogus“ grupei priskiriamomis profesijomis; aukštųjų mokyklų negebėjimo parengti reikiamo specialistų skaičiaus bibliotekoms; šias studijas baigusiu absolventų nenoro dirbti periferijoje ir pan. Galima neabejoti, kad ši tendencija dar sustiprės, nes 2013 m. sustabdytas studentų priėmimas į bibliotekininkystės ir informacijos krypties studijų programas universitetinėse aukštosiose mokyklose.

Darbuotojų profesinė kvalifikacija yra vienas svarbiausių veiksnių pasirenkant sektoriaus plėtros strategiją. Profesinės kvalifikacijos lygis galų gale lemia ir priimamų sprendimų kokybę, ir jų patikimumą, ir įgyvendinimo terminus. Personalo kvalifikacinių pajėgumų tobulinimas ir plėtra yra esminė sąlyga naujoms paslaugoms atsirasti, plėtotis ir naudojamiems technologiniams sprendimams atnaujinti. Profesinių žinių nuvertinimas, sprendimo galios atidavimas profesinėms grupėms, stokojančioms specialaus sisteminio išsimokslinimo, visapusiško išmanymo, pranokstančio dalinius aiškinimus ar trumpalaikes strategijas, destabilizuoja profesinę veiklą.

Bibliotekų sektoriuje itin svarbu sukurti nenutrūkstamo mokymo sistemą, ypač bazinio profesinio pasirengimo srityje. Prieš rengiant šiuos sprendimus, būtina nustatyti profesinės bendruomenės (ar atskiros jos dalies) profesinį pajėgumą. Tai padėtų suprasti sistemą, sektoriaus poreikius pasirenkant ateities plėtros kelius ir siekiant išvengti rizikos ir (ar) neapibrėžtumo. Tinkamas žmogiškųjų išteklių įvertinimas suteikia galimybę tiksliau nustatyti ir įgyvendinti sektoriaus raidos socialines technologijas.

Tyrimo tikslas – nustatyti šalies SVB sektoriaus aprūpinimo profesionaliais būkle ir sektoriaus personalo pokyčių (2007–2014 m.) tendencijas.

Tyrimo uždaviniai:

- išanalizuoti SVB sektoriuje susiformavusią darbo vietų struktūrą bibliotekų bazinės organizacinės struktūros modelio pagrindu (operacinio branduolio specialistai, pagrindinių paslaugų aprūpinimo grandies specialistai, organizaciją aptarnaujančios grandies personalas);
- ištirti SVB sistemų ir atskirų jų struktūrinių dalių (centrinių bibliotekų (CB), teritorinių padalinių) aprūpinimą specialųjį profesinį – bibliotekininkystės, informacijos ir komunikacijos srities – pasirengimą formalaus mokymosi būdu įgijusiais darbuotojais;
- nustatyti pagrindines pokyčių tendencijas (2007–2014 m.) operacinio branduolio specialistų struktūroje pagal įgyto formalaus pasirengimo darbui bibliotekose požymius;
- rekomenduoti korekcinis veiksmus, kurie padėtų sumažinti neigiamą poveikį sektoriaus plėtrai.

1.1.2. Pagrindiniai vartojami terminai

Bibliotekos darbuotojas. Asmuo, kuris dirba bibliotekoje gaudamas atlyginimą.

Darbo vieta (pareigybė, pareigybinis vienetas) – su atskiru žmogumi nesiejama tam tikrų pareigų etatinė vieta; bibliotekos organizacinės struktūros vienetas, tarnybos vieta, susieta su konkrečiomis pareigomis ir atsakomybe. *Darbo vieta matuojama viso etato ekvivalentu (VEE), kuris atitinka Lietuvos Respublikos darbo kodekse nustatytą darbo laiko trukmę (40 darbo valandų per savaitę).*

Formalusis švietimas – valstybės reglamentuojamas ir kontroliuojamas lavinimasis, mokymasis ir studijos, kurias sėkmingai baigus gaunamas valstybės pripažįstamas diplomą arba pažymėjimas. Formalusis švietimas teikiamas mokymo institucijose, turinčiose aiškiai apibrėžtus

mokymo tikslus, laiką ir lėšas. Formaliojo mokymosi pasiekimus paliudija valstybės pripažįstami dokumentai.

Kompetencija – gebėjimas atlikti tam tikrą veiklos dalį (operaciją), remiantis įgytų žinių, įgūdžių, gebėjimų, įsitikinimų ir vertybinių nuostatų visuma. Tam tikrų kompetencijų visuma sudaro kvalifikaciją. Kompetencija yra objektyvusis mokymosi ar studijų rezultatas.

Kvalifikacija – tam tikrų žinių, įgūdžių ir gebėjimų (kompetencijų) visuma, kurią įgijęs asmuo gali efektyviai ir kokybiškai dirbti pagal atitinkamą profesiją. Kvalifikacija žymi tinkamumo tam tikrai profesinei veiklai atlikti formalaus pripažinimo laipsnį, paprastai patvirtinamą valstybės pripažįstamu dokumentu.

Kvalifikuoti specialistai – bibliotekos darbuotojai, turintys kitą (ne bibliotekininko ir (arba) informacijos mokslų specialisto) kvalifikaciją ir nekuriantys pagrindinių bibliotekos veiklos produktų ar paslaugų. Išsilavinimas gali būti įgytas formaliais būdais arba ilgą laiką dirbant profesinį darbą prižiūrint specialistui buhalterinės apskaitos, darbo kompiuteriu, personalo valdymo, dokumentų restauravimo ir knygų įrišimo, vidaus audito ir kt. srityse.

Organizaciją aptarnaujanti grandis – organizacinės struktūros dalis, kuri organizuoja ir teikia netiesioginę pagalbą sprendžiant esminius organizacijos uždavinius. *Organizaciją aptarnaujančios grandies* specialistai šiuo metu Lietuvos bibliotekų veiklos praktikoje vartojamoje terminijoje iš dalies prilygsta *kvalifikuotų specialistų, iš dalies techninių darbuotojų* kategorijai priskiriamies bibliotekos darbuotojams.

Operacinis organizacijos branduolys – organizacijos dalis, kurioje atliekami veiksmai, tiesiogiai susiję su organizacijos tikslais. Šios funkcijos

užtikrina organizacijos konkurencingumą, be jų negali būti jokios korporatyvinės veiklos. Bibliotekoje tai yra bibliotekinio ir informacinio produkto gamyba ir bibliotekos teikiamos paslaugos.

Operacinio organizacijos branduolio specialistai – šiuo metu Lietuvos bibliotekų veiklos praktikoje vartojamoje terminijoje jie atitinka *profesionalių bibliotekininkų* kategorijai priskiriamus bibliotekos darbuotojus.

Pagrindinių paslaugų aprūpinimo grandis – šios bibliotekos organizacinės dalies funkcijos tiesiogiai siejasi pagrindinėmis bibliotekos funkcijomis; jei tokių funkcijų nebūtų, dažniausiai nebūtų galima įgyvendinti ir pagrindinių funkcijų. *Pagrindinių paslaugų aprūpinimo grandies* specialistai šiuo metu Lietuvos bibliotekų veiklos praktikoje vartojamoje terminijoje *iš dalies* prilygsta *kvalifikuotų specialistų* kategorijai priskiriamiems bibliotekos darbuotojams.

Profesionalus bibliotekininkas – asmuo, kuris turi bibliotekininystės ir (arba) informacijos mokslų išsilavinimą ir kurio pareigoms toks profesionalus išsilavinimas yra būtinas. Išsilavinimas gali būti įgytas formaliais būdais arba ilgą laiką dirbant profesinį darbą, prižiūrint specialistui (išskyrus bibliotekose dirbančius savanorius arba visuomeniniais pagrindais dirbančius asmenis).

Strateginio organizacijos valdymo grandis – grandis, kurioje veikia asmenys, visiškai atsakingi už organizacijos veiklą; jų uždavinys – užtikrinti, kad būtų įgyvendinta organizacijos misija, šioje grandyje formuojama bibliotekos strategija, numatomos veiklos kryptys, tikslai ir prioritetai, tvirtinami principiniai sprendimai, modeliuojama pati organizacijos struktūra.

Techniniai darbuotojai – visi kiti bibliotekos darbuotojai, nesvarbu, kokia jų kvalifikacija (apsaugos darbuotojai, pagalbinių darbuotojai, valytojai, budėtojai, prižiūrėtojai ir tiekėjai, krovėjai, vairuotojai ir t. t.).

Vidurinė organizacijos valdymo grandis – grandis, kurioje veikia asmenys, sujungiantys strateginio valdymo grandį su operaciniu organizacijos branduoliu. Šios struktūrinės dalies paskirtis – užtikrinti grįžtamąjį ryšį tarp aukščiausios valdymo grandies ir operacinio organizacijos branduolio; joje nustatomi veiklos uždaviniai, parenkamos jų įgyvendinimo priemonės ir užtikrinamas informacijos perdavimas visoje organizacijos struktūroje.

1.1.3. Tyrimo metodika

Tyrimas orientuotas į objekto išorinių požymių, kurie gali būti išmatuoti ir išreikšti skaičiais, analizę. Tyrimui surinkti, sugrupuoti ir įvairiais aspektais analizuoti oficialiai skelbiami duomenys, kuriuos kasmet pateikia SVB ir kurie sukaupti duomenų bazėje *Lietuvos bibliotekų statistika* [34].

Kiekybinių tyrimų duomenims analizuoti naudojamas aprašomosios statistikos metodas. Taip siekiama sutelkta pateikti dideliuose duomenų masyvuose esančią informaciją, skaičiuojami kintamųjų dažniai, siekiant pastebėti dažniausiai ar rečiausiai pasikartojančias duomenų aibės savybes, padėties ir sklaidos charakteristikas.

Duomenys, reikalingi tyrimo tikslui pasiekti, analizuojami keliais aspektais: siekiama išsiaiškinti visame savivaldybių viešųjų bibliotekų sektoriuje susiformavusią darbo vietų struktūrą pagal profesijas ir funkcijas organizacinėje struktūroje (vertinant organizacinės struktūros bazinio modelio pagrindu); sektoriaus darbuotojų pasiskirstymą sistemose ir jų struktūriniuose dariniuose pagal išsimokslinimo rodiklius, išskiriant dvi pagrindines grupes: 1) darbuotojus, baigusius universitetines ir neuniversitetines (kolegines) bibliotekininkystės, informacijos ir komunikacijos

krypties studijas arba specialiąsias (kultūros) mokyklas (iki 1995 m.);
2) tokių studijų nebaigusius darbuotojus.

Siekiant nustatyti, kaip formalųjį profesinį išsimokslinimą įgiję bibliotekų darbuotojai pasiskirstę šalies teritorijoje, atlikta jų pasiskirstymo atskirose SVB sistemose ir jų struktūriniuose padaliniuose analizė. Savivaldybių viešosios bibliotekos suskirstytos į penkias pagrindines grupes (1 lentelė) pagal teritorijos, kuriai biblioteka teikia paslaugas, charakteristikas (miesto, didžiuosius miestus juosiančių rajonų ir mišrios teritorijos), sistemos dydį, kuris matuojamas darbo vietų (pareigybių, pareigybinių vietų) skaičiumi.

1 lentelė. Lietuvos SVB suskirstymas į grupes pagal darbo vietų skaičių (organizacijos dydį)

Grupės Nr.	Grupės pavadinimas	SVB pavadinimas	Sistemos dydis		Aptarnaujama teritorija (gyventojų skaičius, 2014 m.)			
			Darbo vietų sistemoje skaičius (VEE)	Teritorinių struktūrinių padalinių (filialų) skaičius	Savivaldybės teritorijoje (iš viso)	Iš jų:		
						Savivaldybės administraciniame centre	Savivaldybės miestuose (be administracijos centro)	Savivaldybės kaimo teritorijoje
1.	Didžiųjų Lietuvos miestų SVB (6 SVB)	Kauno m. SVB	153,00	29	306 888	306 888	0	0
		Vilniaus m. SCB	135,00	19	537 152	526 356	10 848	312
		Klaipėdos m. SVB	74,00	13	158 541	158 541	0	0
		Panevėžio m. SVB	59,00	6	97 343	97 343	0	0
		Šiaulių m. SVB	54,00	7	106 470	106 470	0	0
		Alytaus m. SVB	36,00	3	57 281	57 281	0	0
2.	Didžiuosius Lietuvos miestus juosiančių rajonų SVB (6 SVB)	Vilniaus r. SCB	77,00	41	95 035	3981	4992	90 043
		Kauno r. SVB	74,25	31	86 419	13 423	1169	71 827
		Panevėžio r. SVB	70,25	35	37 867	0	1558	36 309
		Klaipėdos r. SVB	54,00	25	51 614	14 945	1372	35 297
		Alytaus r. SVB	51,50	32	27 618	0	2552	25 006
		Šiaulių r. SVB	44,00	29	42 748	0	11 534	31 214
3.	Mišrios (kaimo ir miesto) teritorijas aptarnaujančios SVB:							

Grupės Nr.	Grupės pavadinimas	SVB pavadinimas	Sistemos dydis		Aptarnaujama teritorija (gyventojų skaičius, 2014 m.)			
			Darbo vietų sistemoje skaičius (VEE)	Teritorinių struktūrinių padalinių (filialų) skaičius	Savivaldybės teritorijoje (iš viso)	Iš jų:		
						Savivaldybės administraciniame centre	Savivaldybės miestuose (be administracijos centro)	Savivaldybės kaimo teritorijoje
3.1.	I pogrupis (6 SVB)	Utenos r. SVB	68,00	22	41 751	28 015	0	13 736
		Šilutės r. SVB	67,25	22	43 218	17 152	0	26 066
		Rokiškio r. SVB	64,75	38	33 434	13 844	1754	17 836
		Marijampolės SVB	62,50	26	59 483	39 542	0	19 941
		Ukmergės r. SVB	61,50	28	38 355	22 904	0	15 451
		Tauragės RSVB	61,00	27	42 494	23 737	1647	17 110
3.2.	II pogrupis (11 SVB)	Radviliškio r. SVB	56,50	25	40 567	16 710	2752	21 105
		Mažeikių r. SVB	56,50	25	56 733	36 278	2926	17 569
		Vilkaviškio r. SVB	56,50	31	41 055	11 171	6376	23 502
		Anykščių r. SVB	55,50	23	27 479	10 196	1070	16 213
		Kėdainių r. SVB	55,50	36	51 969	25 971	0	25 998
		Zarasų r. SVB	54,00	18	17 693	6966	675	10 052
		Raseinių r. SVB	52,95	24	36 056	11 033	3006	22 017
		Pasvalio r. SVB	51,00	32	27 245	7261	1138	18 846
		Jonavos r. SVB	50,75	16	45 079	29 679	0	15 400
		Varėnos r. SVB	50,25	24	24 380	9059	0	15 321
3.3.	III pogrupis (18 SVB)	Pakruojo r. SVB	50,00	23	22 549	4984	1442	16 123
		Kaišiadorių r. SVB	49,90	24	32 922	8340	3504	21 078
		Biržų r. SVB	49,40	26	27 026	11 903	1022	14 101
		Kretingos r. SVB	49,16	20	40 595	18 964	1522	20 109
		Joniškio r. SVB	48,50	19	24 890	9470	1605	13 815
		Šalčininkų r. SVB	48,05	25	33 710	6492	4 395	22 823
		Trakų r. SVB	47,75	15	33 899	4967	12 947	15 985
		Elektrėnų r. SVB	47,50	11	24 396	11 699	4745	7952
		Prienų r. SVB	47,00	23	29 023	9613	1159	18 251
		Jurbarko r. SVB	46,75	25	29 184	10 944	519	17 721
		Kupiškio r. SVB	46,60	16	19 425	6980	1007	11 438
		Telšių r. SVB	45,75	29	45 474	24 773	1090	19 611
		Kelmės r. SVB	46,25	25	31 037	8996	2978	19 063
		Lazdijų r. SVB	45,00	24	21 639	4396	1380	15 863
		Ignalinos r. SVB	44,50	20	17 568	5772	858	10 938
Švenčionių r. SVB	44,50	19	26 853	4920	11 285	10 648		

Grupės Nr.	Grupės pavadinimas	SVB pavadinimas	Sistemos dydis		Aptarnaujama teritorija (gyventojų skaičius, 2014 m.)			
			Darbo vietų sistemoje skaičius (VEE)	Teritorinių struktūrinių padalinių (filialų) skaičius	Savivaldybės teritorijoje (iš viso)	Iš jų:		
						Savivaldybės administraciniame centre	Savivaldybės miestuose (be administracijos centro)	Savivaldybės kaimo teritorijoje
		Plungės r. SVB	42,20	18	37 082	19 483	0	17 599
		Šilalės r. SVB	40,00	24	25 533	5507	0	20 026
		Skuodo r. SVB	40,00	19	19 513	6231	0	13 282
3.4.	IV pogrupis (4 SVB)	Molėtų r. SVB	39,50	24	20 032	6302	0	13 730
		Akmenės r. SVB	38,75	13	22 210	8802	4876	8532
		Šakių r. SVB	38,75	22	31 402	5845	3358	22 199
		Širvintų r. SVB	37,50	20	16 908	6197	0	10 711
4.	Mažųjų Lietuvos miestų SVB (5 SVB)	Palangos m. SVB	30,25	0	15 353	15 353	0	0
		Druskininkų SVB	22,50	3	21 221	14 128	0	7093
		Visagino SVB	20,00	1	21 237	20 988	0	249
		Birštono SVB	17,50	3	4460	2525	0	1935
		Neringos SVB	9,50	2	2719	2719	0	0
5.	Mažųjų Lietuvos savivaldybių viešosios bibliotekos (4 SVB)	Kalvarijos SVB	20,00	11	11777	4375	0	7402
		Kazlų Rūdos SVB	18,00	10	12 738	6346	0	6392
		Pagėgių SVB	13,60	8	9124	1886	265	6973
		Rietavo SVB	10,50	6	8399	3635	0	4764
	Iš viso	60 SVB	3001,60	1215	2971 905	1860 883	128 385	982 639

1.2. BIBLIOTEKININKO PROFESIJA

Lietuvoje galiojančiuose teisės aktuose [5; 12; 13; 14; 15; 26; 42] minimos dvi su bibliotekine veikla susijusios profesijos: bibliografas ir bibliotekininkas. Enciklopediniame žodyne *Knygotyra* bibliotekininko profesija apibrėžiama kaip profesija, įgyta specialaus mokymo arba praktinės profesinės veiklos būdu, kurios esmę sudaro informacijos skleidimas visuomenėje bibliotekų išteklių pagrindu, visuomenės intelekto ugdymas [28, p. 56–57]. Žodyne bibliografo profesijos turinys nusakomas kaip „bibliografinių priemonių sudarymas ir informacijos vartotojų bibliografinis aptarnavimas“. Šiame leidinyje ir terminas „bibliografas“, ir terminas

„bibliotekininkas“ apibrėžiami ir kaip pareigos bibliotekose, informacijos tarnybose, leidyklose, knygynuose ir kt. įstaigose, papildant, kad jos gali būti diferencijuojamos pagal darbuotojo kvalifikaciją ir atliekamo darbo sudėtingumą [28, p. 56–57].

Lietuvos profesijų klasifikatoriuje (LPK) *bibliotekininko profesija* priskiriama specialistų grupei, bibliotekininkų ir informacijos specialistų pogrupiui [41], kuriam reikalingos žinios ir įgūdžiai paprastai įgyjami baigus 3–6 metų trukmės aukštosios mokyklos studijas ir įgijus pirmąją kvalifikacinę laipsnį ar aukštojo mokslo kvalifikaciją (ISCED, angl. *International Standard Classification of Education*, 5a ar aukštesnis lygmuo). Ir nors pripažįstama, kad tam tikrais atvejais patirtis ir mokymas darbo vietoje gali pakeisti formalųjį mokymą, išgalėjusi nuostata, kad norint dirbti pagal atitinkamą profesiją dažnai būtina kvalifikacija, įgyta baigus formalųjį mokymą.

LPK pateikiamas ilgesnis profesijų, susijusių su veikla bibliotekose, sąrašas: tai *bibliotekos techniko* profesija, priskiriama technikų ir jaunesniųjų specialistų pogrupiui, 3 kvalifikaciniam lygmeniui, taip pat *bibliotekos tarnautojo* profesija, priskiriama *kitų tarnautojų* pogrupiui ir 2 kvalifikaciniam lygmeniui. 3 kvalifikacijos lygmeniui priskiriamos žinios ir įgūdžiai dažniausiai įgyjami baigus vidurinį mokymą ir 1–3 metų trukmės aukštosios mokyklos studijas (ISCED 5b lygmuo). Žinios ir įgūdžiai, reikalingi 2 lygmens profesijų užduotims kompetentingai atlikti, paprastai įgyjami baigus pagrindinį mokymą (ISCED 2 lygmuo). Kai kurioms profesijoms reikalingas vidurinis mokymas (ISCED 3 lygmuo), į kurį gali įeiti specializuotas profesinis mokymas ar praktinis mokymas darbo vietoje.

LPK pateikiamą platesnį bibliotekininko profesijos aiškinimą tenka daugiau sieti su užsienio bibliotekų praktika. Užsienio šalyse (veiksmingiausiai modeliai sudaryti ir labiausiai paplitę Kanados, JAV, Australijos, Naujosios Zelandijos bibliotekose) [19] bibliotekų organizacinėse struktūrose pagrindinius bibliotekų produktus ir paslaugas kuriantys specialistai skirstomi į 3 pakopų hierarchinius darinius. Juos sudaro bibliotekininkai

(angl. *librarian*), bibliotekos technikai (angl. *library technician* arba *library assistant*) ir bibliotekų tarnautojai (angl. *library clerk*), kurių profesinis pasirengimas ir darbo pobūdis skiriasi. Nors pareigybių pavadinimai, darbų pasiskirstymo tarp pareigybių nuostatos atskirose šalyse skiriasi, pagrindiniai principai iš esmės labai panašūs.

Bibliotekininkai – tai aukštosiose mokyklose bibliotekininkystės ir informacijos studijų programas baigę ir galintys patvirtinti tai atitinkamu dokumentu asmenys. Jų mokymo programose vyrauja aukščiausio lygmens konceptai: planavimas, programavimas, modeliavimas, plėtojimas ir įgyvendinimas. Šiai darbuotojų kategorijai taip pat suteikiamos žinios iš mokymų technologijų, sprendimų priėmimo sričių. Kitaip tariant, *bibliotekininkų* kvalifikacinis lygis siejamas su bibliotekininkystės teorijos, bibliotekos intelektualiosios struktūros, bibliotekinių išteklių formavimo ir jų intelektinės organizacijos pažinimu bei šių žinių panaudojimu mokymo(si), informavimo ir tiriamosioms profesinės veiklos reikmėms. Pagrindinės *bibliotekininkų* funkcijos yra planavimas, bibliotekos ir (ar) atskirų jos veiklos sričių politikos kūrimas, bibliotekos ir jos veiklos finansavimo klausimų sprendimai. Kadangi aukštosiose mokyklose siūlomos įvairios mokymo programos, jas išklausę būsimi specialistai įgyja labai skirtingus įgūdžius. Be to, *bibliotekininkai* aktyviai dalyvauja korporacijos narių profesionalizavimo procesuose, labai dažnai patys dėsto mokyklose, specialiuose kursuose ir t. t., daro didžiulę įtaką parenkant kitų profesijos kategorijų mokymo kryptis ir programas, yra pagrindiniai sprendėjai nustatant reikalavimus ir paskirstant pareigas konkrečiose bibliotekų darbo vietose [10, p. 548–551].

Antrajam pagal šią hierarchinę struktūrą kvalifikaciniam lygiui apibūdinti literatūroje vartojama daugybė terminų: *bibliotekininko asistentas*, *techninis asistentas*, *paraprofesionalas*, *bibliotekos technikas*. Šiam kvalifikaciniam lygiui paprastai priskiriami asmenys, gavę oficialų patvirtinimą (diplomą), kad baigė specialiąsias programas kolegijose, arba pirmosios pakopos studijų programas universitetuose. Į šias pareigybes pretenduoti

gali ir kitų sričių kvalifikacinius laipsnius įgiję profesionalai arba bendrojo lavinimo mokyklų programas baigę asmenys. Dažniausiai jie specialiąsias žinias privalo įgyti išklausdami specializuotas, atsakingų institucijų (profesionalių *bibliotekininkų* sudarytų komisijų, asocijuotų profesinių organizacijų) aprobuotas įvairios trukmės mokymo programas. Profesinių žinių įgijimo tvarka atskirose šalyse skiriasi: Kanadoje tokio specialisto kvalifikacinis laipsnis patvirtinamas oficialiu dokumentu (diplomu), o JAV yra mažiau susietas su formaliąja mokymo programa. Tačiau ir vienu, ir kitu atveju *bibliotekų technikas* apibūdinamas kaip asmuo, įgijęs pripažįstamą diplomą ar išklausęs pripažįstamas programas. Šios kategorijos specialistai kaip ir *bibliotekininkai* paprastai turi turėti visų bibliotekinės veiklos sričių žinių ir įgūdžių. *Bibliotekų technikų* mokymo programose ir jiems pavedamų darbų struktūrose dominuoja taikomieji dalykai. Tyrinėtojai, analizavę šios kategorijos profesionalų charakteristikas užsienio bibliotekose [10, p. 555–560], teigia, jog dėl lankstaus pasirengimo, per studijas įgytų praktinių įgūdžių jie gali dirbti bet kuriame bibliotekos struktūriniame padalinyje be didesnių papildomų mokymų konkrečioje darbo vietoje: šios kategorijos specialistai aptarnauja vartotojus, atlieka informacijos paieškas virtualiuose šaltiniuose, tvarko dokumentų išteklius (dokumentų pirminės atrankos arba dokumentų atrankos bibliotekos fondui iš leidybos ir spaudos rinkos funkcijos dažniausiai paskiriamos *bibliotekininkams*), teikia tarpbibliotekinio skolinimo paslaugas ir pan. Šie specialistai gali derinti daugybę pozicijų vienoje darbo vietoje. *Bibliotekų technikams* taip pat priskiriamos pagalbinės funkcijos, susietos su vadyba ir administravimu: tai viešųjų ryšių, personalo atrankos ir tobulinimo, pagalbinio personalo priežiūros, jų mokymo dirbti paskirtoje darbo vietoje funkcijos; jiems pavedama rinkti ir pildyti statistinius duomenis, rengti veiklos ataskaitas.

Bibliotekų tarnautojai (ši grupė netapatinama su bibliotekoje įdarbinamais tarnautojais, atliekančiais raštvedžių, administratorių ir pan. funkcijas) yra trečioji darbuotojų kategorija bibliotekų operacinio branduolio specialistų struktūroje. Eiti pareigas šios kategorijos darbuotojai paprastai

parengiami darbo vietose. Jiems skiriami šabloniški, pasikartojantys darbai, dažniausiai turintys rutinos požymių: leidinių išdavimo ir grąžinimo techniniai darbai (registravimas ir kontrolė, grąžintų leidinių grupavimas ir išdėstymas lentynose), pagalba vartotojui ieškant reikalingo leidinio ar publikacijos bibliotekai prieinamuose šaltiniuose, atsakymai į nesudėtingas vartotojų užklausas arba nukreipimas pas konsultantą, užsakytų leidinių rezervavimas, leidinių kopijavimas ir dokumentų išsiuntimas, skaitytojų pažymėjimų ar kitų su paslaugų (pavyzdžiui, kopijavimo) apmokėjimu susijusių priemonių (kortelių) išdavimas, gautų naujų leidinių pradinis paskirstymas, sutvarkymas, gautų leidinių lydimųjų dokumentų (sąskaitų, sąrašų ir pan.), periodinių leidinių tvarkymas, pagalba rengiant parodas, organizuojant ir reklamuojant renginius suaugusiesiems ir vaikams ir pan.

Lietuvos Respublikos teisės aktai, kurie reglamentuoja bibliotekų veiklą, tokio paskirstymo pagal kvalifikacinius lygmenis nenustato. Lietuvos Respublikos bibliotekų įstatyme [42, 2 str.] *bibliotekininkas* apibrėžiamas kaip fizinis asmuo, dirbantis bibliotekoje ir atliekantis bibliotekinę darbą arba jį administruojantis, o Lietuvos Respublikos kultūros ministro įsakymu patvirtintu dokumentu nustatoma, kad specialistams nustatyta tvarka gali būti suteikiamos vyriausiojo specialisto (aukščiausia kategorija), vyresniojo specialisto (vadovaujančio) ir specialisto kategorijos [16, IX skyrius, pastabos, 3 punktas]; tokią tvarką nustato ir *Bibliotekininkų atestavimo tvarkos aprašas* [5]. Šiame dokumente specialisto kategorija susiejama su dviem pagrindiniais veiksniais: formaliai įgytu kvalifikaciniu lygiu ir darbo patirtimi.

Pagrindinius reikalavimus savivaldybių viešosiose bibliotekose įsidarbinantiems darbuotojams nustato šie teisės aktai:

Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2010 m. birželio 4 d. įsakymas Nr. ĮV-320 „Dėl Bibliotekininkų atestavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ ir 2010 m. lapkričio 22 d. įsakymas Nr. ĮV-603 „Dėl Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2010 m. birželio 4 d. įsakymo Nr. ĮV-320 „Dėl Bibliotekininkų atestavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimo“ [5];

Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2014 m. balandžio 11 d. įsakymas Nr. 258 „Dėl Kvalifikacinių reikalavimų bibliotekų, kurių savininkė yra valstybė ar savivaldybė, vadovams aprašo ir konkurso Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos, apskričių ir savivaldybių viešųjų bibliotekų bei valstybinės reikšmės bibliotekų, išskyrus Vilniaus universiteto biblioteką, vadovų pareigoms aprašo patvirtinimo“ [15];

Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2015 m. birželio 19 d. įsakymas Nr. ĮV-405 „Dėl Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2012 m. spalio 9 d. įsakymo Nr. ĮV-677 „Dėl kultūros įstaigų darbuotojų darbo apmokėjimo pakeitimo“ ir šiuo įsakymu (2015 m. birželio 19 d. įsakymas Nr. ĮV-405 redakcija) patvirtintas „Pareigybių sąrašas, kuriuo vadovaujantis darbuotojai priskiriami prie kultūros ir meno darbuotojų“ [14].

Remiantis šiais dokumentais sudarytos lentelės duomenys (*2 lentelė*) leidžia pastebėti, kad ir teisės aktų kūrėjai pareigybes savivaldybių viešosiose bibliotekose modeliuoja atsižvelgdami į bibliotekininko profesiją. Neiškiriamos pagrindinės darbinės veiklos rūšys, neiškiriami teisiniai įgaliojimai ir specialaus pasirengimo atlikti tam tikras veiklas reikalavimai. Išsilavinimo reikalavimai, atspindintys profesinį pasirengimą specialiai veiklai (kvalifikacinių laipsnių lygmeniu), numatyti tik vienai – vyresniojo bibliotekininko pareigybei, tačiau jie (kaip ir kiti savivaldybių viešosioms bibliotekoms pateikiami kriterijai) yra rekomendacinio pobūdžio. Specialus išsimokslinimas tik iš dalies siejamas su bibliotekininko profesijos pavadinimu; bibliotekininkystės ir bibliografijos bakalaurų kvalifikaciniai laipsniai suteikti asmenims, universitetines studijas pradėjusiems iki 2011 m. [1; 2]. Nuo 2011 m. universitetines studijų programas baigusiams asmenims suteikiamas kvalifikacinis laipsnis (ir bakalauro, ir magistro) su bibliotekininko profesijos pavadinimu tiesiogiai nebesiejamas. Taigi nuo 2011 m. pradėję studijuoti universitetuose ir informacijos bei komunikacijos mokslų srities studijų programas išklausę asmenys laikomi įgijusiais specialųjį pasirengimą bibliotekininko (taip pat vyriausiojo ir vyresniojo bibliotekininko) pareigybei, kitaip tariant, į šias specialiąsias studijas

baigusių specialistų grupę patenka informacinių paslaugų bakalaurų ir magistrų, komunikacijos bakalaurų ir magistrų, leidybos bakalaurų ir magistrų, komunikacijos ir informacijos bakalaurų ir magistrų kvalifikacinius laipsnius įgiję asmenys, taip pat ir koleginių išsilavinimą ir komunikacijos ir informacijos profesinį bakalauro kvalifikacinį laipsnį įgiję asmenys [3; 21; 22; 23; 24; 25; 29; 30; 31; 32; 33; 34; 35; 47; 49; 56; 58; 59].

2 lentelė. Pagrindiniai reikalavimai SVB darbuotojams (priimant į vadovaujamą ir bibliotekinių darbų dirbančių darbuotojų pareigas)

Pareigos	Rekomenduojami kriterijai pradedant eiti nurodytas pareigas				
	Išsimokslinimas	Darbo stažas	Kvalifikaciniai reikalavimai	Specialybė	Specializacija
Bibliotekininkas	Ne žemesnis kaip vidurinis**	1 metai*	Nenustatyta reikalavimų	Nenustatyta reikalavimų	Nenustatyta reikalavimų
	Aukštasis** (universitetinis arba koleginis) bet kurios studijų srities	Nėra	Nenustatyta reikalavimų	Nenustatyta reikalavimų	Nenustatyta reikalavimų
Vyresnysis bibliotekininkas	Ne žemesnis nei specialusis aukštasis** (universitetinis arba koleginis); aukštasis universitetinis (5 metų studijų programa) arba aukštesnysis, baigus studijų programas iki 1995 m.	2 metai*	Informacijos paslaugų bakalauras (magistras); bibliotekininkystės ir bibliografijos bakalauras (magistras); komunikacijos ir informacijos profesinis bakalauras; komunikacijos bakalauras (magistras); leidybos bakalauras (magistras); aukštos kvalifikacijos bibliotekininkas-bibliografas (iki 1995 m.); bibliotekininkas bibliografas (iki 1995 m.)	Nenustatyta reikalavimų	Nenustatyta reikalavimų
Vyriausiasis bibliotekininkas	Ne žemesnis nei aukštasis (universitetinis arba koleginis)	4 metai*	Bet kurios srities bakalauras (magistras); bet kurios srities profesinis bakalauras; aukštos kvalifikacijos bibliotekininkas-bibliografas (iki 1995 m.)	Nenustatyta reikalavimų	Nenustatyta reikalavimų

Pareigos	Rekomenduojami kriterijai pradedant eiti nurodytas pareigas				
	Išsimokslinimas	Darbo stažas	Kvalifikaciniai reikalavimai	Specialybė	Specializacija
Bibliografas	Nenustatyta reikalavimų	Nenustatyta reikalavimų	Nenustatyta reikalavimų	Nenustatyta reikalavimų	Nenustatyta reikalavimų
Vyresnysis bibliografas	Nenustatyta reikalavimų	Nenustatyta reikalavimų	Nenustatyta reikalavimų	Nenustatyta reikalavimų	Nenustatyta reikalavimų
Vyriausiasis bibliografas	Nenustatyta reikalavimų	Nenustatyta reikalavimų	Nenustatyta reikalavimų	Nenustatyta reikalavimų	Nenustatyta reikalavimų
Metodininkas	Nenustatyta reikalavimų	Nenustatyta reikalavimų	Nenustatyta reikalavimų	Nenustatyta reikalavimų	Nenustatyta reikalavimų
Vyresnysis metodininkas	Nenustatyta reikalavimų	Nenustatyta reikalavimų	Nenustatyta reikalavimų	Nenustatyta reikalavimų	Nenustatyta reikalavimų
Vyriausiasis metodininkas	Nenustatyta reikalavimų	Nenustatyta reikalavimų	Nenustatyta reikalavimų	Nenustatyta reikalavimų	Nenustatyta reikalavimų
Struktūrinio padalinio vadovas	Aukštasis (universitetinis arba koleginis)	4 metai*	Bet kurios srities bakalauras (magistras); bet kurios srities profesinis bakalauras; aukštos kvalifikacijos bibliotekininkas-bibliografas (iki 1995 metų)	Nenustatyta reikalavimų	Nenustatyta reikalavimų
Bibliotekos vadovo pavaduotojas	Aukštasis (universitetinis arba koleginis)	5 metai*	Bet kurios srities bakalauras (magistras); bet kurios srities profesinis bakalauras; aukštos kvalifikacijos bibliotekininkas-bibliografas (iki 1995 m.)	Nenustatyta reikalavimų	Nenustatyta reikalavimų
Bibliotekos vadovas	Aukštasis universitetinis	2 metai	Socialinių arba humanitarinių mokslų srities magistras; aukštos kvalifikacijos bibliotekininkas-bibliografas (iki 1995 m.)	Socialinių arba humanitarinių mokslų sritis	Vadovaujamo darbo patirtis kultūros arba informacijos veiklos srityje

* Nenurodoma, ar tai darbo stažas bibliotekoje, kultūros ar informacijos srityje, ar bet kurioje veiklos srityje.

** Nurodyti kriterijai yra rekomendacinio pobūdžio.

Minėtuose teisės aktuose nustatyta, kad mažiausiam kvalifikaciniam laipsniui priskiriamas *bibliotekininko* pareigas gali eiti asmuo, įgijęs vidurinę išsimokslinimą ir turintis vienų metų darbo stažą, tačiau nenurodyta, kur tokia darbo patirtis turi būti įgyta – dirbant kultūros ar informacijos įstaigoje, o gal bet kurioje kitoje srityje.

Išnagrinėję šiuos dokumentus pastebime, kad tik vyresniojo bibliotekininko pareigybei rekomenduojamas specialusis bibliotekininkystės, informacijos ir komunikacijos srities išsimokslinimas ir dvejų metų darbo patirtis. Tokiu specialiai šiam darbui pasirengusiu profesionalu gali būti laikomas universitetinį išsimokslinimą iki 1995 m. įgijęs asmuo, kuriam suteiktas aukštos kvalifikacijos bibliotekininko ir bibliografo kvalifikacinis laipsnis, vėlesniais metais – universitetines informacijos ir komunikacijos srities studijų programas baigę asmenys. Remiantis studijų programų, priskiriamų informacijos ir komunikacijos srities išsimokslinimui, analize, tokiems asmenims priskiriami iki 1995 m. universitetines studijas baigę ir aukštos kvalifikacijos bibliotekininkystės ir bibliografijos specialisto kvalifikaciją įgiję asmenys, iki 1995 m. bibliotekininkystės ir bibliografijos krypties mokymo programas kultūros mokyklose baigę asmenys, po 1995 m. neuniversitetinį (koleginį) aukštąjį bibliotekininkystės, informacijos ir komunikacijos išsimokslinimą įgiję asmenys, bibliotekininkystės ir bibliografijos, informacijos paslaugų, komunikacijos, leidybos bakalaurų, informacijos paslaugų, leidybos, viešųjų ryšių, tarptautinės komunikacijos magistrų kvalifikacinius laipsnius įgiję asmenys. Kolegines aukštąsias mokyklas ir jose su bibliotekų veikla susijusias studijų programas baigusiems asmenims suteikiamas bibliotekininkystės ir bibliografijos profesinio bakalauro (iki 2013 m.), vėliau – informacijos paslaugų profesinio bakalauro, informacijos ir komunikacijos profesinio bakalauro kvalifikacinis laipsnis. Nuo 2013 m. vienintelė profesijos specialistams skirta studijų programa *Bibliotekos informaciniai ištekliai* dėstoma Šiaulių valstybinėje kolegijoje. Ją baigus suteikiamas bibliotekininkystės ir informacijos profesinio bakalauro diplomas [3].

Remdamiesi šiais dokumentais galime teigti, kad vyriausioju bibliotekininku gali tapti bet kurios srities specialistas, jei yra įgijęs aukštąjį universitetinį arba koleginių išsimokslinimą ir ketverių metų darbo patirtį. Teisės aktuose nenurodyta, ar rekomenduojama darbo patirtis turi būti įgyta dirbant bibliotekoje, kultūros, informacijos įstaigoje ar bet kurioje kitoje institucijoje; galima daryti prielaidą, kad toks asmuo konkrečioje darbo vietoje reikalingą specialiąją kvalifikaciją turėtų įgyti praktinėje profesinėje veikloje, tačiau teisės aktai nenustato, kad tokį pasirengimą jis turėtų pagrįsti oficialiais dokumentais.

Kitos su bibliotekose atliekamu bibliotekiniu darbu siejamos ir teoriniuose darbuose ar bibliotekiniuose vadovėliuose minimos ir aptariamoms pareigybėms (bibliografas, metodininkas) nurodytos tik *Pareigybių sąrašė, kuriuo vadovaujantis darbuotojai priskiriami prie kultūros ir meno darbuotojų* [15], atskiros profesijos specializacijos (komplektuotojas, kataloguotojas, sistemintojas) teisės aktuose nenustatytos. Bibliografo ir atskirų jam suteikiamų kategorijų (vyresniojo ir vyriausiojo bibliografo) pareigybėms nenurodyta jokių specialių reikalavimų, dokumentuose tokių reikalavimų nenustatyta ir metodininko bei atskirų jam suteikiamų kategorijų (vyresniojo ar vyriausiojo metodininko) pareigybėms.

Administruojamą darbą viešosiose bibliotekose dirbantiems darbuotojams teisės aktai nustato (rekomenduoja) kai kuriuos išsimokslinimo ir darbo patirties kriterijus. Bibliotekos vadovui nustatomi išsamesni reikalavimai: magistro arba jam prilyginamo išsilavinimo kvalifikacinis laipsnis ir išsilavinimo sritis (socialiniai arba humanitariniai mokslai), vadovaujamo darbo patirties reikalavimas (ne mažiau kaip dveji metai) [14; 15]. O struktūrinio padalinio vadovo pareigas gali eiti bet kurios srities specialistas, įgijęs aukštąjį išsimokslinimą ir turintis darbo patirtį: struktūrinio padalinio vadovas – ketverių metų, bibliotekos vadovo pavaduotojas – penkerių metų, tik ir šiuo atveju nenurodyta, kur tokia darbo patirtis turėtų būti įgyta ir ar ši patirtis siejama su specialiuoju pasirengimu, t. y. darbu bibliotekoje, o gal pakanka kitos,

pavyzdžiui, kad ir vadovaujamo darbo patirties bet kurioje kitoje veiklos srityje.

IFLA ir UNESCO gairėse viešosioms bibliotekoms teigiama, kad kvalifikuoti bibliotekininkai – tai „profesionalūs darbuotojai, baigę baka- lauro ar magistro lygio bibliotekininkystės ir informacijos studijas. Biblio- tekininkas projektuoja, planuoja, organizuoja, įgyvendina, valdo ir vertina bibliotekos bei informacijos paslaugas bei sistemas, įgalinančias patenkinti bendruomenės poreikius.“ Jų atsakomybės sritis:

- sudaryti fondus,
- organizuoti ir eksploatuoti išteklius,
- konsultuoti vartotojus ir suteikti jiems pagalbą ieškant informa- cijos šaltinių ir juos naudojant [57, p. 66–70].

IFLA ir UNESCO gairėse viešosioms bibliotekoms taip pat teigiama, kad kvalifikuoti *bibliotekininkai* reguliariai bendrauja su aptarnaujamos bendruomenės nariais – taip netiesiogiai tvirtinama, kad jiems reikia arba asmeninių savybių, atitinkančių šiuos reikalavimus, arba mokantis įgytų komunikacinių gebėjimų. Kartu patvirtinama, kad šios profesijos atstovams būtina vidinė specializacija, o tam tikros funkcijos gali būti perduotos kitų sričių specialistams: kad būtų atliekamos visos bibliotekos funkcijos, dalį profesionalų komandos turi sudaryti tam tikrų specializacijų darbuotojai, pavyzdžiui, vaikų bibliotekininkai, informacijos vadybininkai, bibliografai [57, p. 67]; didesnėse bibliotekose rekomenduojama sukurti darbo vietas tam tikroms funkcijoms atlikti ir įdarbinti kitus, ne bibliotekininko ir informacijos specialisto kvalifikacijas įgijusius (pavyzdžiui, kompiuterių sistemų vadybininkus, administratorius, finansų, mokymo ir rinkodaros darbuotojus), specialistus.

Kitaip nei užsienio bibliotekose, Lietuvos bibliotekų darbuotojų struktūroje neišskiriama *bibliotekininkų padėjėjų* grupė. „Bibliotekininko padėjėjo pareigos apima rutininius darbus ir operacijas, tokius kaip leidinių sudėjimas į lentynas, leidinių išdėstymo lentynose sistemos tikri- nimas, duomenų įvedimas, sekretoriavimas ir atsakymas į nesudėtingas

vartotojų užklausas. Bibliotekininkų padėjėjai yra dažniausiai su vartotojais bendraujančių darbuotojų kategorija, todėl labai svarbu, kad jie turėtų gerus bendravimo įgūdžius ir būtų specialiai mokomi“ [57, p. 68].

Remiantis šalies teisės aktuose išdėstytais nuostatomis, darbai, užsienio bibliotekose priskiriami bibliotekų *tarnautojams*, neišskirti už profesionalaus bibliotekininko pareigybės ribų; didesnėse bibliotekose, kuriose galimas išsamesnis darbų ciklą, procesų, operacijų ar procedūrų paskirstymas konkrečiose darbo vietose, šie darbai dažnai priskiriami žemiausio kvalifikacinio lygmens operacinio branduolio specialistų pareigybėms (bibliotekininkams), tačiau į bendrą profesijos sandarą tokie darbai integruoti kaip šios profesijos sudedamoji dalis ir gali būti priskiriami visoms, taip pat ir aukščiausio kvalifikacinio lygmens pareigybėms.

Administravimo užduotys bibliotekininko profesijos struktūroje taip pat matomos kaip šios profesijos dalis ir neišskiriamos kaip atskira veiklos sritis. Kita vertus, kaip minėta, nei strateginės, nei vidurinės organizacijos valdymo grandies pareigybėms nekliamas reikalavimas turėti specialųjį profesinį pasirengimą, tačiau aukščiausio lygmens strateginės valdymo grandies specialistams (bibliotekų direktoriams) specialiojo pasirengimo sritis apibrėžiama kaip formalusis socialinių ir (ar) humanitarinių mokslų universitetinio lygio išsimokslinimas, o direktoriaus pavaduotojo, taip pat ir vidurinės organizacijos valdymo grandies pareigybėms nenustatoma jokių išsimokslinimo srities ribojimų; keliamas reikalavimas būti baigus aukštosios mokyklos (universitetinės arba koleginės) bet kurios srities studijas ir turėti ketverių (vidurinės organizacijos valdymo grandies) ir penkerių (direktoriaus pavaduotojams) metų darbo patirtį, kaip ir daugeliu kitų atvejų nenurodant, kokioje srityje ta darbo patirtis turėtų būti įgyta [14]. Kitų sričių (ne operacinio branduolio) specialistų integravimo bibliotekų personalo struktūrose tvarka teisės aktuose nėra aiškiai reglamentuota.

Dokumentų analizė leidžia teigti, kad Lietuvos Respublikos teisės aktuose dalis pagrindinių paslaugų aprūpinimo specialistų priskiriama

kultūros ir meno darbuotojų kategorijai. Pareigybių sąrašė, kuriuo vadovaujantis darbuotojai priskiriami kultūros ir meno darbuotojams [16], nurodyti tie kitų sričių specialistai, kurie gali būti įdarbinti bibliotekose. Šių darbuotojų kategorijų ir atlyginimų klausimus reglamentuoja žinybiniai (Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos) teisės aktai. Kitaip tariant, jie pripažįstami kultūros sektoriaus darbuotojais, kurie naudojami tokiais pat teisėmis ir pareigomis, kaip ir operacinio branduolio specialistai. Iš šio sąrašo bibliotekose dažniausiai įdarbinami bibliotekinių procesų automatizavimo inžinieriai, dailininkai (bibliotekų interjero, renginių, aplinkos dizaino), kultūros projektų vadovai, kultūrinės veiklos vadybininkai, kultūrinių renginių organizatoriai. Organizaciją aptarnaujančios grandies specialistai (buhalteriai, audito specialistai, personalo specialistai, administratoriai, teisininkai ir pan.) teisės aktuose išskirti į „specialistų, kurie nepriskiriami kultūros ir meno darbuotojams“ grupę. Nustatant bibliotekų darbuotojų atlyginimus, dalis jų (vyriausieji buhalteriai, vyriausieji audito vadovai, vadovų pavaduotojai, nepriskiriami kultūros ir meno darbuotojams) priskiriami vadovaujantiems darbuotojams, kitaip tariant, strateginio vadovavimo grandžiai. Išskiriama ir vidurinė vadovujančių darbuotojų grandis, kuri taip pat skirstoma į vidurinės grandies vadovus, priskiriamus kultūros ir meno darbuotojams, ir vidurinės grandies vadovus, nepriskiriamus kultūros ir meno darbuotojams [16].

Į dar vieną, lyg ir atskirą, viešųjų bibliotekų darbuotojų grupę turėtų būti išskirti bibliotekose dirbantys tarnautojų kvalifikacinei grupei priskiriami darbuotojai. Šiuo metu jai priklausytų bibliotekose dirbantys sekretoriai, sekretoriai-referentai, raštvedžiai ir panašias funkcijas atliekantys darbuotojai. Užsienio viešosiose bibliotekose neatsiejama bibliotekos personalo dalis – pagalbiniis personalas, arba ūkio darbininkai, valytojai, vairuotojai, apsaugos darbuotojai [57, p. 68]. Lietuvos savivaldybių viešosiose bibliotekose tokia darbuotojų grupė taip pat išskirta, ūkio darbininkų kategorijai priskiriami ne tik pagalbinius darbus atliekantys asmenys, bet ir darbininkai, tvarkantys ir prižiūrintys šildymo įrangą (kūrikai), aplinką

(kiemsargiai); kartais, priklausomai nuo naudojamos įrangos ir darbų sudėtingumo, šiems darbams atlikti įdarbinami technikai ar jaunesnieji specialistai, ne tik darbininkų kategorijai priskiriami darbuotojai.

Papildydami šiuos duomenis, turime pažymėti, kad mūsų šalyje šiuo metu renkamų bibliotekų statistikos duomenų struktūroje bibliotekos personalas skirstomas pagal kiek kitokius kriterijus. Išskiriamos trys pagrindinės bibliotekų darbuotojų grupės: 1) *profesionalūs bibliotekininkai*, kurie atitinka operacinio branduolio specialistų kategoriją (tie darbuotojai, kuriems reikalingos specialiosios profesinės bibliotekininkystės, bibliografijos, informacijos ir komunikacijos sričių žinios); 2) *kvalifikuoti specialistai*, kuriems priskiriami ir pagrindines paslaugas aprūpinančios grandies, ir organizaciją aptarnaujančios grandies specialistai, ir šiai grandžiai priskiriamų atskirų tarnautojų profesijų grupių atstovai, darbuotojai, kuriems reikia kitokių specialiųjų (profesinių) žinių nei operacinio branduolio specialistams; 3) *techniniai darbuotojai*, kuriems priskiriami visi bibliotekos technologinę įrangą, patalpas ir pastatus prižiūrintys ir tvarkantys, valymo, šildymo, logistikos ir panašias organizaciją ir jos „fizinę“ egzistenciją palaikančias funkcijas atliekantys darbuotojai [36, p. 5].

Apibendrinami turime pagrindą daryti išvadą, kad Lietuvos teisės aktuose viešosioms bibliotekoms priskiriamos bibliotekinių darbų dirbančių darbuotojų charakteristikos siejamos su *bibliotekininko profesijos* sąvoka, tačiau dažnai juridiskai su specialiuoju pasirengimu šios sąvokos susietos tik iš dalies. Teisės aktuose įrašytas specialiojo išsilavinimo reikalavimas (vyresniojo bibliotekininko kategorijai įgyti) ir aukštojo išsilavinimo reikalavimas (vyresniojo, vyriausiojo, struktūrinio padalinio vadovo, vadovo pavaduotojo ir vadovo kategorijoms įgyti), kuris tam tikru aspektu lemia ir asmens pasirengimą dirbti ir bibliotekinių darbų. Vis dėlto, palyginti su kitomis profesijomis, toks reikalavimas pernelyg abstraktus. Tai, kad beveik kiekvienai teisės aktuose nurodytai pareigybei nustatyti darbo patirties reikalavimai, leidžia daryti prielaidą, kad jų rengėjai darbą bibliotekose

dažniau sieja su patyrimu. Bet net ir laikant darbo patirtį itin svarbiu kvalifikacijos elementu tokio pasirengimo nereikalaujama patvirtinti oficialiais dokumentais.

1.3. SAVIVALDYBIŲ VIEŠOSIOSE BIBLIOTEKOSE ĮSTEIGTŲ DARBO VIETŲ ANALIZĖ

2014 m. Lietuvos teritorijoje veikusių 60 SVB sistemose buvo 3001,61 (čia ir toliau darbo vietos skaičiuojamos VEE) darbo vietos (pareigybės). Darbo vietos pagrindinėse sistemų bibliotekose ir jų teritoriniuose padaliniuose visos šalies mastu pasiskirsto beveik po lygiai: 50,81 proc. visų darbo vietų (1525,71 VEE) sukurta pagrindinėse sistemų bibliotekose, 49,18 proc. (1475,90 VEE) – teritoriniuose padaliniuose. Profesionalių bibliotekininkų darbo vietos sudaro didžiausią dalį (76,99 proc., arba 2311,99 VEE) darbo vietų struktūroje; kitų sričių kvalifikuotiems specialistams sukurtos darbo vietos sudaro 8,63 proc., arba 259,13 VEE visų SVB sistemose sukurtų darbo vietų, techniam personalui skirtos darbo vietos sudaro 14,34 proc., arba 431,48 VEE darbo vietos (4 lentelė).

SVB pagrindinėse bibliotekose, įprastai vadinamose centrinėmis bibliotekomis (CB), įsteigta 1006,50 VEE darbo vietos operacinio branduolio specialistams (profesionaliems bibliotekininkams). Jos sudaro 43,55 proc. visų SVB profesionaliems bibliotekininkams sukurtų darbo vietų. Šioms darbo vietoms reikia darbuotojų, turinčių ir bendrųjų, ir funkcinių (instrumentinių) gebėjimų. Apie 12 proc. visų šių pareigybių (120 VEE) būtina aukšta vadybinė kompetencija (direktoriai, jų pavaduotojai). Apie 89 proc. (890 VEE) pareigybių reikalinga 3 pagrindinių veiklos sričių specializuota kompetencija: 1) informacijos išteklių sudarymo ir valdymo; 2) informacijos analizės ir vadybos; 3) informacinių ir kultūrinių paslaugų ir produktų kūrimo ir jų sklaidos. Visoms šioms bibliotekose sukurtoms operacinio branduolio specialistų pareigybėms dar reikalingi

technologiniai gebėjimai, daliai (apie 300, arba 30 proc.) būtini vadybiniai gebėjimai (struktūrinių padalinių, CB skyrių vadovai).

SVB teritoriniuose padaliniuose įsteigtoms operacinio branduolio specialistų darbo vietoms (1304,50 VEE, arba 56,45 proc. visų operacinio branduolio specialistams sukurtų darbo vietų) reikia darbuotojų, įgijusių kompleksinę profesinę kompetenciją, t. y. kompetenciją, kurią suteikia bibliotekininkystės ir informacijos bei komunikacijos krypties studijų programos ir kuri apima žinias apie pagrindinius teiginius šiose veiklų srityse, gebėjimus ir įgūdžius informacijos analizės ir vadybos, informacinių ir kultūrinių paslaugų kūrimo ir sklaidos, informacijos išteklių sudarymo ir valdymo srityse. Kiek ryškesnė specializacija galima tik tuose teritoriniuose padaliniuose, kuriuose įsteigtos daugiau nei dvi darbo vietos, t. y. didžiųjų miestų SVB teritoriniuose padaliniuose ir vaikus aptarnaujančiuose teritoriniuose padaliniuose. Šiuose teritoriniuose padaliniuose (20 proc. teritoriniuose padaliniuose įsteigtų darbo vietų, arba 255 VEE) specializuotos darbo vietos dažniausiai kuriamos informacijos analizės ir vadybos krypties, diferencijuotų informacinių ir kultūrinių paslaugų kūrimo ir sklaidos (vaikų amžiaus grupei) specialistams.

259,13 VEE darbo vietos SVB sistemose sukurta kitų sričių specialistams, t. y. darbuotojams, kurių funkcinė kompetencija tiesiogiai nesusijusi su įgytomis (formaliai arba tiesiogiai darbo vietoje) bibliotekininkystės, informacijos ir komunikacijos srities žiniomis. Jie sudaro palyginti nedaug visų SVB darbuotojų (7,9 proc.) ir su retomis išimtimis – tik SVB sistemų CB. Tik 6,0 VEE, arba 0,2 proc. visų SVB darbo vietų kitų sričių specialistams sukurta SVB teritoriniuose padaliniuose (Elektrėnų SVB ir Vilniaus rajono SVB). SVB sistemų struktūrose šios darbo vietos skirtos informacinių technologijų, buhalterinės apskaitos, dokumentų vadybos (veiklos administravimo), dizaino ar panašią kvalifikaciją įgijusiems specialistams, kurie paprastai tiesiogiai nedalyvauja kuriant pagrindinius bibliotekų veiklos produktus ir paslaugas.

Darbo vietų ir darbuotojų pasiskirstymo, o kartu ir jiems būtinų gebėjimų rinkiniui daro įtaką ir kiekvienos SVB sistemos dydis, jos struktūrinių padalinių skaičius, išsidėstymas teritorijoje ir kiti jų struktūros parametrai. Vidutinę SVB sistemą šalies teritorijoje sudaro CB, kurioje sukurta 25,42 VEE darbo vietos, 20 įsteigtų teritorinių (miesto ir kaimo gyventojus aptarnaujančių) struktūrinių padalinių, kurių kiekviename – 1,21 darbo vietos visų kategorijų (profesionaliems bibliotekininkams, kvalifikuotiems specialistams ir techniniams) darbuotojams.

Tyrimo duomenys rodo, kad vidutiniškai vienoje SVB sistemoje sukurta 50,03 VEE darbo vietos: operacinio branduolio specialistams (profesionaliems bibliotekininkams) čia vidutiniškai tenka 38,53 VEE darbo vietos, pagrindinių paslaugų aprūpinimo specialistams (kvalifikuotiems specialistams) – 4,32 VEE darbo vietos, techniniam personalui – 7,17 VEE darbo vietos.

Atskirų SVB sistemų dydis skiriasi gana smarkiai, tačiau darbuotojų pasiskirstymo struktūriniuose padaliniuose modeliai panašūs. 3 lentelės duomenys rodo, kad darbo vietų skaičius pagrindinėse bibliotekose svyruoja nuo 9,50 (Neringos SVB) iki 153,00 (Kauno miesto SVB); darbo vietų skaičius vidutiniškai viename teritoriniame padalinyje atskirose bibliotekų grupėse skiriasi nedaug, išskyrus miestų (ypač didžiųjų) teritorijas aptarnaujančias SVB: vidutiniškai vienam SVB teritoriniam padaliniui tenka tik kiek daugiau nei viena darbo vieta (1,21), o didžiųjų miestų bibliotekų grupei priskiriamų SVB teritoriniuose padaliniuose vidutiniškai vienam teritoriniam padaliniui tenka 3,91 darbo vietos.

Daugiausia darbo vietų vidutiniškai viename teritoriniame struktūriniame padalinyje sukurta Vilniaus miesto (5,84 VEE) ir Panevėžio miesto (4,53 VEE) teritoriniuose padaliniuose. Didžiųjų miestų bibliotekų grupėje mažiausiai darbo vietų teritoriniuose padaliniuose yra Alytaus miesto SVB (1,58 VEE) ir Birštono SVB (1,00 VEE), tačiau pastarosios SVB visi teritoriniai padaliniai aptarnauja kaimo teritoriją. Mažųjų miestų SVB grupėje daugiausia darbo vietų yra Visagino miesto teritoriniame

padalinyje (5,50 VEE) ir Neringos miesto teritoriniuose padaliniuose (vidutiniškai 2,00 VEE). Mažiausiai darbo vietų yra mažųjų šalies miestų teritoriniuose padaliniuose (vidutiniškai po 0,8 VEE), tačiau kai kuriose kitose bibliotekų sistemose šie rodikliai dar mažesni (Šilalės, Pasvalio rajono SVB – vidutiniškai po 0,7 VEE viename teritoriniame struktūriniame padalinyje).

3 lentelė. Šalies SVB pasiskirstymas pagal jose sukurtų darbo vietų skaičių (VEE) ir aptarnaujamos bendruomenės ypatumus

Eil. Nr.	SVB grupės pavadinimas	SVB skaičius	Pagrindinių sistemų bibliotekų skaičius	Teritorinių padalinių skaičius	Darbo vietų skaičius sistemoje svyruoja nuo... iki... (VEE)	Vidutinis darbo vietų skaičius (VEE)		
						Vienoje sistemoje	Iš jų:	
							Pagrindinėje bibliotekoje	Vidutiniškai viename teritoriniame struktūriniame padalinyje
1.	Didžiųjų šalies miestų SVB	6	6	77	36,00–153,00	85,17	34,99	3,91
2.	Didžiuosius šalies miestus juosiančių rajonų SVB	6	6	193	44,00–77,00	61,83	24,71	1,15
3.	Mažųjų šalies miestų SVB	5	5	9	9,50–30,25	19,95	16,45	1,90
4.	Mišrias (kaimo ir miesto) teritorijas aptarnaujantis SVB	39	39	901	37,50–68,00	50,20	26,92	1,00
4.1.	I pogrupis	6	6	163	61,00–68,00	64,17	35,42	1,06
4.2.	II pogrupis	11	11	277	50,00–56,50	53,59	29,16	0,97
4.3.	III pogrupis	18	18	382	40,00–49,00	46,05	24,21	0,97
4.4.	IV pogrupis	4	4	79	37,50–39,50	38,63	20,19	0,93
5.	Mažųjų šalies savivaldybių viešosios bibliotekos	4	4	35	10,50–20,00	15,53	8,9	0,76
<i>Visų savivaldybių viešosios bibliotekos</i>		60	60	1215	9,50–153,00	50,01	25,42	1,21

1.3.1. Darbo vietų pasiskirstymo pagal atskiras darbuotojų kategorijas SVB sistemose analizė

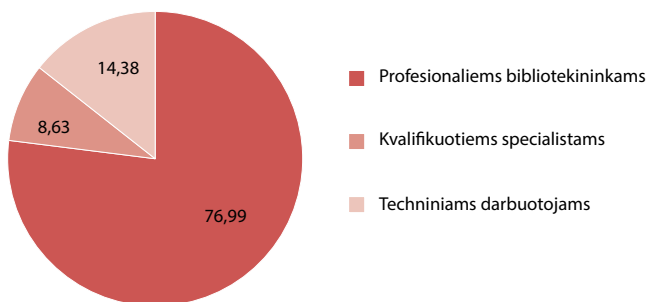
Tyrimo duomenys rodo, kad SVB tinklo didžiojoje dalyje (76,67 proc.) CB sukurtų darbo vietų skaičius skiriasi nedaug (nuo 24,71

darbo vietos didžiuosius rajonus juosiančių bibliotekų grupėje iki 26,92 darbo vietos mišrias (kaimo ir miesto) teritorijas aptarnaujančiose bibliotekų grupėse). Išsiskiria tik „mažosios sistemos“, t. y. mažųjų savivaldybių ir mažųjų miestų SVB grupės (8 SVB), kuriose darbo vietų skaičius nuo vidutinių šalies rodiklių skiriasi kelis kartus: mažųjų savivaldybių bibliotekų grupėje vienoje CB vidutiniškai įsteigta 8,9 darbo vietos, vienoje mažųjų miestų savivaldybių pagrindinėje bibliotekoje – vidutiniškai 16,45 darbo vietos. Ir priešingai – didžiųjų šalies miestų SVB (6 SVB) šis skaičius didesnis nei vidutiniai šalies rodikliai: čia vienoje SVB vidutiniškai sukurta 34,99 darbo vietos.

4 lentelė. Darbo vietų pasiskirstymas pagal darbuotojų kategorijas (profesijų pagrindu) atskirose bibliotekų grupėse

Eil. Nr.	SVB grupės pavadinimas	SVB skaičius grupėje	Teritorinių struktūrinių padalinių skaičius	Darbo vietų skaičius (VEE)								
				SVB sistemoje	Iš jų:		Iš jų SVB pagal pagrindines darbuotojų kategorijas:					
					Pagrindinėse bibliotekose	Teritoriniuose struktūriniuose padaliniuose	Profesionalūs bibliotekininkai	% SVB darbuotojų struktūroje	Kvalifikuoti specialistai	% SVB darbuotojų struktūroje	Techniniai darbuotojai	% SVB darbuotojų struktūroje
1.	Miestų teritorijas aptarnaujančių SVB	11	86	610,75	292,17	318,58	462,00	75,64	45,00	7,37	103,80	16,99
	Vidutiniškai vienoje sistemoje		9	55,52	26,56	28,96	42,00		4,09		9,4	
1.1.	Didžiųjų šalies miestų SVB	6	77	511,00	209,92	301,08	384,50	75,24	34,50	6,74	92,05	18,01
	Vidutiniškai vienoje sistemoje		13	85,17	34,99	50,18	64,08		5,75		15,34	
1.2.	Mažųjų šalies miestų SVB	5	9	99,75	82,25	17,50	77,50	77,69	10,50	10,53	11,75	11,78

Eil. Nr.	SVB grupės pavadinimas	SVB skaičius grupėje		Darbo vietų skaičius (VEE)									
				Teritorinių struktūrinių padalinių skaičius		SVB sistemos	Iš jų:		Iš jų SVB pagal pagrindines darbuotojų kategorijas:				
							Pagrindinėse bibliotekose	Teritoriniuose struktūriniuose padalinuose	Profesionalūs bibliotekininkai	% SVB darbuotojų struktūroje	Kvalifikuoti specialistai	% SVB darbuotojų struktūroje	Techniniai darbuotojai
	Vidutiniškai vienoje sistemoje		2	19,95	16,45	3,5	15,50		2,10		2,35		
2.	Didžiųjų šalių miestų juosiančių rajonų SVB	6	193	371,00	148,25	222,75	274,50	73,99	42,75	11,52	53,75	14,49	
	Vidutiniškai vienoje sistemoje		32	61,83	24,71	37,12	45,75		7,12		8,96		
3.	Mišrias (kaimo ir miesto) teritorijas aptarnaujantis SVB:	39	901	1957,76	1049,69	908,07	1524,00	77,84	167,68	8,56	266,08	13,59	
	Vidutiniškai vienoje sistemoje		23	50,20	26,92	23,28	39,08		4,30		6,82		
3.1.	I pogrupis	6	163	385,00	212,50	172,50	300,25	77,99	38,00	9,87	46,75	12,14	
			27	35,00	19,32	15,68	7,70		3,45		4,25		
3.2.	II pogrupis	11	277	589,45	320,75	268,70	463,00	78,55	42,25	7,17	84,20	14,28	
			25	53,04	29,16	24,42	42,09		3,84		7,65		
3.3.	III pogrupis	18	382	828,81	435,69	393,12	634,50	76,56	78,93	9,52	115,38	13,92	
			21	46,04	24,20	21,84	35,25		4,38		6,41		
3.4.	IV pogrupis	4	79	154,50	80,75	73,75	126,25	81,72	8,5	5,50	19,75	12,78	
			20	38,55	20,19	18,44	31,56		2,12		4,94		
4.	Mažųjų šalių savivaldybių viešosiose bibliotekose	4	35	62,10	35,60	26,50	50,50	81,32	3,75	6,04	7,85	12,64	
			9	15,52	8,90	6,62	12,62		0,94		1,96		
	Iš viso SVB	60	1215	3001,61	1525,71	1475,90	2311,00	76,99	259,13	8,63	431,48	14,38	
	<i>Vidutiniškai šalyje</i>		20	50,02	25,43	1,21	38,52		4,32		7,18		

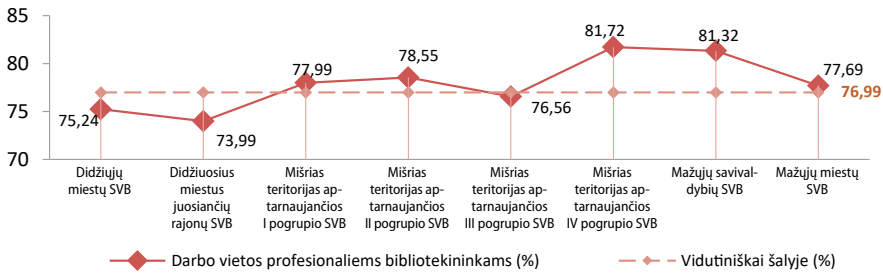


1 pav. Darbo vietų (VEE) SVB sistemose pasiskirstymas pagal darbuotojų kategorijas (proc.)

Kvalifikuotiems specialistams sukurtų darbo vietų pasiskirstymo bibliotekų grupėse tendencijos panašios: čia šalies vidurkio (4,32 darbo vietos vienoje SVB) nesiekia mažųjų miestų SVB (2,10 darbo vietos vienoje SVB) ir ypač mažųjų savivaldybių SVB (0,94 darbo vietos vienoje SVB), labiau nei kitais aspektais išsiskiria didžiuosius miestus juosiančių savivaldybių SVB, kur darbo vietų kvalifikuotiems specialistams sukurta palyginti daugiau nei bet kurioje kitoje šalies SVB bibliotekų grupėje (7,12 vidutiniškai vienoje SVB, arba +2,8 darbo vietos, palyginti su šalies vidurkiu).

Atlikus išsamesnę analizę galima pastebėti, kad kuo mažesnė sistema, tuo daugiau darbo vietų sukurta operacinio branduolio specialistų grupei (2 pav.). Didžiausią dalį šios grupės darbuotojai sudaro mišrias teritorijas aptarnaujančiose IV pogrupio sistemose (81,72 proc.) ir mažųjų savivaldybių SVB sistemose (81,32 proc.). Ir priešingai – kuo didesnė pati sistema (didžiuosius miestus aptarnaujančių SVB, didžiuosius miestus juosiančių rajonų SVB), tuo mažesnę dalį bendroje sistemos darbo vietų struktūroje sudaro profesionaliems bibliotekininkams sukurtos darbo vietos (atitinkamai 75,24 proc. ir 73,99 proc.).

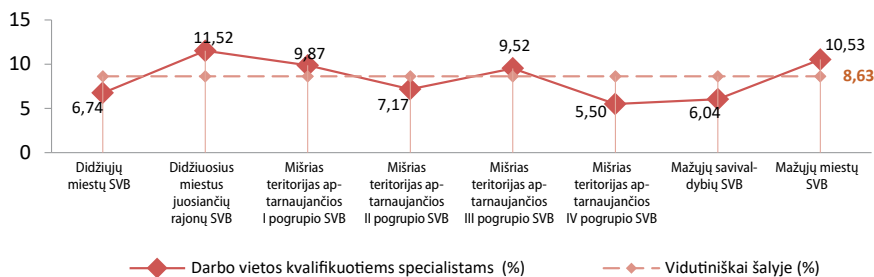
Galime daryti išvadą, kad darbo vietų pasiskirstymą pagal kategorijas (*profesionalūs bibliotekininkai, kvalifikuoti specialistai ir techniniai darbuotojai*) iš esmės lemia sistemos dydis: kuo didesnė sistema, tuo daugiau joje kitiems (ne operacinio branduolio) specialistams sukurtų darbo vietų. Mažesnėse sistemose, kuriose bendras darbo vietų skaičius yra mažesnis, vengiama kurti darbo vietas, kuriose pagrindinės funkcijos nebūtų siejamos su specialiuoju instituciniu pasirengimu. Tai taip pat leidžia teigti, kad mažesnėse sistemose operacinio branduolio specialistams sukurtose darbo vietose reikšmingiausia yra profesinė kompetencija: čia būtinos žinios, gebėjimai ir įgūdžiai, kurie užtikrintų pagrindinių gamybinių technologinių procesų kokybę.



2 pav. *Profesionaliems bibliotekininkams skirtų darbo vietų (proc.) pasiskirstymas atskirose bibliotekų grupėse*

Kitų sričių specialistams (*kvalifikuotų specialistų kategorija*) SVB sistemose sukurta 259,13 VEE darbo vietos. Jų dalis visų šalies sistemų lygmeniu sudaro 8,63 proc. bendroje darbo vietų struktūroje (4 lentelė, 3 pav.), arba 4,32 darbo vietos vidutiniškai vienoje sistemoje. Absoliuti dauguma tokių darbo vietų sukurta centrinėse bibliotekose – 58-iose iš 60 (96,67 proc. visų SVB). Dviejose SVB (3,33 proc. visos šalies SVB) šiai darbuotojų kategorijai skirtos darbo vietos sukurtos ir SVB teritoriniuose padaliniuose (12,00 darbo vietų), didžioji dalis (11 darbo vietų) – Vilniaus rajono savivaldybės centrinės bibliotekos teritoriniuose

padaliniuose, dar viena darbo vieta – Elektrėnų SVB teritoriniame padalinyje.



3 pav. Kvalifikuotiems specialistams skirtų darbo vietų (proc.) pasiskirstymas atskirose bibliotekų grupėse

Atskirose bibliotekų grupėse šios darbo vietos, kaip ir profesionaliems bibliotekininkams skirtos darbo vietos, pasiskirsčiusios nevienodai. Didžiausia kvalifikuotų specialistų kategorijai skirtų darbo vietų dalis yra didžiuosius miestus juosiančių rajonų ir mažųjų miestų SVB grupėse (atitinkamai 11,5 proc. ir 10,53 proc.), mažiausia – mišrias teritorijas aptarnaujančių SVB IV ir II pogrupo bei mažųjų savivaldybių bibliotekose (atitinkamai 5,50 proc., 7,17 proc. ir 6,04 proc. visų darbo vietų). Lyginant profesionalių bibliotekininkų ir kvalifikuotų specialistų pasiskirstymo duomenis sistemose stebima tiesioginė priklausomybė: kuo daugiau darbo vietų sukurta profesionaliems bibliotekininkams, tuo mažiau jų tose bibliotekų grupėse kvalifikuotiems specialistams. Tai patvirtina išvadą, kad organizaciją aptarnaujančios ir pagrindinės paslaugoms aprūpinti skirtos darbo vietos gerokai dažniau kuriamos didesnėse sistemose, kuriose galima papildyti bazinę struktūrą kitos srities profesionalams skirtomis darbo vietomis, nesukeliant grėsmės pagrindinės struktūrinės dalies (operacinio organizacijos branduolio) gyvybingumui.

Darbo vietų pasiskirstymo pagal atskiras darbuotojų profesines kategorijas SVB sistemų lygmeniu analizė leidžia teigti, kad bendras sistemose sukurtų darbo vietų kvalifikuotiems specialistams (259,13) ir darbo

vieta profesionaliems bibliotekininkams (2311,00) santykis yra 0,11 (5 lentelė).

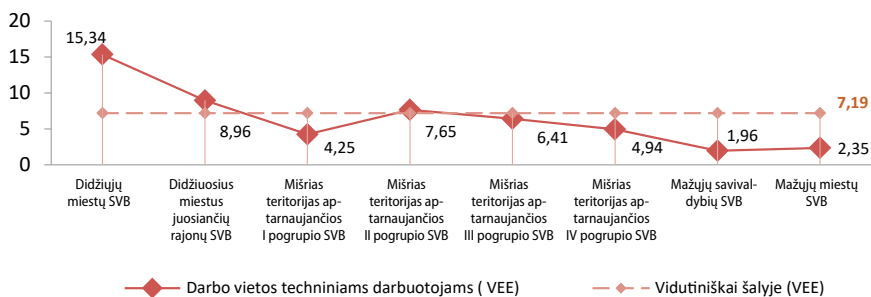
Atskirose bibliotekų grupėse šis rodiklis skiriasi nuo 0,16 didžiuosius miestus juosiančių rajonų bibliotekų grupėje iki 0,07 mišriąsias (kaimo ir miesto teritorijas) aptarnaujančių bibliotekų grupės IV pogrupio ir mažųjų šalies savivaldybių viešosiose bibliotekose. Dažniau tokia praktika taikoma sudarant personalo struktūrinius modelius didžiuosius miestus juosiančių rajonų (bendrosios ir specialiosios sričių pareigybių santykio rodiklis 0,16), mažųjų šalies miestų (bendrosios ir specialiosios sričių pareigybių santykio rodiklis 0,13) ir mišrias (kaimo ir miesto) teritorijas aptarnaujančių rajonų III pogrupio (bendrosios ir specialiosios srities pareigybių santykio rodiklis 0,12) SVB.

5 lentelė. Darbo vietų profesionaliems bibliotekininkams ir kvalifikuotiems specialistams santykis ir jų pasiskirstymas atskirose bibliotekų grupėse

Eil. Nr.	SVB grupės pavadinimas	SVB skaičius grupėje	Teritorinių padalinių skaičius	Darbo vietų (VEE) skaičius SVB grupėse		
				Profesionalių bibliotekininkų	Kvalifikuotų specialistų	Bendrosios ir specialiosios sričių pareigybių santykis
1.	Didžiųjų šalies miestų SVB	6	77	384,50	34,50	0,09
2.	Mažųjų šalies miestų SVB	5	9	77,50	10,50	0,13
3.	Didžiuosius šalies miestus juosiančių rajonų SVB	6	193	274,50	42,75	0,16
4.	Mišrias (kaimo ir miesto) teritorijas aptarnaujančios SVB; iš jų:	39	901	1 524,00	167,68	0,11
4.1.	I pogrupis	6	163	300,25	38,00	0,13
4.2.	II pogrupis	11	277	463,00	42,25	0,09
4.3.	III pogrupis	18	382	634,50	78,93	0,12
4.4.	IV pogrupis	4	79	126,25	8,5	0,07
5.	Mažųjų šalies savivaldybių viešosiose bibliotekose	4	35	50,50	3,75	0,07
Iš viso sistemose		60	1215	2311,00	259,13	0,11

Techniniam personalui SVB sistemose 2014 m. buvo sukurta 431,48 darbo vietos, arba vidutiniškai vienoje SVB – 7,19 darbo vietos, kurios darbo vietų struktūroje vidutiniškai šalies lygmeniu sudaro 14,38 proc. visų SVB sistemose sukurtų darbo vietų. Daugiausia techniniam personalui skirtų darbo vietų (18,01 proc. visų šioje bibliotekų grupėje sukurtų darbo vietų) yra didžiųjų miestų SVB sistemose, mažiausiai (11,78 proc.) – mažųjų miestų SVB sistemose (4 lentelė).

Realus kitų šios kategorijos (šildymo ir kitos techninės įrangos, teritorijos, bibliotekinės įrangos priežiūros ir remonto, patalpų valymo ir priežiūros, logistikos ir pan.) darbo vietų poreikis kiekvienoje SVB priklauso nuo turimų darbo priemonių ir įrenginių, konkrečioje savivaldybėje nustatytų darbo (patalpų valymo, kiemo, bibliotekos teritorijos priežiūros ir pan.) normų, kurios paprastai nustatomos savivaldybės tarybos sprendimu ir yra skirtingos (pavyzdžiui, 11, 17). Skiriasi ir šių darbų atlikimo, ir jų pasiskirstymo tarp atskirų savivaldybės įstaigų tvarka.



4 pav. Techniniams darbuotojams skirtų darbo vietų (VEE) pasiskirstymas atskirose bibliotekų grupėse

1.3.1.1. Darbo vietų SVB sistemų centrinėse bibliotekose (CB) analizė

CB yra pagrindinė SVB sistemos dalis. Jos organizacinė struktūra modeliuojama taip, kad užtikrintų visos sistemos valdymą, svarbių visos sistemos bibliotekoms funkcijų ir technologinių procesų (dokumentų

fondo sudarymo, fondų saugojimo, bibliografinės-informacinės veiklos, sistemos ūkinio aptarnavimo), bibliotekos paslaugų organizavimą teritorijoje, bibliotekos paslaugų teikimą pagrindinio savivaldybės miesto (arba miesto, gyvenvietės, kurioje įkurdintas bibliotekos pastatas) gyventojams. Tyrimo duomenys rodo, kad CB sukurta 50,81 proc. (1525,71 VEE, kai n = 3001,61 VEE) visų SVB sektoriuje sukurtų darbo vietų, kurios CB struktūrose pasiskirsto taip: operacinio branduolio specialistams (profesionaliems bibliotekininkams) priskiriamos darbo vietos čia sudaro 65,99 proc. visų CB sukurtų darbo vietų (1006,50 VEE), pagrindinių paslaugų aprūpinimo grandžiai (kvalifikuotų specialistų kategorijai) priskiriamos darbo vietos – 16,20 proc. visų CB darbo vietų (247,13 VEE), techniniams darbuotojams priskiriamos darbo vietos – 17,81 proc., arba 271,63 VEE darbo vietos (*6 lentelė*).

Vidutiniškai vienos SVB pagrindinėje bibliotekoje visiems darbuotojams sukurta 25,4 darbo vietos (VEE); palyginti daugiau nei kitose bibliotekų grupėse jų yra mišrias teritorijas aptarnaujančių SVB sistemų I pogrupio bibliotekose (35,42 VEE) ir didžiųjų šalies miestų SVB pagrindinėse bibliotekose (34,99 VEE). Šiose bibliotekų grupėse palyginti daugiausia darbo vietų sukurta ir kvalifikuotiems specialistams (atitinkamai 6,33 VEE ir 5,74 VEE).

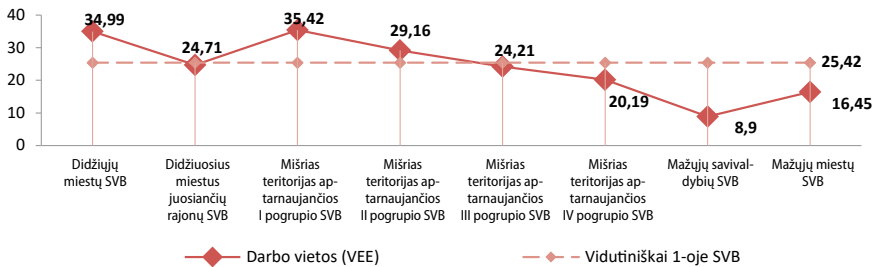
Vidutiniškai vienoje sistemos pagrindinėje bibliotekoje iš 25,42 darbo vietos 16,78 darbo vietos sukurta operacinio branduolio specialistams (profesionaliems bibliotekininkams), 4,11 darbo vietos – kvalifikuotiems specialistams ir 4,53 darbo vietos – techniniams darbuotojams.

6 lentelė. Darbo vietų pasiskirstymas pagal bibliotekų grupes ir pagrindines darbuotojų kategorijas SVB CB

Eil. Nr.	SVB grupės pavadinimas	SVB skaičius grupėje	Darbo vietų skaičius pagrindinėse bibliotekose (CB) (VEE)						
			Pagrindinėse bibliotekose iš (viso)	Iš jų pagal darbuotojų kategorijas					
				Profesionaliems bibliotekininkams	Vidutiniškai vienoje CB	Kvalifikuotiems specialistams	Vidutiniškai vienoje CB	Techniniams darbuotojams	Vidutiniškai vienoje CB
1.	Miestų teritorijas aptarnaujančios SVB	11	292,17	195,50	17,77	44,95	4,09	51,72	4,70
	<i>Vidutiniškai grupėje</i>	1	26,56						
1.1.	Didžiųjų šalies miestų SVB	6	209,92	133,50	22,25	34,45	5,74	41,97	6,70
	<i>Vidutiniškai pogrupyje</i>	1	34,99						
1.2.	Mažųjų šalies miestų SVB	5	82,25	62,00	12,40	10,50	2,10	9,75	1,95
	<i>Vidutiniškai pogrupyje</i>	1	16,45						
2.	Didžiuosius šalies miestus juosiančių rajonų SVB	6	148,25	85,50	14,25	31,75	5,30	31,00	5,17
	<i>Vidutiniškai grupėje</i>	1	24,71						
3.	Mišrias (kaimo ir miesto) teritorijas aptarnaujančios SVB; iš jų:	39	1049,24	699,25	17,93	166,68	4,27	183,31	4,70
	<i>Vidutiniškai grupėje</i>	1	26,90						
3.1.	I pogrupis	6	212,50	137,50	22,92	38,00	6,33	37,00	6,17
	<i>Vidutiniškai pogrupyje</i>	1	35,42						
3.2.	II pogrupis	11	320,75	220,25	20,02	42,25	3,84	58,25	5,30
	<i>Vidutiniškai pogrupyje</i>	1	29,16						
3.3.	III pogrupis	18	435,24	284,00	15,78	77,93	4,33	73,31	4,07
	<i>Vidutiniškai pogrupyje</i>	1	24,18						
3.4.	IV pogrupis	4	80,75	57,50	14,38	8,50	2,13	14,75	3,69
	<i>Vidutiniškai pogrupyje</i>	1	20,19						
4.	Mažųjų šalies savivaldybių viešosiose bibliotekose	4	35,60	26,25	6,56	3,75	0,94	5,60	1,40
	<i>Vidutiniškai grupėje</i>	1	8,9						
	Iš viso	60	1525,71	1006,50	16,78	247,13	4,11	271,63	4,53
	<i>Vidutiniškai vienoje CB</i>		25,42	16,78		4,11		4,53	

Atskirose bibliotekų grupių centrinėse bibliotekose skiriasi ir darbo vietų skaičius, ir darbuotojų grupių pasiskirstymas pagal atskiras kategorijas (profesionalūs bibliotekininkai, kvalifikuoti specialistai, techniniai darbuotojai). Vertindami šiuos duomenis pagal bendriausius požymius

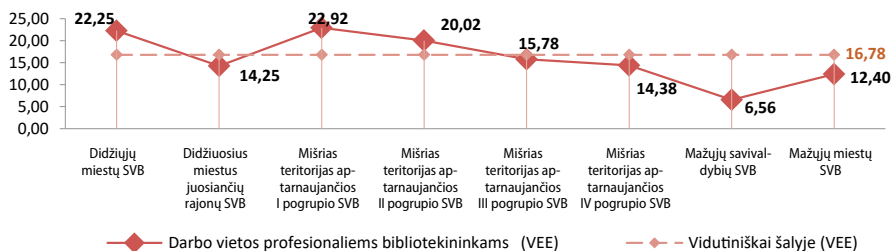
(5 pav.) galime matyti, kad daugumoje SVB sistemų (47, arba 78,3 proc. visų SVB) darbo vietų skaičius beveik atitinka arba yra didesnis nei vidutiniškai sektoriuje (25,42) ir tik penktadalio SVB (13, arba 21,7 proc. visų SVB) centrinėse bibliotekose darbo vietų yra mažiau nei sektoriaus vidurkis. Daugiausia darbo vietų visų kategorijų darbuotojams sukurta mišrias teritorijas aptarnaujančių SVB I pogrupo pagrindinėse bibliotekose (6 CB, vidutiniškai 35,42 darbo vietos vienoje CB) ir didžiųjų šalies miestų grupės pagrindinėse bibliotekose (6 CB, vidutiniškai 34,99 darbo vietos vienoje CB), mažiausiai – mažųjų savivaldybių pagrindinėse bibliotekose (4 CB, vidutiniškai 8,9 darbo vietos vienoje CB) ir mažųjų miestų pagrindinėse bibliotekose (5 CB, 16,45 darbo vietos vienoje CB).



5 pav. CB sukurtų darbo vietų pasiskirstymas atskirose SVB grupėse ir pograpiuose

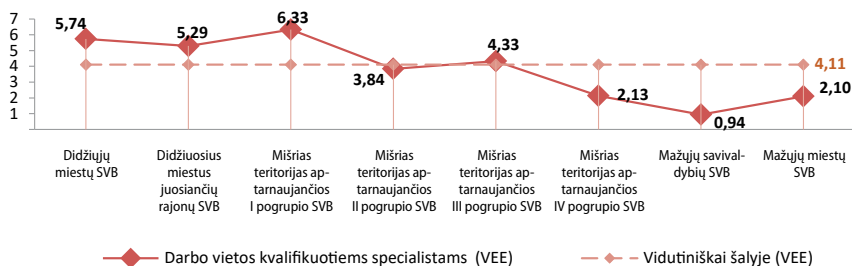
Pagrindinėms viešosios bibliotekos paslaugoms ir produktams kurti, svarbių visos sistemos bibliotekų technologinių procesų ir visos sistemos valdymui, organizavimui, veiklų koordinavimui operacinio branduolio specialistams (profesionaliems bibliotekininkams) vienoje savivaldybės pagrindinėje bibliotekoje vidutiniškai sukurta 16,78 darbo vietos; šių darbo vietų pasiskirstymo atskirų bibliotekų grupėse charakteristikos visiškai atitinka visus bendrųjų darbo vietų pasiskirstymo požymius: daugiausia darbo vietų profesionaliems bibliotekininkams (vidutiniškai 22,29 darbo vietos) sukurta mišrias savivaldybės aptarnaujančių SVB I pogrupo CB ir beveik tiek pat (vidutiniškai 22,25 darbo vietos) didžiųjų šalies miestų pagrindinėse bibliotekose. Mažiausiai – mažųjų savivaldybių pagrindinėse

bibliotekose (vidutiniškai 6,56 darbo vietos vienoje CB) ir mažųjų miestų pagrindinėse bibliotekose (12,40 darbo vietos vienoje CB) (6 paveikslas).



6 pav. CB sukurtų darbo vietų **profesionaliems bibliotekininkams** pasiskirstymas atskirose SVB grupėse ir pogrūpiuose

Absoliučios daugumos (išskyrus dvi – Vilniaus rajono ir Elektrėnų SVB) centrinėse bibliotekose sutelktos ir visos darbo vietos kvalifikuotiems specialistams. Vidutiniškai viena SVB sistema pagrindinėje bibliotekoje sukūrusi 4,11 darbo vietos šios kategorijos darbuotojams, o jų skaičius CB svyruoja nuo 11,59 (Kauno miesto SVB) darbo vietos iki 0,75 darbo vietos (Kazlų Rūdos SVB); Pagėgių SVB šiai darbuotojų kategorijai išvis nėra nė vienos darbo vietos.



7 pav. CB sukurtų darbo vietų **kvalifikuotiems specialistams** pasiskirstymas atskirose SVB grupėse ir pogrūpiuose

Kvalifikuotų specialistų darbo vietų pasiskirstymo modelis pagal sistemų dydžius tik iš dalies atitinka operacinio branduolio specialistų darbo

viėtų pasiskirstymą: palyginti daugiau nei kitose bibliotekų grupėse kvalifikuotų specialistų darbo vietų surta didžiausiose sistemose: daugiausia – mišrias (miesto ir kaimo) teritorijas aptarnaujančių bibliotekų I pogrupio CB (vidutiniškai 6,33 VEE), didžiųjų miestų CB (vidutiniškai 5,74 VEE) ir didžiuosius miestus juosiančių rajonų CB (5,29 VEE). Mažiausiai darbo vietų yra mažiausių sistemų CB: mažųjų savivaldybių CB – vidutiniškai 0,94 VEE, mažųjų miestų CB – vidutiniškai 2,10 VEE, mišrias (miesto ir kaimo) teritorijas aptarnaujančių sistemų IV pogrupio CB – vidutiniškai 2,13 VEE (7 *pau.*). Didžiuosius miestus juosiančių rajonų grupėje kvalifikuotiems specialistams sukurtos darbo vietos sudaro didžiausią dalį, arba beveik trečdalį (27,07 proc.) bendroje operacinio branduolio ir pagrindinių paslaugų aprūpinimo specialistų darbo vietų struktūroje. Kitose didžiausiose SVB sistemų grupėse (didžiųjų miestų SVB, mišrias (miesto ir kaimo) teritorijas aptarnaujančių I, II ir III pogrupio bibliotekų grupėse ta dalis sudaro tik apie penktadalį (atitinkamai 20,51 proc., 21,64 proc., 16,09 proc., 21,53 proc.) specialistams sukurtų darbo vietų.

Mažosiose sistemose kvalifikuotiems specialistams darbo vietų surta dar mažiau. Jos sudaro apie dešimtadalį operacinio branduolio ir kvalifikuotų specialistų struktūroje: mišrias (miesto ir kaimo) teritorijas aptarnaujančių IV pogrupio bibliotekų grupėje – 12,90 proc., mažųjų savivaldybių grupėje – 12,35 proc., mažųjų miestų grupėje – 14,48 proc.

Išsamesnė šių darbo vietų pasiskirstymo analizė (7 *lentelė*) rodo, kad dažniausiai SVB sistemose šiai darbuotojų kategorijai skiriamos 2 darbo vietos VEE (devyniose sistemose); daugiausia darbo vietų kitas, specifines, sritis išmanantiems specialistams surta Kauno miesto SVB (11,95), Utenos rajono SVB (9,00), Marijampolės, Kauno rajono ir Panevėžio rajono (8,50) SVB, po 6,00 darbo vietas šios kategorijos darbuotojams sukūrusios skirtingoms bibliotekų grupėms priklausančios (8) SVB: Anykščių, Biržų, Elektrėnų, Kelmės, Radviliškio, Šilutės, Zarasų rajonų ir Šiaulių miesto.

7 lentelė. Kvalifikuotiems specialistams skirtų darbo vietų pasiskirstymas SVB sistemose

Darbo vietų skaičius (VEE)	11,95	9,00	8,50	6,75	6,00	5,75	5,25	5,00	4,75	4,50	4,38	4,00	3,50	3,25	3,00	2,75	2,50	2,30	2,00	1,75	1,50	1,25	1,00	0,75	0,00
SVB skaičius	1	1	3	2	8	1	1	5	1	1	2	5	2	1	6	1	3	1	9	1	1	1	1	1	1

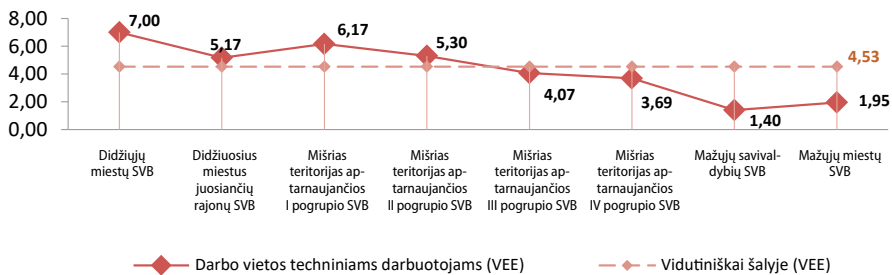
Kvalifikuotų specialistų integravimo į SVB personalo struktūrų modelius praktika priklauso nuo SVB sistemos dydžio: kuo didesnė sistema, tuo daugiau CB randasi darbo vietų kvalifikuotiems specialistams. Dažniausiai jos kuriamos bibliotekinių procesų automatizavimo inžinieriams, kitiems informacijų ir komunikacinių technologijų sistemos priežiūros specialistams; darbo vietos taip pat kuriamos projektinei veiklai, viešiesiems ryšiams ir komunikacijai, dizaineriams (dalininkams), kultūrinės veiklos vadybininkams, edukacinės veiklos specialistams ir kitiems, kurių veiklos rezultatai siejami su profesionalia viešojo administravimo veikla ir dažniausiai reiškiasi darbais ieškant papildomo finansavimo bibliotekai išlaikyti ar jos veiklai, bibliotekos įvaizdžiui kurti ir tobulinti, bibliotekos kultūrinės veiklos profesionalumui ir patrauklumui didinti.

Darbo vietomis, kurioms reikalinga vadybininkų kvalifikacija, dažniausiai stiprinama *strateginio vadovavimo grandis*. Jose įdarbinami viešojo sektoriaus veiklos analitikai, kiti viešojo administravimo srities specialistai.

Mažesnėse sistemose (mažųjų savivaldybių viešosiose bibliotekose, mišrias teritorijas aptarnaujančių IV pogrupio SVB, mažųjų miestų SVB) pirmiausia siekiama, kad būtų įgyvendintos pagrindinės bibliotekos funkcijos. Šiose sistemose pagrindinės darbo vietos dažniau kuriamos profesionalių bibliotekininkų kategorijos darbuotojams, o kitokią specialiąją kvalifikaciją turintys kitų sričių specialistai įdarbinami labai retai, išskyrus tokias specifines organizacijų aptarnavimo veiklas kaip buhalterinės apskaitos tvarkymas ir pagrindinių paslaugų aprūpinimo funkcijos, informacinių ir komunikacinių technologijų įrangos diegimas ir priežiūra. Tikėtina, kad

tai daugiau lemia ir geresnės atskirų sričių specialistų pasirinkimo galimybės dėl didesnės tokių specialistų pasiūlos miestų darbo rinkoje.

Techniniams darbuotojams skirtų darbo vietų dalis CB, lyginant duomenis atskirose bibliotekų grupėse, skiriasi nedaug (6 lentelė, p. 49); vidutiniškai visose pagrindinėse bibliotekose šiai darbuotojų kategorijai skiriamos darbo vietos sudaro 17,81 proc., atskirose sistemose šis skaičius svyruoja nuo 20,91 proc. didžiuosius miestus juosiančių savivaldybių bibliotekų grupėje iki 11,85 proc. bendroje CB darbo vietų struktūroje mažųjų miestų savivaldybių CB grupėje. Lygindami techniniams darbuotojams skirtų darbo vietų pasiskirstymą atskirose bibliotekų grupėse (8 pav.), matome, kad daugiausia tokių darbo vietų vidutiniškai vienai sistemai sukūrusios didžiųjų šalies miestų bibliotekos (7,00 darbo vietos) ir mišrias (kaimo ir miesto) teritorijas aptarnaujančių CB I pogrupo bibliotekos (6,17 darbo vietos).



8 pav. CB sukurtų darbo vietų *techniniams darbuotojams* pasiskirstymas atskirose SVB grupėse ir pogrūpiuose

Apibendrinami galime teigti, kad sektoriuje pripažįstama, jog vadybinė kompetencija labai svarbi organizacijai, siekiančiai palaikyti konkurencingumą; suprantama, kad kiekvienos institucijos raida priklauso ne tik nuo finansavimo ar teisinės bazės, bet ir nuo daugybės kitų veiksnių: mokslinio vadybinių problemų pagrindimo, jų analizės išsamumo ir konceptualumo, patikimos ir profesionalios situacijos diagnostikos, pateiktų organizacijos raidos scenarijų ir pan.:

1) SVB sistemose yra bandymų integruoti į bibliotekų organizacines struktūras neoperacinio branduolio specialistus; be tradiciškai samdomų profesionalių buhalterinės apskaitos specialistų, pastarajame dešimtmetyje stebima auganti informacinių ir komunikacinių technologijų specialistų ir viešojo administravimo vadybininkų dalis SVB sistemų darbuotojų bendroje struktūroje;

2) viešojo administravimo vadybininkų skaičiaus augimas SVB organizacinėse struktūrose rodo, kad bibliotekų vadovams nepakanka ekonominių, psichologinių, sociologinių, juridinių žinių, būtinų pokyčiams išorinėje aplinkoje sekti, stokojama kompetencijos šiuolaikinės organizacijos valdymo, jos gebėjimo prisitaikyti prie nuolat kintančios aplinkos poreikių srityje.

Pagrindinėse sistemų bibliotekose darbo vietos ir jų paskirstymas pagal kategorijas (*profesionalūs bibliotekininkai, kvalifikuoti specialistai ir techniniai darbuotojai*) iš esmės priklauso nuo sistemos dydžio ir jos aptarnaujamos teritorijos tipo (miesto ar mišri – tiek miesto, tiek kaimo gyventojus aptarnaujanti – biblioteka). Taigi galime teigti, kad tik didesnėse sistemose dėl jose esančių galimybių nepadarant neatitaisomos žalos pagrindinėms bibliotekos veikloms susiaurinti (apriboti) operacinio branduolio specialistų veiklos lauką jų struktūra stiprinama viešojo valdymo profesionalais, įvairių sričių vadybininkais. Mažesnėse sistemose šios funkcijos dažniau pavedamos operacinio branduolio specialistams, papildant jų pareigybes vadybos funkcijomis. Miestų teritorijose veikiančios SVB sistemos geriau aprūpintos visų trijų kategorijų darbuotojais; mišrias (kaimo ir miesto) teritorijas aptarnaujančiose SVB sistemose siekiama išlaikyti operacinio branduolio specialistams sukurtas darbo vietas, dažniau perduodant jiems tiek kvalifikuotiems specialistams, tiek neretai ir techniniam personalui priskiriamas funkcijas.

1.3.1.2. Darbo vietų teritoriniuose padaliniuose analizė

SVB teritoriniuose padaliniuose sukurta beveik pusė (49,17 proc., arba 1475,65 VEE) visų SVB sektoriuje esančių darbo vietų. Šiuose padaliniuose vyrauja operacinio branduolio specialistai, jiems čia yra 1304,50 darbo vietų (VEE), arba 88,40 proc. visų darbo vietų, sukurtų teritoriniuose padaliniuose. Vidutiniškai viename teritoriniame padalinyje yra 1,07 VEE darbo vietos profesionaliam bibliotekininkui, o apie tokių darbuotojų platesnę specializaciją galima kalbėti su tam tikromis išlygomis ir tik apie tas darbo vietas, kurios įsteigtos dviejose bibliotekų grupėse.

8 lentelė. Darbo vietų pasiskirstymas pagal darbuotojų kategorijas SVB teritoriniuose padaliniuose (atskirose bibliotekų grupėse)

Eil. Nr.	SVB grupės pavadinimas	Teritorinių padalinių skaičius	Darbo vietų skaičius teritoriniuose padaliniuose (VEE)						
			Iš jų pagal darbuotojų kategorijas						
			Teritoriniuose padaliniuose iš viso	Profesionaliems bibliotekininkams	Vidutiniškai viename teritoriniame padalinyje	Kvalifikuotiems specialistams	Vidutiniškai viename teritoriniame padalinyje	Techniniams darbuotojams	Vidutiniškai viename teritoriniame padalinyje
1.	Miestų teritorijas aptarnaujanti SVB	86	318,58	266,50	3,10	0,00	0,00	52,08	0,61
	<i>Vidutiniškai grupėje</i>		3,7						
1.1.	Didžiųjų šalies miestų SVB	77	301,08	251,00	3,26	0,00	0,00	50,08	0,65
	<i>Vidutiniškai pogrupyje</i>		3,9						
1.2.	Mazųjų šalies miestų SVB	9	17,50	15,50	1,7	0,00	0,00	2,00	0,22
	<i>Vidutiniškai pogrupyje</i>		1,9						
2.	Didžiuosius šalies miestus juosiančių rajonų SVB	193	222,75	189,00	0,98	11,00	0,06	22,75	0,12
	<i>Vidutiniškai grupėje</i>		1,15						
3.	Mišrias (kaimo ir miesto) teritorijas aptarnaujanti SVB; iš jų:	901	908,52	824,75	0,92	1,00	0,001	82,77	0,09
	<i>Vidutiniškai grupėje</i>		1,00						
3.1.	I pogrupis	163	172,50	162,75	0,99	0,00	0,00	9,75	0,06
	<i>Vidutiniškai pogrupyje</i>		1,06						
3.2.	II pogrupis	277	268,70	242,75	0,88	0,00	0,00	25,95	0,09

Eil. Nr.	SVB grupės pavadinimas	Teritorinių padalinių skaičius	Darbo vietų skaičius teritoriniuose padaliniuose (VEE)						
			Iš jų pagal darbuotojų kategorijas						
			Teritoriniuose padaliniuose iš viso	Profesionaliems bibliotekininkams	Vidutiniškai viename teritoriniame padalinyje	Kvalifikuotiems specialistams	Vidutiniškai viename teritoriniame padalinyje	Techniniams darbuotojams	Vidutiniškai viename teritoriniame padalinyje
	<i>Vidutiniškai pogrupyje</i>		0,97						
3.3.	III pogrupis	382	393,57	350,50	0,92	1,00	0,003	42,07	0,11
	<i>Vidutiniškai pogrupyje</i>		1,03						
3.4.	IV pogrupis	79	73,75	68,75	0,87	0,00	0,00	5,00	0,06
	<i>Vidutiniškai pogrupyje</i>		0,93						
4.	Mažųjų šalies savivaldybių viešosiose bibliotekose	35	26,50	24,25	0,69	0,00	0,00	2,25	0,06
	<i>Vidutiniškai grupėje</i>		0,75						
	Iš viso	1215	1475,65	1304,50	1,07	12,00	0,01	159,15	0,13
	<i>% bendroje darbo vietų struktūroje</i>	100	100	88,40		0,81		10,78	

SVB sektoriuje šios (specializuotos) darbo vietos sudaro apytikriai 250 darbo vietų, įkurtų didžiųjų miestų teritoriniuose padaliniuose, ir iš dalies (apie 20 darbo vietų) – mažųjų šalies miestų savivaldybių teritorijose įsteigtuose teritoriniuose padaliniuose. Visose kitose bibliotekų grupėse darbo vietos profesionaliems bibliotekininkams nesiekia VEE (vidutiniškai nuo 0,69 VEE mažųjų savivaldybių viešųjų bibliotekų grupėje iki 0,99 VEE mišrias (kaimo ir miesto) teritorijas aptarnaujančių bibliotekų I pogrupio SVB).

Kvalifikuotiems specialistams sukurtos darbo vietos sudaro 0,81 proc. visų teritoriniuose padaliniuose sukurtų darbo vietų, ir jos įsteigtos tik dviejų (didžiuosius miestus juosiančio rajono ir mišrias teritorijas aptarnaujančių III pogrupio bibliotekų grupėje: Vilniaus rajono (11 VEE) ir Elektrėnų (1 VEE) SVB) savivaldybių teritoriniuose padaliniuose. Šių darbo vietų paskirtis – informacinių ir komunikacijos technologijų įrangos priežiūra, techninė pagalba profesionaliam bibliotekininkui naudotis technologine įranga. Tai išskirtinis faktas visų SVB darbo vietų modeliavimo praktikoje; visose kitose SVB tokios funkcijos pavedamos pagrindinės sistemos

bibliotekų struktūrose sukurtose darbo vietose dirbantiems bibliotekinių procesų automatizavimo inžinieriams ar kitiems šio profilio specialistams.

Techniniams darbuotojams sukurtos darbo vietos teritoriniuose padaliniuose beveik išimtinai skirtos patalpoms valyti ir prižiūrėti; kitas organizacijos palaikymo grandies darbo vietoms priskiriamas funkcijas (bibliotekos įrangos priežiūra ir remontas, logistikos paslaugos, gabenant iš pagrindinės bibliotekos fondui atnaujinti skirtus leidinius ir (ar) reikiamus skolinamus leidinius iš vieno struktūrinio padalinio į kitą, taip pat įvairių medžiagų, darbo priemonių transportavimo paslaugos, informacinių ir komunikacijos technologijų įrangos techninės priežiūros ir techninio pobūdžio konsultacinės paslaugos ja naudotis, dailininko paslaugos kuriant įvaizdžio, interjero, vaizdinių ar kitokio tipo renginių scenografiją, teritoriniame padalinyje rengiamų leidinių (lankstinukų, skrajučių, publikuojamų teritorinio padalinio veiklos produktų – kraštotyros darbų ir pan.) dizainu ir pan. rūpinasi pagrindinėse bibliotekose įsteigtose darbo vietose dirbantys techniniai darbuotojai ir kvalifikuoti specialistai.

Techninių darbuotojų darbo vietų kiekybinių duomenų analizė taip pat leidžia daryti išvadą, kad mažesnių SVB sistemų teritoriniai padaliniai menčiau aprūpinami darbo vietomis nei didesnių SVB sistemų teritoriniai padaliniai. Atliekant tyrimą nerasta duomenų, kokias patalpų valymo normas yra patvirtinusi kiekviena savivaldybė, tad realus techninių darbuotojų poreikis patalpų valymo paslaugoms atlikti skaičiuotas vadovaujantis rekomenduojamu 1,0 VEE 615 m² naudingojo patalpų ploto. Vertinant atskirų bibliotekų grupių duomenis, tokie skaičiavimai leidžia daryti prielaidą, kad valymo paslaugoms teikti sukurta pakankamai darbo vietų miestų SVB grupėse, didžiuosius miestus juosiančių rajonų ir mišrias (kaimo ir miesto) teritorijas aptarnaujančių SVB III pogrupio SVB teritoriniuose padaliniuose; kitose bibliotekų grupėse tokių darbo vietų sukurta beveik perpus mažiau, nei reikėtų, jei būtų vadovaujamosi pirmiau nurodytais normatyvais: pavyzdžiui, mišrias (kaimo ir miesto) teritorijas aptarnaujančių bibliotekų grupės I pogrupio teritoriniuose padaliniuose sukurta

vidutiniškai 0,06 VEE vienam teritoriniam padaliniui (8 lentelė), o pagal teritorinių padalinių patalpų plotus (vidutinis vieno teritorinio padalinio patalpų plotas – 72,50 m²) reikėtų 0,11 VEE darbo vietos; analogiška situacija ir šios grupės I ir IV pogrupių SVB teritoriniuose padaliniuose (atitinkamai vidutiniškai 72,50 m² patalpų plotui reikėtų 0,12 VEE, sukurta vidutiniškai 0,06 VEE; 66,91 m² patalpų plotui reikėtų 0,11 VEE darbo vietų, sukurta 0,06 VEE) ir pan.

Apibendrinami galime teigti, kad didesnėse SVB sektoriaus sistemose operacinio branduolio specialistams (profesionaliems bibliotekininkams) sukurtos darbo vietos papildomos kitų sričių specialistams sukurtomis darbo vietomis. Mažesnėse sistemose operacinio branduolio specialistams priskiriamose darbo vietose numatomos papildomos pareigos, kurioms atlikti reikalinga kompetencija paprastai siejama su strateginio organizacijos valdymo (viešojo administravimo, rinkodaros, vidinės ir išorinės komunikacijos), informacinės ir komunikacijų technologijoms įvaldyti reikalingomis žiniomis ir įgūdžiais, kitaip tariant, su profesinei, bendrajai, vadybos ir technologinei kompetencijai reikiamų žinių įgijimu, nuolatiniu jų palaikymu ir plėtra.

Remdamiesi šia išvada, galime tvirtinti, kad, norėdami užtikrinti tvarią sektoriaus bibliotekų raidą visoje šalyje ir jų teikiamų paslaugų kokybę, visose SVB sistemose, ypač mažesniųjų SVB sistemų CB, labai svarbu užtikrinti, kad tose darbo vietose būtų privaloma aukšto kvalifikacinio lygmens profesinių studijų suteikiama kompetencija ir realios galimybės įdarbinti šiose darbo vietose tokią kvalifikaciją įgijusius darbuotojus. Mažosiose SVB sistemose plečiantis bibliotekų funkcijoms tiesiog plečiamos operacinio branduolio specialistų funkcijos, veikla, veiklų sritys, priskiriant jiems labai skirtingo pobūdžio veiklą, dažnai neišskiriant ir techniniam personalui priskirtinų darbų.

1.3.2. Darbo vietų pokyčių 2007–2014 m. analizė

2007–2014 m. darbo vietų skaičius visose šalies SVB sistemose sumažėjo 245,44 VEE, arba vidutiniškai –4,09 VEE darbo vieta vienoje SVB sistemoje. Vidutiniškai tai sudaro po 0,58 VEE vienoje SVB kasmet; darbo vietų mažėjimo tendencijos ryškios daugiau nei pusėje (41-oje, arba 68,33 proc.) SVB sistemų, tik keturiose (6,67 proc.) SVB sistemose jų skaičius nepakito, o 15-oje (25,00 proc.) SVB šiek tiek augo.

Vertinant absoliučiais skaičiais, šiuo laikotarpiu SVB sistemose labiausiai mažėjo darbo vietos, skirtos profesionaliems bibliotekininkams (–144,50 VEE, arba –5,88 proc.) ir techniniams darbuotojams (–104,73 VEE, arba –19,53 proc.) (9 lentelė). Darbo vietų kvalifikuotiems specialistams SVB sistemose daugėjo, tačiau nedaug (+3,88 VEE, arba +1,5 proc.), ir tik dėl išaugusio šios kategorijos darbuotojų skaičiaus kaimo teritoriniuose padaliniuose (Vilniaus rajono SVB filialuose, +6,00 VEE). Palyginti visus šiuos skaičius sudėtinga, nes profesionalių bibliotekininkų, kvalifikuotų specialistų ir techninių darbuotojų darbo vietos skaičiuojamos pagal skirtingus kriterijus: profesionaliems bibliotekininkams, kvalifikuotiems specialistams ir daliai techninio personalo darbo vietos paprastai skiriamos (ir paskirstomos) pagal SVB teritorijos gyventojų skaičių, o techninių darbuotojų grupei (teritorijos ir patalpų valymui ir priežiūrai) skirtos darbo vietos skaičiuojamos atsižvelgiant į SVB naudojamus ir prižiūrimus patalpų plotus; be to, kiekvienos savivaldybės teritorijoje šiems darbams atlikti nustatomi skirtingi norminiai rodikliai: pavyzdžiui, patalpoms valyti vadovaujantis vidutine 600–650 m² norma vienam VEE, teritorijos ir kiemo priežiūrai – vidutine 3500–4000 m² norma vienam VVE [11; 17] ir pan. Be to, ir savivaldybėse nėra vienodos šių rodiklių taikymo praktikos; rodikliai atskirose savivaldybėse gali skirtis gana daug (pavyzdžiui, normatyvinis patalpų valymo rodiklis nustatomas nuo 600 iki 800 m²), daugeliui iš jų papildomai taikomi skirtingi išlyginamieji koeficientai taip pat

priklauso nuo vietos sąlygų: valomų patalpų paskirties, kiemo dangos rūšies ir pan.

9 lentelė. Darbo vietų (VEE) pokyčiai 2007–2014 m. SVB sistemose ir jų struktūriniuose dariniuose. Pasiskirstymas pagal darbuotojų kategorijas

SVB struktūrinė dalis	Darbo vietos (VEE)											
	Iš viso			Iš jų:								
				Profesionaliems bibliotekininkams			Kvalifikuotiems specialistams			Techniniams darbuotojams		
2014 metais	2007 metais	Skirtumas	2014 metais	2007 metais	Skirtumas	2014 metais	2007 metais	Skirtumas	2014 metais	2007 metais	Skirtumas	
SVB sistemose	3001,61	3246,96	-245,35	2311,00	2455,50	-144,50	259,13	255,25	3,88	431,48	536,21	-104,73
Iš jų:												
CB	1525,71	1603,45	-77,74	1006,50	1025,25	-18,75	247,13	249,25	-2,12	272,08	328,95	-55,87
Teritoriniuose padaliniuose (iš viso)	1475,90	1643,51	-167,61	1304,50	1430,25	-125,75	12,00	6,00	6,00	159,40	207,26	-47,86
Iš jų:												
Kaimo	989,53	1102,80	-113,27	903,00	1000,50	-97,50	11,00	5,00	6,00	75,53	97,30	-21,77
Miesto	443,97	490,21	-46,24	364,50	386,75	-22,25	1,00	1,00	0,00	78,47	102,46	-23,99
Vaikų	42,40	50,50	-8,10	37,00	43,00	-6,00	0,00	0,00	0,00	5,40	7,50	-2,10

Taigi ir duomenų analizė rodo, kad atskirų SVB sistemose darbo vietos analizuojamu laikotarpiu buvo didinamos arba mažinamos skirtingai, tačiau vyravo bendra darbo vietų mažėjimo tendencija: darbo vietos augo tik ketvirtadalyje (penkiolikoje, arba 25,00 proc.) visų SVB, nesikeitė keturiuose (arba 6,67 proc.) savivaldybėse, buvo mažinamos beveik trijuose ketvirtadaliuose (41-oje, arba 68,33 proc.) visų šalies savivaldybių (10 lentelė).

10 lentelė. Darbo vietų SVB sistemose pokyčiai 2007–2014 m.

Eil. Nr.	Pokyčiai	SVB skaičius	Darbo vietų (VEE) skaičius	Vidutiniškai vienoje SVB (VEE)	SVB proc. visų SVB struktūroje
1.	Darbo vietų daugėjo	15	40,93	2,73	25,00
2.	Darbo vietų mažėjo	41	-286,37	-6,98	68,33
3.	Darbo vietų skaičius nekito	4	0,00	0,00	6,67
	Iš viso	60	-245,44	-4,09	100,00

11 lentelė. Darbo vietų pokyčiai SVB sistemose 2007–2014 m. ir jų pasiskirstymas pagal atskiras darbuotojų kategorijas

Eil. Nr.	Darbo vietos paskirtis	Darbo vietų skaičius sistemose				% SVB darbuotojų struktūroje*		
		2014 metai	2007 metai	Skirtumas	Pokyčiai vidutiniškai vienoje sistemoje	2014 metai	2007 metai	Skirtumas
1.	Profesionalūs bibliotekininkai	2311,00	2455,50	-144,50	-2,40	77,02	75,62	1,40
1.1.	Turintys bibliotekininkystės, informacijos mokslų išsilavinimą	1345,50	1614,00	-268,50	-4,48	58,22	65,74	-7,51
1.2.	Igiję profesijos įgūdžius dirbdami bibliotekoje	965,50	841,50	124,00	2,07	41,78	34,28	7,51
2.	Kvalifikuoti specialistai	259,13	255,25	3,88	0,06	8,64	7,86	0,78
3.	Techniniai darbuotojai	431,48	536,21	-105,81	-1,75	14,34	16,51	-2,17
Iš viso darbo vietų (VEE)		3001,61	3246,96	-245,44	-4,09	100,00	100,00	-7,50

* Darbo vietų profesionaliems bibliotekininkams pasiskirstymas sistemoje (žr. 1.1 ir 1.2 eilutes) skaičiuojamas pagal darbo vietų profesionaliems bibliotekininkams skaičių, kitų kategorijų darbo vietos – pagal bendrą darbo vietų skaičių.

Darbo vietų skaičius SVB sistemų CB ir jų teritoriniuose padalinuose ar atskirose šių teritorinių struktūrinių padalinių kategorijose (miestų gyventojus aptarnaujančių SVB, kaimų gyventojus aptarnaujančių SVB) kito skirtingai. Lygindami pokyčius SVB pagrindinėse bibliotekose ir pokyčius SVB teritoriniuose padalinuose, pastebime, kad darbo vietų mažėjo abiejuose šiuose struktūriniuose padalinuose. Tiesa, CB jos mažėjo lėčiau nei teritoriniuose padalinuose: vidutiniškai vienoje CB darbo vietų skaičius mažėjo 1,30 VEE, vidutiniškai vienos SVB teritoriniuose padalinuose – 2,80 VEE; darbo vietas teritoriniuose padalinuose 2007–2014 m. mažino 46 (76,67 proc.) SVB, centrinėse bibliotekose – 33 (55 proc.) SVB (12 ir 13 lentelės ir 10, 11 pav.).

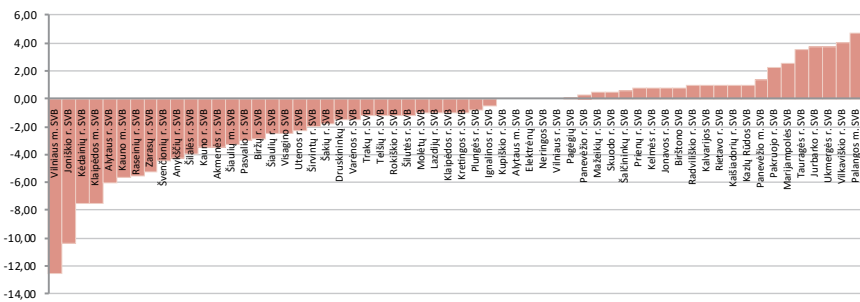
Darbo vietų skaičius didėjo arba nekito mažiau nei pusėje (27-iose, arba 45 proc. visų SVB) sistemų centrinių bibliotekų, mažėjo – 33 centrinėse bibliotekose, arba didesnėje pusėje (55 proc. visų SVB). Labiausiai darbo vietų skaičius mažėjo Vilniaus miesto SVB (-12,50 VEE), Joniškio rajono SVB (-10,44 VEE), Kėdainių (-7,50 VEE), Klaipėdos miesto SVB (-7,50 VEE), Alytaus rajono SVB (-6,00) ir Kauno miesto SVB (-5,68 VEE).

Labiausiai augo Palangos* (+4,75 VEE), Vilkaviškio (+4,00 VEE), Ukmergės (+3,75 VEE), Jurbarko (+3,75 VEE) (12 lentelė ir 10 pav.).

12 lentelė. Darbo vietų (VEE) pokyčiai SVB sistemų CB 2007–2014 m.

Eil. Nr.	Pokyčiai	SVB skaičius	Darbo vietų (VEE) skaičius	Vidutiniškai vienos SVB (VEE) pagrindinėje bibliotekoje	SVB proc. visų SVB struktūroje
1.	Darbo vietų daugėjo	22	35,75	1,62	36,67
2.	Darbo vietų mažėjo	33	-113,49	-3,44	55,00
3.	Darbo vietų skaičius nekito	5	0,00	0,00	8,33
	Iš viso	60	-77,74	-1,30	100,00

* Palangos miesto SVB vaikų teritoriniam struktūriniam padaliniiui skirtos darbo vietos (4,0 VEE) perkeltos į miesto SVB pagrindinės bibliotekos etatų sąrašą, tačiau statistiniuose duomenyse teikiamos kaip mažinamos darbo vietos specializuotame teritoriniame struktūriniame padalinyje ir didinamos (+4,00 VEE) pagrindinėje bibliotekoje.



10 pav. Darbo vietų (pareigybių) (VEE) pokyčiai SVB sistemų CB 2007–2014 m.

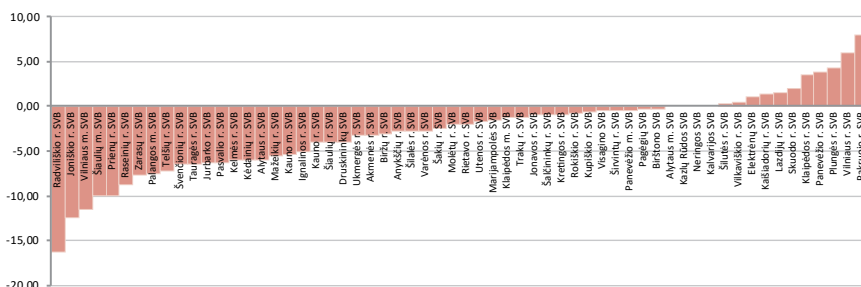
2007–2014 m. darbo vietų skaičius **SVB teritoriniuose padaliniuose** sumažėjo 167,70 VEE, arba vidutiniškai po 2,80 VEE darbo vietos vienoje SVB sistemoje (13 lentelė), arba vidutiniškai du kartus daugiau, negu darbo vietų skaičius buvo mažinamas SVB pagrindinėse bibliotekose. Mažėjo darbo vietos 46 SVB sistemų (76,67 proc. visų SVB) teritoriniuose padaliniuose (-199,74 VEE), daugiau darbo vietų (+32,04 VEE) buvo įsteigta tik 18,33 proc., arba 11 SVB sistemų teritoriniuose padaliniuose. Dalis darbo vietų mažėjo dėl tinklo pokyčių: dėl teritorinių padalinių uždarymo SVB sistemose mažėjo daugiau nei pusė (55,1 proc., arba 110 VEE, n = 199,74) visų sumažėjusių darbo vietų; kita darbo vietų dalis (89,74

VEE, arba 44,9 proc. darbo vietų) mažėjo veikiančiuose teritoriniuose padaliniuose, kuriuose buvo trumpinamas šių padalinių darbo laikas. SVB tinklas šiuo laikotarpiu sumažėjo 94 teritoriniais padaliniais ir kaimo, ir miesto, tarp jų ir didžiųjų šalies miestų (Vilniaus, Kauno, Šiaulių) teritorijose: iš viso SVB sistemose uždaryti 97 teritoriniai padaliniai, atidaryti trys nauji teritoriniai padaliniai (Anykščių SVB – du kaimo teritorijoje ir vienas teritorinis padalinys Kelmės miesto SVB teritorijoje).

Atskirų sistemų teritoriniuose padaliniuose šiuo laikotarpiu sparčiausiai mažėjo darbo vietų Radviliškio rajone (–16,50 VEE), Joniškio rajone (–12,50 VEE), Vilniaus mieste (–11,00 VEE), Šiaulių mieste (–10,00 VEE), Prienų rajone (–10,00 VEE). Labiausiai augo darbo vietų skaičius Pakruojo (+8,00 VEE), Vilniaus (+6,00 VEE), Plungės (+4,25 VEE), Panevėžio (+3,75 VEE) rajonų SVB (11 pav.).

13 lentelė. Darbo vietų (VEE) pokyčiai SVB sistemų teritoriniuose padaliniuose 2007–2014 m.

Eil. Nr.	Pokyčiai	SVB skaičius	Darbo vietų (VEE) skaičius	Vidutiniškai vienos SVB filialuose (VEE)	SVB proc. visų SVB struktūroje
1.	Darbo vietų daugėjo	11	32,04	2,91	18,33
2.	Darbo vietų mažėjo	46	–199,74	–4,34	76,67
3.	Darbo vietų skaičius nekito	3	0,00	0,00	0,00
	Iš viso	60	–167,70	–2,80	100,0



11 pav. Darbo vietų (pareigybių) (VEE) pokyčiai SVB teritoriniuose padaliniuose 2007–2014 m.

Darbo vietų skaičius dėl teritorinių padalinių tinklo pokyčių išaugo dviejose SVB (+1,25 VEE), kuriose sukurtos profesionalių bibliotekininkų darbo vietos; dėl kitų priežasčių 10 SVB teritoriniuose padaliniuose darbo vietų skaičius (+30,79 VEE) augo visose darbuotojų kategorijose: aštuoniuose SVB – +13,29 VEE, arba 43,16 proc. viso išaugusio darbo vietų skaičiaus – profesionalių bibliotekininkų kategorijoje; vienoje SVB – +6,00VEE, arba 25,98 proc. viso išaugusio darbo vietų skaičiaus – kvalifikuotų specialistų kategorijoje, trijose SVB – +11,50 VEE, arba 37,35 proc. viso išaugusio darbo vietų skaičiaus – techninių darbuotojų kategorijoje; didžioji dalis papildomų darbo vietų šios kategorijos darbuotojams buvo sukurta vienoje SVB (Pakruojo rajono SVB), ir tai sudaro pagrindinę dalį (+8,00 VEE) visų per šį laikotarpį išaugusių darbo vietų šiems techniniams darbuotojams.

Išsamesni teritoriniuose struktūriniuose padaliniuose vykusių darbo vietų pokyčių analizės duomenys pateikiami 14, 15, 16 lentelėse. Kaip rodo šie duomenys, bendra darbo vietų mažėjimo tendencija stebima tiek kaimo, tiek miestų teritorijas aptarnaujančiuose stacionariuose bibliotekų teritoriniuose padaliniuose, tiek specializuotuose vaikus aptarnaujančiuose teritoriniuose padaliniuose. Per šiuos septynerius metus labiausiai keitėsi darbo vietų skaičius kaimo teritorijas aptarnaujančiuose struktūriniuose padaliniuose: čia darbo vietų skaičius mažėjo beveik dviejuose trečdaliuose (72,55 proc.) visų kaimo teritorijas aptarnaujančių SVB struktūrose, vidutiniškai kiekvienoje iš jų – beveik po 4 (–3,82) darbo vietas VEE (14 lentelė).

14 lentelė. Darbo vietos SVB sistemų **kaimų** teritoriniuose struktūriniuose padaliniuose 2007–2014 m.

Eil. Nr.	Pokyčiai	SVB skaičius	Darbo vietų (VEE) skaičius	Vidutiniškai vienoje SVB (VEE)	SVB proc. visų SVB struktūroje
1.	Darbo vietų daugėjo	10	27,79	2,78	19,61
2.	Darbo vietų mažėjo	37	–141,40	–3,82	72,55
3.	Darbo vietų skaičius nekito	4	0,00	0,00	7,84
	Iš viso	51	–113,61	–2,23	100,00

Miestuose (*15 lentelė*) darbo vietų mažėjo ne taip smarkiai. Beveik pusės SVB (21 SVB, arba 41,18 proc. SVB) miestus aptarnaujančiuose struktūriniuose padaliniuose darbuotojų skaičius arba augo, arba išliko stabilus (tiesa, augo tik kiek daugiau nei dešimtadalyje – 7 iš 51, arba 13,73 proc. SVB). Ir nors darbo vietų skaičius miestuose mažėjo taip pat daugiau nei pusėje (58,82 proc.) visų SVB, darbo valandos, skiriamos šios kategorijos darbuotojams, buvo mažinamos nuosaikiau: vidutiniškai vienoje SVB per šiuos metus buvo sumažinta vidutiniškai 0,90 VEE.

15 lentelė. Darbo vietos SVB sistemų **miestų** struktūriniuose padaliniuose 2007–2014 m.

Eil. Nr.	Pokyčiai	SVB skaičius	Darbo vietų (VEE) skaičius	Vidutiniškai vienoje SVB (VEE)	SVB proc. visų SVB struktūroje
1.	Darbo vietų daugėjo	7	6,43	0,92	13,73
2.	Darbo vietų mažėjo	30	-52,42	-1,75	58,82
3.	Darbo vietų skaičius nekito	14	0,00	0,00	27,45
	Iš viso	51	-45,99	-0,90	100,00

Panašios tendencijos ir specializuotuose, vaikams bibliotekos paslaugas teikiančiuose SVB struktūriniuose padaliniuose (*16 lentelė*), kurių absoliuti dauguma įsteigti didžiuosiuose šalies miestuose (Klaipėdoje, Panevėžyje, Šiauliuose, Vilniuje; iki 2014 m. toks struktūrinis padalinys buvo įsteigtas ir Palangos miesto SVB). Profesionaliams bibliotekininkams įsteigtos darbo vietos buvo mažinamos tik Vilniaus miesto SVB (-2,00 VEE); kitos darbo vietos (-2,10 VEE) sumažintos techninių darbuotojų kategorijai: Klaipėdos (-0,70 VEE), Panevėžio (-0,40 VEE), Šiaulių (-1,50 VEE) SVB struktūriniuose padaliniuose. Vilniaus rajono SVB šiai darbuotojų kategorijai papildomai sukurta darbo vieta (+0,50 VEE).

16 lentelė. Darbo vietos SVB sistemų *vaikų* struktūriniuose padaliniuose 2007–2014 m.

Eil. Nr.	Pokyčiai	SVB skaičius	Darbo vietų (VEE) skaičius	Vidutiniškai vienoje SVB (VEE)	SVB proc. visų SVB struktūroje
1.	Darbo vietų daugėjo	1	0,50	0,50	16,67
2.	Darbo vietų mažėjo	5*	-8,60	-1,72	83,33
3.	Darbo vietų skaičius nekito	0	0,00	0,00	0,00
	Iš viso	6	-8,10	-1,35	100,00

* *Palangos miesto SVB vaikų teritoriniam struktūriniam padalinii skirtos darbo vietos (4,0 VEE) perkeltos į miestų SVB pagrindinės bibliotekos etatų sąrašą, tačiau statistiniuose duomenyse teikiamos kaip mažinamos darbo vietos specializuotame teritoriniame struktūriniame padalinyje ir didinamos (+4,00 VEE) pagrindinėje bibliotekoje.*

Apibendrinami šiuos duomenis, matome, kad 2007–2014 m. SVB sektoriuje darbo vietų mažėjo. Mažėjo operacinio branduolio specialistų darbo vietų ir darbo vietų, sukurtų organizaciją aptarnaujančiai struktūros daliai. Sparčiausiai mažėjo organizaciją aptarnaujantiems darbuotojams sukurtos darbo vietos (-19,7 proc.). Palyginti su šia darbuotojų kategorija, operacinio branduolio specialistų darbo vietos mažėjo lėčiau (-5,8 proc.).

SVB sistemų teritoriniuose padaliniuose operacinio branduolio darbuotojams sukurtos darbo vietos skirtingai mažėjo dėl dviejų pagrindinių priežasčių: 1) kiek daugiau nei pusė (55,1 proc.) darbo vietų mažėjo dėl tinklo pokyčių (buvo uždaromi stacionarūs SVB teritoriniai padaliniai); 2) 44,9 proc. teritorinių padalinių buvo trumpinamas struktūrinio padalinio darbo laikas.

Mažinant operacinio branduolio specialistams sukurtas darbo vietas viešųjų bibliotekų sektoriuje akivaizdžiai stengiamasi išsaugoti jas pagrindinėse bibliotekose; ir pagrindinėse bibliotekose, ir teritoriniuose padaliniuose pirmiausia mažinamos techniniam personalui sukurtos darbo vietos, tik paskui – profesionalių bibliotekininkų darbo vietos. Tai pakankamas pagrindas teigti, kad darbo vietų mažinimas SVB praktikoje dažniausiai yra biudžeto balansavimo priemonė ir rodo bibliotekų vadovų pastangas išsaugoti bibliotekos paslaugų prieinamumą ir jų kokybę. Kartu

tai reiškia, kad operacinio branduolio specialistų pareigybės dažnai panaudojamos visoms, taip pat ir pagalbinėms, organizacijos funkcijoms palaikyti; ši prielaida kelia tam tikrų abejonių, nes atskirais atvejais operacinio branduolio personalas turi atlikti darbus (pavyzdžiui, patalpų valymo ir priežiūros), už kuriuos nemokama, taigi tokie sprendimai turi ir nelegalaus darbo požymių. Tokiems rizikos veiksniams atsirasti palankiausias sąlygos yra mažesnėse SVB sistemose, kuriose plečiantis bibliotekų funkcijoms ir kartu mažinant darbo vietų plečiamos ir pagrindinės konkrečios darbo vietos funkcijos, ir veikla, ir veiklos sritys, priskiriant šių darbo vietų darbuotojams labai skirtingo pobūdžio veiklas, neišskiriant ir techniniam personalui priskirtinų darbų.

1.4. SAVIVALDYBIŲ VIEŠŲJŲ BIBLIOTEKŲ SEKTORIAUS DARBUOTOJŲ GRUPIŲ CHARAKTERISTIKOS

1.4.1. Operacinio branduolio specialistų grupės analizė

Kaip minėta, SVB sektoriuje įsteigtose operacinio branduolio specialistų darbo vietose, kuriose kuriami pagrindiniai bibliotekos veiklos produktai ir pagrindinės bibliotekos paslaugos, dirba gana skirtingo lygio ir skirtingu metu išsimokslinimą įgiję asmenys: tai darbuotojai, įgiję formalųjį aukštąjį universitetinį išsimokslinimą; įgiję išsilavinimą pagal vienpakopę aukštojo mokslo sistemą iki 1995 m. Vilniaus universitete arba baigę universitetines studijas pagal daugiapakopę sistemą (pagal pirmosios, antrosios pakopų arba nuosekliųjų studijų programas po 1995 m. ir įgiję bibliotekų, informacijos ar komunikacijos srities bakalauro ar magistro kvalifikacijas), taip pat ir kolegines specialiąsias studijų programas, įgiję profesinio bakalauro kvalifikacijas.

Bibliotekose taip pat dirba asmenys, įgiję specialųjį vidurinį išsilavinimą kultūros mokyklose (Vilniaus, Rokiškio ir Telšių iki 1993 m.). Teisinių dokumentų, leidžiančių prilyginti specialųjį vidurinį išsilavinimą aukštes-

nijam, nėra, tačiau bibliotekų statistikoje šie darbuotojai priskiriami prie aukštesnįjį išsimokslinimą įgijusių darbuotojų grupės, kuri atitinka Lietuvoje patvirtintos kvalifikacinės sistemos V lygį. Tyrimo medžiagoje tokie darbuotojai analizuojami kaip grupė darbuotojų, kurie yra įgiję aukštesnįjį bibliotekininkystės ir informacijos krypties išsilavinimą.

SVB operacinio branduolio specialistų darbo vietose dirba ir asmenys, neįgiję bibliotekininkystės ir informacijos srities išsimokslinimo, o darbui reikalingą kvalifikaciją įgyjantys per tam tikrą laiką dirbdami praktinį darbą. Teisės aktuose nenurodytas laikotarpis, per kurį darbuotojas turi įgyti reikiamą kvalifikaciją; oficialiai nereikalaujama įgytą kvalifikaciją patvirtinti juridinę galią turinčiu dokumentu. Teisės aktų šiuo klausimu analizė leidžia daryti išvadą, kad vertinti, ar darbuotojas atitinka konkrečiai darbo vietai keliamus reikalavimus, kaip ir darbuotojo išbandymo rezultatus (jei darbuotojui paskiriamas išbandymo laikotarpis), turi teisę tik darbdavys, taigi teisę ir galią pripažinti jį tinkamu (arba ne) dirbti sektoriuje sukurtoje operacinio branduolio specialisto darbo vietoje turi daug asmenų, turinčių skirtingą kvalifikaciją, skirtingą kompetenciją, nevienodą darbo bibliotekoje patirtį ir skirtingą požiūrį į profesionalumą.

Sektoriaus personalo analizės duomenys (17 lentelė ir 12 pav.) rodo, kad šalies SVB sektoriuje (ir CB, ir teritoriniuose padaliniuose) operacinio branduolio specialistams (profesionaliems bibliotekininkams) skirtose darbo vietose 2014 m. dirbo 2488 darbuotojai, arba 78,88 proc. visų SVB sistemose tais metais dirbusių darbuotojų (n = 3154). Vertinant visų sistemų lygmeniu tarp operacinio branduolio specialistų darbo vietose dirbančių darbuotojų yra kiek daugiau darbuotojų (+6,36 proc.), įgijusių formalųjį aukštesnįjį įvairių sričių ir bendrąjį išsilavinimą (1323, arba 53,18 proc., n = 2488), negu formaliojo įvairių sričių aukštojo mokslo studijų programas baigusių darbuotojų (1165, arba 46,82 proc., n = 2488). Taigi, vertinant viso SVB sektoriaus išsimokslinimo lygio charakteristikas, galima daryti išvadą, kad bendroje personalo struktūroje daugiau operacinio branduolio

specialistų įgiję specialųjį vidurinį išsimokslinimą, mažiau – aukštąjį (visų sričių) išsimokslinimą.

1111, arba 44,65 proc. (n = 2488) darbuotojų yra įgiję formalųjį aukštesnįjį, kitokį nei bibliotekininkystės, informacijos ar komunikacijos sričių, išsimokslinimą; be to, SVB sektoriuje dirba 212 darbuotojų (8,5 proc., n = 2488), įgijusių tik bendrąjį išsilavinimą, taigi, pastarųjų dviejų išsimokslinimo lygių darbuotojai SVB sistemose sudaro 1323, arba 53,18 proc. (n = 2488).

Tad galėtume teigti, kad SVB sektoriaus darbuotojų daugumą sudaro personalas, formalaus mokymosi būdu įgijęs Lietuvos kvalifikacijų sistemos V ir – nedidelė dalis – IV lygiams priskiriamą kompetenciją [13]. Tokią kompetenciją įgiję darbuotojai turi gebėti derinti išsamias veiklos srities žinias su bendrosiomis žiniomis spręsdami specializuotas veiklos užduotis keliose skirtingose veiklos srityse, pritaikyti faktines ir teorines žinias. Tačiau šią kvalifikaciją įgijusiems darbuotojams veiklos uždavinius turėtų nustatyti aukštesnės kvalifikacijos darbuotojas, dažnai suteikdamas galimybę veiklos atlikėjui pasirinkti jų sprendimo būdus ir priemones. Įgiję patirties, šie darbuotojai gali vadovauti žemesnės kvalifikacijos darbuotojų veiklai, planuoti ir skirti veiklos užduotis, konsultuoti ir tikrinti darbų atlikimo kokybę [41].

Darbuotojų struktūros pagal *išsimokslinimo sritis* analizės duomenys atskleidžia, kad SVB sektoriuje (SVB sistemose) dirba 10,68 proc. daugiau darbuotojų, įgijusių formalųjį aukštąjį arba aukštesnįjį bibliotekininkystės srities išsimokslinimą (1377, arba 55,34 proc., n = 2488), negu darbuotojų, neturinčių specialaus (bibliotekininkystės, informacijos ir komunikacijos srities) išsimokslinimo. 1111, arba 44,66 proc. (n = 2488) darbuotojų, dirbančių profesionalių bibliotekininkų darbo vietose, tokiam darbui reikalingą kvalifikaciją ir įgūdžius yra įgiję dirbdami konkrečiose darbo vietose.

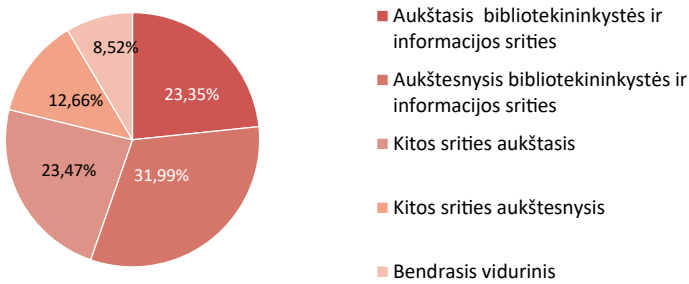
Formalųjį bibliotekininkystės ar informacijos srities išsimokslinimą įgijusių darbuotojų pogrupyje SVB sistemose dirba daugiau (+15,62 proc.,

arba 796, arba 57,81 proc., n = 1377) aukštesniojo išsimokslinimo lygio darbuotojų, palyginti su šios srities aukštojo mokslo studijų programas baigusiais (581, arba 42,19 proc., n = 1377) darbuotojais (17 lentelė). Taigi tarp profesinį pasirengimą formaliai mokantis įgijusių darbuotojų SVB sektoriuje taip pat vyrauja aukštesnįjį ir specialųjį (iki 1995 m.) arba Lietuvos kvalifikacijų sistemos V lygį atitinkančią kvalifikaciją įgiję bibliotekininkystės srities specialiųjų mokyklų mokymo programas baigę specialistai. Šie specialistai gerai išmano bibliotekinius procesus ir procedūras, technologinius bibliotekos veiklos aspektus, sugeba tvarkyti informaciją, vertinti informacijos paslaugas ir produktus, organizuoti informacijos išteklių sudarymo, tvarkybos, paieškos, sklaidos ir saugojimo procesus, tačiau darbo naujausiomis bibliotekinėmis technologijomis, komunikacijos įgūdžius socialiniuose tinkluose, gebėjimus analizuoti, modifikuoti ir integruoti kitų komunikacijos institucijų paslaugas teikiant paslaugas bibliotekos vartotojams, tirti ir analizuoti vartotojų poreikius ir paklausą, pagrindines vadybos žinias, komunikacijos su išorine biblioteka ir kitus svarbius ir būtinus efektyviai veiklai bibliotekoje įgūdžius yra įgiję praktiškai dirbdami ir (ar) tobulindami profesinę kvalifikaciją.

Kitų sričių (ne bibliotekininkystės, informacijos ir komunikacijos srities) formalųjį išsimokslinimą įgiję darbuotojai SVB sektoriuje sudaro 44,65 proc. visų operacinio branduolio darbuotojų (arba 1111 darbuotojų, n = 2488). Pagal išsimokslinimo lygį šioje grupėje yra kiek daugiau (+8,1 proc.) darbuotojų, įgijusių aukštąjį išsimokslinimą (584 darbuotojai, arba 52,57 proc., n = 1111), tačiau kitą dalį (527, arba 47,43 proc., n = 1111) sudaro aukštesnįjį ne bibliotekininkystės ir informacijos srities, taip pat ir bendrąjį vidurinį išsimokslinimą įgiję darbuotojai. Kitaip tariant, tai darbuotojų grupė, kuri dirbdama turi įgyti teorinių bibliotekininkystės, informacijos ir komunikacijos žinių, gebėjimų ir įgūdžių valdyti šios srities technologinius ciklus (procesus ir procedūras) ir išmokti profesionaliai dirbti konkrečioje darbo vietoje.

17 lentelė. Profesionalių bibliotekininkų grupės pasiskirstymas SVB sistemose pagal išsimokslinimą

Profesionalūs bibliotekininkai		Šioje grupėje:													
		Turintys formalųjį bibliotekininkystės ar informacijos mokslų išsimokslinimą		Iš jų:				Turintys kitokį nei bibliotekininkystės ar informacijos mokslų išsimokslinimą		Iš jų:					
				Aukštąjį		Aukštesnįjį				Aukštąjį		Aukštesnįjį		Kitą	
skaičius	% bendroje CB darbuotojų struktūroje	skaičius	% profesionalių bibliotekininkų grupėje	skaičius	% šiame pogrupyje	skaičius	% šiame pogrupyje	skaičius	% profesionalių bibliotekininkų grupėje	skaičius	% šiame pogrupyje	skaičius	% šiame pogrupyje	skaičius	% šiame pogrupyje
2488	78,88	1377	55,34	581	42,19	796	57,81	1111	44,66	584	52,57	315	28,35	212	19,08



12 pav. SVB sistemų operacinio branduolio specialistų pasiskirstymas pagal išsimokslinimo sritis ir lygius (proc.), 2014 m. (n = 2488)

Taigi galime matyti (12 pav.), kad aukšto kvalifikacinio lygio (pagal pastaruoju metu naudojamą Lietuvos kvalifikacijų lygių sąrašą [41] prilyginamo VI kvalifikaciniam lygiui) darbuotojai sektoriuje sudaro dvi beveik lygias dalis, šiek tiek didesnę jų dalį (+0,12 proc.) – darbuotojai, įgiję kitų sričių (ne bibliotekininkystės, informacijos ir komunikacijos) aukštąjį išsimokslinimą. Šią kvalifikaciją įgiję darbuotojai gali spręsti sudėtingas, uždavinių ir turinio įvairovę pasižyminčias problemas, veikti įvairiose *profesinės veiklos* srityse, yra įgiję išsamių teorinių žinių, pagrindų,

naujų fundamentinių ir taikomųjų tyrimų rezultatais ir būtinų naujovėms diegti; jie geba veikti savarankiškai, pasirinkti uždavinių atlikimo būdus, planuoti veiklą pagal numatytus tikslus, analizuoti ir fiksuoti savo veiklos rezultatus, teikti ataskaitas veiklą koordinuojantiems asmenims. Šio kvalifikacijos lygmens darbuotojai taip pat įgyja gebėjimų ir įgūdžių koreguoti veiklą atsižvelgdami į tos veiklos rezultatų analizę ir specialistų rekomendacijas, vykdyti projektinę veiklą, prisitaikyti prie nuolatinių ir nenuspėjamų pokyčių, kuriuos lemia žinių ir technologijų pažanga konkrečioje veiklos srityje.

Apibendrinami galėtume teigti, kad sistemų lygmeniu aukštų profesinių kvalifikacijų koncentracija sektoriuje palyginti nedidelė. Didesnę dalį sektoriuje sudaro darbuotojai, kurie dėl įgytos profesinės kvalifikacijos turi daugiau gebėjimų bibliotekinių technologijų srityse, atliekant technines operacijas ir procedūras: formalųjį bibliotekininkystės ir informacijos srities išsimokslinimą įgijusių asmenų grupėje kiekybinę (+8,64 proc.) persvarą turi vidutinio kvalifikacinio lygio specialistai, baigę studijų programas specialiosiose vidurinėse mokyklose ir kvalifikaciją įgiję iki 1993, 1995 m., kitaip tariant, technologinių procesų, jiems įgyvendinti būtinų procedūrų ir veiksmų žinovai, jauniausi iš jų tokias žinias įgiję prieš 21 metus. Galime daryti gana pagrįstą prielaidą, kad sektoriuje yra mažiau įgūdžių ir gebėjimų taikyti teorijos žinias, dėl to, tikėtina, sunkiau skinasi kelią naujovės, mažiau vertinami ir praktiniame darbe pritaikomi fundamentaliųjų ar taikomųjų mokslinių tyrimų rezultatai. Tokiomis aplinkybėmis dažniau nugali įpročiai, reikia daugiau vadybinių pastangų veiklai keisti ar tobulinti, vengiama išsamiai ir sistemingai analizuoti duomenis, vadovautis specialistų rekomendacijomis. Sunkiau prisitaikyti prie nuolatinių ir paprastai nenuspėjamų aplinkos pokyčių, savarankiškai plėtoti pažintinę kompetenciją, kaip to reikalauja profesinės veiklos kaita. Tiesa, šiuos gebėjimus kompensuoti ir papildyti gali kita aukšto kvalifikacinio lygio darbuotojų grupė, tačiau daugiau tokių teorinių žinių ji turi ne bibliotekininkystės, informacijos ir komunikacijos, o kitose srityse.

Kadangi specialųjį (bibliotekininkystės, informacijos ir komunikacijos krypties) išsimokslinimą įgijusių darbuotojų grupė nėra ryškiau vyraujanti bendroje darbuotojų struktūroje, o sudaro tik palyginti nedidelę (+10,68 proc.) persvarą, palyginti su kitas specialybes formalaus mokymosi būdu įgijusių darbuotojų grupėmis, svarbu pastebėti, kad artėjama prie būsenos, kai sektoriuje esmines, fundamentalias specialiąsias žinias ir bibliotekininko kvalifikaciją įgijusių darbuotojų įtaka sistemų veiklai taps mažiau veiksminga nei įtaka šiose sistemose dirbančių tokių fundamentalių ir sistemiskų šios srities žinių neturinčių asmenų.

Šią prielaidą patvirtina ir SVB darbuotojų struktūros pokyčių analizės duomenys, kurie leidžia tvirtinti, kad bendrosios pastarųjų septynerių metų pokyčių tendencijos gana ryškios (*18 lentelė*):

1) SVB sektoriuje mažėja operacinio branduolio darbo vietose dirbančių darbuotojų (–183 darbuotojai, arba –6,85 proc.);

2) sektoriuje sistemingai (kasmet) mažėja formalųjį profesinį (bibliotekininkystės, informacijos ir komunikacijos srities) pasirengimą turinčių darbuotojų; per pastaruosius septynerius metus sumažėjo 18,4 proc. (–311) darbuotojų; ypač sparčiai mažėja specialųjį aukštesnįjį išsimokslinimą įgijusių darbuotojų ir jų dalis bendroje personalo struktūroje (–395, arba –26,2 proc. visų šio kvalifikacinio lygio darbuotojų);

3) per septynerius metus SVB sektoriuje SVB sistemas papildė 51 specialistas, aukštosiose mokyklose įgijęs bibliotekininkystės, informacijos ir komunikacijos profesinę kvalifikaciją; kitaip sakant, vidutiniškai per metus SVB sektoriuje įsidarbino arba įgijo šią kvalifikaciją dirbdamas mažiau nei vienas (0,85) asmuo;

4) dauguma (82,2 proc.) per šį laikotarpį įsidarbinusių profesionalių bibliotekininkų darbo vietose asmenų (235 asmenys; naujai įsidarbinusių darbuotojų n = 286) – kitas (ne bibliotekininkystės, informacijos ar komunikacijos srities) kvalifikacijas įgiję asmenys.

18 lentelė. Darbuotojų pokyčiai SVB sistemose 2007–2014 m. pagal atskiras darbuotojų kategorijas

Eil. Nr.	Darbuotojų grupės ir pogrupiai	Darbuotojų skaičius			Igjusių aukštąjį išsimokslinimą			Igjusių aukštesnįjį išsimokslinimą			Igjusių kitą išsimokslinimą		
		2014 metai	2007 metai	Skirtumas	2014 metai	2007 metai	Skirtumas	2014 metai	2007 metai	Skirtumas	2014 metai	2007 metai	Skirtumas
1.	Iš viso darbuotojų	3154	3405	-251	1326	1013	313	1332	1737	-405	496	655	-159
1.1.	Profesionalūs bibliotekininkai	2488	2671	-183	1165	879	286	1111	1506	-395	212	286	-74
1.1.1.	Igję formalųjį bibliotekininkystės ir informacijos srities išsimokslinimą	1377	1688	-311	581	530	51	796	1158	-362	*	*	*
1.1.2.	Neigiję formaliojo bibliotekininkystės ir informacijos srities išsimokslinimo	1111	983	128	584	349	235	315	348	-33	212	286	-74
1.2.	Kvalifikuoti specialistai	274	272	2	127	99	28	102	111	-9	45	62	-17
1.3.	Techniniai darbuotojai	392	462	-70	34	35	-1	119	120	-1	239	307	-68

Pokyčių dinamikos 2007–2014 m. analizės duomenys (13 pav.) taip pat rodo, kad darbuotojų skaičius operacinio branduolio grupėje mažėjo kasmet, išskyrus 2011 m., kai, palyginti su 2010 m., jis išliko stabilus. Labiausiai profesionalių bibliotekininkų mažėjo 2008–2009 m. (–50 darbuotojų), 2009–2010 m. (–67 darbuotojai). (Šis laikotarpis sutampa su 2008-ųjų krize, kai buvo siekiama griežčiausiomis priemonėmis suvaldyti viešuosius finansus.) 2007 ir 2008, taip pat vėlesniais metais (2011–2012 m.; 2012–2013 m.; 2013–2014 m.) darbuotojų mažėjo lėčiau, bet pastaruosius trejus metus darbuotojų mažėjimo tendencijos ryškesnės. Keičiasi bibliotekų personalo struktūros kokybinės charakteristikos.

Reikia pastebėti dar vieną šių pokyčių tendenciją: viešųjų bibliotekų sektoriuje sistemingai mažėja darbuotojų, igjusių formalųjį ne bibliotekininkystės srities aukštesnįjį išsimokslinimą ir bendrąjį vidurinį išsimokslinimą, dalis bendroje darbuotojų struktūroje (–16,88 proc. šios darbuotojų

grupės), bet ši grupė mažėja beveik du kartus lėčiau nei aukštesnįjį bibliotekinį išsimokslinimą įgijusių darbuotojų grupė (-31,27 proc.).



13 pav. Darbuotojų skaičiaus pokyčiai operacinio branduolio specialistų grupėje 2008–2014 m.

Darbuotojų, įgijusių aukštesnįjį bibliotekininkystės srities išsimokslinimą, grupę sektoriuje sudaro 796 darbuotojai; jei ir ateityje išliks tokia pati šios darbuotojų grupės mažėjimo tendencija (vidutiniškai visose SVB sistemose kasmet mažėja po 50 šio kvalifikacinio lygio darbuotojų (18 lentelė), sektoriaus struktūroje ši grupė išnyks per 10–15 metų. Jei kitos atliekant šį tyrimą fiksuotos tendencijos taip pat nesikeis, realu, kad per artimiausią dešimtmetį sektoriuje liks iki penktadalio operacinio branduolio specialistų, turinčių aukštąjį (universitetinį ir kolegini) profesinį pasirengimą dirbti bibliotekose, ypač įvertinus tai, kad jau nebeliko universitetuose dėstomų ir aukščiausią kvalifikacinį lygmenį suteikiančių bibliotekininkystės krypties studijų programų (bibliotekoms specialistus rengia tik Šiaulių valstybinė kolegija).

1.4.2. Operacinio branduolio specialistų grupės atskirose SVB struktūrose analizė

Operacinio branduolio specialistų darbo vietose dirbančių darbuotojų grupė SVB pagrindiniuose struktūriniuose padaliniuose pasiskirsčiusi

nevienodai: CB šiose darbo vietose 2014 m. dirbo 983 darbuotojai (arba 39,51 proc. visų profesionalių bibliotekininkų), o sistemų teritoriniuose padaliniuose – 1505 darbuotojai (arba 60,49 proc. visų SVB dirbančių profesionalių bibliotekininkų (n = 2488)). Profesinės kompetencijos aspektu šios dvi specialistų grupės skiriasi pagal profesinį specializacijos lygį: pagrindinėse sistemų bibliotekose dirbantiems darbuotojams būtina bent trijų pagrindinių krypčių specializacija: 1) informacinių išteklių sudarymas ir valdymas; 2) informacijos analizė ir vadyba; 3) informacijos ir kultūrinių paslaugų ir produktų kūrimas ir efektyvus jų teikimas atskiroms (diferencijuotoms) vartotojų grupėms. Teritorinių padalinių darbuotojams būtinos kompleksinės visų šių sričių žinios.

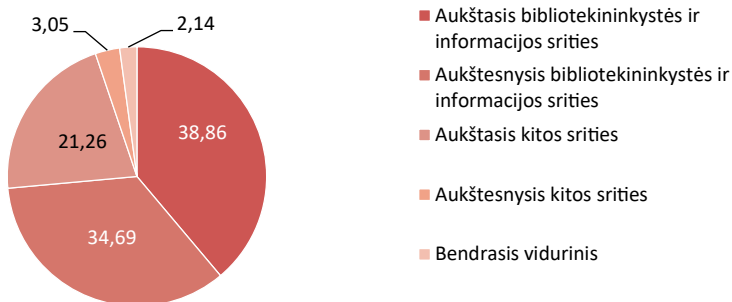
1.4.2.1. Operacinio branduolio specialistų CB analizė

19 lentelės ir 14 pav. duomenys rodo, kad dauguma CB operacinio branduolio specialistų turi formaliai įgytų bibliotekinės veiklos specialiųjų žinių: beveik du trečdaliai (73,55 proc.) CB operacinio branduolio specialistų įgiję formalųjį aukštąjį ir aukštesnįjį bibliotekininkystės, informacijos ir komunikacijos mokslų išsilavinimą. CB darbuotojai, įgiję formalųjį aukštąjį bibliotekininkystės, informacijos ir komunikacijos srities išsimokslinimą ir įgiję formalųjį vidutinio lygmens profesinį pasirengimą, pasiskirsto beveik vienodai. Kiek daugiau jų (382, arba 52,83 proc.) įgiję aukštąjį išsimokslinimą, kiek mažiau (341, arba 47,16 proc.) – aukštesnįjį bibliotekininkystės srities išsimokslinimą. Darbuotojai, įgiję profesines kvalifikacijas dirbdami darbo vietoje, sudaro mažiau nei trečiąją dalį (260, arba 26,45 proc.) visų CB darbuotojų, o daugumą (209, arba 80,4 proc.) visų darbo įgūdžius darbo vietoje įgijusių darbuotojų (n = 260) sudaro darbuotojai, įgiję formalųjį aukštąjį kitos (ne bibliotekininkystės) srities išsimokslinimą. Tik penktadalį (51, arba 19,6 proc., n = 260) šio pogrupio darbuotojų sudaro asmenys, įgiję aukštesnįjį arba bendrąjį vidurinį išsimokslinimą; bendroje CB darbuo-

tojų struktūroje darbuotojai, neįgiję formaliojo specialiojo pasirengimo darbui bibliotekoje arba neturintys aukštojo išsimokslinimo diplomo, sudaro tik 5,19 proc. visų CB profesionalių bibliotekininkų pareigas einančių darbuotojų (14 pav.).

19 lentelė. Profesionalių bibliotekininkų grupės pasiskirstymas CB pagal išsimokslinimą

Profesionalūs bibliotekininkai		Šioje grupėje:													
		Turintys formalųjį bibliotekininkystės ar informacijos mokslų išsimokslinimą		Iš jų:				Turintys kitokį nei bibliotekininkystės ar informacijos mokslų išsimokslinimą		Iš jų:					
				Aukštąjį		Aukštesnįjį				Aukštąjį		Aukštesnįjį		Kitą	
skaičius	% bendroje CB darbuotojų struktūroje	skaičius	% profesionalių bibliotekininkų grupėje	skaičius	% šiame pogrupyje	skaičius	% šiame pogrupyje	skaičius	% profesionalių bibliotekininkų grupėje	skaičius	% šiame pogrupyje	skaičius	% šiame pogrupyje	skaičius	% šiame pogrupyje
983	39,51	723	73,55	382	52,83	341	47,16	260	26,45	209	80,4	30	11,5	21	8,1



14 pav. Profesionalių bibliotekininkų grupės pasiskirstymas CB pagal išsimokslinimą

Pastarųjų septynerių metų (2007–2014 m.) darbuotojų kaitos duomenų analizė rodo (20 lentelė), kad formalųjį profesinį pasirengimą turinčius darbuotojus dažniau keičia aukštąjį kitos srities išsimokslinimą

įgiję asmenys: per šiuos metus SVB pagrindines bibliotekas paliko 100 formalųjį specialųjį išsimokslinimą įgijusių darbuotojų, arba 9,78 proc. visų pagrindinėse bibliotekose dirbusių profesionalių bibliotekininkų, o 75,20 proc. bibliotekas palikusių šios kvalifikacijos darbuotojų (91 iš naujai atėjusių 112) pakeitė aukštąjį, tačiau ne bibliotekinį išsimokslinimą įgiję specialistai.

20 lentelė. Darbuotojų pokyčiai SVB sistemų CB 2007–2014 m. pagal atskiras darbuotojų kategorijas

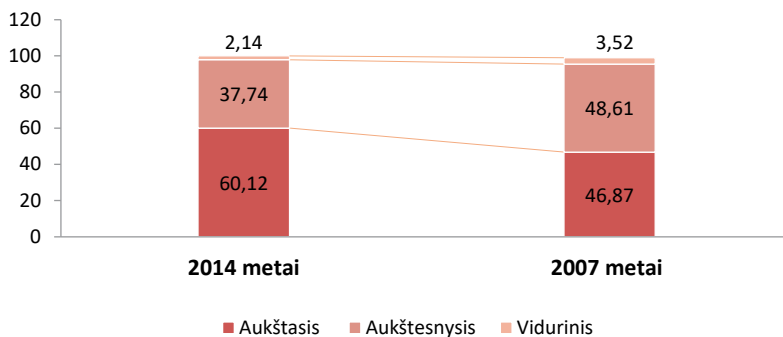
Eil. Nr.	Darbuotojų grupės ir pogrupiai	Darbuotojų skaičius			Įgijusių aukštąjį išsimokslinimą			Įgijusių aukštesnį išsimokslinimą			Įgijusių kitą išsimokslinimą		
		2014 metai	2007 metai	Skirtumas	2014 metai	2007 metai	Skirtumas	2014 metai	2007 metai	Skirtumas	2014 metai	2007 metai	Skirtumas
1.	Iš viso darbuotojų	1520	1601	-81	737	594	143	558	699	-141	225	308	-83
1.1.	Profesionalūs bibliotekininkai	983	1022	-39	591	479	112	371	507	-136	21	36	-15
1.1.1.	Įgiję formalųjį bibliotekininkystės ir informacijos srities išsimokslinimą	723	823	-100	382	361	21	341	462	-121	*	*	*
1.1.2.	Neįgiję formaliojo bibliotekininkystės ir informacijos srities išsimokslinimo	260	199	61	209	118	91	30	45	-15	21	36	-15
1.2.	Kvalifikuoti specialistai	260	263	-3	120	95	25	100	108	-8	40	60	-20
1.3.	Techniniai darbuotojai	277	316	-39	26	20	6	87	84	3	164	212	-48

Tyrimo duomenimis, SVB sistemų CB labai sparčiai mažėja aukštesnįjį (ne bibliotekininkystės krypties) išsimokslinimą turinčių operacinio branduolio specialistų (-136, arba -26,82 proc. visų šios kategorijos specialistų).

CB gerėjo bendrosios darbuotojų išsimokslinimo charakteristikos. 2014 m., palyginti su 2007-aisiais, sistemų CB padaugėjo darbuotojų, įgijusių aukštąjį (skaičiuojant kartu kitų sričių ir bibliotekininkystės,

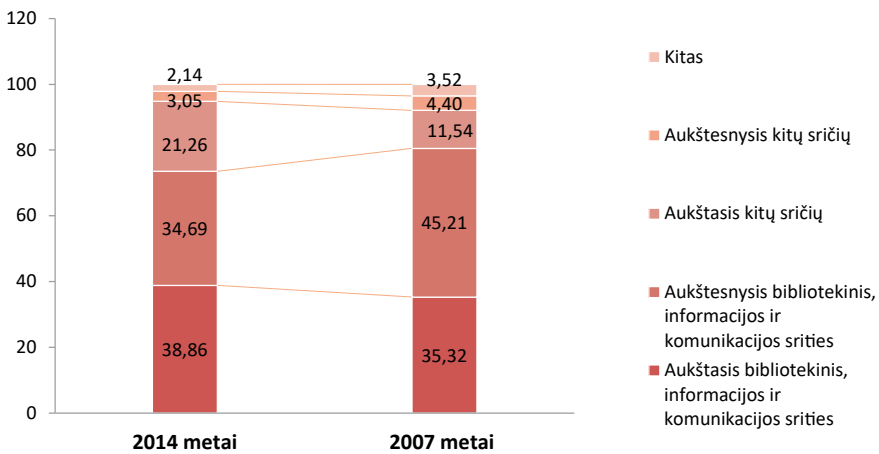
informacijos srities) išsimokslinimą, taip pat padidėjo jų dalis bendroje šių SVB struktūrinių darinių struktūroje (15 pav.): 2007 m. sistemų CB dirbo daugiau (+4,99 proc.) darbuotojų, neturinčių aukštojo išsimokslinimo, o darbuotojai, įgiję aukštąjį išsimokslinimą, nesudarė nė pusės (46,87 proc.) CB operacinio branduolio specialistų; 2014 m. darbuotojai, turintys aukštąjį išsimokslinimą, jau sudarė 60,12 proc. bendroje struktūroje, arba, palyginti su 2007 m., jų skaičius išaugo +13,25 proc. 2014 m. darbuotojai, įgiję aukštesnįjį arba bendrąjį vidurinį išsimokslinimą, 2014 m. sudarė kiek daugiau nei trečdalį (39,88 proc.) visų pagrindinėse bibliotekose dirbančių operacinio branduolio specialistų, palyginti su 2007 m., jų skaičius mažėjo (-151, arba -12,25 proc.).

Šie pokyčiai visų pirma susiję su švietimo reforma. Švietimo sistemoje nebeliko kvalifikacinio lygmens, analogiško tam, kuris buvo suteikiamas asmenims, iki 1995 m. baigusiems aukštesniausias mokymo įstaigas. Pagrindinėse bibliotekose mažėjantis darbuotojų, įgijusių bendrąjį vidurinį išsimokslinimą, skaičius ir jų dalis struktūroje (sudaro 2,14 proc. visų profesionalių bibliotekininkų) taip pat rodo, kad viešosiose bibliotekose įdarbinamiems darbuotojams keliami vis aukštesni išsimokslinimo reikalavimai.



15 pav. SVB sistemų CB darbuotojų struktūra pagal išsimokslinimą 2007 ir 2014 m. CB darbuotojų struktūros dalis (proc.)

16 pav. duomenys rodo, kaip keitėsi CB darbuotojų struktūra pagal išsimokslinimą išsamiau analizuojant atskirų grupių pokyčius. Pagrindinėse SVB sistemų bibliotekose labiausiai keitėsi šios darbuotojų kategorijos: mažėjo darbuotojų (–10,29 proc.), įgijusių aukštesnįjį bibliotekininkystės, informacijos ir komunikacijos srities išsimokslinimą, ir daugėjo darbuotojų, įgijusių kitų sričių (ne bibliotekininkystės krypties) aukštąjį išsimokslinimą (+9,72 proc.). Palyginti nedaug daugėjo darbuotojų (+3,54 proc.), įgijusių aukštąjį specialųjį (bibliotekininkystės ir bibliografijos, informacijos ir komunikacijos srities) išsimokslinimą. Jei išliks panaši tendencija, galima gana pagrįstai prognozuoti, kad per artimiausius 10 metų sisteminių specialųjų žinių arba specialųjį pasirengimą turintys darbuotojai sistemų centrinėse bibliotekose sudarys mažiau nei pusę visų darbuotojų; kitą dalį sudarys asmenys, įgiję kitų sričių (daugiausia – aukštąjį) išsimokslinimą ir pagrindines specialiąsias, bibliotekines kvalifikacijas turėsiantys įgyti dirbdami konkretų darbą bibliotekose.



16 pav. SVB sistemų CB darbuotojų struktūra pagal išsimokslinimą 2007 ir 2014 m. CB darbuotojų struktūros dalis (proc.)

Operacinio branduolio specialistų pasiskirstymas pagal kvalifikacinius lygius atskirose bibliotekų grupėse (21 lentelė) skiriasi palyginti nedaug. Kiek labiau išsiskiria didžiųjų miestų sistemų CB, kuriose dauguma (81,5 proc.) darbuotojų įgiję aukštąjį (tiek bibliotekininkystės, tiek kitų sričių) išsimokslinimą (sektorius CB vidurkis – 60,12 proc.). Šios grupės bibliotekose dirba mažiausiai vidutinio kvalifikacinio lygmens specialistų (16,9 proc., SVB vidurkis – 37,74 proc.); visose kitose bibliotekų grupėse šie duomenys nedaug skiriasi nuo vidutinių sektoriaus dydžių.

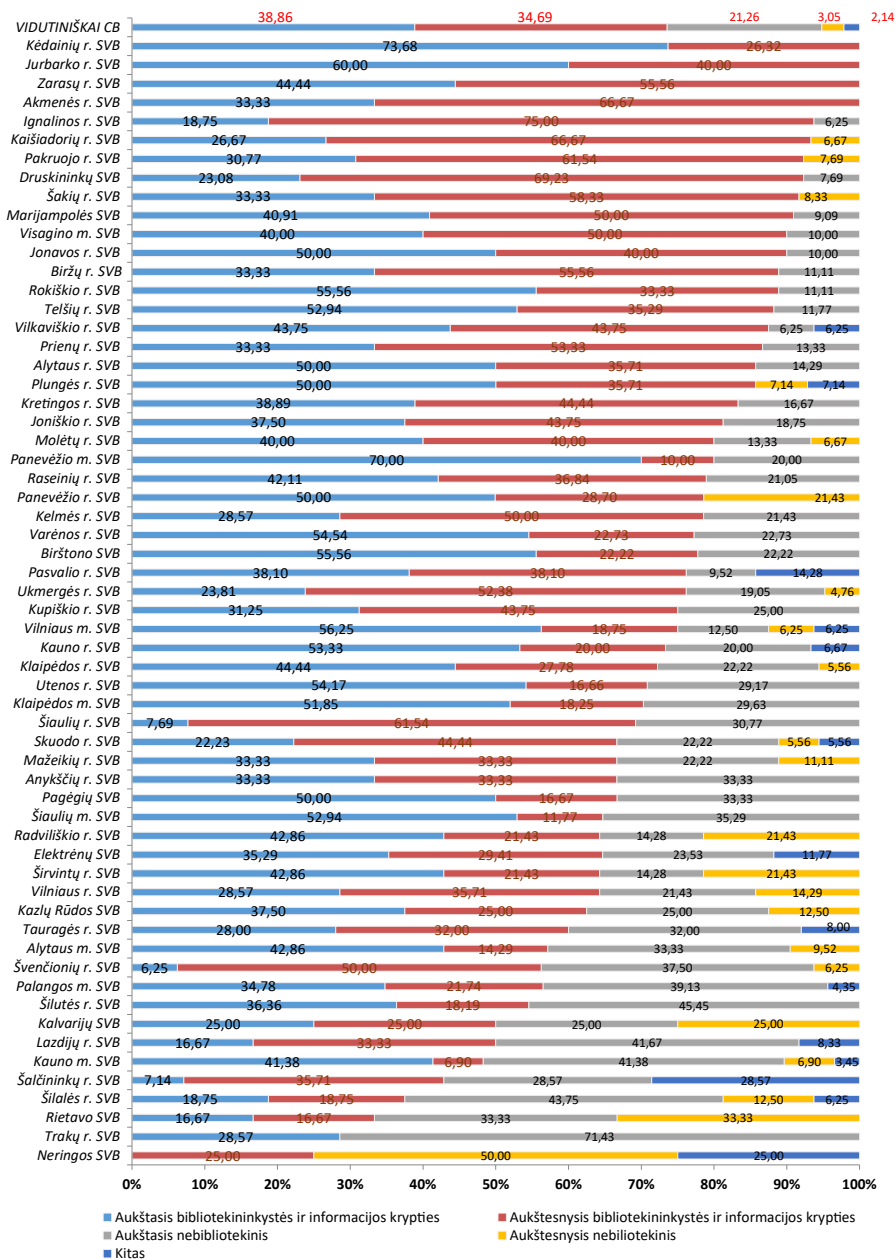
21 lentelė. *Profesionalių bibliotekininkų darbo vietose CB dirbančių darbuotojų pasiskirstymas pagal išsimokslinimą atskirose bibliotekų grupėse*

Eil. Nr.	SVB grupės pavadinimas	SVB skaičius grupėje Darbuotojų skaičius SVB pagrindinėse bibliotekose		Iš jų profesionalūs bibliotekininkai										
				Skaičius		Iš jų pagal išsimokslinimo sritį ir lygį (% nuo profesionalių darbuotojų skaičiaus)								
				Iš viso	Vidutiniškai vienoje SVB	Įgiję aukštąjį įvairių sričių išsimokslinimą			Įgiję aukštesnįjį įvairių sričių išsimokslinimą			Įgiję kitokį išsimokslinimą		
						Iš viso	%	Vidutiniškai vienoje SVB	Iš viso	%	Vidutiniškai vienoje SVB	Iš viso	%	Vidutiniškai vienoje SVB
1.	Didžiųjų šalies miestų SVB	6	205	130	22	106	81,5	17,7	22	16,9	3,6	2	1,5	0,3
2.	Didžiuosius šalies miestus juosiančių rajonų SVB	6	155	88	15	54	61,4	9,0	33	37,5	5,5	1	1,1	0,2
3.	Mažųjų šalies miestų SVB	5	80	59	12	33	55,9	6,6	24	40,7	4,8	2	3,4	0,4
4.	Mažųjų šalies savivaldybių viešosiose bibliotekose	4	43	28	7	17	60,7	4,2	11	39,3	2,8	0	0,0	0,0
5.	Mišrias (kaimo ir miesto) teritorijas aptarnaujančios SVB, iš jų:	39	1037	678	17	381	56,2	9,8	281	41,4	7,2	16	2,4	0,4
5.1.	I pogrupis	6	209	132	22	85	64,4	14,2	45	34,1	7,5	2	1,5	0,3
5.2.	II pogrupis	11	314	212	19	125	59,0	11,4	83	39,2	7,5	4	1,8	0,4
5.3.	III pogrupis	18	436	281	16	146	52,0	8,1	125	44,5	6,9	10	3,5	0,6
5.4.	IV pogrupis	4	78	53	13	25	47,2	6,2	28	52,8	7,0	0	0,0	0,0
	<i>Iš viso</i>	60	1520	983	16	591	60,12	9,9	371	37,74	6,2	21	2,14	0,4

Labiau išsiskiria mažųjų sistemų CB: čia operacinio branduolio specialistų pasiskirstymas pagal išsimokslinimą proporcingas CB darbuotojų skaičiui: kuo „mažesnė“ centrinė sistemos biblioteka, tuo mažiau profesionalių bibliotekininkų darbo vietose dirba aukštąjį išsimokslinimą įgijusių darbuotojų ir tuo mažesnę dalį jie sudaro šių bibliotekų darbuotojų struktūroje. Dažnai šie rodikliai nepriklauso nuo to, miesto ar mišrias (kaimo ir miesto) teritorijas aptarnauja SVB. Kartu „mažosioms“ bibliotekų sistemoms būdinga tai, kad jose profesionaliais bibliotekininkais neįdarbinta darbuotojų, turinčių bendrąjį vidurinį išsimokslinimą, išskyrus mažųjų miestų savivaldybių viešųjų bibliotekų pagrindinių bibliotekų grupę, kurioje dirba du (3,4 proc.) šio išsimokslinimo lygio darbuotojai.

SVB sektoriaus CB operacinio branduolio specialistai pagal pagrindinius kvalifikacinius kriterijus (formaliojo išsimokslinimo sritį ir kvalifikacijos lygį) yra susiskirstę į tris palyginti vienodas dalis: 38,86 proc. sudaro formaliai įgyto aukšto kvalifikacijos lygio personalas (universitetines specialiąsias studijų programas baigę specialistai), 34,69 proc. vidutinio (žemesnio) kvalifikacinio lygmens specialiąsias studijų programas baigę specialistai) ir 26,45 proc. kitų (ne bibliotekininkystės) sričių universitetines, vidutinio kvalifikacijos lygio studijų programas ir bendrąjį vidurinį išsimokslinimą įgiję darbuotojai (17 pav.). Pastarajame darbuotojų pogrupyje vyrauja (21,26 proc.) universitetines programas baigę asmenys, o kitų (žemesnių) kvalifikacinių lygių darbuotojai čia tesudaro 4,19 proc. (n = 983) visų šios grupės darbuotojų.

Svarbu pastebėti, kad visose CB yra daugiau ar mažiau specialųjį (bibliotekininkystės, informacijos ir komunikacijos krypties) formalųjį išsimokslinimą įgijusių operacinio branduolio specialistų. Atskirose CB šios darbuotojų grupės pasiskirsčiusios labai skirtingai. Daugiau nei trečdalyje (38,33 proc.) visų CB yra per 80 proc. abiejų kvalifikacinių lygių darbuotojų: Kėdainių, Jurbarko, Zarasų ir Akmenės rajonų CB šie darbuotojai sudaro 100 proc., Ignalinos, Kaišiadorių, Pakruojo, Druskininkų, Šakių CB – per 90,00 proc. šias kvalifikacijas įgijusių darbuotojų.



17 pav. SVB CB darbuotojai pagal išsimokslinimą ir kvalifikacijos lygius

Tik vienos SVB CB nėra formalųjį aukštąjį bibliotekininkystės srities išsimokslinimą įgijusių specialistų (Neringos SVB), vienoje CB nedirba nė vienas aukštesnįjį bibliotekinės krypties išsimokslinimą įgijęs darbuotojas (Trakų rajono SVB). Ši sistema išsiskiria dar ir tuo, kad čia aukštąjį išsimokslinimą įgiję bibliotekininkystės krypties specialistai sudaro 28,37 proc., o didžiausią dalį (71,43 proc.) – aukštąjį išsimokslinimą įgiję kitų sričių specialistai. Šešiose CB (10,0 proc. visų CB) aukšto kvalifikacinio lygio profesinį pasirengimą įgijusių specialistų dalis nesiekia kritinės ribos: tai Šalčininkų, Švenčionių ir Šiaulių CB (iki 10 proc. viso personalo ir Lazdijų, Rietavo, Šilalės (iki 20 proc. viso personalo) CB.

Specialųjį vidurinį bibliotekininkystės srities išsimokslinimą įgiję darbuotojai vyrauja aštuoniose SVB (13,33 proc. visų SVB): Ignalinos rajono SVB (75,00 proc.), Druskininkų SVB (69,23 proc.), Akmenės rajono SVB (66,67 proc.), Šiaulių rajono SVB (61,54 proc.), Biržų (55,56 proc.), Prienų (53,33 proc.) ir Ukmergės (52,38 proc.) SVB pagrindinėse bibliotekose. Mažiausiai šią kvalifikaciją įgijusių darbuotojų yra Kauno miesto SVB (6,90 proc.) ir Panevėžio miesto SVB (10,00 proc.) pagrindinėse bibliotekose.

Daugiausia kitų (ne bibliotekininkystės srities) specialistų yra jau minėtose Neringos (75,00 proc.), Trakų (70,00 proc.), taip pat Rietavo (66,66 proc.), Šilalės (62,50 proc.), Šalčininkų (57,15 proc.) ir Kauno miesto (51,73 proc.) SVB CB.

Taigi, nors darbuotojų kvalifikaciniai lygiai atskirose sistemose įvairūs, 52 SVB, arba daugumoje (86,66 proc.) SVB, aukštąjį ar aukštesnįjį bibliotekininkystės krypties išsimokslinimą yra įgiję pusė ir daugiau nei pusė visų CB darbuotojų.

Pagrindinė 2007–2014 m. stebima pokyčių tendencija SVB CB – gana sparčiai ir tolygiai mažėja aukštesnįjį specialųjį išsimokslinimą įgijusių darbuotojų (–10,29 proc. per pastaruosius septynerius metus). Šią darbuotojų grupę keičia aukštąjį išsimokslinimą įgiję darbuotojai (+13,24 proc.); tačiau specialųjį (bibliotekininkystės, informacijos ir komunikacijos

krypties) aukštąjį išsimokslinimą įgijusių darbuotojų dalis bendroje struktūroje per šiuos metus išaugo tik 3,52 proc., o darbuotojų, įgijusių aukštąjį kitos (ne bibliotekininkystės, informacijos ir komunikacijos) srities išsimokslinimą, daugėjo sparčiau (+9,72 proc.). Kadangi aukštesnįjį specialųjį pasirengimą įgijusių darbuotojų dėl natūralių ir objektyvių priežasčių mažės ir ateityje, galime daryti išvadą, kad pagrindinėse sistemų bibliotekose daugės sistemingų specialiųjų žinių neturinčių darbuotojų; ypač sparčiai daugės darbuotojų, neturinčių reikalingų teorinių žinių ir specialiosios profesinės kompetencijos praktinėse bibliotekinės veiklos srityse: kolekcijų (informacinių išteklių) rinkimo, organizavimo, vadybos ir plėtros, dokumentų analitinio sintetinio apdorojimo, įrašų rengimo ir archyvavimo (informacijos identifikavimo, katalogavimo, sisteminimo), žinių ir informacijos rengimo, naudojimo ir sklaidos srityse.

Apibendrinami šiuos duomenis turime pastebėti, kad viešųjų bibliotekų sektoriaus CB operacinio branduolio specialistų darbo vietose dirba du trečdaliai (73,55 proc.) specialųjį profesinį pasirengimą turinčių darbuotojų. Tarp jų kiek didesnę persvarą (+4,2 proc.), palyginti su specialųjį aukštesnįjį išsimokslinimą (34,69 proc.) turinčiais darbuotojais, sudaro aukštąjį specialųjį išsimokslinimą (38,86 proc.) įgiję asmenys.

Taigi daugelio savivaldybių CB yra gana nemažai darbuotojų, įgijusių sistemingų aukštųjų mokyklų studijų programų žinių apie bibliotekų sektoriaus procesus, reiškinius, faktus, dėsnius, tarpusavio ryšius, galimybę nuolat vertinti ir keisti darbo aplinką, lemiančių profesionalui būdingą mąstymo būdą ir kitas profesinei veiklai reikalingas savybes. Šią darbuotojų grupę papildo vidutinio lygio specialiųjų žinių programas studijavę (aukštesnįjį bibliotekininkystės krypties išsimokslinimą įgiję) darbuotojai, įgiję svarbių technologinių bibliotekinių procesų įgyvendinimo ir kitų praktinei profesinei veiklai reikalingų žinių ir įgūdžių. Darbuotojai, turintys kitų (ne bibliotekininkystės, informacijos ir komunikacijos) sričių išsimokslinimą (aukštąjį ar aukštesnįjį), taip pat specialaus pasirengimo neturintys

darbuotojai sudaro ketvirtadalį (26,46 proc.) sektoriaus profesionalių bibliotekininkų darbo vietose dirbančių darbuotojų. Ši darbuotojų grupė profesijai būtina kompetencija, gebėjimus ir įgūdžius įgyja tiesiogiai savo darbo vietose arba specialiai organizuojamuose renginiuose.

1.4.2.2. Operacinio branduolio specialistų grupės SVB teritoriniuose padaliniuose analizė

SVB teritoriniuose padaliniuose 2014 m. profesionalių bibliotekininkų darbo vietose dirbo 1505 darbuotojai, arba kiek daugiau nei pusė (60,49 proc., $n = 2488$) visų viešųjų bibliotekų sektoriaus operacinio branduolio specialistų. Jų pasiskirstymo pagal atskirus teritorinių padalinių tipus (miestų ir kaimų teritorijų gyventojams bibliotekos paslaugas teikiantys padaliniai) duomenys rodo (22 lentelė), kad dauguma SVB teritorinių padalinių darbuotojų dirba kaimų filialuose. Juose paprastai dirba vienas darbuotojas ir jo darbo vietos ekvivalentas svyruoja nuo 0,64 VEE mažųjų savivaldybių teritoriniuose padaliniuose iki 0,98 VEE didžiųjų miestų juosiančių rajonų teritoriniuose padaliniuose. Kiek daugiau darbuotojų dirba didžiųjų šalies miestų (vidutiniškai 3,35 darbuotojo) ir specializuotuose vaikus aptarnaujančiuose filialuose (vidutiniškai 3 darbuotojai), kurių absoliuti dauguma (11 iš 12 filialų) taip pat įsteigti didžiuosiuose šalies miestuose. Savivaldybių centruose arba kituose savivaldybių teritorijos miestuose įsteigtuose filialuose profesionaliais bibliotekininkais dirba vidutiniškai kiek daugiau nei po du (atitinkamai 2,10; 2,28; 2,00) darbuotojus. Šie duomenys leidžia tvirtinti, kad beveik visų teritorinių padalinių darbo vietoms būtina kompleksinio pobūdžio profesinė kompetencija: profesionaliais bibliotekininkais dirbančių darbuotojų darbo funkcijos apima visas viešųjų bibliotekų veiklos sritis ir šiems darbuotojams reikalingos visos pagrindinės kvalifikacijos, kurios siejamos su darbu viešosiose bibliotekose: profesinėmis žiniomis, gebėjimais ir įgūdžiais grįstų veiklų deriniai, užtikrinantys, kad to struktūrinio

teritorinio padalinio teritorijos gyventojams (visoms pagrindinėms jų grupėms) bus teikiama visos viešosioms bibliotekoms priskiriamos paslaugos. Svarbu pažymėti, kad visų šalies teritorinių padalinių specifinis požymis yra tas, jog beveik visuose teritoriniuose padaliniuose (išskyrus nedaug miesto teritorijose veikiančių teritorinių padalinių) teikiamos bibliotekos paslaugos tiek suaugusiųjų, tiek vaikų gyventojų grupėms, ir darbuotojas turi turėti atitinkamų žinių, gebėjimų ir įgūdžių.

22 lentelė. *Teritorinių padalinių pasiskirstymas pagal tipus ir juose dirbančių profesionalių bibliotekininkų skaičius*

Eil. Nr.	Stacionarus teritorinio struktūrinio padalinio tipas	SVB, kuriose įsteigti teritoriniai padaliniai, skaičius	Struktūrinių padalinių skaičius	Darbuotojų skaičius	Vidutiniškai darbuotojų viename teritoriniame padalinyje
1.	Miestų filialai	43	137	379	2,77
1.1.	Didžiųjų šalies miestų SVB	6	66	221	3,35
1.2.	Savivaldybių centruose (be didžiųjų šalies miestų SVB)	15	21	44	2,10
1.3.	Kituose savivaldybių teritorijos miestuose	34	50	114	2,28
2.	Vaikų filialai	6	12	36	3,00
2.1.	Didžiųjų šalies miestų SVB	5	11	34	3,10
2.2.	Savivaldybių centruose (be didžiųjų šalies miestų SVB)	0	0	0	0,00
2.3.	Kituose savivaldybių teritorijos miestuose	1	1	2	2,00
3.	Kaimų filialai	51	1066	1090	1,02
	Iš viso	59	1215	1505	1,24

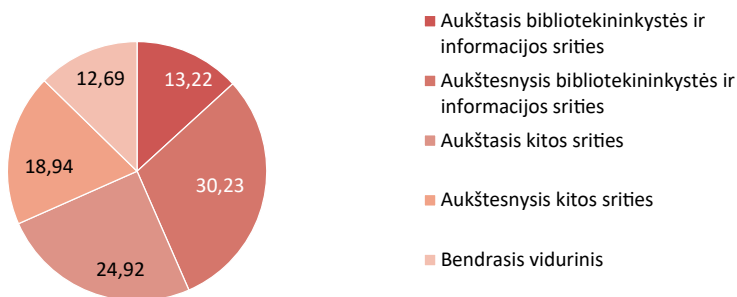
Profesinės veiklos specializacijos poreikis gali būti priskiriamas tik nedaugeliui teritorinių padalinių darbuotojų (maždaug 36 darbo vietos, arba maždaug 2,3 proc. visų darbo vietų) – tai susiję su atskiroms vartotojų grupėms teikiamomis paslaugomis ir atitinkamai su šiomis paslaugomis susijusiomis specialiomis žiniomis, gebėjimais ir įgūdžiais. Teoriškai galima tam tikra profesinės veiklos specializacija ir didžiuosiuose šalies miestuose įsteigtuose teritoriniuose padaliniuose, tačiau bibliotekų veikloje

specializuoti profesiniai kvalifikaciniai reikalavimai tokiuose struktūri-
niuose padaliniuose atskirai darbo vietai modeliuojami itin retai; dažniau
siekiama užtikrinti darbuotojų tarpusavio pakeičiamumo galimybę ir tai,
kad teritoriniame padalinyje dirbantys visi trys ar keturi darbuotojai įgytų
visus gebėjimus ir įgūdžius, reikalingus bibliotekos produktams kurti ar
visam bibliotekos paslaugų kompleksui teikti. Kiek dažnesnė specializacijos
kryptis teritoriniuose padaliniuose yra paslaugų diferencijavimas pagal
vartotojų grupes, kurioms teikiamos specializuotos paslaugos (pavyzdžiui,
vaikams arba jaunimui teikiamos bibliotekos paslaugos) ir informacijos
(kultūrinės, mokslinės) ieška.

Darbuotojai, įgiję formalųjį abiejų kvalifikacijos lygių, aukštąjį ir
aukštesnįjį bibliotekininkystės, informacijos ar komunikacijos krypties
išsimokslinimą, teritoriniuose padaliniuose sudaro mažiau nei pusę, arba
43,45 proc. (654, n = 1505) visų juose dirbančių operacinio branduolio
darbuotojų (23 lentelė). Teritorinių padalinių darbuotojų grupėje didesnę
dalį (+17,00 proc.) sudaro vidutinio kvalifikacinio lygmens bibliotekinink-
ystės srities profesionalai: 30,23 proc. (455, n = 1505) darbuotojų įgiję
vidutinio kvalifikacinio lygmens formalųjį profesinį pasirengimą; aukštos
kvalifikacijos lygio (universitetinį) profesinį pasirengimą įgiję darbuotojai
sudaro 13,23 proc. (199 darbuotojai, n = 1505) šios grupės. 56,54 proc.
(851, n = 1505) teritorinių padalinių darbuotojų yra įgiję kitokių sričių
aukštąjį ir aukštesnįjį arba bendrojo vidurinio lygmens išsimokslinimą, iš
jų mažesnę dalį (44,06 proc., arba 375, n = 851) – aukštąjį išsimokslinimą
įgiję darbuotojai, didesnę dalį (55,9 proc., 476, n = 851) – aukštesnįjį ir
bendrąjį vidurinį išsilavinimą įgiję darbuotojai.

23 lentelė. *Profesionalių bibliotekininkų pasiskirstymas pagal išsimokslinimo lygi ir sritis teritorijos struktūriniuose padaliniuose (proc.)*

Profesionalūs bibliotekininkai		Šioje grupėje:													
		Turintys formalųjį bibliotekininkystės ar informacijos mokslų išsimokslinimą		Iš jų:				Turintys kitokį nei bibliotekininkystės ar informacijos mokslų išsimokslinimą		Iš jų:					
				Aukštąjį		Aukštesnįjį				Aukštąjį		Aukštesnįjį		Kitą	
skaičius	% bendroje CB darbuotojų struktūroje	skaičius	% profesionalių bibliotekininkų grupėje	skaičius	% šiame pogrupyje	skaičius	% šiame pogrupyje	skaičius	% profesionalių bibliotekininkų grupėje	skaičius	% šiame pogrupyje	skaičius	% šiame pogrupyje	skaičius	% šiame pogrupyje
1505	60,49	654	43,45	199	30,43	455	69,57	851	56,54	375	44,06	285	33,49	191	22,44



18 pav. *Profesionalių bibliotekininkų pasiskirstymas pagal išsimokslinimo lygį ir sritis teritoriniuose padaliniuose (proc.), n = 1505*

Išsamesnė darbuotojų pasiskirstymo pagal išsimokslinimą teritoriniuose padaliniuose analizė rodo, kad dauguma specialistų, turinčių bibliotekininkystės, bibliografijos, informacijos ir komunikacijos krypties išsimokslinimą, dirba **savivaldybių centruose ir kituose savivaldybės teritorijos miestuose įsteigtuose teritoriniuose padaliniuose** (65,2 proc. visų operacinio branduolio specialistų). Šiuose teritoriniuose padaliniuose vyrauja darbuotojai, įgiję aukštesnįjį išsimokslinimą (79,6 proc. visų

įgijusių specialųjį profesinį pasirengimą). Daugiausia darbuotojų, įgijusių aukštąjį specialųjį išsimokslinimą, dirba teritoriniuose padaliniuose, aptarnaujančiuose vaikus (41,7 proc. visų šio tipo teritoriniuose padaliniuose dirbančių operacinio branduolio specialistų), palyginti nemažai šią kvalifikaciją įgijusių darbuotojų (37,6 proc.) – ir didžiųjų miestų savivaldybių struktūriniuose padaliniuose. Mažiausiai specialųjį profesinį pasirengimą įgijusių darbuotojų profesionalių bibliotekininkų darbo vietose dirba kaimo teritoriniuose struktūriniuose padaliniuose (36,8 proc. visų kaimo teritorinių padalinių darbuotojų). Tarp specialųjį pasirengimą įgijusių kaimo teritorinių padalinių darbuotojų vyrauja darbuotojai, įgiję vidutinio lygmens specialųjį išsimokslinimą (aukštesnysis arba specialusis iki 1995 m.) ir jie sudaro 80,1 proc. visų specialųjį išsimokslinimą įgijusių kaimo teritorinių padalinių darbuotojų.

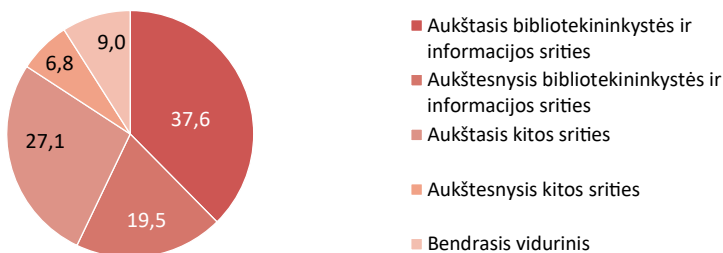
Miestuose įsteigti teritoriniai padaliniai specialiųjų profesinių žinių formaliosiose sistemingose studijose įgijusiais darbuotojais aprūpinami panašiai. Šiuose teritoriniuose padaliniuose tokį pasirengimą įgiję darbuotojai sudaro daugiau nei pusę (19, 20, 21 pav., 24 lentelė) visų profesionalių bibliotekininkų darbo vietose dirbančių asmenų (savivaldybių centruose ir kituose teritorijos miestuose – 65,2 proc., vaikus aptarnaujančiuose teritoriniuose padaliniuose – 63,9 proc.; šie dažniausiai (išskyrus Vilniaus rajono SVB Nemenčinės teritorinį padalinį) įsteigti didžiuosiuose šalies miestuose.

Būtina atkreipti dėmesį, kad darbuotojų pasiskirstymas pagal išsimokslinimo lygį didžiuosiuose ir mažesniuosiuose miestuose, arba rajonų savivaldybių centruose ar kituose tų savivaldybių miestuose įsteigtuose struktūriniuose padaliniuose iš esmės skiriasi: didžiuosiuose miestuose darbuotojai, įgiję aukštąjį bibliotekininkystės, informacijos ir komunikacijos krypties išsimokslinimą, sudaro ne mažiau nei trečiąją dalį viso teritorinio padalinio tipo darbuotojų (atitinkamai 41,7 proc. vaikus aptarnaujančiuose ir 37,6 proc. didžiųjų miestų filialuose), o mažesniųjų miestų teritorinių padalinių darbuotojų struktūroje vyrauja aukštesnįjį specialųjį išsimokslinimą įgiję darbuotojai, kurie čia sudaro 51,9 proc. šių specialistų

struktūroje. Operacinio branduolio specialistai, įgiję kitų sričių aukštąjį ar aukštesnįjį išsimokslinimą, visuose šių tipų struktūriniuose padaliniuose sudaro apie trečdalį (atitinkamai 33,3 proc. vaikus aptarnaujančiuose ir 33,9 proc. didžiųjų miestų filialuose, 29,1 proc. mažesniųjų miestų teritoriniuose padaliniuose), operacinio branduolio specialistai, įgiję tik vidurinį išsimokslinimą, – iki dešimtadalio: 9,0 proc. didžiųjų miestų filialuose, 5,7 proc. mažesniųjų miestų teritoriniuose padaliniuose ir tik 2,8 proc. vaikus aptarnaujančiuose teritoriniuose padaliniuose.

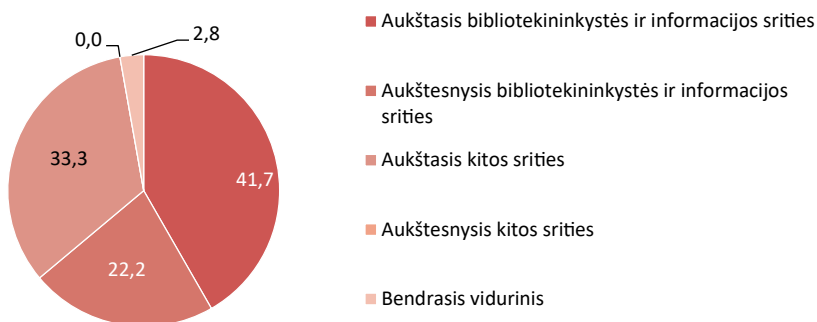
24 lentelė. *Profesionalių bibliotekininkų darbo vietose dirbančių darbuotojų pasiskirstymas pagal atskirus teritorinių padalinių tipus, 2014 m.*

Teritorinio padalinio tipas	Darbuotojų išsimokslinimas														
	Iš viso darbuotojų		Bibliotekininkystės, bibliografijos, informacijos ir komunikacijos krypties						Kitas, ne bibliotekininkystės, bibliografijos, informacijos ir komunikacijos krypties						
			Iš viso		Aukštasis		Iš jų:		Iš viso		Aukštasis		Iš jų:		
	Iš viso	%	Aukštasis	%	Aukštesnysis	%	Iš viso	%	Aukštasis	%	Aukštesnysis	%	Kitas	%	
Didžiųjų miestų SVB	221	126	57,1	83	37,6	43	19,5	95	42,9	60	27,1	15	6,8	20	9,0
Vaikus aptarnaujantys teritoriniai struktūriniai padaliniai	36	23	63,9	15	41,7	8	22,2	13	36,1	12	33,3	0	0,0	1	2,8
Savivaldybių centrų ir kitų savivaldybių teritorijos miestų teritoriniai padaliniai	158	103	65,2	21	13,3	82	51,9	55	34,8	32	20,2	14	8,9	9	5,7
Kaimų teritoriniai struktūriniai padaliniai	1090	402	36,8	80	7,3	322	29,5	688	63,2	271	24,9	256	23,5	161	14,8
Iš viso	1505	654	43,5	199	13,3	455	30,2	851	56,5	375	24,9	285	18,9	191	12,7



19 pav. Darbuotojų pasiskirstymas pagal išsimokslinimą *didžiųjų savivaldybės miestų teritoriniuose padaliniuose* (proc., be vaikus aptarnaujančių teritorinių padalinių duomenų), 2014 m.

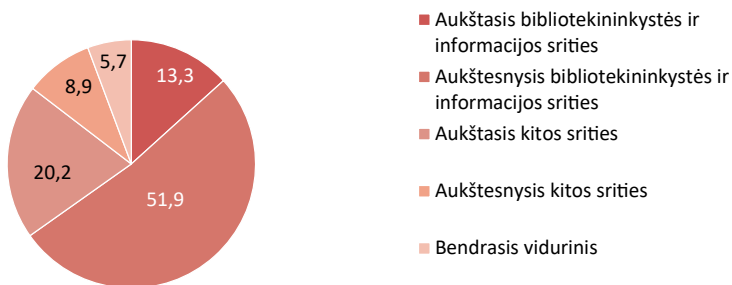
Vaikus aptarnaujančiuose teritoriniuose padaliniuose nėra darbuotojų, įgijusių kitų sričių aukštesnį išsimokslinimą (20 pav.); palyginti su kitų tipų teritoriniais padaliniais, čia dirba mažiausiai asmenų, turinčių bendrąjį vidurinį išsimokslinimą (1 darbuotojas, arba 2,8 proc. visų darbuotojų, dirbančių profesionalių bibliotekininkų darbo vietose (n = 36).



20 pav. Darbuotojų pasiskirstymas pagal išsimokslinimą *vaikus aptarnaujančiuose teritoriniuose padaliniuose* (proc.), 2014 m.

Darbuotojų struktūra pagal išsimokslinimą savivaldybių centruose ir kituose savivaldybių teritorijos miestuose įsteiguose teritoriniuose padaliniuose išsiskiria tuo, kad čia profesionalių bibliotekininkų darbo vietose dirba gerokai mažiau asmenų, įgijusių specialųjį bibliotekininkystės,

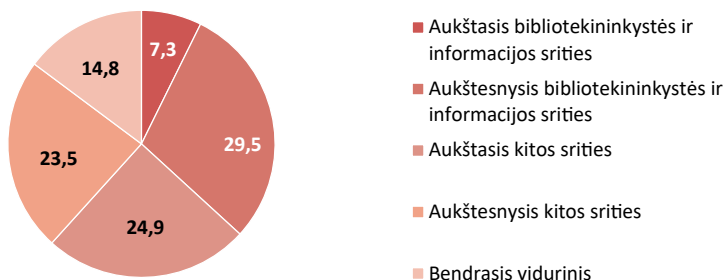
informacijos ir komunikacijos krypties aukštąjį išsimokslinimą (13,3 proc.) (21 pav.), ir palyginti mažiau asmenų, turinčių kitų sričių aukštąjį išsimokslinimą (20,2 proc.). Taigi galėtume daryti prielaidą, kad šiuose teritoriniuose padaliniuose sutelkta mažiau darbuotojų, kurie turi specialųjį pasirengimą spręsti sudėtingas profesines užduotis remdamiesi išsamiomis specializuotomis teorinėmis ir faktinėmis žiniomis, gebėjimų suprasti sudėtingą rašytinę medžiagą, perteikti žinias ar mintis rašytine ar žodine forma ir pan., o turi daugiau formalaus mokymosi būdu įgytų profesinių įgūdžių modeliuoti ir tvarkyti bibliotekos informacinius išteklius, organizuoti informacijos tvarkybos ir paieškos, vartotojų aptarnavimo procesus, apdoroti ir skleisti informaciją.



21 pav. Darbuotojų pasiskirstymas pagal išsimokslinimą *savivaldybių centruose ir kituose savivaldybių teritorijos miestuose įsteigtuose teritoriniuose padaliniuose* (proc.), 2014 m.

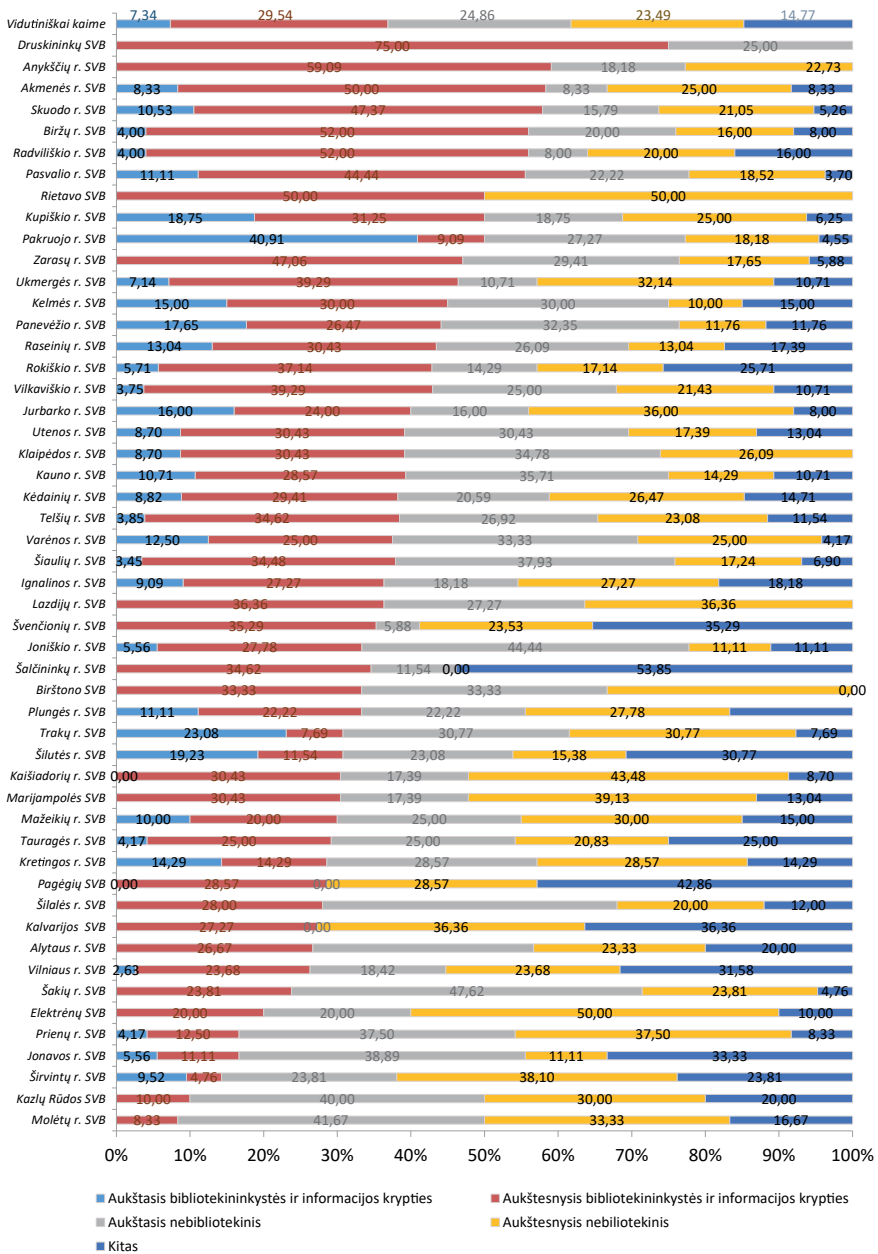
Iš visų teritorinių padalinių tipų labiausiai išsiskiria kaimo teritoriniuose padaliniuose susiformavusi darbuotojų struktūra: čia specialųjį pasirengimą dirbti bibliotekose yra įgiję tik kiek daugiau nei trečioji dalis (36,8 proc.) visų operacinio branduolio specialistų, aukšto kvalifikacinio lygio specialistai šioje struktūroje sudaro vos 7,3 proc. Daugiau nei pusę darbo vietų (63,2 proc.) šiose struktūrose darbuotojai, įgiję kitų sričių išsimokslinimą arba jo neturintys (įgiję bendrąjį vidurinį išsimokslinimą), pasidalija pagal išsimokslinimo lygius beveik lygiomis dalimis: penktadalį (24,92 proc.) sudaro darbuotojai, įgiję aukštąjį ir (23,52 proc.) aukštesnįjį

kitų sričių išsimokslinimą, ir kiek mažiau (14,82 proc.) – bendrąjį vidurinį išsimokslinimą (22 pav.).



22 pav. Darbuotojų pasiskirstymas pagal išsimokslinimą *kaimo teritoriniuose padaliniuose* (proc.), 2014 m.

Atskirose SVB sistemose kaimo teritoriniuose padaliniuose dirbančių darbuotojų struktūra pagal formaliai įgytas profesines kvalifikacijas skiriasi gana daug. Bibliotekininkystės, informacijos ir komunikacijos krypties išsimokslinimą įgijusių darbuotojų dalis bendroje kaimo teritoriniuose padaliniuose dirbančių darbuotojų struktūroje svyruoja nuo 8,33 proc. Molėtų rajono SVB ir 10,00 proc. Kazlų Rūdos SVB iki 75,00 proc. Druskininkų SVB ar 59,09 proc. Anykščių rajono SVB kaimo teritoriniuose padaliniuose (23 pav.). Vis dėlto tenka pastebėti, kad SVB, kurių kaimo teritoriniuose padaliniuose daugiau nei pusę darbuotojų (50 proc. ir daugiau) sudaro specialųjį bibliotekininkystės srities išsimokslinimą įgiję darbuotojai, sektoriuje sudaro tik penktadalį (19,61 proc.) darbuotojų, kitaip tariant, daugiau negu pusę specialųjį abiejų kvalifikacinių lygių pasirengimą įgijusių darbuotojų kaimo teritoriniuose padaliniuose sutelkta tik dešimtyje visų SVB (n = 51). Trečdalis, arba 15 SVB (29,41 proc., n = 51) kaimo teritorijoje įsteigtuose padaliniuose specialųjį abiejų kvalifikacinių lygių pasirengimą yra įgiję mažiau nei 30 proc. visų šių sistemų darbuotojų. Nė vieno darbuotojo, turinčio aukštąjį profesinį išsimokslinimą, kaimo filialuose nėra daugiau nei trečdalyje (35,29 proc., n = 51) viso



23 pav. SVB kaimo teritorinių padalinių darbuotojų pasiskirstymas pagal išsimokslinimą ir kvalifikacijos lygį, 2014 m.

sektorius sistemų. Ir nors apskritai darbuotojai, įgiję aukštąjį specialųjį išsimokslinimą, dirba 34 SVB sistemų, arba 66,7 proc. viso sektoriaus (n = 51), kaimo filialuose, tik šešiose SVB sistemose (11,8 proc. visų SVB; n = 51) jų dalis sudaro daugiau nei 15 proc. visų tos sistemos kaimo teritorijoje dirbančių operacinio branduolio specialistų, kitaip tariant, sudaro tokią darbuotojų grupę, kurios nuomonė ir sprendimai dar gali būti reikšmingi visos sistemos plėtrai.

Vienoje sistemoje (Pakruojo SVB), kaimo teritorijos struktūriniuose padaliniuose dirba daugiausia (40,91 proc.) šio kvalifikacinio lygmens darbuotojų. Kitose SVB (Trakų rajono SVB, Šilutės rajono SVB, Kupiškio rajono SVB, Panevėžio rajono SVB ir Jurbarko rajono SVB) darbuotojai, turintys aukštąjį specialųjį išsimokslinimą, sudaro nuo 23,09 proc. (Trakų rajono SVB) iki 16 proc. (Jurbarko rajono SVB) visų šių sistemų kaimo filialuose dirbančių darbuotojų. Kitose 28 sistemose šie skaičiai dar mažesni.

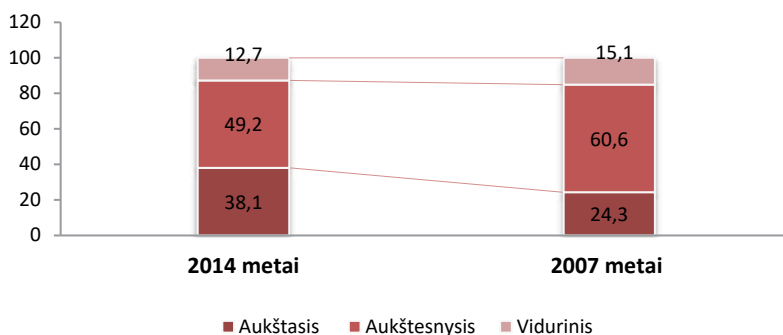
Nenustatyta, kad darbuotojų pasiskirstymui didesnės įtakos turėtų sistemos dydis ar aptarnaujamos teritorijos charakteristika. Tiesa, mažosiose SVB sistemose (Rietavo, Kalvarijos, Kazlų Rūdos, Molėtų rajono, Šakių rajono) tokia darbuotojų struktūra susiformuoja kiek dažniau nei didesnėse, tačiau gana nepalankiai šiuo atžvilgiu ji susiklostė ir didesniųjų savivaldybių (Vilniaus rajono SVB, Alytaus rajono SVB) teritorijose veikiančiose sistemose, taip pat vidutinių (Jonavos rajono, Prienų rajono, Šilalės rajono, Elektrėnų) SVB.

1.4.3. Darbuotojų struktūros pokyčiai 2007–2014 m. SVB teritoriniuose padaliniuose

SVB teritorinių padalinių profesionalių bibliotekininkų darbo vietose dirbančių darbuotojų struktūros pokyčius per pastaruosius septynerius metus (2007–2014 m.) galima apibūdinti kaip tolygaus darbuotojų, visų pirma darbuotojų, turinčių formalųjį pasirengimą dirbti bibliotekose, mažėjimo laikotarpį: visuose viešųjų bibliotekų sistemų miestų ir

kaimų teritorijose įsteigtuose teritoriniuose padaliniuose sumažėjo 144 (arba –8,7 proc.) darbuotojais, formalųjį specialųjį išsimokslinimą įgijusių darbuotojų – 211 (arba –9,0 proc. visų šio pogrupio darbuotojų). Sparčiausiai darbuotojų skaičius mažėjo kaimo teritorijoje įsteigtuose padaliniuose (–114, arba –9,5 proc.). Pagrindinė tokio mažėjimo priežastis – uždaromi SVB teritoriniai padaliniai: šiuo laikotarpiu SVB sistemos sumažėjo 94 teritoriniais padaliniais, iš jų – 13 miesto ir 81 kaimo teritorijoje [32].

Per šiuos metus ne tik mažėjo darbuotojų, bet ir kito darbuotojų struktūra pagal išsimokslinimą. Vertinant operacinio branduolio specialistų struktūrą pagal bendrą visų sričių išsimokslinimo lygį, stebimos dvi pagrindinės tendencijos: SVB teritoriniuose padaliniuose augo darbuotojų, įgijusių aukštąjį (visų sričių) išsimokslinimą, dalis bendroje struktūroje (+13,8 proc.); šiuo metu jie sudaro daugiau nei trečiąją dalį (38,1 proc.) visų teritorinių padalinių profesionalių bibliotekininkų darbo vietose dirbančių darbuotojų; palyginti labai sparčiai mažėjo (–11,4 proc.) aukštesnįjį (visų sričių) išsimokslinimą įgijusių darbuotojų, kurie šiuo metu vis dar sudaro pagrindinę (beveik pusę, arba 49,2 proc.) šiuose struktūrinuose padaliniuose įsidarbinusių profesionalių bibliotekininkų dalį. Lėtai (–2,4 proc.) mažėjo tik bendrąją vidurinę išsimokslinimą įgijusių operacinio branduolio darbuotojų dalis, kuri šiuo metu teritoriniuose



24 pav. SVB teritorinių padalinių darbuotojų struktūra pagal išsimokslinimą 2014 ir 2007 m. Dalis (proc.) teritorinių padalinių darbuotojų struktūroje

padaliniuose sudaro 12,7 proc. visų profesionalių bibliotekininkų darbo vietose dirbančių darbuotojų; verta pastebėti, kad dauguma (84,3 proc., arba 161 iš 191) visuose teritoriniuose padaliniuose dirbančių tik vidurinį išsimokslinimą įgijusių darbuotojų dirba būtent kaimo teritorijos struktūriniuose padaliniuose.

Išsamesnė operacinio branduolio specialistų darbo vietose dirbančių darbuotojų pokyčių analizė leidžia tvirtinti, kad iš SVB teritorinių padalinių traukiasi formalųjį specialųjį pasirengimą dirbti bibliotekose, kitose informacijos ir (ar) komunikacijos įstaigose įgiję darbuotojai: ypač sparčiai mažėja darbuotojų, įgijusių vidutinio lygmens specialųjį išsimokslinimą (–241, arba –12,0 proc. šios kategorijos darbuotojų). Šiuos specialistus labai lėtai keičia darbuotojai, įgiję aukštąjį specialųjį išsimokslinimą (dažniausiai jau dirbantys bibliotekose ir baigiantys iššestines universitetines arba kolegines studijų programas); 2007–2014 m. teritoriniuose padaliniuose įsidarbino arba dirbdami baigė specialiąsias aukštojo išsimokslinimo kvalifikacinį laipsnį suteikiančias studijas 30 asmenų (25 lentelė), kasmet šią kategoriją visuose 2014 m. veikusiuose 1215 teritoriniuose padaliniuose papildė vidutiniškai 4 darbuotojai. Pagrindinė grupė, kuri keičia iš SVB miestuose ir kaimuose įsteigtų teritorinių struktūrinių padalinių pasitraukiančius darbuotojus, yra asmenys, baigę aukštųjų mokyklų kitų mokslo sričių (ne bibliotekininkystės, informacijos ir komunikacijos) studijų programas. Kitaip tariant, visuose SVB teritoriniuose padaliniuose kasmet vidutiniškai pradeda dirbti po 17 aukštąjį kitų sričių išsimokslinimą įgijusių darbuotojų. Ir nors tokia tendencija stebima visų tipų teritoriniuose padaliniuose (25, 26, 27 pav.), ji akivaizdžiausia kaimų teritoriniuose struktūriniuose padaliniuose.

Kaip matome 25 pav., didžiųjų šalies miestų SVB teritoriniuose padaliniuose profesionalių bibliotekininkų darbo vietose dirbančių darbuotojų struktūroje daugiau aukštąjį išsimokslinimą (64,7 proc.) įgijusių darbuotojų. Miestų teritorijose įsteigtuose SVB struktūriniuose padaliniuose darbo vietos potencialiai turėtų būti patrauklesnės (dėl didesnio asmenų, baigusiu aukštąsias, taip pat specialiąsias aukštąsias mokyklas pasirinkimo

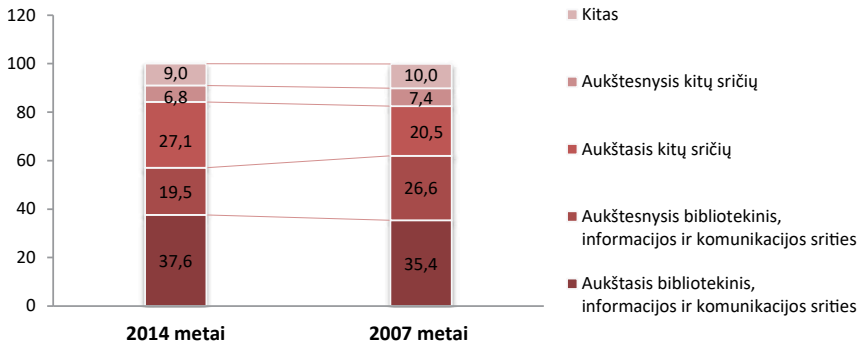
25 lentelė. Profesionalių bibliotekininkų darbo vietose dirbančių darbuotojų pokyčiai 2007–2014 m. ir jų pasiskirstymas pagal atskirus teritorinių padalinių tipus

Teritorinio padalinio tipas	Darbuotojų išsimokslinimas														
	Bibliotekininkystės, bibliografijos, informacijos ir komunikacijos krypties							Kitokio, ne bibliotekininkystės, bibliografijos, informacijos ir komunikacijos krypties							
	Darbuotojų skaičiaus skirtumas 2007–2014 metais (iš viso)			Iš jų:				Darbuotojų skaičiaus skirtumas 2007–2014 metais			Iš jų:				
	Darbuotojų skaičiaus skirtumas 2007–2014 metais	%		Aukštasis	%	Aukštesnysis	%	Darbuotojų skaičiaus skirtumas 2007–2014 metais	%		Aukštasis	%	Aukštesnysis	%	Kitas
Didžiųjų miestų SVB	-8	-16	-5,1	+2	+2,2	-18	-7,1	+8	+5,1	+13	+6,6	-2	-0,6	-3	-1,0
Vaikų aptarnaujantys teritoriniai struktūriniai padaliniai	-7	-10	-12,8	-3	-0,2	-7	-12,7	+3	+12,8	+2	+10,0	0	0,0	+1	+2,8
Savivaldybių centrų ir kitų savivaldybių teritorijos miestų teritoriniai padaliniai	-15	-20	-5,9	0	-1,2	-20	-7,1	+5	+5,9	+10	+7,6	0	+0,8	-5	-2,5
Kaimų teritoriniai struktūriniai padaliniai	-114	-165	-10,3	+31	+3,2	-196	-13,5	+51	+10,3	+119	+12,3	-16	+0,9	-52	-2,9
Iš viso	-144	-211	-9,0	+30	+3,0	-241	-12,0	+67	+9,0	+144	+10,9	-18	+0,5	-59	-2,4

ir jų karjeros galimybių, miestams būdingos, jauniems žmonėms patrauklesnės kultūros įstaigų, šiuose miestuose vykstančio kultūrinio ir socialinio gyvenimo įvairovės) aukštąsias mokyklas baigusiems asmenims. Tyrimo duomenys rodo, kad darbuotojų kaita čia, kaip ir kituose SVB struktūrinuose padaliniuose, nėra intensyvi, darbuotojų struktūros pagal išsimokslinimą ir formalųjį pasirengimą darbui bibliotekose pokyčiai atitinka bendras sektoriaus darbuotojų struktūros kaitos teritoriniuose padaliniuose tendencijas: per pastaruosius septynerius metus ir šiuose struktūrinuose padaliniuose sparčiausiai mažėjo aukštesnįjį specialųjį išsimokslinimą įgijusių darbuotojų (-18, arba -7,1 proc. šio pogrupio darbuotojų), dažniausiai juos keitė kitų sričių aukštąjį išsimokslinimą įgiję darbuotojai

(+13, arba +6,6 proc. šio pogrupio darbuotojų). Kartu didžiuosiuose miestuose įsteigtuose teritoriniuose padaliniuose darbuotojų, įgijusių specialųjį aukštesnįjį ar bendrąjį vidurinį išsimokslinimą, mažėja sparčiau nei kituose teritoriniuose padaliniuose; šio išsimokslinimo lygio darbuotojų per pastaruosius septynerius metus miestų teritoriniuose padaliniuose sumažėjo 2,4 proc., tačiau ir 2014 m. jie dar sudarė šestąją dalį (15,8 proc.) visų miestų teritorinių padalinių darbuotojų.

Specialųjį pasirengimą įgiję darbuotojai miestų teritoriniuose padaliniuose užima vidutines pozicijas (57,1 proc. šio tipo padalinių personalo struktūroje). Kalbant apie šio tipo teritorinius struktūrinius padalinius, reikia įvertinti ir tai, kad miestų teritoriniame padalinyje paprastai dirba ne vienas darbuotojas; komandinis darbas, galimybė darbo vietoje stebėti bendradarbių arba čia pat gauti reikiamą konsultaciją, būtinybė kartu spręsti darbinis klausimus ir (ar) problemas yra papildomas (nors ir ne svarbiausias) veiksnys, leidžiantis darbuotojui tiesiog darbo vietoje tobulinti profesinius gebėjimus ir įgūdžius. Todėl šiuose struktūriniuose padaliniuose darbuotojai, neturintys sisteminių specialiųjų žinių ir įgūdžių, objektyviai turi galimybę lengviau jų įgyti. Be abejo, kiekvienu konkrečiu atveju svarbu ir tai, kaip sukuriama teritorinio padalinio komanda pagal pareigybines pozicijas, kaip paskirstomi darbuotojai, turintys specialųjį pasirengimą arba jo neturintys, kokią specialiąją kompetenciją, gebėjimus ir įgūdžius dirbdami darbo vietoje yra įgiję jų formaliai mokymaisi neįgiję darbuotojai, kaip kiekvienas konkretus asmuo dirbdamas bibliotekoje tobulino kvalifikaciją ar kokią bendrąją kompetenciją ir asmeninius gebėjimus yra išsiugdęs ar kaip juos įgijęs. Vis dėlto kalbant bendrojo aspektu tenka pastebėti, kad miestų teritoriniuose padaliniuose dėl išvardytų priežasčių per pastaruosius metus vykstantys darbuotojų struktūros pokyčiai, augantis darbuotojų, neturinčių sistemingo specialiojo pasirengimo, skaičius, kartu ir didėjanti šiuose SVB struktūriniuose padaliniuose specialiųjų žinių, gebėjimų ir įgūdžių stoka yra (arba bent objektyviai gali būti) mažiau pastebima ir lengviau pašalinama.

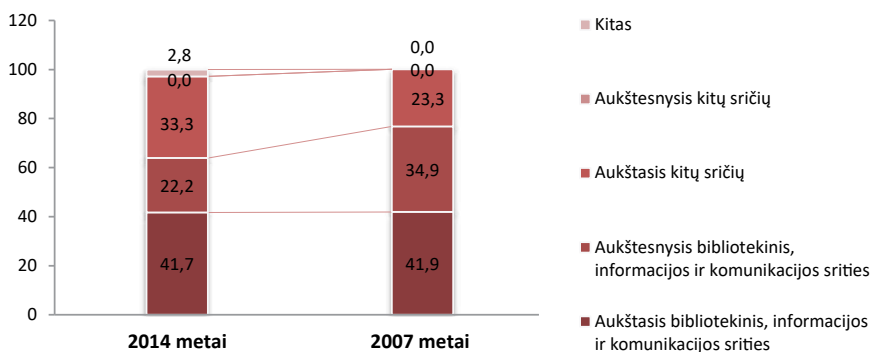


25 pav. *Profesionalių bibliotekininkų darbo vietose dirbančių darbuotojų struktūros pokyčiai pagal išsimokslinimą 2007–2014 m. didžiųjų šalies miestų savivaldybių teritoriniuose struktūriniuose padaliniuose*

Vaikus aptarnaujančiuose teritoriniuose struktūriniuose padaliniuose (26 pav.) darbuotojų struktūros pokyčių tendencijos mažai skiriasi nuo to, kas vyksta didžiųjų miestų teritoriniuose padaliniuose. 2007–2014 m. pokyčių analizė rodo, kad šiuose teritoriniuose padaliniuose siekiama išlaikyti darbuotojų, įgijusių aukštąjį specialųjį išsimokslinimą, dalį (41,7 proc.), tačiau intensyviau ir sparčiau nei didžiųjų miestų filialuose mažėja aukštesnįjį specialųjį išsimokslinimą įgijusių darbuotojų dalis (–12,7 proc.), o šiuos teritorinius padalinius palikę šį išsimokslinimą įgiję darbuotojai paprastai taip pat keičiami tiek aukštąjį išsimokslinimą turinčiais kitų sričių specialistais (+10,0 proc.), tiek (tiesa, minimaliai) ir bendrąjį išsimokslinimą turinčiais darbuotojais (+2,8 proc.).

Vaikus aptarnaujančiuose teritoriniuose padaliniuose profesionalių bibliotekininkų darbo vietose taip pat paprastai dirba ne vienas darbuotojas, todėl apie didžiuosius miestų teritorinius padalinius pateiktos pastabos tinka ir kalbant apie vaikus aptarnaujančių teritorinių padalinių darbuotojus. Kartu reikia atkreipti dėmesį, kad šiuose teritoriniuose padaliniuose ypač išauga siauresnių specializuotų žinių, gebėjimų ir įgūdžių poreikis: paprastai juose bibliotekų paslaugos teikiamos specifiniam vartotojų segmentui – vaikams iki 14 metų. Ši socialinė grupė bibliotekos teikiamų

paslaugų kontekste turi išskirtinius ir tik jai būdingus bruožus, susijusius su jos sociologiniais ir psichologiniais ypatumais, kuriuos pagrindžia šiuolaikinės sociologijos, psichologijos ir vaikų pedagogikos mokslo žinios. Pedagogai ir psichologai, nustatę, kad asmenybė vystosi laipsniškai ir atskirais etapais perima kultūrinę patirtį, išskyrė kritinius asmenybės raidos laikotarpius vaikystėje, perspėdami, kad būtent tuo metu praleidus galimybę įsitraukti į kultūrą, didžiuliai kultūros klodai tampa nepasiekiami. Vaikystėje ir jauname amžiuje poreikis prisitaikyti socialinėje aplinkoje yra neatidėliotinas, vaikai „negali laukti“. Tai keičia bibliotekinius procesus, procedūras (pavyzdžiui, informacinių išteklių modeliavimą, sudarymą, paslaugų komplekso kūrimą, efektyvių veiklos formų ir metodų atranką ir pan.), kelia nemažai profesinio pasirengimo specifinių reikalavimų. Žinios apie šiuos ir kitus asmens raidos ypatumus, kuriais remiamasi organizuojant bibliotekos paslaugas šios amžiaus grupės bibliotekų vartotojams, ir yra termino *specializuotas bibliotekinis vaikų aptarnavimas* esmė, tad ir čia dirbantiems darbuotojams būtinos žinios, kompetencija, gebėjimai ir įgūdžiai, kad teikiamos paslaugos atitiktų šios grupės poreikius ir jos specifines charakteristikas.

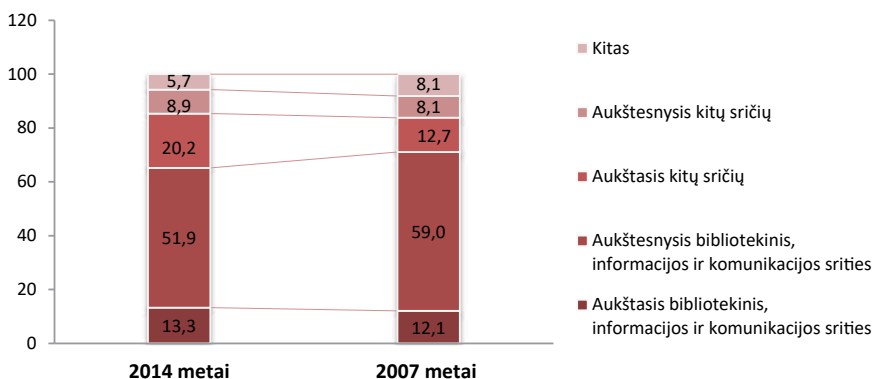


26 pav. *Profesionalių bibliotekininkų darbo vietose dirbančių darbuotojų struktūros pagal išsimokslinimą pokyčiai 2007–2014 m. vaikus aptarnaujančiuose teritoriniuose struktūriniuose padaliniuose*

Universitetuose specializuotos žinios apie bibliotekų paslaugas vaikams Lietuvoje buvo teikiamos iki praeito amžiaus dešimtojo dešimtmečio, taigi galime tvirtinti, kad bibliotekininkai, informacijos ar komunikacijos kryptių profesionalai, galintys teikti paslaugas šiai specifinei vartotojų grupei, nerengiami jau per 20 metų. Tad kalbėdami apie vaikus aptarnaujančių struktūrinių padalinių aprūpinimą tinkamos kompetencijos darbuotojais turime daryti išvadą, kad ir pastaraisiais dešimtmečiais pradėję dirbti bet kuri išsimokslinimą įgiję darbuotojai ateityje tokią specializaciją turės įgyti darbo vietoje arba per specialiai organizuotus mokymus.

Savivaldybių centruose ir kituose savivaldybių teritorijos miestuose įsteigtuose miestų teritoriniuose padaliniuose (27 pav.) profesionalių bibliotekininkų darbo vietose dirbantys darbuotojai pagal išsimokslinimo sritis ir išsimokslinimo lygius pasiskirsto kitaip nei didžiųjų šalies miestų gyventojus ir vaikus aptarnaujančiuose teritoriniuose padaliniuose: šiuose teritoriniuose padaliniuose aiškiai vyrauja aukštesnįjį bibliotekinį išsimokslinimą įgiję darbuotojai (51,9 proc. visų šio tipo padaliniuose dirbančių operacinio branduolio specialistų (n = 158)). Darbuotojai, įgiję aukštąjį bibliotekininkystės informacijos ir komunikacijos krypties išsimokslinimą, sudaro tik kiek daugiau nei dešimtadalį (13,3 proc.) šio tipo teritoriniuose padaliniuose (n = 158); o iš viso specialųjį aukštąjį ir aukštesnįjį bibliotekininkystės, informacijos ir komunikacijos krypties išsimokslinimą įgiję darbuotojai sudaro daugiau negu pusę (65,2 proc.) visų šių teritorinių padalinių operacinio branduolio specialistų struktūroje. Kiek mažesnę dalį darbuotojų (20,2 proc., arba –7 proc., palyginti su didžiųjų šalies miestų teritoriniais padaliniais) čia sudaro aukštąjį kitų sričių išsimokslinimą įgiję darbuotojai, o aukštesnįjį kitų sričių ir bendrąjį išsimokslinimą turinčių darbuotojų dalis skiriasi nedaug ir beveik atitinka analogišką išsimokslinimą įgijusių darbuotojų skaičių didžiųjų miestų teritoriniuose padaliniuose (atitinkamai 14,6 proc. ir 15,8 proc.). Ir rajonų centruose, ir kituose savivaldybės miestuose įsteigtuose teritoriniuose padaliniuose

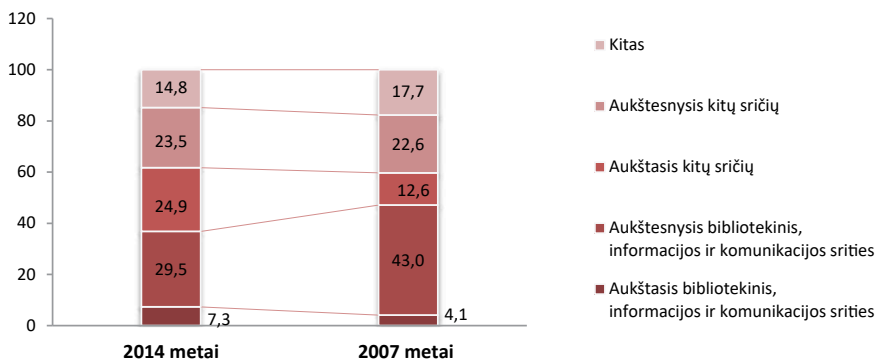
vidutiniškai sukurtos 1–2 darbo vietos profesionaliems bibliotekininkams (išskyrus penkias SVB – didesniuose miestuose esančiuose savivaldybių teritorijose įsteigtuose teritoriniuose padaliniuose įsteigtos 3–5 darbo vietos). Pagrindinis specializacijos požymis šiose bibliotekose yra diferencijuotas atskirų vartotojų grupių (paprastai vaikų) aptarnavimas.



27 pav. *Profesionalių bibliotekininkų darbo vietose dirbančių darbuotojų struktūros pagal išsimokslinimą pokyčiai 2007–2014 m. savivaldybių centruose ir kituose savivaldybių teritorijos miestuose įsteigtuose teritoriniuose struktūriniuose padaliniuose*

2007–2014 m. darbuotojų pasiskirstymo pagal išsimokslinimo sritį ir jo lygį pokyčių analizė rodo, kad ir šiuose teritoriniuose padaliniuose veikiančiose bibliotekose bendrosios tendencijos atitinka pagrindines teritorinių padalinių operacinio branduolio specialistų sudėties pokyčių tendencijas: ir čia mažėjo darbuotojų, įgijusių aukštesnįjį specialųjį išsimokslinimą, skaičius (–20) ir dalis (–7,1 proc.) bendroje šio tipo teritorinių padalinių darbuotojų struktūroje ir augo (+7,5 proc.) aukštąjį kitų sričių išsimokslinimą įgijusių darbuotojų dalis. Šiuose teritoriniuose padaliniuose, kitaip nei kituose, nors aukštesnįjį kitų sričių išsimokslinimą įgijusių darbuotojų skaičius liko toks pats (ir 2007, ir 2014 metais čia dirbo 14 darbuotojų), sumažėjus bendram darbuotojų skaičiui, išaugo (+0,9 proc.) šių darbuotojų dalis bendroje šio tipo teritorinių padalinių darbuotojų struktūroje.

Analizės duomenys rodo, kad iš visų teritorinių padalinių tyrinėjamu aspektu labiausiai išsiskiria **kaimo teritorinių struktūrinių padalinių** darbuotojų struktūra (28 pav.). Pirmiausia reikia pastebėti, kad šių teritorinių struktūrinių padalinių darbuotojai sudaro didumą (1090, arba 72,4 proc.) visų teritorinių padalinių darbuotojų, dirbančių SVB sektoriaus profesionalių bibliotekininkų darbo vietose. Antras šių darbuotojų grupę iš kitų tiriamų darbuotojų grupių skiriantis požymis – čia dirba tik kiek daugiau nei trečioji dalis (402, arba 36,8 proc.) asmenų, kurie sisteminių žinių, reikalingų darbui bibliotekose, yra įgiję studijuodami specializuotas studijų programas aukštosiose arba aukštesniosiose (iki 1995 m.) mokyklose. Beveik trečdalis (322, arba 29,5 proc., n = 1090) visų kaimo teritorijos struktūriniuose padaliniuose dirbančių darbuotojų tokias žinias įgijo aukštesniosiose mokyklose, kitaip tariant, per 80 proc. visų šių teritorinių padalinių darbuotojų, kurie turi formalųjį profesinį pasirengimą dirbti bibliotekose (n = 402), sudaro vidutinio išsimokslinimo lygmens specialistai.

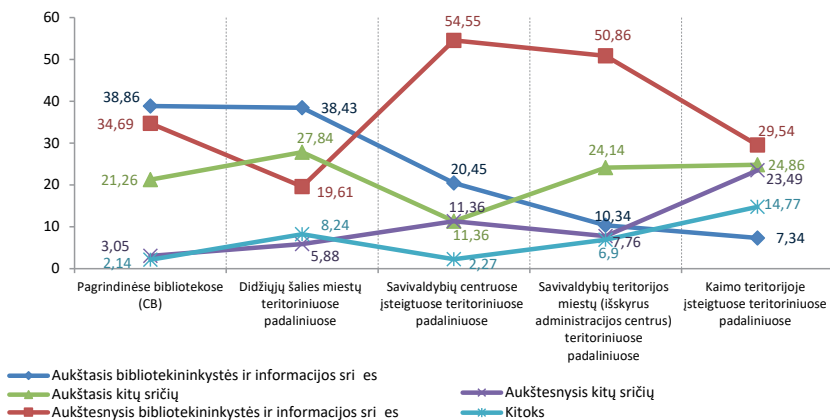


28 pav. Profesionalių bibliotekininkų darbo vietose dirbančių darbuotojų struktūros pagal išsimokslinimą pokyčiai 2007–2014 m. **kaimų teritoriniuose struktūriniuose padaliniuose**

63,2 proc. (arba 688 darbuotojai, n = 1090) šių struktūrinių teritorinių padalinių darbuotojų formalaus profesinio pasirengimo dirbti bibliotekose nėra įgiję. Aukštąjį kitos srities išsimokslinimą įgiję 24,9 proc.

(271), aukštesnįjį 23,5 proc. (256), bendrojo lavinimo – 14,8 proc. (161) kaimo teritorijoje įsteigtų teritorinių padalinių darbuotojų. Specializuotas universitetines ar kolegines studijas baigę asmenys palyginti retai užima šiuose padaliniuose atsirandančias laisvas darbo vietas: beveik šešis kartus dažniau nei specializuotas studijų programas baigę asmenys čia įdarbinami kitų sričių aukštąjį išsimokslinimą įgiję bakalaurai ir magistrai.

1.4.4. Operacinio branduolio specialistai SVB sektoriuje: apibendrinimas



29 pav. Operacinio branduolio specialistų pasiskirstymas sektoriaus SVB padaliniuose (proc.) pagal bendrą to padalinio operacinio branduolio specialistų skaičių

29 pav. parodyta, kaip operacinio branduolio specialistai pasiskirsto sektoriuje pagal išsimokslinimo lygius ir sritis: daugiausia specialistų, įgijusių aukšto kvalifikacinio lygio profesinį išsimokslinimą, yra susitelkę sistemų pagrindinėse bibliotekose (38,86 proc.) ir didžiųjų šalių miestų teritoriniuose padaliniuose (38,43 proc.) – institucijose, kurios yra įsteigtos miestų teritorijose ir teikia bibliotekų paslaugas miestų gyventojams. Bendrą profesinių žinių sutelktį šiuose sektoriaus padaliniuose padidina vidutinio kvalifikacinio lygmens specialistai, taigi asmenys, turintys

sistemių specialistų žinių, čia sudaro daugiau nei pusę centrinėse bibliotekose ir didžiųjų miestų teritoriniuose padaliniuose dirbančių operacinio branduolio specialistų (atitinkamai 73,55 proc. ir 58,04 proc.).

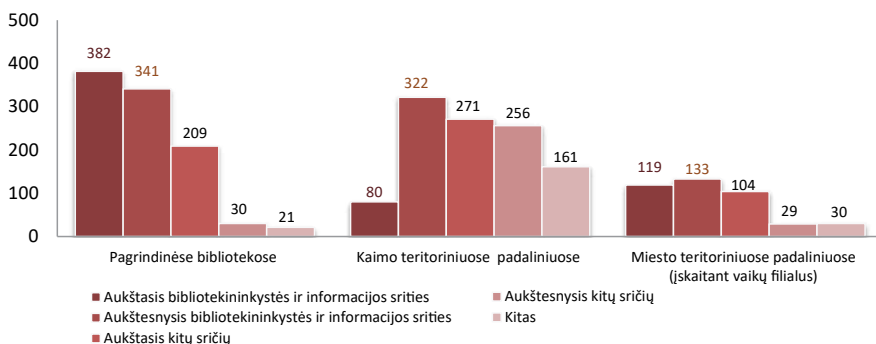
Kitų tipų teritoriniuose padaliniuose aukšto kvalifikacinio lygmens personalas sudaro mažesnę dalį (nuo 10,34 proc. iki 20,45 proc.) savivaldybių teritorijos miestų padaliniuose ir nesiekia dešimtosios dalies (7,34 proc.) kaimo teritorijose įsteigtų teritorinių padalinių personalo struktūroje. Pirmųjų dviejų tipų padaliniuose vyrauja vidutinio kvalifikacinio lygmens profesinę kvalifikaciją įgiję darbuotojai (atitinkamai 54,55 proc. ir 50,86 proc. šių struktūrinių darinių personalo struktūroje), taigi ir čia profesinių žinių koncentracija vis dar sudaro daugiau nei pusę: 75,00 proc. savivaldybių centruose įsteigtuose teritoriniuose padaliniuose ir 61,20 proc. kituose savivaldybių teritorijos miestuose įsteigtuose teritoriniuose padaliniuose.

Kaimo teritorijoje įsteigtuose teritoriniuose padaliniuose operacinio branduolio struktūroje formalųjį specialųjį išsimokslinimą įgiję aukšto ir vidutinio kvalifikacinio lygio specialistai sudaro 36,34 proc. visų operacinio branduolio specialistų. Aukšto kvalifikacinio lygio specialistai čia nesudaro nė dešimtadali (7,34 proc.) visų operacinio branduolio specialistų, o didesnę jų dalį sudaro ne bibliotekininkystės ir informacijos, o kitų sričių aukštąjį ir vidutinįjį kvalifikacijos lygį įgiję darbuotojai (48,34 proc. viso šių teritorinių padalinių operacinio branduolio specialistų), be to, šioje struktūroje palyginti nemažą dalį (14,77 proc.) sudaro tik bendrąjį vidurinį išsimokslinimą įgiję darbuotojai.

Taigi galime pagrįstai tvirtinti, kad įvairių kvalifikacinių lygmenų profesinės žinios sutelktos pagrindinėse bibliotekose ir kituose šiuose administraciniuose centruose įsteigtuose teritoriniuose padaliniuose arba sektoriaus miestuose. Didžiuosiuose šalies miestuose įsteigtų teritorinių padalinių operacinio branduolio specialistų struktūroje specialųjį išsimokslinimą įgiję specialistai taip pat sudaro didesnę dalį (58,04 proc.), tačiau čia dažniau nei kituose SVB sistemų padaliniuose aukštesnįjį bibliotekinį išsimokslinimą įgijusius specialistus keičia aukštąjį išsimokslinimą įgiję

kitų sričių specialistai. Atokiau nuo pagrindinio sistemos centro esančiuose teritoriniuose padaliniuose operacinio branduolio specialistai sistemingų profesinių žinių sukaupę vis mažiau; profesinių kvalifikacinių lygių struktūros aspektu tik pagrindinėse bibliotekose šiek tiek didesnę dalį sudaro aukšto kvalifikacinio lygio profesionalai, o teritoriniuose padaliniuose (išskyrus didžiųjų šalies miestų teritorinius padalinius) čia aiškiai vyrauja vidutinio kvalifikacinio lygmens profesionalai.

30 pav. duomenys rodo, kad 2014 m. SVB sektoriuje susiformavusio operacinio branduolio specialistų struktūroje yra 581 (23,35 proc.) asmuo, įvairiais laikotarpiais įgijęs aukšto lygio profesinę bibliotekininkystės, informacijos ar komunikacijos srities kvalifikaciją, kurią būtina sistemingai atnaujinti, palaikyti ir papildyti naujomis, aktualiomis sektoriui profesinėmis teorinėmis ir praktinėmis žiniomis. Galėtume teigti, kad ši specialistų grupė, įgijusi sistemingų, aukštosiose mokyklose dėstomų žinių, suteikiančių informacijos apie bibliotekų sektoriuje vykstančius procesus, reiškinius, faktus, dėsnius, tarpusavio ryšius, galimybę nuolat vertinti ir keisti darbo aplinką, lemianti profesionalui būdingą mąstymo būdą ir kitas profesinei veiklai reikalingas savybes, yra palyginti nedidelė. Didžiausią įtaką ji daro sektoriaus pagrindinėse bibliotekose, mažesnę – savivaldybių teritorijos miestuose ir beveik nedaro įtakos kaimo teritorijoje įsteigtuose SVB sistemų teritoriniuose padaliniuose.



30 pav. SVB profesionalių bibliotekininkų darbo vietose dirbančių darbuotojų pasiskirstymas pagal išsilavinimo lygį, sritis ir struktūrinius padalinius, 2014 m.

796 asmenys (31,99 proc.) įgiję vidutinio lygio profesinę bibliotekininkystės ir informacijos srities kvalifikaciją, kuri yra labai svarbi pagrindiniams „gamybiniais“ sistemose vykdomiems procesams, technologiniams sprendimams užtikrinti; tai specialistai, kurie gerai išmano bibliotekinius procesus ir procedūras, technologinius bibliotekos veiklos aspektus, sugeba tvarkyti informaciją, vertinti informacijos paslaugas ir produktus, organizuoti informacijos išteklių sudarymo, tvarkybos, paieškos, sklaidos ir saugojimo procesus. Tačiau, kaip minėta, šio lygmens mokymai buvo nutraukti 1993, 1995 m., taigi ir šios grupės specialistai informacinių technologijų naudojimosi įgūdžius, komunikacijos įgūdžius socialiniuose tinkluose, gebėjimą analizuoti, modifikuoti ir integruoti kitų komunikacijos institucijų paslaugas ir panaudoti jas teikiant paslaugas bibliotekos vartotojams, tirti ir analizuoti vartotojų poreikius ir paklausą, pagrindines vadybos žinias, komunikacijos su išorine biblioteka ir kitą svarbią ir būtiną efektyviai veiklai bibliotekoje kompetenciją yra įgiję praktiškai dirbdami ir (ar) tobulindami profesinę kvalifikaciją. Tai ta profesionalų grupė, kuriai nuolat būtinos sistemingos teorinės žinios, ji turi sugebėti priimti savarankiškus profesinius sprendimus ir juos įgyvendinti.

Kartu būtina pastebėti, kad tai intensyviausiai mažėjanti profesionalų grupė sektoriaus operacinio branduolio specialistų struktūroje. Ši grupė gana didelę įtaką daro pagrindinėse bibliotekose, tačiau didžiausią – sistemos teritoriniuose padaliniuose, tad galima daryti pagrįstą prielaidą, kad artimiausiu dešimtmečiu profesinių žinių itin trūks net pagrindinėse bibliotekose, o ypač – kaimo teritorijoje įsteigtuose teritoriniuose padaliniuose. Visuose sektoriaus teritoriniuose padaliniuose darbo funkcijos apima visas viešųjų bibliotekų veiklos sritis, darbuotojams reikalingos kompleksinės aukšto kvalifikacinio lygio profesinės žinios ir įgūdžiai, gebėjimai ir jais grįstų veiklų deriniai, kad to struktūrinio teritorinio padalinio teritorijos gyventojams (visoms pagrindinėms jų grupėms) būtų teikiamos kokybiškos viešųjų bibliotekų paslaugos.

Įvairiose sektoriaus struktūrose operacinio branduolio specialistams sukurtose darbo vietose dirba 584 (23,47 proc.) kitų sričių (ne bibliotekininkystės, informacijos ar komunikacijos srities) profesijas ir aukšto lygio kvalifikaciją (studijas baigę aukštosiose mokyklose) įgiję asmenys. Tai įvairaus lygio profesinę (bibliotekinių veiklų) kompetenciją įgiję darbuotojai, kurie gali būti išklaušę įvairaus ir labai skirtingo formato bibliotekininkystės pagrindų mokymus buvusios bibliotekininkų kvalifikacijos tobulinimo sistemos struktūrose, yra įgiję šių žinių dirbdami darbo vietose. Sektoriuje šios operacinio branduolio specialistų grupės profesinių žinių lygis nebuvo tyrinėjamas ir (ar) kitais būdais vertinamas; be to, objektyviai pamatuoti ir praktiškai įvertinti šių žinių lygį ir šiuo metu sudėtinga. Tačiau ši darbuotojų grupė yra labiausiai papildanti sektoriaus operacinio branduolio specialistų grupę ir dydžiu jau susilygino su jame dirbančia aukšto kvalifikacinio lygmens profesinį pasirengimą turinčia profesionalų grupe. Pastaraisiais metais ši grupė sektoriuje intensyviai didėja, vis didesnę įtaką ji įgyja visuose struktūriniuose padaliniuose; kiek mažiau jos augimas stebimas CB struktūrose, tačiau ji smarkiai plečiasi ir atsinaujina teritoriniuose padaliniuose, ypač didžiųjų miestų, taip pat ir kaimų teritorinėse struktūrose.

Sektoriuje taip pat dirba 315 (12,66 proc.) vidutinį kitų sričių (ne bibliotekininkystės, informacijos ir komunikacijos srities) kvalifikacijos lygį (aukštesnįjį ar specialųjį išsimokslinimą iki 1995 m.) įgijusių operacinio branduolio specialistų, kurie, kaip ir anksčiau aptarta grupė, profesinę kompetenciją įgijo įvairiais būdais, dažniausiai dirbdami konkrečiose darbo vietose. Tai nuolat mažėjanti sektoriuje specialistų grupė, ji daro visai nedidelę įtaką pagrindinėse bibliotekose, miestų teritoriniuose padaliniuose, tačiau vis dar plačiai paplitusi kaimo teritoriniuose padaliniuose.

Tokią pat nedidelę dalį 212 (8,52 proc.) operacinio branduolio specialistų darbo vietose sudaro specialistai, neturintys specialaus pasirengimo ir įgiję tik bendrąjį vidurinį išsimokslinimą. Gana smarkiai mažėja ir specialistų grupė, nors kaimo teritorijos struktūriniuose padaliniuose ji labiausiai pastebima (sudaro 14,77 proc.) visų šių struktūrinių padalinių struktūroje.

1.5. IŠVADOS

1. SVB sektoriaus personalo struktūroje galima išskirti tris pagrindines funkcines darbuotojų grupes, atitinkančias baziniame organizacijos modelyje nustatytas personalo kategorijas. Daugiausia darbo vietų (76,99 proc.) SVB sistemose sukurta operacinio branduolio specialistams, bibliotekininkystės, informacijos ir komunikacijos srities profesionalams. Mažiau nei dešimtą darbo vietų dalį (8,63 proc. personalo struktūroje) sudaro pagrindinių paslaugų aprūpinimo kategorijai priskiriamieji (informacinių technologijų, buhalterinės apskaitos, dizaino) specialistams sukurtos darbo vietos, šešta dalis (14,34 proc.) visų sektoriaus darbo vietų sukurta organizaciją aptarnaujančiam personalui (darbininkams, vairuotojams, valytojams ir pan.).

2. Operacinio branduolio specialistams sukurtos darbo vietos siejamos su bibliotekininko profesija, tačiau remdamiesi tyrimo duomenimis galime teigti, kad ši profesija juridiskai tik iš dalies susieta su profesiniu pasirengimu. Iki galo neišspręsta bibliotekos operacinio branduolio specialistų profesinių kompetencijų problema, aiškiai neapibrėžti personalo atrankos kriterijai. Tik vienai pareigybei (vyresniajam bibliotekininkui) iškeltas pageidavimas turėti specialų (profesionalų) kvalifikacinį lygį. Kitoms šiose bibliotekose nustatytoms pareigybėms iškelti tik bendrieji išsimokslinimo, kai kurioms – papildomi darbo patirties reikalavimai. Nenustatyta formalių reikalavimų, kad asmuo turėtų patvirtinti, jog neturėdamas formaliojo profesinio pasirengimo bibliotekininkystės, bibliografijos, informacijos ir komunikacijos srityje, tačiau ilgai dirbdamas toje darbo vietoje iš tiesų įgijo būtinas profesines žinias: 1) nėra valstybės pripažįstamų tokio mokymo (perkvalifikavimo) programų; 2) nenustatytas terminas, kada jau būtų laikoma, kad asmuo darbo vietoje įgijo jam reikalingų profesinių žinių; 3) nėra reikalavimo oficialiu dokumentu patvirtinti, kad reikalingos žinios įgytos.

SVB operacinio branduolio specialisto (arba profesionalaus bibliotekininko) darbo vietai užimti pakanka individualiai parinktu, tai darbo vietai tinkamų treniruočių ir įgytų reikalingų įgūdžių, kuriuos pripažįsta konkrečios bibliotekos vadovas. Išsamaus, visa apimančio bibliotekinių procesų ir operacijų sąrašo nėra, nėra ir profesijos etaloninio modelio. Dėl šių priežasčių sudėtinga tiksliai nustatyti profesijai būdingus vaidmenis ir pateikti geros praktikos standartus. Tai kenkia profesijos prestižui, sunkina galimybę įrodyti, kad bibliotekose dirbančių ir pagrindinius šių bibliotekų intelektinius produktus ir paslaugas kuriančių specialistų rezultatai priklauso nuo įgytų profesijos žinių. Kartu tai itin trukdo susikurti atsakingai profesionalių bibliotekininkų ekspertų bendruomenei.

3. Bibliotekininko profesijos struktūroje tiek administravimo užduotys, tiek rutininiai darbai matomi kaip šios profesijos dalis ir neišskiriami į atskiras veiklų sritis. Strateginės bibliotekos valdymo grandies, vidurinės grandies vadovai suprantami ne kaip vadybininkai profesionalai, o kaip bibliotekos operacinio branduolio specialistai, kuriems suteiktos tam tikros administravimo teisės. Dėl to sudėtinga nustatyti ribas tarp kompetencijų, priskiriamų operacinio branduolio specialistams ir pagrindinių paslaugų aprūpinimo grandies specialistams. Plečiantis bibliotekų funkcijoms ir jų socialiniams vaidmenims, SVB sistemose vyrauja praktika plėsti operacinio branduolio specialistų kompetenciją, suteikiant papildomų, specialiųjų, su viešuoju administravimu, organizacijos vadyba ar organizacijos aptarnavimu susijusių žinių.

SVB yra bandymų integruoti į personalo struktūras pagrindinių paslaugų aprūpinimo (informacinių technologijų diegimo ir priežiūros, rinkodaros, viešųjų ryšių, personalo, komunikavimo su išorės institucijomis) specialistus, šių sričių profesionalus. Tačiau ta personalo dalis, kuriai suteikiamos vadybinės funkcijos, viešųjų bibliotekų veiklos praktikoje modeliuojama chaotiškai ir dažniausiai priklauso nuo konkrečios bibliotekos vadovų sprendimų, o dar labiau – nuo tokių sprendimų

galimybių. Šios darbo vietos paprastai kuriamos mažinant operacinio branduolio specialistų arba (ir) techninio personalo darbo vietas. Tai leidžia teigti, kad SVB tenka nuolat rinktis tarp poreikio užtikrinti organizacijos gyvybingumą, jos kuriamų produktų, paslaugų kokybę ir būtinybės suformuoti joje optimalias valdymo struktūras, atitinkančias realią situaciją ir suvoktą bei pasirinktą strategiją.

Didesnę sprendimų laisvę turi didesnės sistemos, o vidutinės ir ypač mažosios sistemos siekia išsaugoti operacinio branduolio profesionalus, kurie leidžia palaikyti pagrindinius valdomos sistemos elementus. Jose sunku suformuoti būtina vadybos kiekį ir kokybę. Paprastai šių bibliotekų vadovai patys siekia įgyti ekonominių, psichologinių, sociologinių ir juridinių žinių ir taip bando palaikyti jose rinkodaros, personalo valdymo, institucijos vidaus ir išorės komunikacijos funkcijas. Tai reiškia, kad šiose sistemose objektyviai mažesnės galimybės atskleisti išylančias profesines problemas, pasirinkti efektyvius savarankiškus veiklos būdus ir metodus, išsaugoti įgyvendinamų veiklų konkurencingumą. Kartu tai didina mažųjų sistemų priklausomybę nuo teikiamos profesinės (metodinės) paramos, profesinėje bendruomenėje veikiančių kvalifikacinį lygmenį palaikančių mechanizmų.

4. Lyginant sektoriaus profesionalų (bibliotekininkystės, informacijos ir komunikacijos specialistų) pasiskirstymą sistemose pagal *kvalifikacinius lygius*, pastebima, kad čia didesnę dalį sudaro vidutinio kvalifikacinio lygmens darbuotojų grupė (+15,62 proc.). Aukštąjį kvalifikacijos lygį įgiję profesionalai visų sistemų lygmeniu sudaro nedidelę, bet dar turinčią įtaką sektoriaus sprendimams ir jo raidai (23,35 proc. visų operacinio branduolio specialistų) dalį. Bet šių specialistų pasiskirstymas atskirose SVB sistemų struktūrinėse dalyse netolygus, sistemų struktūrose jie pasiskirstę skirtingai.

Aukšto kvalifikacinio lygio personalas daugiausia susitelkęs SVB pagrindinėse bibliotekose (38,86 proc.). Tiesa, šiose struktūrose jų yra

tik 4,17 proc. daugiau nei vidutinio kvalifikacinio lygmens profesionalų. Darbuotojų, turinčių kitų sričių išsimokslinimą (aukštąjį ar aukštesnįjį), taip pat specialiojo pasirengimo neturinčių dalis palyginti nedidelė – ketvirtadalis (26,46 proc.) sektoriaus profesionalių bibliotechninkų darbo vietose dirbančių darbuotojų.

4.1. Gerokai ryškesni šie skirtumai SVB teritoriniuose padaliniuose ir jie tiesiogiai priklauso nuo teritorijos, kurioje įsteigta sistemos biblioteka, urbanizacijos: kuo mažiau miesto teritorijai būdingų požymių turi teritorija, kurioje įsteigtas SVB struktūrinis padalinys, tuo daugiau tuose SVB padaliniuose įdarbinta vidutinį profesinį kvalifikacinį lygį (aukštesnįjį profesinį išsimokslinimą) įgijusių darbuotojų. Ryškiausi šie požymiai kaimo teritoriniuose padaliniuose: čia vidutinį profesinį kvalifikacinį lygį įgijusių darbuotojų +75,55 proc. daugiau nei darbuotojų, įgijusių aukštąjį bibliotechninį išsimokslinimą. Didelę persvarą vidutinio kvalifikacinio lygio darbuotojai sudaro ir savivaldybių teritorijose esančių miestų (išskyrus didžiųjų šalies miestų) teritorinių padalinių personalo struktūroje (+59,62 proc.).

4.2. Kaimo teritoriniai padaliniai yra silpniausia SVB personalo dalis, jai reikia ir daugiausia kvalifikacinių investicijų. Kaimo teritorijoje įsteigtos bibliotekos yra lyg savotiška riba, ties kuria visuomenė pasidalija į informaciją turinčią ir tą, kuriai jos trūksta arba kuri stokoja žinių ir įgūdžių, kaip ją įgyti ir (ar) ja naudotis. Tai, kad šiose struktūrose susiformavo mažiausią profesinę kompetenciją turinčios darbuotojų grupės, yra tie rizikos veiksniai, kurie riboja sistemų galimybes veiksmingai moderninti visos SVB sistemos valdymą, numatyti ir plėtoti pokyčių valdymo procesus. Kartu tai signalas, kad SVB sektoriuje turėtų būti labai pamatuotai modeliuojamos strategijos, kurių tikslas – mažinti kultūrinę, ypač informacinę, atskirtį. Informacinių paslaugų plėtros strategijos turėtų būti sistemingai remiamos efektyviomis kvalifikacijos tobulinimo šioje srityje programomis.

4.3. Kaimo teritorijos SVB struktūriniuose padaliniuose susitelkė daugiausia kitų (ne bibliotekininkystės, informacijos ir komunikacijos) srities specialistų ir bendrąjį vidurinį išsimokslinimą įgijusių darbuotojų (63,12 proc.), tačiau trūksta operacinio branduolio profesionalų. Šiose SVB struktūrose aukštąjį specialųjį profesinį išsimokslinimą įgiję darbuotojai nesudaro nė dešimtadalio (7,34 proc.). Kadangi kaimo teritoriniuose padaliniuose didesniąją dalį (67,80 proc.) operacinio branduolio specialistų sudaro vidutinio kvalifikacinio lygmens tiek bibliotekininkystės, tiek įvairių kitų sričių specialistai, taip pat vidurinį bendrąjį išsimokslinimą įgiję darbuotojai, turime pagrindo teigti, kad dėl profesinių žinių trūkumo ir dažniausiai su šiuo požymiu siejamos vidinės motyvacijos stokos šioje sektoriaus dalyje telkiasi pavojingiausi vidiniai rizikos veiksniai. Jie sunkina viso sektoriaus pastangas išsaugoti profesinį identitetą, riboja galimybes veikti savarankiškai. O SVB sistemų kaimo teritoriniuose padaliniuose dirba beveik pusė (1090, arba 43,81 proc.) viso sektoriaus operacinio branduolio specialistų. Ir nors šios darbo vietos sukurtos kaip atskiros SVB sistemos dalis, t. y. atlieka tik dalį visai sistemai priskiriamų funkcijų, jos turi ir specifinių bruožų. Darbo vietos teritorijoje atskirtos, kiekviena aptarnaujama bendruomenė yra savita, jai reikia papildomų žinių ir pastangų. Šiose darbo vietose integruojamos visos pagrindinės vadovo, specialisto, tarnautojo neretai ir darbininko funkcijoms priskiriamos veiklos. Šiose SVB struktūrose teikiamos serijiniam arba vienetiniam paslaugų tipui priskiriamos paslaugos, būdinga plati ir nesikartojanti jų nomenklatūra, beveik visus teritoriniam struktūriniam padaliniiui priskiriamus darbus nuo pradžios iki pabaigos atlieka tas pats asmuo. Tokiomis sąlygomis dirbantiems darbuotojams reikalingos kompleksinės profesinės žinios ir itin aukšta kvalifikacija, o SVB sistemų valdymo struktūroms tampa labai svarbi efektyvus darbuotojo ugdymo funkcija – moksliniu pagrindu atliekama šios personalo dalies profesinė orientacija ir profesinė atranka, tinkamas mokymas ir sistemingas kvalifikacijos tobulinimas.

5. 2007–2014 m. SVB sektoriuje išryškėjo dvi pagrindinės personalo kaitos pagal išsimokslinimo sritį ir kvalifikacijos lygį tendencijos: 1) sektoriaus operacinio branduolio darbuotojų struktūroje daugėjo darbuotojų, įgijusių aukštąjį ne bibliotekininkystės ir informacijos sričių išsimokslinimą, ir mažėjo darbuotojų, įgijusių profesionalųjį aukštąjį ir aukštesnįjį bibliotekininkystės, informacijos ir komunikacijos srities išsimokslinimą; 2) sektorius labai ribotai papildomas aukšto kvalifikacinio lygio darbuotojais, baigusiais bibliotekininkystės, informacijos ir komunikacijos krypties aukštųjų (universitetinių) studijų programas. Per septynerius metus SVB operacinio branduolio specialistų darbo vietas užėmė 51 darbuotojas (21 – pagrindinėse bibliotekose, 30 – teritoriniuose padalinuose), baigęs specialiąsias studijų programas aukštosiose mokyklose. Kitaip tariant, į vieną SVB sistemą (pagrindinę biblioteką arba jos teritorinį padalinį) vienas aukštojoje mokykloje bibliotekininkystės, informacijos ar komunikacijos studijų programą baigęs specialistas ateina arba dirbdamas baigia šias studijas ir pasilieka čia dirbti vidutiniškai kas 7–8 metai.

6. Augant sektoriuje bendrųjų ir tiek pat mažėjant profesinių kompetencijų koncentracijai, ypač sparčiai mažėja profesinių kompetencijų, susijusių su žiniomis ir informacija, kolekcijų (informacinių išteklių) sudarymu, organizavimu, vadyba ir plėtra, dokumentų analitiniu apdorojimu, įrašų rengimu ir archyvavimu (informacijos identifikavimo, katalogavimo, sisteminimo) procedūrų specializuotų sisteminių žinių, taip pat žinių ir informacijos rengimo, naudojimo ir sklaidos technologijų srityse.

Nutraukus priėmimą į bibliotekininkystės ir informacijos krypties studijų programas Vilniaus universiteto Komunikacijų fakultete, yra realus pavojus, kad SVB sektoriuje ir toliau mažės gebėjimų priimti profesionaliai pagrįstus, raštingus ir atsakingus sprendimus, galinčius apsaugoti viešąsias bibliotekas nuo negrįžtamos institucinės deformacijos, augs polinkis nesipriešinti įtakoms, skatinančioms profesinę marginalizaciją, o sprendžiant

profesinius uždavinius – remtis mėgdžiojamomis idėjomis ir koncepcijomis.

7. Svarbiausia vadybos užduotis sektoriuje – būtinybė artimiausiu laikotarpiu suvaldyti žmogiškųjų išteklių atsinaujinimo (reprodukcijos) procesus. Bibliotekininkystės, informacijos ir komunikacijos specialistai, įgiję profesinę kvalifikaciją aukštojoje, aukštesniojoje (ar specialiojoje) mokykloje, sudaro kiek daugiau nei pusę (55,34 proc.) sektoriaus operacinio branduolio specialistų. Taigi šio sektoriaus profesionalizacija palyginti nedidelė. Per septynerius metus (2007–2014 m.) bibliotekinių profesionalų dalis sektoriuje mažėjo 18,4 proc., dėl to beveik susilygino turinčių formalųjį profesinį pasirengimą ir tokio pasirengimo neturinčių operacinio branduolio specialistų grupės. Nors 2014 m. šis skirtumas dar sudarė +10,68 proc. bibliotekinininkystės, informacijos ir komunikacijos specialistų naudai, tyrimo duomenys rodo, kad šių specialistų mažėjimo tendencija ir mažėjimo tempas šiame sektoriuje išliks ir artimiausioje ateityje. Dėl amžiaus ir konkurencijos iš operacinio branduolio specialistų struktūrų trauksis darbuotojai, įgiję aukštesniojo lygmens profesinę kvalifikaciją, taip pat šio lygmens kvalifikaciją kitose srityse, bei darbuotojai, įgiję tik bendrąjį išsilavinimą. Nėra prielaidų, kad artimiausiu metu keisis tendencija šias darbuotojų grupes papildyti kitų profesijų aukštąjį kvalifacinį laipsnį įgijusiais asmenimis.

8. Viešųjų bibliotekų sektoriuje yra prielaidos formuotis ir plisti deprofesionalizacijos reiškiniai. Tai lemia ir išorinės, ir vidinės priežastys. Kadangi šis reiškinys turi galią ilgainiui ne tik pakeisti institucines struktūras, bet ir pamažu panaikinti pačią tokios struktūros idėją, bibliotekose tikslinga jį išsamiau ir įdėmiau tyrinėti. Daugiau dėmesio jis nusipelno vien todėl, kad tokia sistemos būklė nėra galutinė. Šis procesas gali būti valdomas, o jo raidą galima keisti.

1.6. REKOMENDACIJOS

SVB sektoriaus aprūpinimas personalu, kurio kokybinės charakteristikos užtikrintų šio tipo bibliotekų funkcionavimą, jų tikslų ir uždavinių įgyvendinimą, yra sudėtinga, neišspręsta ir krizės požymių įgyjanti problema. Vienas pagrindinių jos aspektų yra etaloninių modelių stoka, kuriais remiantis gali būti atpažįstamas žinių, gebėjimų ir įgūdžių branduolys, užtikrinantis minimalią kompetenciją bibliotekininkystės, bibliografijos, informacijos ir komunikacijos srityse.

Taigi labai svarbu sukurti sistemą, kurioje būtų konkrečiai apibrėžta bibliotekų operacinio branduolio specialistų, pagrindinių paslaugų aprūpinimo ir organizaciją aptarnaujančios grandies specialistų kompetencija ir jų ribos, suformuluoti aiškias kitų sričių specialistų integravimo į bibliotekų personalo struktūras nuostatas, numatyti, kurios funkcijos turėtų būti išskiriamos už bibliotekininko profesijos ribų, kurias iš jų bibliotekoms racionaliau perduoti kitų (ir kokių) sričių specialistams, pirmiausia užtikrinant galimybę sukurti organizacijose būtiną ir pakankamą vadybos kiekį ir kokybę.

Kartu labai svarbu užtikrinti bibliotekose dirbančių visų sričių specialistų konkurencingumą darbo rinkoje, aukštos kvalifikacijos bibliotekininkų, taip pat kitų sričių specialistų samdos (tinkamo atlyginimo už darbą) galimybes.

Sprendžiant šią problemą, pirmaeilis uždavinys būtų atnaujinti aukštos kvalifikacijos specialistų parengimą universitetinių programų lygmeniu. Tik aukšto kvalifikacinio lygmens specialistai realiai pajėgūs prisiimti atsakomybę už bibliotekų funkcionavimą, modeliuojamus praktikos standartus ir jų laikymąsi. Racionalu būtų sukurti efektyvią profesinės atrankos, mokymo, adaptavimo darbo vietoje ir kompetencijos ugdymo sistemą. Siekiant suformuoti korporacinį specialistų palaikymą, būtų tikslinga į kompetencijų rengimo, mokymo programų aprobavimo veiklą įtraukti profesionalus vienijančias organizacijas (bibliotekininkų

draugijas, asociacijas ir pan.), sukurti moksliskai pagrįstus objektyvius bibliotekų darbuotojų vertinimo parametrus, atskleidžiančius specialistų darbo reikšmingumą, nes aukšto, o ypač – aukštesniojo, kvalifikacinio lygmens specialistų grupės pasitraukimo (išėjimo iš profesijos arba neatėjimo į profesiją) grėsmė sektoriuje labai didelė.

Būtina sukurti teisinę bazę ir mechanizmus, kad kitų sričių specialistai, įdarbinami operacinio branduolio specialistams sukurtose darbo vietose, įgytų reikiamą profesinę kompetenciją, teorines bibliotekinininkystės, informacijos ir komunikacijos srities žinias, sukuriant efektyvią šios bibliotekų darbuotojų grupės perkvalifikavimo ir kompetencijos ugdymo sistemą.

Visų SVB sistemų teritorinių padalinių, ypač kaimo teritorijoje įsteigtų SVB struktūrų, operacinio branduolio darbuotojams reikalingas išskirtinis dėmesys. Nėra pagrindo manyti, kad šią SVB sistemos dalį artimiausiu metu užpildys darbuotojai, kurių kvalifikacinis lygis atitiktų šiai darbo vietai būtinų profesinių kvalifikacinių žinių, gebėjimų ir įgūdžių poreikį. Jau šiandien būtina šių darbuotojų parengimo darbui strategija, kuri padėtų jiems efektyviai ir savarankiškai veikti, išsaugoti šiose sistemų struktūrose įgyvendinamų veiklų konkurencingumą, pasirinkti tinkamus sprendimus sudėtingose situacijose, kuriose pagrindinis išteklius dažniausiai ir yra konkrečių specialistų žinios ir gebėjimai.

Literatūra

1. *Bibliotekinininkystė ir informacija*: bakalauro studijos: Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto studijų programa [interaktyvus]. Vilnius, [2009] [žiūrėta 2015 m. rugsėjo 21 d.]. Interneto prieiga: <http://www.kf.vu.lt/studijos/programos/bakalauras/bibliotekinininkyste-ir-informacija>
2. *Bibliotekinininkystė ir informacija*: bakalauro studijos: Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto studijų programa [interaktyvus]. Vilnius, [2010] [žiūrėta 2015 m. rugsėjo 21 d.]. Interneto prieiga: <http://www.kf.vu.lt/studijos/programos/bakalauras/bibliotekinininkyste-ir-informacija>
3. *Bibliotekos informaciniai ištekliai* (iki 2013 metų *Bibliotekos informacinių išteklių valdymas*): profesinio bakalauro studijų programa [interaktyvus]. Šiauliai: Šiaulių valstybinė kolegija, [2013, 2014, 2015] [žiūrėta 2015 m. rugsėjo 22 d.]. Interneto prieiga: <https://www.svako.lt/lt/studijos/studiju-programos/bibliotekos-informacijos-istekliai>

4. *Bibliotekininkystės ir informacijos studijų vadovas*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2009. 700 p. ISBN 978-9955-33-496-5.
5. *Bibliotekininkų atestavimo tvarkos aprašas*: patvirtintas Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2010 m. birželio 4 d. įsakymu Nr. ĮV-320 [interaktyvus]. Vilnius, 2010 [žiūrėta 2015 m. birželio 15 d.]. Interneto prieiga: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=374825
6. CICĖNIENĖ, Viliunė. Bibliotekininko įvaizdis. Iš: *Savivaldybių viešosios bibliotekos: paslaugos, įvaizdis, bibliotekininkas*. Vilnius: Lietuvos nac. Martyno Mažvydo b-ka, 2009, p. 115–196. ISBN 978-609-405-014-5.
7. CICĖNIENĖ, Viliunė. Lietuvos didžiųjų miestų savivaldybių viešųjų bibliotekų bibliotekininkų profesinis ugdymas. *Rajonų, miestų ir apskričių viešųjų bibliotekų bibliotekininkų profesinis ugdymas*: tyrimų rezultatai. Vilnius: Lietuvos nac. M. Mažvydo b-ka, 2011, p. 96–167. ISBN 978-609-405-043-5.
8. *Ten pat*, p. 9–96.
9. *Darnaui vystymosi komunikacija*: magistro studijos: Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto studijų programa [interaktyvus]. Vilnius, [2015] [žiūrėta 2015 m. rugsėjo 22 d.]. Interneto prieiga: <http://www.kf.vu.lt/studijos/programos/magistrantura/darnaui-vystymosi-komunikacija>
10. DAVIDSON-ARNOTT, Francis; KAY, Debora. Library Technician Programs: Skills-Oriented Paraprofessional Education. *Library trends* [interaktyvus]. Vol. 46, No. 3, p. 540–563, Winter, 1998 [žiūrėta 2017 m. kovo 25 d.]. Interneto prieiga: https://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/8169/librarytrendsv46i3h_opt.pdf?sequence=1&isAllowed=y
11. *Dėl Birštono savivaldybės biudžetinių įstaigų patalpų valytojų, kiemsargių bei lauko valytojų etatų skaičiaus nustatymo tvarkos patvirtinimo*: Birštono savivaldybės tarybos 2013 m. spalio 25 d. sprendimas Nr. TS-176 [interaktyvus]. Birštonas, 2013 [žiūrėta 2015 m. gruodžio 13 d.]. Interneto prieiga: <http://195.182.73.139/Search/Preview.aspx?id=11867&backto=Li4vU2VhcmNoL1Jlc3VsdHMuYXNweD9zb3J0Qnk9VHlwZSZkaXJlY3Rpb249ZGVzYyZwYWdlPTE=>
12. *Dėl Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2010 m. birželio 4 d. įsakymo Nr. ĮV-320 „Dėl bibliotekininkų atestavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimo*: Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2010 m. lapkričio 22 d. įsakymas Nr. ĮV-603 [interaktyvus]. Vilnius, 2010 [žiūrėta 2015 m. birželio 15 d.]. Interneto prieiga: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=387076.
13. *Dėl Lietuvos kvalifikacijų sandaros aprašo patvirtinimo*: Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. gegužės 4 d. nutarimas Nr. 535 (2011 m. rugpjūčio 24 d. nutarimo Nr. 986 redakcija) [interaktyvus]. Vilnius, [2011] [žiūrėta 2015 m. rugsėjo 28 d.]. Interneto prieiga: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=405326
14. *Dėl kvalifikacinių reikalavimų bibliotekų, kurių savininkė yra valstybė ar savivaldybė, vadovams aprašo ir konkurso Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos, apskričių ir savivaldybių viešųjų bibliotekų bei valstybinės reikšmės bibliotekų, išskyrus Vilniaus universiteto biblioteką, vadovų pareigoms organizavimo tvarkos aprašo patvirtinimo*: Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2014 m. balandžio 11 d. įsakymas Nr. ĮV-258 [interaktyvus]. Vilnius, 2014 [žiūrėta 2015 m. birželio 15 d.]. Interneto prieiga: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/7331f590caa711e3abbadac93da7b71jWwqYfGxEk>

15. *Dėl Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2014 m. balandžio 11 d. įsakymo Nr. IV-258 „Dėl kvalifikacinių reikalavimų bibliotekų, kurių savininkė yra valstybė ar savivaldybė, vadovams aprašo ir konkurso Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos, apskričių ir savivaldybių viešųjų bibliotekų bei valstybinės reikšmės bibliotekų, išskyrus Vilniaus universiteto biblioteką, vadovų pareigoms organizavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimo:* Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2014 m. birželio 25 d. įsakymas Nr. IV-493 [interaktyvus]. Vilnius, 2014 [žiūrėta 2015 m. birželio 15 d.]. Interneto prieiga: <https://www.e-tar.lt/portal/legalAct.html?documentId=9b38b6a0002611e4bfca9cc6968de163>
16. *Dėl Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2012 m. spalio 9 d. įsakymo Nr. IV-677 „Dėl kultūros įstaigų darbuotojų darbo apmokėjimo pakeitimo“* [Kultūros įstaigų tarnybinių atlyginimų ir kitų darbo apmokėjimo sąlygų ir Pareigybių sąrašo, kuriuo vadovaujantis darbuotojai priskiriami kultūros ir meno darbuotojams, nauja redakcija]: Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2015 m. birželio 19 d. įsakymas Nr. IV-405. Vilnius, 2015 [žiūrėta 2015 m. rugsėjo 12 d.]. Interneto prieiga: <https://www.e-tar.lt/portal/legalAct.html?documentId=91e00a50167211e58569be21ff080a8c>
17. *Dėl patalpų valomų plotų normų savivaldybės biudžetinėse įstaigose:* Visagino savivaldybės tarybos 2010 m. vasario 11 d. sprendimas Nr. TS-43 [interaktyvus]. Visaginas, 2010 [žiūrėta 2015 m. gruodžio 13 d.]. Interneto prieiga: <https://www.google.lt/#q=D%C4%97l+valom%C5%B3+patalp%C5%B3+norm%C5%B3+Visaginas>
18. *Dictionary of Human Resources & Personnel Management* (3rd ed.) [interaktyvus]. London: A & C Black Publishers Ltd, 2006, 298 p. [žiūrėta 2015 m. kovo 5 d.]. eISBN-13: 978-1-4081-0217-6. Interneto prieiga: <http://elibrary.kiu.ac.ug:8080/jspui/bitstream/1/1128/1/Dictionary%20of%20Human%20Resources%20Management.pdf>
19. *Education the Profession: 40 years of an IFLA section on education and training.* Michael Seadle, Clara M. Chu, Ulrike Stöckel, Breanne Crumpton, ed. [interaktyvus]. Walter de Gruyter GmbH & Co KG, 2016, 469 p. [žiūrėta 2017 m. kovo 25 d.]. eISBN 978-3-11-037539-8. Interneto prieiga: https://books.google.lt/books?id=irOvDAAAQBAJ&pg=PA39&clpg=PA39&dq=Librarian+profession+in+Denmark&source=bl&ots=VRmOG-pHIX&sig=ERc6RImD38NWou7BC3DguzA9otM&hl=lt&sa=X&ved=0ahUKEwiRwIPokL_TAhVDtxQKHwM6AyQ4ChDoAQhcMAk#v=onepage&q=Librarian%20profession%20in%20Denmark&f=false
20. GLOSIENĖ, Audronė, PETUCHOVAITĖ, Ramunė. Bibliotekininkystė kaip sistema. *Bibliotekininkystės ir informacijos studijų vadovas.* Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2009, p. 49–54. ISBN 978-9955-33-496-5.
21. *Informacijos ir bibliotekų paslaugos:* bakalauro studijos: Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto studijų programa [interaktyvus]. Vilnius, [2011] [žiūrėta 2015 m. rugsėjo 21 d.]. Interneto prieiga: <http://www.kf.vu.lt/studijos/programos/bakalauras/informacijos-ir-bibliotek-paslaugos>
22. *Informacijos paslaugos:* profesinio bakalauro studijų programa [interaktyvus]. Šiauliai: Šiaulių valstybinė kolegija, [2016] [žiūrėta 2016 m. balandžio 5 d.]. Interneto prieiga: <https://www.svako.lt/lt/studijos/studiju-programos/informacijos-paslaugos>
23. *Informologija:* bakalauro studijos: Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto studijų programa [interaktyvus]. Vilnius, [2012, 2013, 2014, 2015] [žiūrėta 2015 m. rugsėjo 21 d.]. Interneto prieiga: <http://www.kf.vu.lt/studijos/programos/bakalauras/informologija>

24. *Informacijos paslaugos*: profesinio bakalauro studijų programa [interaktyvus]. Šiauliai: Šiaulių valstybinė kolegija, [2016] [žiūrėta 2016 m. balandžio 5 d.]. Interneto prieiga: <https://www.svako.lt/lt/studijos/studiju-programos/informacijos-paslaugos>
25. *Informacijos sistemų vadyba*: magistro studijos: Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto studijų programa [interaktyvus]. Vilnius, [2014, 2015] [žiūrėta 2015 m. rugsėjo 22 d.]. Interneto prieiga: <http://www.kf.vu.lt/studijos/programos/magistrantura/informacijos-sistem-vadyba>
26. JUKNEVIČIENĖ, Vita. Kintamas viešojo administravimo žmoniškųjų išteklių vaidmuo šiuolaikiniuose demokratijos vystymo procesuose. *Viešoji politika ir administravimas*, 2008, Nr. 23. 83 p. [P. 78–87]. ISSN 1648-2603. Interneto prieiga: https://www.mruni.eu/upload/iblock/a1f/8_v.jukneviciene.pdf
27. KAMINSKIENĖ, Ligija. *Lietuvos kvalifikacijų sistemos ir Europos kvalifikacijų sąrangos sąsajos*: Tyrimo ataskaita [interaktyvus]. [Vilnius], 2011 [žiūrėta 2016 m. vasario 9 d.]. Interneto prieiga: http://www.kpmc.lt/LTKS_EKS/LKA_tyrimas_LT.pdf
28. *Knygotyra*: enciklopedinis žodynas. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1997. 413 [1] p. ISBN 9986-02-352-1.
29. *Komunikacijos mokslai*: magistro studijos: Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto studijų programa [interaktyvus]. Vilnius, [2014, 2015] [žiūrėta 2015 m. rugsėjo 22 d.]. Interneto prieiga: <http://www.kf.vu.lt/studijos/programos/magistrantura/komunikacijos-mokslai>
30. *Komunikacija ir informacija*: papildomų studijų programa: Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto studijų programa [interaktyvus]. Vilnius, [2015] [žiūrėta 2015 m. rugsėjo 22 d.]. Interneto prieiga: <http://www.kf.vu.lt/studijos/programos/papildomosios-studijos/komunikacija-ir-informacija>
31. *Kultūros informacija ir komunikacija*: bakalauro studijos: Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto studijų programa [interaktyvus]. Vilnius, [2012, 2013, 2014, 2015] [žiūrėta 2015 m. rugsėjo 21 d.]. Interneto prieiga: <http://www.kf.vu.lt/studijos/programos/bakalauras/kulturos-informacija-ir-komunikacija>
32. *Kūrybos komunikacija*: bakalauro studijos: Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto studijų programa [interaktyvus]. Vilnius, [2012, 2013, 2014, 2015] [žiūrėta 2015 m. rugsėjo 21 d.]. Interneto prieiga: <http://www.kf.vu.lt/studijos/programos/bakalauras/kurybos-komunikacija>
33. *Leidyba*: bakalauro studijos: Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto studijų programa [interaktyvus]. Vilnius, [2012, 2013, 2014, 2015] [žiūrėta 2015 m. rugsėjo 21 d.]. Interneto prieiga: <http://www.kf.vu.lt/studijos/programos/bakalauras/leidyba>
34. *Leidyba ir reklama*: bakalauro studijos: Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto studijų programa [interaktyvus]. Vilnius, [2016] [žiūrėta 2016 m. sausio 15 d.]. Interneto prieiga: <http://www.kf.vu.lt/studijos/programos/bakalauras/leidyba-ir-reklama>
35. *Leidyba*: magistro studijos: Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto studijų programa [interaktyvus]. Vilnius, [2015] [žiūrėta 2015 m. rugsėjo 22 d.]. Interneto prieiga: <http://www.kf.vu.lt/studijos/programos/magistrantura/leidyba>
36. *Lietuvos bibliotekų statistika* [interaktyvus]. Vilnius: Lietuvos nac. M. Mažvydo b-ka [žiūrėta 2014 m. kovo 19 d. – 2014 m. gegužės 25 d.]. Interneto prieiga: <http://statistika.libis.lt:7878/pls/apex/?p=106:18:3875114816077990::NO::>

37. LIETUVOS NACIONALINĖ MARTYNO MAŽVYDO BIBLIOTEKA. Projektų valdymo skyrius. *Bibliotekų specialistų mokymai* (2012) [interaktyvus]. Vilnius: Lietuvos nac. M. Mažvydo b-ka [žiūrėta 2015 m. gruodžio 6 d.]. Interneto prieiga: <http://www.lnb.lt/apie-biblioteka/programos-ir-projektai/kvalifikacijos-kelimo-projektai/biblioteku-specialistu-mokymai-2012-m>
38. LIETUVOS NACIONALINĖ MARTYNO MAŽVYDO BIBLIOTEKA. Projektų valdymo skyrius. *Bibliotekų specialistų mokymai* (2013) [interaktyvus]. Vilnius: Lietuvos nac. M. Mažvydo b-ka [žiūrėta 2015 m. gruodžio 6 d.]. Interneto prieiga: <http://www.lnb.lt/apie-biblioteka/programos-ir-projektai/kvalifikacijos-kelimo-projektai/biblioteku-specialistu-mokymai-2013-m>
39. LIETUVOS NACIONALINĖ MARTYNO MAŽVYDO BIBLIOTEKA. Projektų valdymo skyrius. *Bibliotekų specialistų mokymai* (2014) [interaktyvus]. Vilnius: Lietuvos nac. M. Mažvydo b-ka [žiūrėta 2015 m. gruodžio 6 d.]. Interneto prieiga: <http://www.lnb.lt/apie-biblioteka/programos-ir-projektai/kvalifikacijos-kelimo-projektai/biblioteku-specialistu-mokymai-2014-m>
40. LIETUVOS NACIONALINĖ MARTYNO MAŽVYDO BIBLIOTEKA. Projektų valdymo skyrius. *Bibliotekų specialistų mokymai* (2015) [interaktyvus]. Vilnius: Lietuvos nac. M. Mažvydo b-ka [žiūrėta 2015 m. gruodžio 6 d.]. Interneto prieiga: <http://www.lnb.lt/apie-biblioteka/programos-ir-projektai/kvalifikacijos-kelimo-projektai/biblioteku-specialistu-mokymai-2015-m>
41. *Lietuvos profesijų klasifikatorius (LPK): tarptautinio standartinio profesijų klasifikatoriaus ISCO 08 nacionalinė versija* [interaktyvus]. Vilnius: Lietuvos Respublikos ūkių ministerija, [2014] [žiūrėta 2015 m. birželio 15 d.]. Interneto prieiga: <http://profesijuklasifikatorius.lt/?q=lt/content/titulinis>
42. *Lietuvos Respublikos bibliotekų įstatymas* [interaktyvus]. Vilnius, [2013] [žiūrėta 2015 m. liepos 13 d.]. Interneto prieiga [aktuali redakcija]: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=464213&p_tr2=2
43. *Lietuvos Respublikos teritorijos administracinių vienetų ir jų ribų įstatymas* [interaktyvus] Vilnius, [2010] [žiūrėta 2015 m. liepos 13 d.]. Interneto prieiga [aktuali redakcija]: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=369419
44. MONASCO, James E; JONES, Reinete F. *Professionalism and Librarians* [interaktyvus] Kentucky Library Association, 2002, [3] p. [žiūrėta 2015 m. spalio 11 d.]. Interneto prieiga: http://uknowledge.uky.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1067&context=libraries_facpub
45. *Opportunities for all: the Public Library as a Catalyst for Economic, Social and Cultural Development: A Strategy for Public Libraries 2013–2017* [interaktyvus], Dublin: Department of the Environment, Community and Local Government, 2013, 104 p. [žiūrėta 2015 m. rugsėjo 17 d.]. Interneto prieiga: http://www.lgma.ie/sites/default/files/public_libraries_strategy_2013_2017.pdf
46. *Paaiškinimai dėl standarto LST ISO 2789:2007 taikymo bibliotekose ir statistinės ataskaitos sudarymo* [interaktyvus], Vilnius: Lietuvos nac. M. Mažvydo b-ka, [s.a.] [žiūrėta 2015 m. kovo 5 d.]. Interneto prieiga: <http://www.lnb.lt/media/public/bibliotekininkui/paaiskinimai2007.pdf>

47. *Paveldo informacija ir komunikacija*: magistro studijos: Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto studijų programa [interaktyvus]. Vilnius, [2014, 2015] [žiūrėta 2015 m. rugsėjo 22 d.]. Interneto prieiga: <http://www.kf.vu.lt/studijos/programos/magistrantura/paveldo-informacija-ir-komunikacija>
48. PETKEVIČIŪTĖ, Nijolė; KAMINSKYTĖ, Eglė. Vadybinė kompetencija: teorija ir praktika. *Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai*. Nr. 45, 2008, p. 17–28. ISSN 1392-1142.
49. *Ryšiai su visuomene*: magistro studijos: Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto studijų programa [interaktyvus]. Vilnius, [2015] [žiūrėta 2015 m. rugsėjo 22 d.]. Interneto prieiga: <http://www.kf.vu.lt/studijos/programos/magistrantura/ryšiai-su-visuomene>
50. RUDŽIONIENĖ, Jurgita. Aukštasis mokslas ir studijos. *Bibliotekininkystės ir informacijos studijų vadovas*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2009, p. 19–35. ISBN 978-9955-33-496-5.
51. RUDŽIONIENĖ, Jurgita. Bibliotekininkų tęstinis mokymas. *Knygotyra*. 2004, t. 43, p. 183–192. ISSN 0204-2061.
52. SKUODYTĖ, Elvyda; BIVEINIS, Petras. Lietuvos savivaldybių viešųjų bibliotekų integravimas į savivaldos kultūros ir socialinės plėtros strategijas. *Bibliotekų tyrimai Lietuvoje*: mokslinių straipsnių rinkinys. Vilnius: Lietuvos nac. M. Mažvydo b-ka, t. 1, 2015, p. 10–181. ISBN 978-609-405-112-8.
53. STEWENSON, Siobhan A. Immaterial labour, public librarians, and third-generation public libraries [interaktyvus]. *New Library World*. 2016, Vol. 117, Issue 3/4, p. 186–200 [žiūrėta 2016 m. kovo 9 d.]. ISSN: 0307-4803. Interneto prieiga: DOI: <http://dx.doi.org/10.1108/NLW-11-2015-0083>
54. SVEUM, T., TVETER, F. *Norwegian public libraries and governmental reports: visions and economic realities*. *New Library World*. (2012), Vol. 113, Issue 7/8, p. 351–363. Interneto prieiga: <http://www.emeraldinsight.com/doi/full/10.1108/03074801211244977>
55. *Tomorrow's libraries: future directions of the South Australian public library network* [interaktyvus]. 2015, 36 p. [žiūrėta 2015 m. lapkričio 3 d.]. Interneto prieiga: http://www.libraries.sa.gov.au/webdata/resources/files/SAPLN_tomorrow's_libraries_digital_edition_proc.203.pdf
56. *Verslo informacijos vadyba*: bakalauro studijos: Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto studijų programa [interaktyvus]. Vilnius, [2013, 2014, 2015] [žiūrėta 2015 m. rugsėjo 22 d.]. Interneto prieiga: <http://www.kf.vu.lt/studijos/programos/bakalauras/verslo-informacijos-vadyba>
57. *Viešųjų bibliotekų paslaugų plėtra*: IFLA ir UNESCO gairės. Vilnius: Lietuvos nac. M. Mažvydo b-ka, 2002. 142 p. ISBN 9955-541-13-X.
58. Žinių ir inovacijų vadyba: bakalauro studijos: Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto studijų programa [interaktyvus]. Vilnius, [2013, 2014, 2015] [žiūrėta 2015 m. rugsėjo 22 d.]. Interneto prieiga: <http://www.kf.vu.lt/studijos/programos/bakalauras/ziniu-ir-inovaciju-vadyba>
59. Žinių vadyba ir lyderystė: magistro studijos: Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto studijų programa [interaktyvus]. Vilnius, [2015] [žiūrėta 2015 m. rugsėjo 22 d.]. Interneto prieiga: <http://www.kf.vu.lt/studijos/programos/magistrantura/zini-vadyba-ir-lyderyste>

ANALYSIS OF THE COMPOSITION AND DEVELOPMENTS OF THE PERSONNEL OF MUNICIPAL PUBLIC LIBRARIES IN 2007–2014

Elvyda SKUODYTĖ

SUMMARY

The article introduces the results of the third stage of the research done with the purpose to determine the state of systems of municipal public libraries and their potential to integrate into the social environment. It also presents data about the sector's equipment with specialists having degrees of formal education of various qualification levels in librarianship, bibliography and the subject area of communication; studies how specialist groups (operational core specialists, core service professionals, etc.) are distributed across the systems of municipal public libraries; and analyzes in detail the state and developments of tendencies of parameters of professional readiness, educational attainment, qualification levels, etc. of operational core specialists in the second decade of this century (2007–2014).

The results of the research show that the profession of the librarian has unclear, mobile and contradictory boundaries; therefore, it is difficult for this profession to define its characteristic roles. They also allow to state that no arguments have been presented neither to the library community nor to the public regarding the dependence of achievements of individuals within this profession on their professional background. This makes it difficult to choose best practice standards as well as disprove the myth that anybody could cope with this

job. There have been changes in the approach to the modern organization and its management and libraries underwent integration of general management principals; unfortunately, no scientifically grounded concept has been created regarding the management of these processes and concerning solutions enabling effective integration of the sector's libraries into the constantly changing social structures.

The article states that the predominating actors in all the systems and all their structural units are operational core specialists; however, the concentration of professional qualifications of high qualification level is not high within the sector with the major part of its resources accumulated in the main libraries of the system. There is continuous increase of the share of general qualifications whereas the share of professional qualifications is decreasing. Of much concern is the disproportion between the equipment with professionals having special educational background of rural and urban territories. Personnel structures in rural territorial branches are characterized by insignificant share of professional qualifications. All this makes it an increasing risk factor limiting capabilities of the systems to effectively modernize policies of organization management and foresee processes of change management.

2. LIETUVOS BIBLIOTEKININKYSTĖ 1918–1940 METAIS (ISTORIOGRAFIJA)

Petras BIVEINIS

Santrauka

Lietuvos valstybės atkūrimo šimtmetis – gera proga apžvelgti 1918–1940 m. Lietuvos bibliotekininkystės mokslinius tyrimus. Tarpukario Lietuvos bibliotekininkystę tyrinėjo gana daug mokslininkų, kitų tyrėjų, tačiau bibliotekininkystės tyrimų istorija nedaug nagrinėta. Istoriografinių darbų apžvalga rodo, kad jie skirti lietuviškų bibliotekų teorijos plėtotės, skaitytojo sampratos, skaitymo kultūros, rašytojų asmeninių bibliotekų analizei. Straipsnyje siekiama atskleisti pagrindines bibliotekininkystės mokslinių tyrimų tendencijas, tematiką, problematiką, apibūdinti pasiekimus ir spręstinas problemas. Straipsnyje analizuojama monografijos, studijos, straipsniai, konferencijų pranešimai ir kitos publikacijos. Daugiausia dėmesio autorius skiria darbams, paskelbtiems po 1990 m. Lietuvos suvereniteto atkūrimo laikotarpiu susidarė sąlygos objektyviai tirti Lietuvos bibliotekininkystę, atkrito prievolė teigti „klasinių požiūrį“ ir „partiškumą“. Turint omenyje tyrimų tęstinumą, taip pat atsižvelgiama į pagrindinius mokslininkų darbus, paskelbtus iki 1990 m. Autorius vadovaujasi probleminiu-istoriniu dėstymo principu, kuris sudaro galimybę atskleisti mokslininkų indėlį ir parodyti ištirtumo apimtį nagrinėjama tema.

2.1. Įvadas

Tarpukariu laipsniškai formavosi įvairių tipų bibliotekų tinklas, buvo kuriamas teisinis bibliotekų veiklos reglamentavimas. Vienas esminių atkurtos valstybės uždavinių buvo sukurti švietimo sistemą. Buvo kuriamos mokyklų bibliotekos, augo mokytojo vaidmuo skatinant vaikų skaitymą. Tiriamu laikotarpiu buvo sukurta viešųjų bibliotekų vaidmens samprata, parengti originalūs bibliotekininkystės vadovėliai, kuriama ir tobulinama bibliotekininkystės terminija, plėtojama bibliotekinė mintis. Nuo 1937 m. gana intensyviai buvo kuriamos valstybinės viešosios bibliotekos. Knygos ir skaitymo poreikį tenkino visuomeninių organizacijų bibliotekos. Istoriskai neilgas laikotarpis itin sudomino tyrinėtojus. Straipsnyje analizuojami jų moksliniai darbai: monografijos, studijos, straipsniai ir kitos publikacijos, kuriose įvairiais aspektais tyrinėjama tarpukario bibliotekininkystė.

Istoriografinio pobūdžio darbų nėra daug. Tarpukario bibliotekininkystės tyrimai nagrinėjami Audronės Glosienės, Genovaitės Raguotienės, Inetos Krauls [Sibrian], Ingos Liepaitės darbuose.

A. Glosienė straipsnyje *Skaitytojo samprata ikitarybiniuose bibliotekininkystės vadovėliuose* (1987) [14] atskleidžia, kad skaitytojo ir skaitymo sampratos raidą vadovėliuose lėmė praktiniai skaitybos proceso organizavimo veiksniai. Autorė gvildena Vandos Daugirdaitės-Sruogienės iš vokiečių kalbos išverstą Pauliaus Ladevigo vadovėlį *Mažas knygynas, jo įrengimas ir tvarkymas* (Šiauliai, 1924, 64 p.). Ji analizuoja lietuvių autorių Romualdo Buroko, Juozo Rimanto [Slapšinsko] ir Vinco Ruzgo originalius vadovėlius. Pasak autorės, juos galima vertinti kaip teorinių koncepcijų, profesinės mąstysenos atspindį. Pirmas originalus vadovėlis buvo skirtas kariuomenės bibliotekoms. Tai Romualdo Buroko *Vadovėlis kariuomenės bibliotekoms tvarkyti* (Kaunas, 1927, 56 p.). A. Glosienė daro išvadą, kad R. Burokas rėmėsi rusų bibliopsichologijos ir pedagogikos darbais, P. Ladevigo vadovėliu. Vadovėlio autorius įvedė vadovavimo skaitymui

savoką, aiškino ją kvalifikuotos bibliotekininko pagalbos skaitytojui pasirinkti ir skaityti knygas teikimu, skaitymo įgūdžių diegimu. J. Rimanto darbų ir V. Ruzgo vadovėlio (Slapšinskas [Rimantas] J. *Bibliotekos ir jų tvarkymo bruožai*. Kaunas, 1937, 45 p.; *Viešųjų bibliotekų organizacija*. Kaunas, 46 p.; Ruzgas V. *Bibliotekoms vadovėlis*. Kaunas, 1937, 304 p.) išleidimą A. Glosienė sieja su bibliotekų tinklo ir jų veiklos plėtote. Autorės požiūriu, tai kokybiškai nauji darbai. Juose keliamas knygos ir skaitymo visuomeninio vaidmens klausimas, pateikiama moksliskai brandi skaitytojo samprata. J. Rimantas skaitymo problemą gvildeno kultūrinės veiklos kontekste, siejo su švietimo sistemos plėtra, skaitytoją suvokė kaip aktyvų kultūrinių vertybių vartotoją, kurio reikmės lemia bibliotekos veiklos ypatumus. A. Glosienė atskleidžia, kad V. Ruzgas konkretino skaitytojo problematiką. Jis tyrinėjo skaitytojų poreikius ir interesus, jų tyrimo metodus, darbo su skaitytojais formas. V. Ruzgas pirmasis diferencijavo skaitymo interesus pagal skaitytojų amžiaus tarpsnius, aprašė skaitymo poreikių veiksnius (profesija, šeimninė ir socialinė padėtis, pasaulėžiūra, išsilavinimas).

Lietuvių bibliotekinės minties raidą nuo XIX a. pradžios iki 1940 m. apžvelgė G. Raguotienė straipsnyje *Lietuvių bibliotekinės minties istorijos bruožai* [58]. Autorė parodo, kad ta mintis nuėjo kelią nuo teorinių užuomazgų ir fragmentiškumo, nuo empirinių samprotavimų iki mėginimų remtis mokslo pagrindais ir koncepcijomis, kurti savarankiškas teorines prielaidas ir principus. G. Raguotienė daugiausia dėmesio skiria lietuviškų bibliotekų teorijos plėtotės klausimams. Aptardama jos plėtotę tarpukario laikotarpiu ji pažymi, kad mokykla ir jos biblioteka iki 1937 m. dažniausiai buvo ne tik svarbiausia, bet ir kone vienintelė (ypač vaikų) skaitymo įstaiga. Teorinė mintis neretai ir krypo į mokyklų bibliotekas, į vaikų skaitymą. Daugelis pedagogų ir skaitymo teoretikų (Pranas Mašiotas, Juozas Geniušas, Jonas Norkus) laikėsi nuomonės, kad vaikų skaitymą reikia ugdyti, jam reikia vadovauti skatinant vaiko savarankiškumą ir iniciatyvą. G. Raguotienė konstatuoja, kad Vaclovas Biržiška, Aleksandras Ružancovas,

Vytautas Steponaitis, R. Burokas daug dėmesio skyrė kariuomenės bibliotekoms. Ypač buvo pabrėžiama kareivių savišvieta kaip organizuotas pedagoginis bibliotekinis procesas. Autorės požiūriu, bene labiausiai teorinę mintį išjudino svarstymai, kaip organizuoti viešąsias bibliotekas. V. Biržiška, J. Rimantas, V. Ruzgas ir kiti jas laikė aukštesnio tipo, demokratinėmis kultūros, švietimo įstaigomis, prieinamiausiomis, su įvairios krypties literatūros fondais. Lietuvių teoretikai biblioteką (apskritai) ir ypač viešąją įtraukė į tautinės kultūros, švietimo ir mokslo kontekstą. Viešoji biblioteka suprantama kaip tautos kultūros pažangos prielaida, sąlyga ir priemonė. Svarbiausiais leidiniais G. Raguotienė laiko R. Buroko, V. Ruzgo vadovėlius, J. Rimanto darbus, kurie, autorės požiūriu, savotiškai apibendrina Lietuvos valstybės laikotarpio teorinę bibliotekininkystės mintį.

Skaitymo kultūros klausimai Lietuvos ir verstinėse užsienio autorių bibliotekininkystės teorinėse, metodinėse ir publicistinėse publikacijose 1918–1940 m. tyrinėjami I. Sibrian straipsnyje [78]. Jame atskleidžiama, kad tuometinėse publikacijose skaitymo kultūra buvo suvokiama kaip dvilypė formaliųjų ir intelektualinių gebėjimų, reikalingų skaitymui realizuoti, sistema. Bibliotekininkystės darbai nagrinėjami tiriant tiesiogines (skaitybą kiekybiškai ir kokybiškai intensyvinančios informacinės, kultūrinės ir švietimo paslaugos, teikiamos bibliotekos skaitytojams, taip pat skaitymo, knygos, bibliotekų ir literatūros propagavimo veikla) ir netiesiogines (bibliotekų sistemos veikimas, lektūros komplektavimas, bibliografinis darbas) skaitymo kultūros ugdymo priemones. Analizuodama autorių teiginius apie teorines ir metodines skaitymo kultūros ugdymo prielaidas, I. Sibrian pažymi, kad lietuviškosios skaitymo kultūros teorijos ir metodikos branduolį sudarė bibliotekų (bibliotekinių) paslaugų, knygos ir skaitymo propaganda, psichologinis skaitybos procesų bibliotekoje vertinimas, bibliografinė veikla (V. Biržiška, J. Slapšinskas, V. Ruzgas), statistinių sociologinių tyrimų metodikos taikymas (V. Ruzgas, R. Burokas), ugdymo proceso poreikius ir skaitytojų interesus atitinkanti bibliotekos fondo komplektavimo politika (V. Biržiška, R. Burokas, J. Slapšinskas).

Atkreipiamas dėmesys, kad lietuvių autoriai, rašydami apie skaitybos procesų organizavimą, bibliotekų darbą su skaitytojais, vadovavosi rusų pedagogų, psichologų (Nikolajaus Rubakino, Vasilijaus Vachterovo ir kt.) veikalais. Savarankiško (sąmoningo, kritinio) skaitymo metodika kurta atsižvelgiant į Vakarų Europos mokslininkų (Emilė'io Fagueto) paskelbtus rezultatus, domėtasi rusų bibliopsichologo N. Rubakino savarankiško lavinimosi teorija. Be to, nagrinėjamu laikotarpiu buvo paskelbta užsienio autorių vertimų aktualiais skaitymo klausimais.

I. Liepaitės straipsnyje apibūdinami Lietuvos rašytojų asmeninių bibliotekų tyrimai, atskleista knygotyriminkų sukaupta patirtis ir turimas įdirbis šiame bare [25]. Autorės tvirtinimu, pirmieji metodiškai apgalvoti ir pagrįsti Lietuvos rašytojų memorialinių bibliotekų (įskaitant tarpukari) tyrimai paskelbti praėjusio amžiaus aštuntojo dešimtmečio antroje pusėje. Jų iniciatorius ir pradininkas buvo knygotyriminkas prof. Vladas Žukas. Lietuvai atgavus nepriklausomybę tyrimai gerokai priblėso.

Tarpukario Lietuvos bibliotekininkystės tyrimų istorija nedaug nagrinėta. Istoriografinių darbų apžvalga rodo, kad jie susiję su originalių bibliotekininkystės vadovėlių, lietuviškų bibliotekų teorijos plėtotės, skaitytojo sampratos, skaitymo kultūros, rašytojų asmeninių bibliotekų analize.

Straipsnio tikslas – atskleisti pagrindines bibliotekininkystės mokslinių tyrimų tendencijas, tematiką, problematiką, apibūdinti pasiekimus ir spręstinas problemas. Autorius vadovaujasi probleminiu-istoriniu dėstymo principu, juo remdamasis siekia atskleisti mokslininkų indėlį, parodyti iširtumo apimtį nagrinėjama tema. Daugiausia dėmesio skiriama darbams, paskelbtiems po 1990 m. Turint omenyje tyrimų tęstinumą, taip pat atsižvelgiama į pagrindinius mokslininkų darbus, paskelbtus iki 1990 m. Nagrinėjant mokslo darbus taikomi šie tyrimo metodai: aprašomasis-analitinis, istorinis-lyginamasis, apibendrinimo.

2.2. Bibliotekų tinklo formavimasis ir jų veiklos teisinis reglamentavimas

Po Lietuvos valstybės atkūrimo ši tema apžvelgta A. Glosienės disertaciniame darbe. 1993 m. A. Glosienė apgynė disertaciją *Knygų leidyba ir platinimas Nepriklausomoje Lietuvoje 1918–1940 metais* [12]. Disertacijoje atskleidžiama, kad per dvidešimt metų šalyje susiformavo knygų leidybos, prekybos, platinimo ir bibliotekų sistema. Autorė konstatuoja, kad bibliotekų tinklo, jų tipų raida siekė patenkinti įvairius skaitytojų interesus: profesinius, savišvietos, mokymosi, estetinius. Esminiais nagrinėjamo laikotarpio bruožais laikytini teorinės minties pasiekimai ir valstybės organizacinės funkcijos steigti ir komplektuoti bibliotekas išplėtimas. Bibliotekos atliko skatintojo vaidmenį leidybiniame procese, darė įtaką knygų tiražui. A. Glosienė daro išvadą, kad viešųjų bibliotekų tarpukariu nebuvo tiek daug, kad jos taptų leidybą lemiančiu veiksniumi.

Viešųjų bibliotekų raida tarpukario laikotarpiu glaustai gvildinama A. Glosienės, Ramunės Petuchovaitės, Rasos Racevičiūtės mokomojoje knygoje *Viešoji biblioteka: tradicija ir modernumas* [13]. Autorės pabrėžia, kad tarpukariu buvo sukurta visuomeninio viešųjų bibliotekų vaidmens koncepcija. Viešųjų bibliotekų raida vertinama priešaringai. Švietimo ministerija, kuriai buvo pavesta viešųjų bibliotekų priežiūra, autorių teigimu, šį darbą atliko netobulai.

Bibliotekų veiklos teisinio reguliavimo, jų tinklo formavimosi tyrimus tęsia Klemensas Sinkevičius. Dar 1983 m. išėjusi jo monografija apie Lietuvos bibliotekų istoriją apėmė ir 1918–1940 m. [87]. Po 1990 m. mokslininkas naujai pažvelgė į temą ir smarkiai ją išplėtojo. Straipsnyje *Lietuvos savivaldybių bibliotekos* (1998) jis atkreipia dėmesį, kad bibliotekomis susirūpinta dar 1918–1919 m. kuriantis nepriklausomos Lietuvos valstybinės valdžios struktūroms [84]. Tada bandyta atgaivinti anksčiau veikusias ir kurti naujas bibliotekas, sukurti jų valstybinio reguliavimo sistemą. Teisinė bibliotekininkystės bazė pradėta kurti 1919–1920 m.

1919 m. spalio 10 d. priimtu Savivaldybių įstatymu nustatyta, kad valsčiaus savivaldybės įstaigoms priklauso „knygynų steigimas ir užlaikymas“ (knygynais vadinamos bibliotekos). Savivaldybių įstatymą autorius įvardija kaip pirmąjį valstybinio viešųjų bibliotekų reguliavimo dokumentą Lietuvoje. Anot autoriaus, pirmoji savivaldybės biblioteka buvo Šiaulių apskrities biblioteka, sukurta tikriausiai dar 1920 m. (1921 m. perėjo Švietimo ministerijos žinion). Vėlesnėse Savivaldybių įstatymo redakcijose bibliotekų steigimo funkcija buvo priskirta visų lygių savivaldybėms. Savivaldybių steigiamos bibliotekos neišsiplėtojo. Šioje monografijoje K. Sinkevičius pažymėjo, kad bibliotekas bandė steigti daugelis savivaldybių – minėta Šiaulių, taip pat Kėdainių, Kauno, Biržų, Jiezno ir kitos. Tik jų bibliotekos dažniausiai buvo skurdžios, stokojo lėšų ir knygų, po ilgesnio ar trumpesnio laiko nunyko arba buvo perduotos Švietimo ministerijai [87, 13]. Savivaldybės išlaikė tik dvi – Kauno ir Klaipėdos – bibliotekas.

Tyrėjai apibūdino kitų 1919–1920 m. teisės aktų reikšmę bibliotekų veiklai. 1919 m. lapkričio 30 d. priimtas Spaudos įstatymas įteisino privalomųjų egzempliorių pristatymą į biblioteką ir kai kurias kitas įstaigas. Lietuvos nacionalinės bibliotekos (tada – Centralinis valstybės knygynas) istorijos tyrinėtoja Valerija Vilnonytė atkreipė dėmesį, kad Spaudos įstatymas įteisino Lietuvoje išeinančių spaudinių privalomųjų egzempliorių pristatymą į biblioteką, tačiau tik Lietuvoje (neįskaitant užsienio šalių) išspausdintų leidinių. Spaudos įstatyme nebuvo nustatytas privalomas lietuviškų spaudinių saugojimas. Jų saugoti neprivalėjo nė viena juos gaunanti įstaiga, netgi pradėjęs veikti Centralinis valstybės knygynas [99, 32–33].

1919 m. gruodžio 20 d. Ministro Pirmininko Ernesto Galvanausko ir švietimo ministro Juozo Tūbelio įsakymu oficialiai prie Švietimo ministerijos buvo įsteigtas Centralinis valstybės knygynas ir apibrėžti jo uždaviniai. 1920 m. liepos 19 d. įsakymas buvo papildytas: Centralinis valstybės knygynas „steigia reikalui esant savo skyrius“. Papildžius įsakymą Centralinio valstybės knygyno funkcijos buvo sukonkretintos. V. Vilnonytė daro

išvadą, kad įsakymas ir jo papildymas iki 1936 m. atstojo Lietuvos bibliotekų bendros organizacijos įstatymą. Deja, apie bibliografinį darbą neužsiminta. Tyrėja konstatuoja, kad įsakymas ir jo papildymas negalėjo išspręsti bibliotekų visų organizacinių klausimų [99, 30–31, 33].

1936 m. buvo priimtas Valstybinių viešųjų bibliotekų įstatymas, o 1937 m. pradžioje – taisyklės įstatymui vykdyti. Taisyklėse bibliotekos skirstytos eilėmis. Pirmos ir antros eilių bibliotekas numatyta steigti miestuose ir apskričių centruose. Trečios ir ketvirtos eilių bibliotekos turėjo būti steigiamos valsčių centruose ir bažnytkaimiuose¹. K. Sinkevičius straipsnyje Lietuvos bibliotekų įstatymo 60-mečiui paminėti aptarė šio dokumento reikšmę Lietuvos kultūros raidai ir jo vietą pasauliniame bibliotekų raidos kontekste [88]. Autorius atkreipia dėmesį, kad bibliotekų įstatymas Čekoslovakijoje priimtas 1919 m., Latvijoje – 1922 m.,² Estijoje – 1925 m., Suomijoje – 1927 m. Autorius teigia, kad 1936 m. priimtas Lietuvos bibliotekų įstatymas, atrodytų, buvo vėlyvas reiškinys, tačiau negalime nutylėti keletą anksčiau priimtų įstatymų, dariusių įtaką Lietuvos bibliotekų raidai. Pirmiausia tai minėtas Savivaldybių įstatymas (1919 m.). Minėtinas ir 1935 m. priimtas Spaudos įstatymas, reglamentavęs, be kitų dalykų, draudžiamų viešai platinti spaudinių nustatymo, įsigijimo ir naudojimo tvarką, tais pačiais metais priimtas Knygynų įstatymas, nustatęs jų steigimo ir išlaikymo tvarką („Knygynu laikoma spaudinių parduotuvė, spaudinių sandėlis, spaudinių ekspedicijos įmonė, viešoji biblioteka ir viešoji skaitykla“). K. Sinkevičiaus požiūriu, Valstybinių viešųjų bibliotekų įstatymas ir taisyklės pradėjo palyginti stambią pagal tų laikų supratimą viešųjų bibliotekų tinklo kūrimą. O mažų bibliotekėlių tankaus tinklo paskirtį iš esmės jau buvo atlikusios savivaldybių ir ypač organizacijų bibliotekėlės. Autoriaus duomenimis, Lietuvoje apytiksliai buvo daugiau kaip 2500 organizacijų bibliotekėlių. Tokiomis sąly-

¹ 1939 m. taisyklių pakeitimas nustatė penkių eilių bibliotekas (*Vyriausybės žinios*, 1939 m. kovo 9 d., nr. 635, p. 58).

² Latvija viešųjų bibliotekų steigimo iniciatyvą ir globą pavedė Kultūros fondui, kuris 1922 m. pradžioje paskelbė šių reikalų instrukciją [92, 14].

gomis anuomet kuriamos valstybinės viešosios bibliotekos negalėjo būti mažos. Originali yra K. Sinkevičiaus mintis, kad SSRS okupavus Lietuvą 1936 m. bibliotekų įstatymo poveikį Lietuvos bibliotekininkystė jautė dar gana ilgai, jo nuomone, visą dešimtmetį. Naujos bibliotekos ir toliau buvo steigiamos visų pirma valsčių centruose, t. y. įstatymo nustatytose vietose. Iki 1941 m. vasario pabaigos išliko nepakitusi bibliotekų steigimo, išlaidavimo, tarnautojų skyrimo ir atleidimo tvarka. 1941 m. Laikinoji Lietuvos vyriausybė atkūrė visų įstatymų, tarp jų ir bibliotekų įstatymo, galiojimą. Ir antrosios sovietinės okupacijos laikotarpiu bibliotekų įstatymo tradicija dar buvo jaučiama. Kalbant apie fondų komplektavimą išliko bibliotekų skirstymas eilėmis. Iki pat 1950 m., t. y. iki respublikos rajonų sudarymo, valstybinės bibliotekos oficialiai vadintos įstatymo reglamentuotu „viešųjų“, o ne „masinių“ bibliotekų vardu.

2.3. Bibliotekininkystės teorinė mintis

Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę paskelbta nemažai publikacijų bibliotekininkystės teorijos klausimais. Jose nagrinėjamas V. Biržiškos indėlis į bibliotekininkystės teoriją ir istoriją, lektologijos, vaikų skaitybos, bibliotekininkystės terminijos klausimai. Daugumą publikacijų parašė G. Raguotienė, kiti autoriai – I. Sibirian [Krauls], Bronius Raguotis, Nijolė Bliūdžiuvienė, Stanislovas Dubauskas.

Praėjusio amžiaus paskutiniame dešimtmetyje G. Raguotienė apibendrina Prano Mašiotos ir V. Biržiškos mintis apie vaikų skaitymą [61; 68]. Autorės tvirtinimu, pagrindinis kriterijus, pagal kurį P. Mašiotas skyrė kūrinis vaikų literatūrai, buvo skaitytojų amžius ir jo ypatumai. Iš vaikų knygos jis reikalavo, kad ji būtų įdomi, intriguojanti. G. Raguotienė pažymi, kad P. Mašiotas į vaikų literatūros ir lektūros sritį žvelgė plačiai – tai jos teorija, leidyba, periodika, mokymas. P. Mašiotui mokytojas kartu buvo ir bibliotekininkas, kurio misija – ugdyti ir plėtoti vaikų skaitymo poreikį. Ji atskleidžia, kad V. Biržiška rašė vaikų literatūros teorijos klausimais,

recenzavo lietuvių ir užsienio rašytojų knygas vaikams. Autorė konstatuoja, kad pagrindiniai lektūros vaikams parinkimo kriterijai V. Biržiškai buvo pačių vaikų knygai keliami reikalavimai. Jų yra trys: knyga turi būti įdomi; iliustruota ir dailiai išleista; „pasotinti“, t. y. „tinkamo storumo, ne brošiūros didumo“. V. Biržiška apibūdino vaikų skaitytojų grupes. G. Raguotienės požiūriu, daugelis P. Mašiotė ir V. Biržiškos minčių ištvėrė laiko bandymą.

Tarpukariu sparčiai rutuliojosi bibliotekininkystės sąvokos, intensyvus jų vartojimas buvo bibliotekininkystės terminijos, vėliau ir terminologijos kūrimosi pradžia. Keli straipsniai skirti V. Biržiškos įnašui į bibliotekininkystės terminiją. N. Bliūdžiuvienė apžvelgia profesinės kalbos, bibliotekininkystės sąvokų vartojimą V. Biržiškos redaguotuose leidiniuose *Bibliografijos žinios, XXVII knygos mėgėjų metraštis* ir *Lietuviškoji enciklopedija* [6]. Autorė daro išvadas, kad profesoriaus leksika atitiko lietuvių kalbos reikalavimus, dažnai yra taisyklingos darybos, o bibliotekininkystės sąvokų aiškinimas *Lietuviškojoje enciklopedijoje* atitinka dabartinį šių sąvokų turinį. V. Biržiškos pavartotus terminus 1908 ir 1918 m. publikacijose aptarė S. Dubauskas. Jo straipsnyje *Vaclovas Biržiška – lietuvių bibliotekininkystės terminijos pradininkas* [11] apžvelgti V. Biržiškos vartoti bibliotekininkystės terminai 1908 m. *Vilniaus žiniose* paskelbtame dideliame straipsnyje *Kaip sutaisyti ir tvarkyti liaudies knygynas* ir ypač knygelėje *Apie knygas ir knygynėlius*, išleistoje 1918 m. Voroneže. Konstatuojama, kad iš viso V. Biržiška savo knygelėje pavartojo per 40 lietuviškų bibliotekininkystės terminų. Terminų norminimui, teigia S. Dubauskas, galėjo daryti įtaką kitose kalbose vartojami bibliotekininkystės terminai, pirmiausia rusų ir vokiečių.

Reikšmingu įvykiu tapo 1998 m. paskelbtas V. Biržiškos darbų rinkinys. Rinkinyje išspausdinti svarbesni jo knygotyros ir bibliografijos darbai. Darbai apie bibliotekininkystę, bibliotekų istoriją nepateko į rinkinį, tačiau jo veikla bibliotekininkystės srityje gana išsamiai analizuojama G. Raguotienės ir Broniaus Raguočio straipsnyje *Vaclovo Biržiškos*

gyvenimo ir veiklos bruožai [65]. Autoriai konstatuoja, kad V. Biržiška yra lietuvių bibliotekininkystės pradininkas ir bibliotekų istorikas. Jie atkreipia dėmesį, kad bibliotekų teorija ir metodika V. Biržiška susidomėjo dar XX a. pradžioje. Tarp reikšmingiausių V. Biržiškos darbų – minėtas 1908 m. *Vilniaus žiniose* paskelbtas straipsnis *Kaip sutaisyti ir tvarkyti liaudies knygynas*. Šiame straipsnyje V. Biržiška pateikė pagrindinių teorinių žinių ir daug praktinių patarimų, rekomendacijų, reikalingų ir naudingų bibliotekų darbo pradžiamoksliui, nurodė to laiko lietuviškų bibliotekų specifinį tikslą – pripratinti žmones prie knygos ir skaitymo. Pasak autorių, straipsnyje sukonstruotas bibliotekų fondo modelis, paremtas „nepartyviškumo“ ir literatūros įvairovės principais. Prieštaringo pobūdžio, anot autorių, buvo stambiausias iš pirmųjų V. Biržiškos darbų – *Apie knygas ir knygynėlius*. Bibliotekas autorius palyginti stipriai susiejo su politine laiko situacija ir jos reiškiniiais, kuriems apibūdinti vartojo klasines sąvokas ir vertinimus. G. Raguotienė ir B. Raguotis teigia, kad V. Biržiška daug rašė apie bibliotekų steigimą, organizaciją ir sistemą. Lietuvos sąlygomis jis propagavo kilnojamąsias bibliotekas, kurias vadino keliaujamais knygynėliais. Bibliotekininką jis prilygino mokytojui – bibliotekininko darbas „tiek pat visuomenei reikalingas, kaip ir mokytojo darbas“. Autorių tvirtinimu, po 1921–1922 m. bibliotekų temomis mokslininkas rašė daug rečiau. Mokslininkas daugiau jėgų, laiko, pastangų skyrė bibliografijai ir knygos istorijai.

Prasidėjus naujam tūkstantmečiui bibliotekinės minties tyrimus tęsė G. Raguotienė. Straipsnyje *Trys darbai apie skaitybą. Iš lietuvių lektologijos istorijos* [67] ji aptarė, kaip pati rašo, į mūsų lektologijos istoriją dar neįvesdintus ir primirštus darbus, kurie tapo bibliografinė retenybe. Tai 1923 m. išėjusi dr. Antano Maliausko (1877–1941) antrojo leidimo knygutė *Gerų ir blogų raštų skaitymas* (2 leid., Tilžė, 1923, 54 p.), dalis prof. Stasio Šalkauskio (1886–1941) 1926 m. studijos *Bendrosios mokslinio darbo metodikos pradai* (Kaunas, 1926, 136 p.) ir Zenono Ivinskio (1908–1971) straipsnis *Kaip reikia skaityti knygas* (Iš: Valiukevičius Vyt. *Skaitytinis*

knygos. Kaunas, 1930, p. 7–21). Autorė atkreipia dėmesį, kad A. Maliauskis savo knygele pirmiausia norėjęs sudominti katalikus. Į skaitymą jis žvelgė kaip kunigas, katalikų veikėjas ir publicistas. Skaityba A. Maliauskiui buvo pasaulėžiūrų konfliktas ir kova. Šitaip ją suvokęs, jis lektūrą padalia į „gerus“ ir „blogus“ raštus. „Blogiesiems“ jis priskyrė socialistiškus, laisvamaniškus ir nepadorius raštus. Be to, A. Maliauskis išklėlė garsinio skaitymo svarbą rudens ir žiemos vakarais, aptarė skaitymo metodiką. Skaitybą kaip mokslinio darbo metodikos dalyką S. Šalkauskis dėstė Lietuvos universitete. Trečias minėto veikalo skyrius skirtas skaitybai. G. Raguotienė pabrėžia, kad S. Šalkauskis išklėlė ir apibūdino keturias „skaitybos vaisin-gumo“ sąlygas: „tinkamas nusimanymas apie skaitymo reikšmę ir tikslą“, „lemtas literatūros pasirinkimas“, „deramas skaitymo būdas“, „tikslingas paskaitytos medžiagos paruošimas panaudojimui“. Autorė teigia, kad S. Šalkauskio darbas apie skaitybą padarė poveikį kitiems autoriams. Su juo glaudžiai, net tiesiogiai susijęs buvusio S. Šalkauskio studento Zenono Ivinskio straipsnis *Kaip reikia skaityti knygas*. Straipsnio struktūra, dėstomi klausimai, naudojami šaltiniai, kai kurie teiginiai leidžia pastebėti abiejų darbų bendrumą. Apžvelgti skaitybos darbai, pasak autorės, nors turi laiko žymių ir silpnybių, diskutuotinų dalykų, įdomūs kaip palikimas. Daugelis juose dėstytų ar cituotų skaitybos minčių, ypač praktiškų patarimų ir rekomendacijų, išlaikę ne tik istorinį, bet ir aktualųjį interesą.

I. Sibirian tiria metodologinius ir teorinius skaitymo kultūros aspektus Lietuvos bibliotekininkystėje pedagoginės paradigmos kontekste po 1918 m. Jos straipsnyje *Pedagoginės kategorijos bibliotekininkystėje* [77] bibliotekinė pedagogika apibūdinama kaip vienas integracinių bibliotekininkystės dalykų. Įvertinant viešųjų bibliotekų galimybes ugdyti vartotojus, remiamasi prof. S. Šalkauskio *pilnutinio ugdymo* sistemos samprata. Išskiriami bibliotekų vartotojų dorinio, protinio, estetinio, fizinio ir religinio auklėjimo tikslai ir uždaviniai. Strateginis informacijos perdavimo būdas – skaitymas laikomas produktyviausiu ir prieinamiausiu skaitytojų ugdymo(si) metodu.

I. Sibirian publikacijose apie skaitymo kultūros formavimo klausimus [78; 75] ir disertacijoje [75] tyrinėjamos skaitymo kultūros ugdymo tendencijos Lietuvos bibliotekininkystėje tarpukario (ir sovietiniu) laikotarpiu. Nagrinėjama skaitymo kultūros ugdymo teorijos ir metodikos patirtis po 1918 m., apimant teorinės minties užuomazgas ir analizuojant reikšmingiausias teorines ir metodines kryptis. Skaitymo kultūros formavimas pristatomas kaip vertybinė kategorija bibliotekininkystės moksle, studijose ir praktikoje, taip pat kaip viena iš esminių bibliotekos vykdomų švietimo bei kultūros funkcijų.

2.4. Mokyklų bibliotekos ir vaikų skaitymas

G. Raguotienė rezultatyviai tęsia dar sovietmečiu pradėtus [pvz., 62] mokyklų bibliotekų ir vaikų skaitymo tyrimus. Dėmesio centre – lietuvių vaikų skaitymo tendencijos ir vaikų bibliotekos [57; 60; 70]. Autorės tvirtinimu, vaikų skaitymo faktologija dar neįtraukta į lietuvių lektologijos istoriją. G. Raguotienė pateikė svarbius duomenis: 1932 m. vaikų skaitymo intensyvumo rodiklis miestuose buvo 5–10, kaimuose – 3–7 knygos. Susirūpinę pedagogai buvo nepatenkinti dėl vaikų skaitymo kiekybės. Tai buvo viena iš opiausių, anot autorės, apžvelgiamo laikotarpio skaitybos problemų, juo labiau kad paaugliai, baigę pradinę mokyklą ar tik kelis jos skyrius, toliau nebesimokė, jie ir suaugę netapdavo skaitytojais. Autorės tvirtinimu, neturtingų šeimų vaikai, taip pat kaimo vaikai su knyga turėjo galimybę susipažinti tik mokykloje, bet jie turėjo didelį pasiryžimą šviestis, skaityti, įveikti kliūtis kelyje į knygą.

G. Raguotienės straipsniuose atskleidžiama, kad aktyviausia vaikų bibliotekų (skaityklų) steigėja buvo Lietuvos vaiko draugija (LVD). LVD pastangomis buvo steigiamos ir veikė vaikų skaityklos, nauja vaikų knygų ir skaitymo įstaigų grandis. Autorė teigia, kad 1940 m. išvakarėse LVD turėjo 17 vaikų skaityklų. Jos pirmiausia buvo skirtos varguomenės, asocialių šeimų vaikams. Be LVD vaikų skaityklų, steigtos ir kitos, daugiau

apibrėžto lankytojų kontingento bibliotekos. Pavyzdžiui, jų turėjo *Angelo sargo vaikų* sąjungos kuopos (Šančiuose, Lyduvėnuose, Stakliškėse ir kt.) arba prie šios sąjungos įkurtos vaikų ramovės (Šiauliuose, Rietave ir kt.).

G. Raguotienės tyrimai apibendrinti 2001 m. išleistoje monografijoje *Lietuvių vaikų lektūra, 1918–1940* [59]. Leidinys skirtas lietuvių bibliotekininkystės, pedagogikos (edukologijos), iš dalies knygotyros ir literatūros istorijai. Jame daugiausia nagrinėjamas pradžios mokyklos keturių ir šešių skyrių mokinių skaitymas. Autorė aptaria pradžios mokyklų bibliotekų tinklą, bibliotekų komplektavimą, fondus. Konstatuojama, kad 1939 m. jau buvo beveik pasiekta, jog kiekviena pradžios mokykla turėtų biblioteką (iš 2334 tokių mokyklų bibliotekas turėjo 2316). Apžvelgiamas mokinių skaitymas valstybinėse viešosiose, taip pat kitose bibliotekose. Aptariami vaikų lektūros šaltiniai ir sudėtis. Kiek leido surinkta faktografinė medžiaga, parodomi įvairūs mokinių skaitymo kiekybės ir turinio parametrai (skaitymas pagal literatūros rūšį, tematiką, žanrą ir kt.). Išsamiai nagrinėjami svarbiausi vaiko skaitymo veiksniai – mokykla ir mokytojas. Jie iš esmės lėmė mokinių, apskritai vaikų ryšį su literatūra, knyga, skaitymu. G. Raguotienė parodo, kad pradžios mokyklų bibliotekoms knygų stigo, ypač pirmųjų skyrių mokiniams. Dėl to bibliotekos, ypač kaime, ne visur galėjo patenkinti vaiko skaitymo poreikius. Svarbiu vaikų skaitybos veiksmu laikyta mokyklos, šeimos ir vaiko sąveika. Autorė išskiria ir pabrėžia mokytojo vaidmenį. Mokytojui buvo keliami įvairūs reikalavimai: organizuoti, tvarkyti, tausoti pradžios mokyklos biblioteką; nuo mažens pripratinti mokinį prie knygos ir skaitymo; įskiepyti skaitymo pomėgį, įgūdžius ir kultūrą; rūpintis skaitymo savarankiškumu, kontrole, priežiūra ir kt.

G. Raguotienės publikacijos liudija, kad kultūrinis mokyklų bibliotekų vaidmuo labai reikšmingas. Autorė atskleidė, kad mokykla ir jos biblioteka iki 1937 m. buvo dažniausiai ne tik svarbiausia, bet ir kone vienintelė (ypač vaikų) skaitymo įstaiga. Būtent mokyklos biblioteka pratino žmones prie knygos ir skaitymo. Moksleivių paimtas knygas skaitė broliai, seserys, tėvai, kaimynai. Per besimokančius vaikus knyga plito tarp

mažiau išsilavinusių Lietuvos gyventojų, kurie patys vargu ar būtų tapę bibliotekos skaitytojais.

2.5. Vytauto Didžiojo universiteto biblioteka

Vytauto Didžiojo universiteto (VDU) biblioteka buvo vienintelė mokslinė biblioteka Lietuvoje. Tai pabrėžiama iki 1990 m. paskelbtame Stefanijos Užkuraitės straipsnyje [97] ir Levo Vladimirovo publikacijose jubiliejiniame leidinyje *Vilniaus universiteto istorija, 1803–1940* [100]. Autoriai atskleidžia, kad, kaupdama lietuvišką knygą, pasaulinę mokslinę literatūrą, puoselėdama bibliografinį darbą, ji buvo svarbus mokslo ir kultūros židinys, atlikęs didelį vaidmenį plėtojant mūsų kultūrą ir mokslą. Autoriai analizuoja bibliotekos komplektavimo šaltinius. Jie apžvelgia fondo struktūrą, apibūdina bibliotekos darbuotojų bibliografinį darbą, leidybinę veiklą.

Po 1990 m. jos istoriją, kartu – ir V. Biržiškos veiklą tyrinėja Nijolė Lietuvninkaitė, L. Vladimirovas, V. Žukas ir kiti autoriai. Vienas pirmųjų N. Lietuvninkaitės straipsnių skirtas asmeniniams knygų rinkiniams Kauno universiteto bibliotekoje aptarti [28]. Straipsnyje įtikinamai atskleista, kad asmeniniai knygų rinkiniai turėjo tiesioginę įtaką Kauno universiteto bibliotekos fondų augimui. Autorės tvirtinimu, savo veiklą (1923 m. sausio 1 d.) biblioteka pradėjo turėdama keturiasdešimt knygų, po metų joje jau buvo 28 187 leidiniai. Vien pirmaisiais bibliotekos veiklos metais paaukota ir padovanota per 20 311 leidinių. Pirmaisiais metais bibliotekos fondų branduoliu tapo vokiečių kalbininko ir baltisto profesoriaus Adalberto Bezzebergerio (1851–1922) asmeninė biblioteka³. N. Lietuvninkaitė

³ Švietimo ministerija ją nupirko Centriniam valstybės knygynui, bet vėliau perdavė Kauno universiteto bibliotekai. A. Bezenbergerio bibliotekoje buvo surinkti indoeuropėistikos, baltų kalbotyros, kultūros istorijos veikalai. Autorė pabrėžia, kad universiteto biblioteka buvo ypač svarbi lituanistiniais leidiniais (daug lietuvių kalbos žodynų, surinktos D. Kleino, S. Daukanto, A. Schleicherio, A. Baranausko, K. Būgos knygos, J. Basanavičiaus, A. ir J. Juškų tautosakos leidiniai ir kt.).

apžvelgia ir kitus asmeninių knygų rinkinius. Autorė atskleidžia, kad asmeninių knygų rinkinys skatino bibliotekos mokslinę veiklą.

Kituose N. Lietuvnikaitės straipsniuose [30; 31; 37] apžvelgiamas bibliotekos spaudinių fondo formavimas. Autorė konstatuoja, kad jam buvo būdinga plati tematika, retrospektyvinė apimtis, reti spaudiniai. Atkreipiamas dėmesys, kad universiteto fakultetai kūrė ne tik bendras fakultetų, bet ir katedrų, laboratorijų, kabinetų, seminarų bibliotekas. Autorė pastebi, kad dauguma jų nespėjo išaugti iki didesnių bibliotekų, jas galima apibūdinti kaip spaudinių rinkinius. Sukaupiti rankraščių ir archyvų turtai sudarė sąlygas leidybinei bibliotekos veiklai. Jos tvirtinimu, bibliotekos veikla nulėmė Lietuvos bibliotekininkystės raidą ir jos mokslinius pagrindus.

Reikšmingi ir N. Lietuvnikaitės apibendrinimai. Autorės požiūriu, VDU biblioteka žengė nacionalinės bibliotekos keliu. Jos veikloje susiformavo viena svarbiausių nacionalinės bibliotekos funkcijų – išsamus lituanistinės raštijos komplektavimas ir saugojimas. Ji vykdė ir kitas nacionalinės bibliotekos funkcijas: formavo užsienio leidinių, atitinkančių valstybės poreikius, fondą; aptarnavo skaitytojus dokumentais ir bibliografinė informacija; rengė ir leido nacionalinės bibliografijos darbus.

VDU bibliotekos istoriją papildė Danutės Labauskaitės straipsnis apie prof. Igno Jonyno vaidmenį komplektuojant istorinę literatūrą [24]. Autorė tvirtina, kad vien per pirmuosius 16 bibliotekos gyvavimo mėnesių ji gavo dovanų iš 168 organizacijų ir pavienių asmenų. Konstatuojama, kad istorikas prof. Ignas Jonynas, vadovavęs universiteto Istorijos katedrai, dalį knygų užsakydavo savo vadovaujamai katedrai, dar kitas – Lietuvos universiteto bibliotekos bendriesiems fondams. Iš išlikusių gausių jo užsakomų knygų sąrašų, apyskaitų ryškėja perkamų knygų geografija – jų pirkti ir Rytuose, ir Vakaruose. Knygų iš Vokietijos parūpindavo diplomatas Stasys Lozoraitis.

VDU bibliotekos istorija neatsiejama nuo jos direktoriaus V. Biržiškos veiklos. L. Vladimirovas straipsnyje *Vaclovas Biržiška – Vytauto*

Didžiojo universiteto bibliotekos direktorius [101] akcentuoja, kad universiteto biblioteka yra savotiška, sudėtinga, daugiafunkcė struktūra, jungianti ir akademinės, ir mokomosios, ir net kai kurias viešosios bibliotekos funkcijas, reikalaujanti iš savo vadovo ir mokslo tiriamojo darbo procesų, poreikių supratimo, ir enciklopedinių žinių, ir pedagoginių įgūdžių, ir mokslininko, ir skaitymo propaguotojo savybių. L. Vladimirovas primena žymaus prancūzų bibliotekininko Julieno Caino mintį, kad pasiryžusiam vadovauti stambiai mokslinei bibliotekai kandidatui būtina dar viena sąlyga: jis privalo susidaryti ir turėti prieš akis bibliotekos „viziją“, t. y. aiškiai išsivaizduoti, kokia ji turi jo vadovaujama tapti. Toks ir buvo V. Biržiška. Aptariamas V. Biržiškos darbas rengiant lietuvių spaudinių bibliografiją, kuriant Bibliografijos institutą. L. Vladimirovas apibūdina V. Biržišką kaip nepaprastai pareigingą, darbštų ir darbingą žmogų. V. Biržiška, anot autoriaus, Lietuvai visiems laikams tapo bibliotekos vadovo etalonu.

2012 m. išleista V. Žuko monografija *Gyvenimas knygai: Vaclovas Biržiška* [103]. Rengiant monografiją labai daug archyvinių šaltinių naudota pirmą kartą, todėl jie monografijai suteikė neabejotino naujoviškumo. V. Žukas apžvelgia V. Biržiškos gyvenimo kelią, visuomeninę kultūrinę veiklą, aptaria jo darbą Kauno ir Vilniaus universitetų Teisės fakultetuose, vadovavimą abiejų universitetų bibliotekoms. Autorius atskleidžia, kaip jo rūpesčiu buvo sukauptas didžiausias tuo metu lietuvių ir lituanistikos leidinių rinkinys VDU bibliotekoje, tapęs mokslinių tyrimų baze. Biblioteka tapo lietuvių kalbos, literatūros istorijos, Lietuvos istorijos ir kitų lituanistikos sričių informaciniu centru, bibliografijos darbų baze. Monografijoje nagrinėjama jo veikla XXVII knygos mėgėjų draugijoje, Lietuvos bibliotekininkų draugijoje. Autorius aptaria V. Biržiškos asmeninę biblioteką. Analizuojamas V. Biržiškos įnašas į knygotyra ir bibliografiją. Monografijoje pateikiama ir jo darbų bibliotekininkystės teorijos ir istorijos klausimais apžvalga, nors autorius pažymi, kad V. Biržiška svaresnių bibliotekininkystės darbų (palyginti su knygotyra ir bibliografija) nepaliko. V. Žukas atkreipia dėmesį, kad jo iniciatyva buvo sumanyta prie

VDU bibliotekos steigti vienu metų dviejų semestrų aukštuosius bibliotekininkų kursus. Sumanymas nebuvo įgyvendintas.

Tais pačiais metais Tomas Petreikis paskelbė straipsnį apie V. Biržiškos senųjų spaudinių paieškas Žemaitijoje 1923–1940 m. [47]. Autorius teigia, kad VDU bibliotekos direktoriaus dėmesys Žemaitijos regionui buvo išskirtinis, nes jame buvo užmezgęs keletą naudingų ryšių. Jie apėmė šiaurės, vakarų ir šiaurės rytų Žemaitiją, todėl daugiausia spaudinių bibliotekai gaudavo iš ten. V. Biržiška spaudos paveldo paieškoms sistemingai telkė Lietuvos pedagogus ir moksleiviją. T. Petreikis konstatuoja, kad per mažiau kaip dešimtmetį VDU bibliotekos fondus iš Žemaitijos papildė apie puspenkto tūkstančio leidinių, tarp kurių buvo ir keletas unikumų. Pasak autoriaus, V. Biržiškos aktyvi spaudos paveldo paieška atkreipė visuomenės dėmesį į senąją knygą, lėmė jos pabrangimą, o tai turėjo įtakos ir vėlesniam bibliofilijos sąjūdžiui.

2.6. Valstybinės viešosios ir visuomeninės bibliotekos

Valstybės centrinės bibliotekos istoriją nuodugniai tyrinėjo V. Vilnonytė. 1984 m. išleistoje jos knygoje [99] nagrinėjamos nacionalinės bibliotekos ištakos, jos įkūrimas, bibliotekos komplektavimas, fondų sudėtis, skaitytojų aptarnavimas, bibliografinis informacinis darbas ir kiti klausimai. Autorė apibūdina valstybės centrinės bibliotekos vaidmenį organizuojant viešųjų bibliotekų tinklą.

Po 1990 m. tyrimus tęsė K. Sinkevičius. Straipsnyje *Tautos atmintis* [89] apžvelgiamos bibliotekos kūrimosi aplinkybės, apibūdinami jos raidos etapai. Autorius iškelia diskusinius klausimus. Pateikiami samprotavimai apie bibliotekos įkūrimo datą. K. Sinkevičius pagrįstai teigia, kad Vilniaus viešoji biblioteka, pradėta organizuoti 1865 m., negalėjo tapti nacionaline biblioteka. 1914 m. ji turėjo daugiau kaip 310 000 tomų, tačiau lietuviškų knygų joje būta nuo 250 iki 360 (skirtingi šaltiniai nurodo nevienodą skaičių). Jos pagrindu Vinco Kapsuko vyriausybės įkurtas Lietuvos

centrinis knygynas nebuvo nacionalinė biblioteka, taip jo nevadino ir lietuvių bolševikų lyderiai, kurstę pasaulinę socialistinę revoliuciją. Anot autoriaus, siūlymai tapatinti ją su bibliotekos vedėjo skyrimu (1919 m. rugsėjo 1 d.) ar juridiniu jos uždavinių reglamentavimu (1919 m. gruodžio 20 d.) nepakankamai pagrįsti. 1919 m. pradžioje prie Švietimo ministerijos Pradžios mokslo departamento sudaryta biblioteka plėtė funkcijas, ėmė kaupti ne tik departamento veiklai reikalingus dokumentus. 1919 m. balandžio mėn. Pradžios mokslo departamento aplinkraštis aiškiai rodo, kad tai buvo ne siaurai žinybinė speciali departamento, o plataus profilio biblioteka, skirta valstybiniam kultūros paveldui saugoti.

Viešąsias bibliotekas intensyviai pradėta steigti po 1937 m. K. Sinkevičiaus tvirtinimu, 1937–1940 m. buvo įkurtos 142 naujos bibliotekos. 1940 m. birželio mėn. Lietuvoje jau buvo 159 viešosios bibliotekos [87, 16]. Savivaldybių bibliotekos, kaip rašyta, neišsiplėtojo. Tokiomis sąlygomis reikšmingą vaidmenį (ypač iki 1937 m.) kultūriniame gyvenime atliko įvairių visuomeninių organizacijų bibliotekos.

K. Sinkevičius nuodugniai tyrė visuomeninių organizacijų bibliotekas ir bibliotekėles. Autoriaus požiūriu, knygos ir skaitymo troškulių nemažai malšino visuomeninių organizacijų – šaulių, jaunųjų ūkininkų, pavasarininkų, jaunalietuvių ir kt. – bibliotekėlės, vadintos tuo metu knygynais arba knygynėliais. 1996 m. jis išleido studiją *Lietuvių tautinės jaunuomenės „Jaunosios Lietuvos“ sąjungos knygynai ir skaityklos, 1927–1940* [83]. Studija skirta vienos iš jaunimo organizacijų bibliotekų ir skaityklų veiklai. Be to, sudarytas abėcėlinis Lietuvių tautinės jaunuomenės (LTJ) *Jaunosios Lietuvos* sąjungos padalinių, steigusių ir turėjusių knygynus ir skaityklas, sąrašas pateikia žinių apie jų knygų fondus, skaitytojus, darbuotojus ir pan. Studijoje pateikiamas abėcėlinis knygų, buvusių jaunalietuvių knygynų fonduose, kurių sąrašus ar katalogus pavyko surasti, sąrašas. K. Sinkevičiaus duomenimis, LTJ *Jaunosios Lietuvos* sąjunga įsteigė apie 800 bibliotekėlių, bendras jų fondas sudarė per 120 000 knygų. Autorius pažymi, kad jaunalietuvių, kaip, beje, ir kitų tuometinių visuomeninių

organizacijų knygynų reikšmė Lietuvos bibliotekų istorijoje dar ir ta, kad jie, o ne valstybinės ir savivaldybių bibliotekos užpildė mažų bibliotekėlių istorinę nišą. Organizacijų bibliotekėlės, nors nedidelės, tačiau gausios, be didesnių finansinių išteklių sugebėjo populiarinti knygą pačiuose atokiausiuose nuo kultūrinių centrų rajonuose, tolimuose kaimuose.

2007 m. K. Sinkevičius paskelbė studiją *Lietuvos šaulių sąjungos bibliotekos (1920–1940)* [86]. Autoriaus požiūriu, žemas to meto gyventojų, ypač kaimo, išsilavinimas, menkos galimybės įsigyti knygų ir periodinės spaudos skatino vieną populiariausių organizacijų savo skyriuose centralizuotai kaupti knygas. Lietuvos šaulių sąjungos (LŠS) centriniuose ir periferiniuose leidiniuose buvo paskelbta šimtai straipsnių ir nuomonių apie skaitymą, knygą, skaitymo ir mokymosi metodiką ir galimybes, Lietuvos ir užsienio šalių knygų leidybą ir sklaidą, bibliotekas. Studijoje pateikiamas LŠS bibliotekų abėcėlinis žinynas, šiose bibliotekose buvusių knygų ir periodinių leidinių sąrašas. LŠS bibliotekų veikla analizuojama platesniame viešųjų, mokyklų, taip pat kariuomenės bibliotekų kontekste.

K. Sinkevičiaus straipsnyje [81] ir ypač studijoje *Jaunuųjų ūkininkų ratelių (JŪR) knygynėliai ir seklyčios (1930–1940; 1941–1944)* (2008) [82] atskleidžiamos jaunųjų ūkininkų ratelių atsiradimo priežastys, jų steigimo aplinkybės, JŪR knygynėlių (bibliotekėlių) vaidmuo dalyvaujant skaitančios visuomenės kūrimo Lietuvoje procesuose ir auklėjant kaimo jaunomenę, teikiant jai žemės ūkio gamybos tobulinimo žinių. Autorius parodo JŪR knygynėlių veiklos parametrus, fondų turinį ir skaitytojų auditoriją, knygynėlių vietą bendroje Lietuvos bibliotekų sistemoje. Didžiausią leidinio dalį sudaro *JŪR knygynėlių ir seklyčių žinynas*. Žinyne užregistruotas 1351 knygynėlis ar seklyčia.

Visuomeninių organizacijų bibliotekų tyrimai beveik nesulaukė kitų tyrėjų dėmesio. Paminėtinas tik Renatos Strakšienės straipsnis apie pavasarininkų bibliotekas [93]. Autorė parodo, kad vienas svarbiausių pavasarininkų kuopų veiklos barų buvo bibliotekėlių ir skaityklų steigimas. 1939 m. sausio 1 d. *Pavasario* federacija turėjo 480 bibliotekėlių ir 11

skaityklų. Ji konstatuoja, kad katalikiška organizacija rūpinosi knygų katalogų sudarymu, kursų įvairiais knygynų veiklos ir knygų įrišimo klausimais rengimu.

Viešųjų bibliotekų tyrimų stoką iš dalies kompensuoja darbai, skirti atskirų viešųjų bibliotekų istorijai. Nors leidiniai chronologiškai apima įvairius laikotarpius, juose daugiau ar mažiau apžvelgiamas ir tarpukaris. 2004 m. Nijolė Petraitytė išleido knygą *Šiaulių viešoji biblioteka: istorinės atodairos 1920–1950 m.* [46]. Knygoje apžvelgiamos bibliotekininkystės ištakos Šiauliuose, tyrinėjamas Šiaulių viešosios bibliotekos (1920–1950) sukūrimas, veikla ir sunykimas per daugelį pertvarkų. Autorės tvirtinimu, Šiaulių viešoji biblioteka yra pirmoji Lietuvoje savivaldybės biblioteka, įkurta 1920 m., po pusmečio tapusi Valstybės centrinio knygyno Šiaulių skyriumi, nuo 1936 iki 1950 m. – Šiaulių viešąja valstybine biblioteka. Ji parodo, kad nepriklausomybės metais per gana trumpą laiką biblioteka išaugo į rimtą, gerai sutvarkytą skaitymo įstaigą, teikusią paslaugas bemaž 2000 miestelėnų ir apylinkių gyventojų. Svarbiu ir savitu jos bruožu laikytinas glaudus ryšys su kitomis kultūros įstaigomis – Šiaulių „Aušros“ muziejumi, Šiaulių kraštotyros draugija, gimnazijomis ir knygynais. Knygoje parodoma bibliotekos kultūrinė reikšmė, laimėjimai ir praradimai, atsekama, kada ir kokiomis aplinkybėmis kito bibliotekos statusas. Anot autorės, sovietiniais metais Šiaulių viešoji biblioteka buvo sunaikinta ir išbraukta iš kultūrinės atminties.⁴ 2007 m. išėjo knygos, skirtos Joniškio Jono Avyžiaus bibliotekos [97] ir Pasvalio Mariaus Katiliškio [47] viešųjų bibliotekų istorijai, leidiniai, skirti bibliotekų 70-mečiui. Įvairiuose šaltiniuose užfiksuoti faktai ir įvykiai susisteminti, medžiaga išdėstyta atskirais laikotarpiais. Knygose aptartos bibliotekų ištakos, veikla 1937–1940 m. ir vėlesniais laikotarpiais.

2009 m. pasirodė solidus darbas – Jono Brigio *Raseinių rajono savivaldybės viešosios bibliotekos istorija* [10]. Knygoje gana nuodugnai analizuo-

⁴ 1950 m. sukurta Šiaulių srities biblioteka ilgainiui perėmė svarbiausios regiono bibliotekos funkcijas.

jamais Raseinių viešosios bibliotekos kūrimasis ir raida, jos veiklos ypatumai įvairiais Lietuvos istorijos laikotarpiais, bandoma apibrėžti Raseinių viešosios bibliotekos vietą miesto ir krašto knygos kultūros, kaip sudedamosios kultūros istorijos dalies, sklaidoje. J. Brigys atskleidžia, kad bibliotekų istorija Raseiniuose apima ne vieną šimtmetį, tačiau viešosios bibliotekos įkūrimas (Centralinio valstybės knygyno skyriaus) 1921 m. atvertė naują miesto kultūros (ypač knyginės) istorijos skyrių. Biblioteka prisidėjo prie miesto – lietuvių kultūros centro provincijoje – augimo. Autoriaus požiūriu, per visą egzistavimo laikotarpį biblioteką veikė procesai, kurie darė įtaką ir kitų Lietuvos bibliotekų veiklai, nemenką reikšmę turėjo ir vietinės ekonominės bei politinės sąlygos, objektyvios ir subjektyvios aplinkybės. Siekiant kuo išsamiau atskleisti bibliotekos istoriją panaudota daug netyrinėtų dokumentų, archyvuose ir bibliotekose saugomos istorinės medžiagos.

Lietuvos viešųjų bibliotekų istorijos tyrinėjimai nesumenko ir vėlesniu laikotarpiu. Atskiri leidiniai skirti Radviliškio ir Tauragės rajono (2011) [49; 96], Biržų rajono ir Palangos (2012) [23; 42] viešųjų bibliotekų istorijai. Juose apžvelgiamos bibliotekos ištakos, įkūrimas, raida tarpukario metais ir vėlesniais laikotarpiais. Rengiant knygas panaudota daugiau ar mažiau įvairių šaltinių. Mėginama žvelgti į bibliotekų istoriją plačiame krašto, miesto istoriniame ir kultūriniame kontekste. Ypač tai pasakytina apie Biržų rajono savivaldybės Jurgio Bielinio viešosios bibliotekos istoriją.

Autonominio Klaipėdos krašto bibliotekas nuodugniai tyrinėjo Domas Kaunas. Jo tyrimų rezultatai apibendrinti 1987 m. monografijos *Mažosios Lietuvos bibliotekos (iki 1940 metų)* dalyje *Bibliotekų veikla po Klaipėdos krašto atskyrimo (1919–1940 m.)* [21, 131–199]. Autorius apibūdino to meto visuomenines politines ir kultūrines gyvenimo sąlygas, viešųjų, mokyklų, mokslo draugijų, įstaigų, visuomeninių, komercinių bibliotekų veiklą. 2009 m. D. Kaunas skyrė studiją žymiam Mažosios Lietuvos lietuvių politikui ir visuomenininkui, knygos kultūros ugdytojui ir tyrėjui Viliui Gaigalaičiui (1870–1945) ir švietimo draugijos „Sandora“

(1905–1939) bibliotekai [22]. Autorius tvirtina, kad senieji rankraščiai, knygos, periodiniai leidiniai, kalendoriai V. Gaigalaičiui buvo pirminis tyrimo, duomenų analizės, sintetinio ir išvadų formulavimo šaltinis. D. Kaunas pažymi, kad įvairiapusis ir išsamus domėjimasis spaudos kultūra reikėsi kryptingomis pastangomis ir tikslingu poreikiu sukaupti lietuviškų leidinių visetą, jį viešinti, populiarinti, įvairiais būdais aktualinti ir naudoti kultūros ugdymui, tautos gyvybingumui palaikyti, sieti su savo asmeniniu gyvenimu ir visuomenine veikla. D. Kaunas atskleidžia, kad, tapęs kultūros švietimo draugijos *Sandora* (1905–1939) pirmininku, jis savo pastangas sutelkė draugijos bibliotekai kurti. Daugiau kaip trisdešimt metų bibliotekos kūrimo ir plėtros procesas buvo tapatinamas su jo vardu. Į *Sandoros* biblioteką anksti įsiliejo ir asmeninis knygų rinkinys. V. Gaigalaitis, anot autoriaus, siekė kurti kone nacionalinę biblioteką ir vykdyti jos funkcijas. Klaipėdos krašto laikotarpiu ji tapo universalia regionine biblioteka, vykdančia mokslinės ir archyvinės, iš dalies viešosios ir mokyklinės bibliotekos funkcijas.

2.7. Asmeninės bibliotekos

Asmenines bibliotekas tyrinėja D. Kaunas, V. Žukas, N. Lietuvninkaitė, Alma Braziūnienė ir kiti autoriai. Sovietmečiu tyrinėti asmenines bibliotekas buvo ne pats geriausias laikas. D. Kauno požiūriu, valstybiniu mastu vykdyta visuotinė tautos atminties naikinimo kampanija prislopino poreikius ir intelektualias jėgas, galinčias tokius tyrimus atlikti [17, 21]. Tačiau ir tada nestovėta vietoje. Tirtos lietuvių rašytojų ir kultūros veikėjų bibliotekos. Daugiausia šioje srityje pasidarbavo V. Žukas, paskelbęs straipsnius apie Antano Vienuolio, Petro Cvirkos, Sofijos Čiurlionienės, Maironio asmenines bibliotekas [103; 106; 107; 108]. Apie V. Biržiškios asmeninę biblioteką straipsnį paskelbė N. Lietuvninkaitė [36].

Po 1990 m. publikacijų apie asmenines bibliotekas daugėjo. N. Lietuvninkaitė paskelbė straipsnį apie Juozo Tumo-Vaižganto asme-

ninę biblioteką [29]. Jame atskleidžiama, kad J. Tumo-Vaižganto gyvenimas buvo glaudžiai susijęs su knyga. Jo bibliotekos istorija praturtina turimas žinias apie rašytojo gyvenimą, veiklą ir asmenybę. Autorė pažymi, kad biblioteka buvo skirta Vaižganto, kaip rašytojo, kritiko ir publicisto, poreikiams tenkinti. Bibliotekoje vyravo tautinė literatūra, reikšmingą vietą užėmė ir kitų tautų knygos. Apie plačius rašytojo interesus liudija istorijos, meno, kalbos, pedagogikos, spaudos istorijos ir mokslo literatūra.

Kitas N. Lietuvinkaitės straipsnis skirtas knygotyros spaudiniams V. Biržiškos asmeninėje bibliotekoje [32]. Autorė nustatė, kad V. Biržiškos asmeninėje bibliotekoje knygotyros spaudiniai sudaro maždaug 300 įvairiakalbių knygų ir periodikos leidinių iš daugiau kaip 2000 spaudinių, saugomų Kauno technologijos universiteto bibliotekoje. Knygotyros rinkiniui ji priskiria ir bibliotekininkystės teorijos bei istorijos ir bibliografijos darbus. Rinkinio sudėtis rodo, konstatuoja autorė, kad V. Biržiška buvo išsamiai susipažinęs su XIX–XX a. pirmosios pusės Rusijos, Lenkijos, Vokietijos ir kitų šalių knygotyros darbais.

Irenos Bartašienės straipsnis skirtas tarybinei knygai asmeninėse bibliotekose ir rinkiniuose Lietuvoje 1919–1940 m. [4]. Autorė, pasitelkusi ne itin gausius šaltinius, atskleidžia, kad nemažai tarybinių knygų turėjo Petras Cvirka, Salomėja Nėris, Vincas Krėvė-Mickevičius, revoliucinio judėjimo veikėjas Jonas Karosas, universiteto profesoriai Vladas Lašas, Antanas Purėnas ir kiti.

Poeto Jovaro asmeninę biblioteką apžvelgė Gražina Narbutienė [41]. Autorės tvirtinimu, Jovaras (Jonas Krikščiūnas, 1880–1967) asmeninę biblioteką ypač intensyviai rinko įsikūręs gimtuosiuose Kalniškiuose (Šiaulių apskr.), kuriuose ūkininkavo 1911–1945 m. Bibliotekos skaitytojai buvo ne tik jo kaimo, bet ir tolimesnių apylinkių gyventojai. Ji teigia, kad asmeninė poeto Jovaro biblioteka buvo viena didžiausių Lietuvos kaime. Ne vieną dešimtmetį ji atliko viešosios bibliotekos funkcijas – jo fondas buvo prieinamas kiekvienam. Jurgita Baltronaitė aptaria pirmosios bibliofilinės organizacijos Lietuvoje – XXVII knygos mėgėjų draugijos –

veiklą, apžvelgia bibliofilų Jono Kirlio (1891–1985), Vilhelmo Burkevičiaus (1885–1971), Petro Jakšto (1899–1988) bibliotekas [3]. Autorė konstatuoja, kad jų bibliotekose buvo įvairaus pobūdžio leidinių, tačiau jose galima išžvelgti ir tam tikrus kolekcionavimo kriterijus: pagal leidinių rūšis, teminį principą ir kt.

Asmeninių bibliotekų istorijos klausimai buvo aptarti 1998 m. Panevėžio apskrities Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešosios bibliotekos surengtoje Panevėžio krašto bibliotekų konferencijoje *Asmeninė biblioteka – tautos istorijos dalis*. D. Kaunas pranešime *Asmeninė biblioteka mokslo ir kultūros akiratyje* apibūdino asmeninės bibliotekos sampratą, nužymėjo jų tyrimo ir populiarinimo uždavinius [18]. D. Kauno nuomone, asmeninė biblioteka yra individualizuotas spaudos leidinių rinkinys, skirtas asmeniui, šeimos arba privačios institucijos poreikiams tenkinti, kartais priduriant: privatinės nuosavybės teisės objektas, kad ją atskirtume nuo valstybinių ir visuomeninių bibliotekų. Asmeninė biblioteka dar vadinama namų arba šeimos biblioteka. Jos būna universalios, specialios ir bibliofilinės. D. Kaunas teigė, kad asmenines ir ypač bibliofilines bibliotekas būtina tyrinėti, populiarinti, plėtoti ir įvairiais būdais remti jų savininkų sąjūdį, sudaryti jiems palankią visuomeninę terpę. Visuomenės, ypač bibliotekininkų ir knygotyriminkų pareiga yra viešinti asmeninių bibliotekų puoselėjimą, jų likimo ir išlikimo problemas.

N. Lietuvninkaitės pranešime buvo aptarti Juozo Tumo-Vaižganto ir Stanislovo Didžiulio knygų likimai [27]. Pranešėjos požiūriu, jų knygų likimai gyvai ir tiesiogiai atskleidžia asmeninės bibliotekos santykį su istorija ir visuomenės kultūra. N. Lietuvninkaitė *Knygotyroje* jau buvo paskelbusi straipsnį apie Juozo Tumo-Vaižganto biblioteką. Konferencijoje ji atkreipė dėmesį, kad pats Vaižgantas laikė save bibliofilu, kuriam knyga – ne pramoga, o būtis dalis. Jis ne tik kaupė asmeninę biblioteką, bet ir rašė apie bibliofilijos kultūrinę reikšmę, kėlė knygos platinimo ir skaitybos problemas, visa siela pasinėrė į XXVII knygos mėgėjų draugijos organizavimą ir veiklą. Pasak pranešėjos, lietuvišką knygą Vaižgantas laikė pačia

stipriausia tautos dvasine jungtimi. J. Baltronaitės panešime buvo aptarta Petro Jakšto biblioteka [2]. Ji atskleidė, kad Petro Jakšto asmeninė biblioteka komplektuota dviem etapais: iki Antrojo pasaulinio karo ir po jo (biblioteka smarkiai nukentėjo Antrojo pasaulinio karo metais). Iki gyvenimo pabaigos P. Jakštas sukaupe 6700 knygų. Pranešėjos tvirtinimu, tai buvo daugiakalbė humanitarinė, lituanistinė biblioteka. G. Raguotienės pranešimas buvo skirtas vaiko asmeninei bibliotekai ir jos reikšmei šeimos gyvenime [69]. Anot pranešėjos, ši tema beveik netyrinėta. G. Raguotienė atkreipė dėmesį, kad vaikų asmeninių bibliotekų klausimai (daugiau teoriniu ir metodiniu aspektu) svarstyti 1918–1940 m.

Nesumenko dėmesys asmeninėms bibliotekoms ir prasidėjus naujam tūkstantmečiui. Turiningą straipsnį apie teisininko, istoriko, politinio veikėjo Augustino Janulaičio (1878–1950) bibliotekos, saugomos Kauno apskrities viešojoje bibliotekoje, sudėtį paskelbė A. Surblys [94]. Autoriaus skaičiavimais, ją sudaro 13 685 leidiniai. A. Janulaičio biblioteka, teigia autorius, vertinga ne tiek dėl to, kad ji didelė ar įvairi teminiu, kalbiniu atžvilgiu, kiek dėl joje esančių vertingų ar net unikalių leidinių, mokslinei bibliotekai būdingo vientisumo, nuosekliai ir sistemingai sukauptų leidinių. Išskirtinis kolekcijos bruožas yra disertacijų ar jų referatų gausa – net 353 (iš kurių 328 vokiečių kalba), tarp jų ir viena seniausių disertacijų respublikos bibliotekose. Tai 1674 m. išleista Christoforo Hartknocho *Disertatio historica de originibus Prussicis (Istorijos disertacija apie prūsų kilmę)* lotynų kalba. Pati seniausia knyga A. Janulaičio kolekcijoje yra Pijaus II *Epistole et varii tractatus Pii secundi, pontificis Maximi (Popiežiaus Pijaus II laišškai ir įvairūs traktatai)*, išleista lotynų kalba 1518 m. Lione. Autorius pažymi, kad A. Janulaitis sistemingai ir nuosekliai išgydavo knygas ir periodinius leidinius, dažniausiai sukaupdamas visą įmanomą gauti literatūrą planuojamiems mokslo darbams ar kitomis jį dominančiomis temomis.

Išleisti stambūs leidiniai. Petro Jakšto asmeninę biblioteką, jau sulaukusią J. Baltronaitės dėmesio, pradeda nuodugniai tyrinėti D. Kaunas.

2003 m. išspausdintas Petro Jakšto rankraštis *Knygos* [16]. Leidinio sudarytojas ir įvadinio straipsnio autorius – D. Kaunas [19]. *Knygos* skirtos nepriklausomos Lietuvos kariuomenės majoro P. Jakšto asmeninės bibliotekos istorijai. P. Jakšto palikimas – pusseptinto tūkstančio įvairiausių laikotarpių knygų ir periodikos biblioteka, kelių tūkstančių dokumentų archyvas ir 43 pavadinimų darbų rankraščiai. Leidinyje atskleidžiama, kas paskatino P. Jakštą kaupti biblioteką, iš kokių šaltinių ji klostėsi, koks jos likimas. Knygoje randame žinių apie autoriaus vaikystės skaitymą, knygas ir bibliotekėles, knygynus ir antikvarius, jų darbuotojus, XXVII knygos mėgėjų draugiją. Įvadiniam straipsnyje D. Kaunas atkreipia dėmesį, kad P. Jakšto *Knygos* leidžia žvilgtelėti į autoriaus dvasinį pasaulį ir pažinti jo kūrybos įvairovę. *Knygos* yra pirmasis tokio turinio ir paskirties knygos kultūros veikalas Lietuvoje. Dėl minties originalumo, D. Kauno įsitikinimu, P. Jakštas neabejotinai įeis į visos lietuvių rašytinės kultūros paveldą. Po metų išėjo D. Kauno monografija *Knygos kultūros karininkas* [20]. Autorius monografijoje P. Jakštą pristato kaip karininką, švietėją, jaunuomenės pilietiškumo ugdytoją ir bibliofilą. Leidinyje aptariama P. Jakšto visuomeninė švietėjiška veikla, jo, kaip karinės spaudos darbuotojo, darbas, apžvelgiama jo veikla XXVII knygos mėgėjų draugijoje. Monografijoje analizuojamas viso jo gyvenimo kūrinys – asmeninė biblioteka. Pasak autoriaus, bibliofiliją karininkas pirmiausia suvokė kaip tobulos asmeninės bibliotekos, galinčios suteikti žinių apie spaudos civilizacijos sąrangą ir šaltinius, kūrimą. Šiame procese kryptingai siekta išsamumo, kompetencijos ir viešumo, todėl negailėta nei materialinių, nei intelektualinių išteklių. Anot D. Kauno, P. Jakšto gyvenimo kelias rodo tipišką Lietuvos inteligento likimą pilname istorijos kataklizme XX amžiuje.

Arvydas Pacevičius recenzijoje [42] pažymi, kad monografijos autorius stengiasi suvokti P. Jakšto asmenybę „kaip daugiareikšmę permainingo XX a. figūrą“, „kaip lygiavertį kitų Baltijos regiono šalių knygos kultūros reprezentantą“. Autoriui tai pavyksta ne tik dėl jo asmeninės pažinties su herojumi, kurio gyvenimas buvo kupinas įtampos ir akibrokštų, bet ir dėl

išskirtinio gebėjimo mokslinę refleksiją derinti su intriga. Ypač svarbu, teigia recenzentas, kad darbą D. Kaunas atliko ne dėstydamas sausus faktus ir sprausdamas juos į nelanksčias schemas, o atskleiddamas kontroversijų kupinus herojaus gyvenimo epizodus. D. Kauno knyga, teigia recenzentas, yra neeilinis įnašas į knygotyros ir biografistikos aruodus. Jie papildyti veikalu, atskleidžiančiu primirštos asmenybės tragišką, tačiau labai prasmingą gyvenimą, paskirtą bibliofilijai kaip kūrybai.

Apibendrinančią publikaciją apie bibliofilines bibliotekas paskelbė A. Braziūnienė. Jos straipsnyje *Kūrybinė bibliofilijos erdvė Lietuvos Respublikoje (1930–1940)* [9] nagrinėjami Lietuvos bibliofilinio gyvenimo vertybiniai aspektai (bibliofilo savivoka ir saviraiška), to meto organizuoto bibliofilijos sąjūdžio narių bibliofilinės nuostatos. Išanalizavus turimą medžiagą apie vertingiausias bibliofilų asmenines bibliotekas (V. Biržiškos, A. Janulaičio, Konstantino Jablonskio, Vytauto Steponaičio, P. Jakšto, Vaižganto, Pauliaus Galaunės, V. Burkevičiaus, Vlado Daumanto, Algirdo Mošinskio, Jurgio Šaulio ir kt.) ir pačių bibliotekų savininkų bibliofilinio angažavimosi liudijimus, daroma išvada, kad nepriklausomoje Lietuvoje bibliofilinei veiklai buvo susidariusi palanki kūrybinė erdvė.

Lietuvos rašytojo Kazio Borutos (1905–1965) dukters apžvalgiame straipsnyje, remiantis rankraščiniais ir publikuotais šaltiniais, išlikusiais knygų ženklais aptariamas rašytojo bibliotekos komplektavimas, raida, likimas [7]. Autorė gilinasi į rašytojo asmeninės bibliotekos kūrimo interesus ir aplinkybes, apibūdina jos sandaros ypatumus.

Iš N. Lietuvninkaitės parengtos publikacijos *Nežinomi Vlado Daumanto asmeninės bibliotekos likimo dokumentai* [34] sužinome, kad Kauno technologijos universiteto bibliotekos Retų knygų skyriuje saugomi 1945 ir 1947 m. kelių oficialių kultūros, mokslo ir valdžios įstaigų susirašinėjimo dokumentai, atskleidžiantys Kaune likusios Vlado Daumanto⁵ asmeninės bibliotekos dalybų klausimus. Autorė atkreipia dėmesį, kad jo

⁵ Vladas Daumantas (1885–1977) – Lietuvos diplomatas, politinis veikėjas, kolekcininkas; 1944 m. pasitraukė į Vakarų.

asmeninės bibliotekos, kurioje buvo apie 3000 spaudinių, tyrimą sunkina archyvinių šaltinių stoka. Daugiausia neaiškumą kelia V. Daumanto asmeninės bibliotekos, 1944 m. paliktos namie Kaune, likimas pokario metais. Pirmą kartą autorės skelbiami dokumentai nubrėžia V. Daumanto asmeninės bibliotekos spaudinių paieškos gaires, pateikia faktografinės medžiagos. Šiuose dokumentuose yra ir įdomios pokario Lietuvos bibliotekų istorijos duomenų.

Žinių apie tarpukario asmenines bibliotekas randame I. Liepaitės publikacijoje, kurioje pristatyti ir paskelbti žymaus tarpukario Lietuvos teisininko, visuomenės ir kultūros veikėjo Zigmą Toliušio (1889–1971) atsiminimai *Apie kolekcionavimą ir Lietuvos kolekcionierius* [26]. Atsiminimuose Z. Toliušis pateikė faktų apie asmenines V. Daumanto, P. Galaunės, Petro Klimo, Marijos Mašiotaitės-Urbšienės ir kitų bibliofilų bibliotekas. Autorės nuomone, jo atsiminimai parodo žymių ir mažiau žinomų nepriklausomos Lietuvos bibliofilų ir kolekcininkų gyvenimo ypatumus, atskleidžia jų pačių ir jų rinkinių likimus.

N. Lietuvninkaitė apibūdina Lietuvos Prezidento Antano Smetonos asmeninės bibliotekos paveldą, jo saugojimo ir tyrimo problemas [35]. Pagrindiniai tyrimo šaltiniai buvo Kauno technologijos universiteto bibliotekos inventoriaus knyga, Kauno universiteto bibliotekos (1923–1950) veiklos dokumentai ir A. Smetonos asmeninės bibliotekos paveldo leidiniai. Autoriui pavyko atskleisti ir apibendrinti asmeninės bibliotekos paveldo likimą ir struktūrą, sklaidą ir dabartinę jo būklę. Prieita prie išvados, kad Prezidentas kryptingai kūrė asmeninę biblioteką, atitinkančią jo, kaip politinio ir visuomenės veikėjo, mokslininko ir asmenybės interesus. Jos, kaip pirmojo Lietuvos Prezidento asmeninės bibliotekos, memorialinė vertė leidžia sąlygiškai laikyti šį paveldą nykstančiu knygos paminklu, todėl siūloma atlikti Prezidento A. Smetonos asmeninės bibliotekos mokslinę rekonstrukciją.

Kaip pastebėjo skaitytojas, asmenines bibliotekas iš esmės tyrinėja knygotyriminkai, pasigendame aktyvesnio bibliotekininkų vaidmens.

Kodėl taip atsitiko? Į tai mėgina atsakyti A. Braziūnienė straipsnyje apie asmeninių bibliotekų tyrimo teorines problemas [8]. Autorės požiūriu, tirdami ir asmenines, ir institucines bibliotekas vartojame tą pačią terminiją: komplektavimas, komplektavimo būdai, komplektavimo šaltiniai, bibliotekos sudėtis, bibliotekos organizacija, funkcijos, rinkiniai, kolekcijos ir kt. Rastume ir daugiau dalykų, jungiančių šių dviejų tipų (asmeninių ir viešųjų visuomeninių) bibliotekų tyrimus. Autorė tvirtina, kad tokią situaciją bus nulėmusi tradicija, perimta iš sovietinių laikų. Sovietų Rusijoje po 1917 m. prasidėjus kovai prieš privatinę nuosavybę kilo kova ir su asmeninėmis bibliotekomis, kaip privačios nuosavybės objektais, 1917–1928 m. buvo vykdoma oficiali valstybinė asmeninių bibliotekų nacionalizavimo politika. Taip asmeninių bibliotekų problematika pasitraukė iš bibliotekininkystės mokslo tyrimų lauko, nors skaitymo problematika liko. Natūralu, kad nišinių asmeninių bibliotekų tyrimų lauką nuo tada perėmė knygotyrininkai.

2.8. Mažiau žinomų bibliotekininkų vardai. Kitos temos

Pagrįstai galime teigti, kad G. Raguotienė gražino Lietuvos bibliotekininkystei nemažai vardų. Išspausdinta gana daug G. Raguotienės straipsnių apie mažiau žinomų bibliotekininkų veiklą tarpukario Lietuvoje. Dviejuose straipsniuose ji apžvelgia Kazio Sendziko veiklą, jo publikacijas bibliotekų istorijos, jų veiklos, darbo metodikos, knygotyros klausimais [51; 64]. Autorės tvirtinimu, K. Sendziko iki šiol žinomą palikimą sudaro apie 20 publikacijų (kelios liko rankraščiuose). K. Sendzikas apibūdino XIX a. katalikų bažnyčios ir raštijos veikėjo bibliofilo Jono Krizostomo Gintilos asmeninę biblioteką, parengė straipsnį iš Vatikano bibliotekos praeities, apibūdinamas joje esančią lituanistinę medžiagą, straipsnį (neskelbtas) apie Žemaičių vyskupystės dvasinės seminarijos biblioteką 1883 m.

Straipsnyje, skirtame Birutės Vileišytės-Tursienės gimimo 95-osioms metinėms, G. Raguotienė gvildena jos biografiją, darbus, asmenybės

bruožus [54]. Autorė pažymi, kad B. Vileišytės-Tursienės straipsniuose apie bibliotekininkystę neretai lyginama užsienio ir Lietuvos bibliotekų padėtis. G. Raguotienė supažindina su bibliotekininkės Elenos Eimaitytės-Kačinskienės biografija [52]. Autorė atkreipia dėmesį, kad apie keturiasdešimt metų (su pertraukomis iki 1973 m. vidurio) ji dirbo universitetų bibliotekose Kaune ir Vilniuje, užsienio kraštuose (Vokietijoje, Jungtinėse Amerikos Valstijose). Straipsnyje apie Antaniną ir Feliciją Šalkauskaites G. Raguotienė apžvelgia jų veiklą Kauno (Vytauto Didžiojo) universiteto bibliotekoje [47].

Leidinį *Greta įžymiojo Vaclovo Biržiškos* [56] G. Raguotienė pavadino devynių etiudų knyga. Ji skirta mažiau žinomoms 1918–1940 m. ir vėlesnio tarpsnio lietuvių kultūros asmenybėms – V. Biržiškos gyvenimo ir darbo bendrakeleivėms. Iš esmės tai mokslinių straipsnių rinkinys. Autorė atkreipia dėmesį, kad daugelis moterų bibliotekininkių dirbo su V. Biržiška Kauno universiteto bibliotekoje, kitos vienaip ar kitaip buvo su juo susijusios, jautė jo įtaką savo darbuose. Autorė atskleidžia jų kelius į bibliotekininkystę, kitas kultūros ir kūrybos sritis. V. Biržiškos bendražygės – E. Eimaitytė, B. Vileišytė-Tursienė, Ona Lukauskaitė-Poškienė – dėl okupacijos ir kitų lemčių ilgus laikus buvo nustumtos į nuošalę, primirštos ar užmirštos. G. Raguotienė jas vėl iškelia į viešumą, gražina jų vardus ir palikimą į mūsų kultūrą. Autorė apžvelgia mažai tyrinėtų ar visiškai netyrinėtų kitų bibliotekininkių moterų – A. ir F. Šalkauskaičių, Stanislavos Ambraziejūtės-Petrailienės, Elžbietos Jodinskaitės, Marijonos Čilvinaitės, Onos Šimaitės – biografijas. Susisteminta iš dalies autorės jau skelbta straipsniuose medžiaga. Pasirodžius leidiniui G. Raguotienė apie jame minimus kultūros ir bibliotekų darbuotojus paskelbė ir atskirus straipsnius [53; 55].

G. Raguotienė skiria straipsnį pedagogui, rašytojui, kultūros istorikui, vertėjui Antanui Valaičiui [63]. Autorė apžvelgia jo biografiją, išryškindama jį kaip knygos ir bibliotekos žmogų. Atskleidžia jo veiklą tvarkant Lietuvių mokslo draugijos bibliotekos fondus, atkreipia dėmesį, kad nuo

1940 m. sausio 1 d. A. Valaitis ėjo Vrublevskių bibliotekos vedėjo pareigas, dirbo Lituaniistikos instituto bibliotekoje.

Bibliotekininkystės raidai nepriklausomoje Lietuvoje įtaką darė cenzūra. Aridos Papaurėlytės [A. Riaubienė] straipsniuose tyrinėjama 1918–1940 m. cenzūros raida, analizuojamos konkrečios cenzūros sritys [44; 45]. Autorė konstatuoja, kad spaudos kontrolę reglamentavę spaudos įstatymai nulėmė bibliotekų fondų komplektavimą, spaudinių paplitimą visuomenėje, skaitymo literatūros pasirinkimą. Išanalizavusi cenzūros raidą ir konkrečias cenzūros praktikos sritis, ji tvirtina, kad spaudos laisvė buvo gana suvaržyta. Dėl beatodairiškos cenzūravimo politikos dažnai nukentėdavo originalūs rašytojų kūriniai ir verstinė literatūra. 2003 m. A. Riaubienė apgynė disertaciją *Knygos laisvė ir kontrolė Lietuvoje 1918–1940 m.* [71]. Disertacijoje tyrinėjama tuo metu Lietuvoje egzistavusi cenzūra, varžiusi knygų leidybą ir platinimą, veikusi bibliotekų fondų komplektavimą ir skaitymą. Nagrinėjant valstybinę cenzūrą omenyje turima karo cenzūra (1919–1933), kuriai veikti pagrindą sudarė Ypatingieji valstybės apsaugos įstatai (1919) ir Spaudos įstatymas (1935). Analizuojant bažnytinės cenzūros raidą remiamasi Bažnyčios draudžiamų knygų sąrašu *Index librorum prohibitorum*, taip pat atskleidžiama netiesioginė jos įtaka visuomenei. Atlikta cenzūros draudžiamų knygų teminė analizė sudaro galimybę rekonstruoti ne visada dokumentuose tiesiogiai įvardytus cenzūros principus, knygų uždraudimo spausdinti, įvežti į šalį ir platinti sumetimus.

Lietuvos bibliotekininkų draugijos (LBD) veiklą tyrinėjo V. Žukas ir K. Sinkevičius [105; 84]. Mokslininkai apžvelgia draugijos įkūrimo priežastis, aplinkybes, jos tikslus, atskleidžia jos įnašą į bibliotekininkystės raidą. Autoriai parodo, kad tai buvo vienintelė institucija, besirūpinanti bibliotekų profesiniu tobulėjimu. Aptariami draugijos tarptautiniai ryšiai. Plačiau analizuojama draugijos mokslinė metodinė veikla. Atkreipiamas dėmesys, kad draugija atliko reikšmingą darbą rinkdama duomenis, kiek yra Lietuvoje bibliotekų ir kokia jų būklė. 1997 m. N. Lietuvninkaitė LNB leidinyje *Bibliografija* pristatė 1931–1941 m. LBD archyvą, esantį Kauno

technologijos universiteto bibliotekos retų knygų skyriuje [33]. Autorė pažymi, kad V. Žukas ir K. Sinkevičius rėmėsi kitais archyviniais šaltiniais. LBD archyvas papildo ir detalizuoja draugijos veiklą. Reikšmingiausią jo dalį sudaro LBD korespondencija su tarptautine bibliotekininkų sąjunga (TBS), Latvijos ir Estijos bibliotekininkų draugijomis, trečiojo Pabaltijo bibliotekininkų kongreso organizavimo medžiaga. Taigi archyvas teikia vertingos informacijos norintiems toliau tyrinėti LBD.

Lietuvos ir Latvijos bibliotekininkų ryšiai apžvelgiami Vytauto Rimšos straipsniuose [72; 73]. Pasak autoriaus, plačioje 1918–1940 m. Lietuvos ir Latvijos valstybių tarptautinio bendradarbiavimo panoramoje pastebima itin įvairi ir glaudi abiejų valstybių kultūrinė sąveika, kurioje svarbi vieta teko dalykiniams mokslinių, viešųjų ir kitų bibliotekų ir jų darbuotojų tarptautinio bendradarbiavimo ryšiams. Straipsniuose aptariamos pagrindinės to meto Lietuvos ir Latvijos bibliotekininkų bendradarbiavimo formos. Joms priskiriami Baltijos šalių bibliotekininkų kongresai, Baltijos valstybių bibliotekininkų informacinio koordinacinio biuro posėdžiai, darbas tarptautinėse organizacijose, pažintinės profesinės bibliotekininkų ekskursijos, asmeniniai profesiniai ryšiai ir kt.

Bibliotekininkystės studijų raida apžvelgiama *Bibliotekininkystės ir informacijos studijų vadove* [5]. Mokomojoje knygoje parodoma, kad Švietimo ministerijos organizuoti bibliotekininkų kursai ir V. Biržiškos pastangos organizuoti Aukštuosius bibliotekininkų kursus davė pradžią profesiniam bibliotekininkų rengimui krašte.

Aptarta bibliotekų statistika. Jurgita Rudžionienė straipsnyje *Bibliotekų darbo statistika tarpukario Lietuvoje* [74] apžvelgia bibliotekų veiklos matavimą dviem aspektais: koks dėmesys tam buvo skirtas oficialiu lygmeniu ir kaip bibliotekų veiklos matavimo būtinybė buvo suprasta pačių bibliotekininkų. Autorė analizuoja bibliotekų darbo apskaitos netobulumą, nurodo jo priežastis. Apskaitos netobulumą, anot autorės, galėjo nulemti dvi priežastys: pirma, neišvengiamai veikė tuometinės sąlygos, kai bibliotekoms klestėti buvo ne pats tinkamiausias laikas, ir antra – dar nepa-

kankamai buvo suprasta ir įvertinta bibliotekų darbo apskaitos reikšmė. Be to, teigia autorė, reikėtų skirti du procesus: statistikos duomenų kaupimą ir veiklos matavimą. Apžvelgus tarpukario Lietuvos bibliotekų statistikos ir darbo apskaitos veiklą, paaiškėja, kad dažniausiai orientuotasi į pirminį, t. y. statistikos duomenų rinkimo lygmenį. Panašu, kad svarbiausia priežastis, anot autorės, lėmusi kai kurių statistikos duomenų rengimą, – tai tiesiog būtinybė atsiskaityti apie savo darbą (pavyzdžiui, Švietimo ministerijai).

Fragmentiški išlieka skaitymo tyrimai. Nerandant pakankamai šaltinių, konstatuojami tik atskiri faktai. Istoriko Dangiro Mačiulio monografijoje *Valstybės kultūros politika Lietuvoje 1927–1940 metais* apibendrinamos Valstybinės centralinės bibliotekos vedėjo Juozo Avižonio išvalgos apie valstybinių viešųjų bibliotekų 1938 m. IV ketvirčio statistiką. Atkreipiamas dėmesys, kad tuomet buvo 40 ketvirtos eilės bibliotekų, skaitytojų jose buvo mažiausiai. Šių arčiausiai kaimo žmogaus esančių bibliotekų skaitytojai, kaip ir kitur, daugiausia buvo moksleiviai, o ūkininkų tarp skaitytojų buvo nedaug. J. Avižonis pažymėjo dar vieną svarbų momentą: jos neturėjo skaityklų. Ir trečios eilės bibliotekos, veikusios didesnių valsčių centruose, skaityklų taip pat beveik neturėjo [38, 82–83]. Istorikas teigia, kad lieka iki galo neatsakyti kiti klausimai: kiek skaitanti buvo tarpukario Lietuvos visuomenė, kiek gyvas buvo pats skaitymo poreikis plačiausiame visuomenės sluoksnyje – valstietijoje. Pasinaudojama G. Raguotienės, tyrusios skaitymą 1904–1918 m., apibendrinimais. G. Raguotienės požiūriu, kaime į knygą ir skaitymą neretai žiūrėta konservatyviai. Stigo palankios, skatinančios skaityti atmosferos [66, 125]. Suprantama, paskelbus nepriklausomybę požiūris į skaitymą kaip į dyką laiko leidimą neišnyko, potencialaus skaitytojo erudicija akimirksniu neišaugo. Marcelijus Martinaitis atsiminimuose rašo, kad tėvai jam sakydavo: „Vien iš skaitymo duonos nevalgysi, skaitydamas nieko nepadirbsi“ [39, 26]. Apie skaitymą rašoma V. Žuko monografijoje *Gyvenimas knygai: Vaclovas Biržiška*. V. Žukas teigia, kad V. Biržiška ne kartą įvairiomis progomis kėlė kaimo gyventojų aprūpinimo knygomis problemą. 1939 m. vykusioje diskusijoje kultūros

klausimais profesorius teigė: skundžiamasi, kad kaimiečiai neskaito knygų, tačiau nesirūpinama bibliotekose komplektuoti jiems tinkamos literatūros. Įsigyjama universiteto leidinių, o labai trūksta mokslo populiarinimo knygų. Skaitytojus atbaido ir tendencingai bibliotekų prenumeruojama periodika – tik vienos krypties [104, 149–150].

Kiek geresnė padėtis susiklostė tyrinėjant miestiečių skaitymą. Nemažai faktinės medžiagos pateikia Nijolė Petraitytė knygoje Šiaulių viešoji biblioteka: istorinės atodairos 1920–1950 m. Knygoje apibūdinama bibliotekos lankytojų socialinė sudėtis. 1936 m. tarp 849 abonentų buvo 479 moksleiviai, 145 valdininkai, 56 mokytojai, 30 karių, 22 prekybininkai, 8 darbininkai, 8 ūkininkai, 101 kitų skaitytojų. Tais metais skaitykloje lankėsi 506 klientai – 374 moksleiviai, 44 tarnautojai, 30 darbininkų, 30 amatininkų, 8 žemdirbiai, 2 kariai, 18 įvairių profesijų miestiečių. Autorė taip pat apibūdina bibliotekos lankytojų sudėtį pagal lytį ir tautybę [46, 48–49]. Ji apibendrina ir skaitytojų polinkius [46, 49–54]. Stebėtina daug, pastebi autorė, palyginti su šiuolaikine bibliotekų publika, skaityta grožinės literatūros. Tarp tarpukario jaunimo itin populiarūs buvo rašytojai Vydūnas, Vincas Mykolaitis-Putinas, Levas Tolstojus, Fiodoras Dostojevskis, Nikolajus Gogolis. Dauguma prisimena skaitę programinę literatūrą, o laisvalaikiu rinkęsi kaubojišką. Apie Raseinių viešosios bibliotekos skaitytojų socialinę ir tautinę sudėtį yra duomenų ir J. Brigio knygoje [10, 78–80].

Vilniaus ir Kauno žydų bibliotekoms 1991 m. straipsnį skyrė K. Sinkevičius [80]. Jis atskleidė, kad Lietuvos bibliotekų istorijoje žydų etninę grupę aptarnavusios bibliotekos gana svarbios. Autorius apibūdina Kaune veikusias komercinę Abelio Balošerio biblioteką (1940 m. turėjo 38 000 tomų hebrajų, jidiš ir kitomis kalbomis), Žydų mokslo mylėtojų draugijos biblioteką, Lietuvos žydų švietimo draugijos, žydų sporto draugijos *Makabi* bibliotekas. Vilniuje buvo keletas pasaulinę reikšmę turėjusių žydų bibliotekų: Žydų mokslo instituto (YIVO) biblioteka (apie 40 000 tomų), *Mefice Haskala* biblioteka (55 000 knygų, kurių 9/10 buvo ne žydų,

o lenkų, rusų ir kitomis kalbomis). Viena seniausių buvo nuo 1892 m. veikusi Strašuno biblioteka, turėjusi apie 35 000 tomų.

Žydų bibliotekų knygų skaičius įvairūs autoriai dažnai pateikia skirtingus. Mejeris Šubas tvirtina, kad Antrojo pasaulinio karo išvakarėse Strašuno biblioteka turėjo 150 rankraščių, 5 inkunabulus, atspausdintus iki 1500 metų, ir per 50 000 mokslinių knygų judaikos tematika. Į Vilnių padirbėti šioje bibliotekoje specialiai atvažiuodavo mokslininkai iš visų penkių žemynų [95, 139]. VU virtualus gidas *M. Strašuno biblioteka Vilniuje* informuoja, kad 1940 m. biblioteka turėjo daugiau kaip 50 000 knygų hebrajų, vokiečių, rusų ir kitomis kalbomis, apie 6000 senų knygų [40]. Tad knygų (palyginti su K. Sinkevičiaus duomenimis) padaugėjo 15 000. Solomonas Atamukas pateikia žinių apie rašytojo A. Mapu vardu pavadintą biblioteką Kaune, veikusią nuo 1908 m. 1938-aisiais ji turėjo 50 000 knygų [1, 155]. Autorius teigia, kad iš viso Lietuvos miestuose ir miesteliuose (be Vilniaus krašto) veikė 120 žydų mokyklų ir 110 žydų visuomeninių bibliotekų [1, 155]. 1939 m. rudenį atgavus Vilnių ir Vilniaus kraštą Vilniaus žydų bibliotekos papildė Lietuvos bibliotekų tinklą.

2.9. Atgavus Vilnių ir Vilniaus kraštą

1939 m. spalio mėn. prijungto Vilniaus ir Vilniaus krašto bibliotekos perėjo Lietuvos administracijos žinion. Todėl tikslinga apžvelgti publikacijas apie Vilniaus ir Vilniaus krašto bibliotekas. Jas tyrinėjo L. Vladimirovas, K. Sinkevičius, Henryka Ilgiewicz. Apie Stepono Batoro universiteto (SBU) biblioteką straipsnį paskelbė L. Vladimirovas jubiliejiniame leidinyje *Vilniaus universiteto istorija, 1803–1940* [102]. Autorius pažymi, kad SBU biblioteka paliko vertingą kultūrinį palikimą. Išskirtinas jos darbas atrinkti iš savo fondų ir papildant iš kitų šaltinių sukaupti rankraščius apie krašto ir universiteto istoriją, sudaryti ir sutvarkyti kartografijos rinkinį. L. Vladimirovas apibūdina fondų komplektavimo šaltinius. Iš vertingų bibliotekos fondų papildymų minima buvusio universiteto profesoriaus

Joachimo Lelewelio kolekcija. Atkreipiamas dėmesys, kad biblioteka nekomplektavo lietuviškų knygų, o atsitiktinai gautų – nekatalogavo.

Gana informatyvūs yra du K. Sinkevičiaus straipsniai, 1980 m. paskelbti žurnale *Bibliotekų darbas* [90; 91]. Autorius pateikia reikšmingus duomenis. SBU bibliotekos fondas per tarpukarį išaugo iki 657 000 tomų. Universiteto bibliotekos depozite nuo 1935 m. buvo Vilniaus medicinos draugijos biblioteka, organizuota pirmajame XIX a. dešimtmetyje ir sukau-pusi vertingą medicininės literatūros fondą – apie 20 000 tomų. Turtingi fondai buvo ir Vrublevskių bibliotekoje (1939 m. bibliotekoje buvo 156 732 tomai sukatalaguotų knygų ir periodinių leidinių, apie 25 000 tomų perio-dinių leidinių, 40 000 albumų, graviūrų, žemėlapių, rankraščių, perga-mentų, natų ir kt.). Autorius pažymi, kad ji pirmiausia sulaukė Lietuvos administracijos globos: 1939 m. spalio 28 d. perėjo Švietimo ministerijos žinion. K. Sinkevičius teigia, kad siūlyta biblioteką paversti Lietuvos nacio-naline biblioteka. Neoficialiai pagal statusą ji ir buvo prilyginama Vals-tybės centralinei bibliotekai. Savo bibliotekas turėjo nacionaliniu principu organizuotos mokslinės draugijos. Turtingiausia buvo Vilniaus mokslo bičiulių draugijos biblioteka (1937 m. joje buvo 76 780 tomų). Lietuvių mokslo draugijos biblioteka 1939 m. turėjo apie 40 000 tomų. K. Sinke-vičius apžvelgia Baltarusių mokslo draugijos biblioteką, religinių organiza-cijų bibliotekas, Centrinę pedagoginę biblioteką, savivaldybių viešąsias ir kitas bibliotekas. Iš viešųjų bibliotekų bene autoritetingiausia buvo Tomo Zano biblioteka (daugiau kaip 30 000 knygų). Autorius pastebi, kad peri-mant Tomo Zano biblioteką 1940 m. pavasarį jos fonde rasta tik viena lietuviška knyga. Apibūdinamos žydų Strašuno, *Mefce Haskala* draugijos bibliotekos. K. Sinkevičius atkreipia dėmesį, kad bibliotekų būta ir mažes-niuose Vilniaus krašto miestuose, valsčių centruose, dvaruose. Vertingą 1200 knygų biblioteką turėjo Trakų karaimų muziejus. Konstatuojama, kad lietuviškų bibliotekų būklė Vilniaus krašte buvo sunki.

Turiningą straipsnį apie Vilniaus mokslo bičiulių draugijos (1907–1939) biblioteką paskelbė H. Ilgiewicz [15]. Autorė atskleidžia, kad

bibliotekos fondai sparčiai augo ir prieš Pirmąjį pasaulinį karą juose buvo daugiau negu 45 tūkst. knygų. Vilniaus mokslo bičiulių draugijos bibliotekos fondai palyginti nedaug nukentėjo Pirmojo pasaulinio karo metais ir smarkiai išaugo tarpukariu. Knygos, periodiniai leidiniai ir rankraščiai buvo perkami, mainomi į draugijos leidinius, gaunami iš privačių asmenų ir įvairių organizacijų. Dažnai draugijos bibliotekai atitekdavo mirusių draugijos narių ir jos rėmėjų knygų rinkiniai. Konstatuojama, kad Antrojo pasaulinio karo išvakarėse bibliotekoje buvo apie 120 tūkstančių knygų, 1033 bylos su rankraštine medžiaga ir 2405 pavieniai rankraščiai. Skaičiai iš tiesų įspūdingi. Autorė teigia, kad dalis jos sukauptų fondų buvo išgrobstyta ir sunaikinta Antrojo pasaulinio karo metais, bet išlikusios knygos saugomos Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekoje, o archyviniai dokumentai – daugiausia Lietuvos valstybės istorijos archyve.

2.10. IŠVADOS

Lietuvos suvereniteto atkūrimo laikotarpiu susidarė sąlygos objektyviai tirti tarpukario bibliotekininkystę. Bibliotekininkystės raidos problemas tyrinėjo gana daug mokslininkų, kitų tyrėjų: K. Sinkevičius, G. Raguotienė, V. Žukas, N. Lietuvninkaitė, L. Vladimirovas, I. Sibirian ir kiti. Atsižvelgdami į mokslininkų (K. Sinkevičiaus, G. Raguotienės, D. Kauno ir kitų) įdirbį iki 1990 m., galime pagrįstai konstatuoti, kad atskleistos pagrindinės bibliotekininkystės raidos kryptys. Gana nuodugnai išnagrinėti bibliotekų tinklo formavimasis ir raida, bibliotekų veiklos teisinis reguliavimas. Padaryta išvada, kad teisės aktai neišsprendė visų bibliotekų organizacijos klausimų. Mokslininkai apibendrina pagrindines bibliotekinės minties raidos kryptis, apibūdina metodologinius, teorinius ir metodinius skaitymo kultūros aspektus. Parodytas V. Biržiškos indėlis į bibliotekininkystės teoriją, konstatuota, kad jis yra lietuvių bibliotekininkystės pradininkas. Išsamiai ištirtos mokyklų bibliotekos ir vaikų skaitymas. Išnagrinėtas pradžios mokyklų bibliotekų tinklas,

bibliotekų komplektavimas, fondai; apibūdintos vaikų skaitymo tendencijos, atskleistos mokyklos bibliotekos, mokytojo vaidmuo šalies kultūriname gyvenime. Nuosekliai tyrinėta VDU biblioteka. Konstatuota, kad ji vykdė nacionalinės bibliotekos funkcijas. Tyrėjai pateikė Valstybės centralinės bibliotekos, valstybinių viešųjų ir visuomeninių bibliotekų veiklos analizę. Jie atskleidė, kad visuomeninių organizacijų bibliotekos užpildė valstybinių bibliotekų nišą (tai ypač buvo aktualu iki 1937 m.). Viešųjų bibliotekų tyrimų stoka iš dalies kompensavo darbai, skirti atskirų viešųjų bibliotekų istorijai. Gana intensyviai tyrinėtos asmeninės bibliotekos. Paskelbta serija publikacijų apie mažiau žinomų bibliotekininkų veiklą. Tyrinėta Lietuvos bibliotekininkų draugijos veikla, cenzūra, bibliotekų statistika, Lietuvos ir Latvijos bibliotekininkų ryšiai, žydų bibliotekų istorija. Fragmentiškai (dėl šaltinių stokos) apžvelgtas įvairių socialinių sluoksnių skaitymas. Atsižvelgdami į atliktus tyrimus iki 1990 m. konstatuojame, kad nuodugnai iširtos Klaipėdos krašto bibliotekos, apžvelgta bibliotekų padėtis Vilniuje ir Vilniaus krašte.

Mūsų supratimu, dar nesulaukė reikiamo dėmesio Lietuvių mokslo draugijos bibliotekos istorija. Nepakankamai tyrinėtos tautinių bendrijų bibliotekos (tyrinėtos žydų bibliotekos, tačiau neturime lenkų, rusų, totorių, kitų tautinių bendrijų bibliotekų istorijos tyrimų). Nesulaukė dėmesio religinių organizacijų bibliotekų tyrimai (dideles bibliotekas turėjo Kretingos bernardinų, Marijampolės marijonų vienuolynai ir kt.). Praverstų aukštųjų mokyklų (Dotnuvos žemės ūkio akademijos ir kt.), kariuomenės ir kitų institucijų bibliotekų tyrimai. Rekomenduotina tęsti įvairių visuomenės sluoksnių skaitymo šaltinių paiešką ir atsakyti į klausimą, kiek skaitanti buvo Lietuvos visuomenė. Praverstų ir tolesni asmeninių bibliotekų tyrimai (pavyzdžiui, neturime tyrimų apie prezidentų A. Stulginskio, K. Griniaus asmenines bibliotekas). Susiklostė situacija, kai asmeninės bibliotekos tyrinėjamos vien knygotyrininkų pastangomis. Laukiame daugiau įsitraukiant bibliotekininkų, edukologų, kitų mokslų atstovų.

Literatūra

1. ATAMUKAS, Solomonas. *Lietuvos žydų kelias: nuo XIV a. iki XXI a. pradžios*. – 3-iasis patais. ir papild. leid. Vilnius: Alma littera, 2007. 536 p. ISBN 9986-02-5887-5.
2. BALTRONAITĖ, Jurgita. Bibliofilo Petro Jakšto biblioteka ir jos likimas. In: *Asmeninė biblioteka – tautos istorijos dalis: konferencija '98*. Panevėžys: [Panevėžio apskr. Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešoji biblioteka], 1998, p. 25–30. ISBN 9986-9293-1-8.
3. BALTRONAITĖ, Jurgita. XX amžiaus Lietuvos bibliofilai: J. Kirlys, V. Burkevičius, P. Jakštas. *Knygotyra*. 1998, t. 34, p. 74–123. ISSN 0204-2061.
4. BARTAŠIENĖ Irena. Tarybinė knyga asmeninėse bibliotekose ir rinkiniuose Lietuvoje 1919–1940 metais. *Knygotyra*. 1990, [t.] 16, sąs. 1, p. 38–48. ISSN 0204-2061.
5. *Bibliotekininkystės ir informacijos studijų vadovas*. Vilnius: VU leidykla, 2009. 698, [1] p. ISBN 978-9955-33-496-5.
6. BLIŪDŽIUVIENĖ, Nijolė. Bibliotekininkystės sąvokos kai kuriuose Vaclovo Biržiškos darbuose. *Tarp knygų*. 1996, Nr. 11, p. 14–15. ISSN 0868-8826.
7. BORUTAITĖ-MAKARIŪNIENĖ, Eglė. Kazio Borutos biblioteka. In: *XXVII knygos mėgėjų metraštis*. Kaunas, 2010, t. 4, p. 197–208. ISBN 978-9955-03-605-0. ISBN 978-9955-03-607-4.
8. BRAZIŪNIENĖ, Alma. Kai kurie probleminiai asmeninių bibliotekų teorijos klausimai. *Knygotyra*. 2015, t. 65, p. 7–24. ISSN 0204-2061.
9. BRAZIŪNIENĖ, Alma. Kūrybinė bibliofilijos erdvė Lietuvos Respublikoje (1930–1940). *Knygotyra*. 2007, t. 48, p. 149–171. ISSN 0204-2061.
10. BRIGYS, Jonas. *Raseinių rajono savivaldybės viešosios bibliotekos istorija*. Vilnius: Lietuvos nac. M. Mažvydo b-ka, 2009. 292 p. ISBN 978-609-405-008-4.
11. DUBAUSKAS, Stanislovas. Vaclovas Biržiška – lietuvių bibliotekininkystės terminijos pradininkas. *Knygotyra*. 1997, t. 33, p. 173–177. ISSN 0204-2061.
12. GLOSIENĖ, Audronė. *Knygų leidyba ir platinimas Nepriklausomoje Lietuvoje 1918–1940 metais*. Disertacija socialinių mokslų daktaro laipsniui įgyti. Vilnius, 1992. 302 p. – VU bibliotekos Rankraščių skyrius, f. 76-3360.
13. GLOSIENĖ, Audronė; PETUCHOVAITĖ, Ramunė; RACEVIČIŪTĖ, Rasa. *Viešoji biblioteka: tradicija ir modernumas: mokomoji knyga*. Vilnius: Žara, 1998. 140 p. ISBN 9986-34-018-7.
14. GLOSIENĖ, Audronė. Skaitytojo samprata ikitarybiniuose bibliotekininkystės vadovėliuose. *Bibliotekų darbas*. 1987, Nr. 6, p. 30–33. ISSN 0135-6143.
15. ILGIEWICZ, Henryka. Vilniaus mokslo bičiulių draugijos (1907–1939) biblioteka: komplektavimas ir fondų raida. *Knygotyra*. 2011, t. 56, p. 217–234. ISSN 0204-2061.
16. JAKŠTAS, Petras. *Knygos / parengė, įv. str. ir paaišk. parašė D. Kaunas*. Vilnius: Petro ofsetas, 2003. 169, [1] p. ISBN 9955-534-31-1.
17. KAUNAS, Domas. Asmeninės bibliotekos ir jų tyrimo problemos. In: *Lietuvos bibliotekų fondų istorija XX amžiuje: teminis mokslo darbų rinkinys*. Vilnius: LNB, 1994, p. 20–25. ISBN 9986-530-07-5.

18. KAUNAS, Domas. Asmeninė biblioteka mokslo ir kultūros akiratyje. In: *Asmeninė biblioteka – tautos istorijos dalis: konferencija'98*. Panevėžys: Panevėžio apskrities Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešoji biblioteka, 1988, p. 12–16. ISBN 9986-9293-1-8.
19. KAUNAS, Domas. „Knygos“ ir jų autorius. In: JAKŠTAS, Petras. *Knygos*. Sudaryt. D. Kaunas. Vilnius: Petro ofsetas, 2003, p. 7–17. ISBN 9955-534-31-1.
20. KAUNAS, Domas. *Knygos kultūros karininkas*. Vilnius: Valstybės žinios, 2004. 203, [1] p. ISBN 9986-18-128-3.
21. KAUNAS, Domas. *Mažosios Lietuvos bibliotekos: (iki 1940 metų)*. Vilnius: LTSR valstybinė respublikinė biblioteka, 1987, p. 131–199.
22. KAUNAS, Domas. Viliaus Gaigalaičio knygotyrinės nuostatos ir veikla. In: Kaunas, D. *Knygos kultūra ir kūrėjas: istoriografiniai tyrimai ir vertinimai*. Vilnius: VU leidykla, 2009, p. 243–306. ISBN 978-9955-33-364-7.
23. *Knygnešio žemės biblioteka: Biržų rajono savivaldybės Jurgio Btelinio viešosios bibliotekos istorija, 1930–2010* / [sudaryt. D. Burbulienė, V. Muralis]. Biržai [i. e. Vilnius]: Jusida, 2012. 352 p. ISBN 978-9955-690-35-1.
24. LABANAUSKAITĖ, Danutė. Profesorius Igno Jonyno vaidmuo komplektuojant ir superkant istorinę literatūrą Lietuvos (vėliau Vytauto Didžiojo) universiteto bibliotekai, 1926–1933 m. *Knygotyra*. 1995, t. 21 (28), p. 113–120. ISSN 0204-2061.
25. LIEPAITĖ, Inga. Lietuvos rašytojų asmeninių bibliotekų istoriografija. *Knygotyra*. 2015, t. 65, p. 25–47. ISSN 0204-2061.
26. LIEPAITĖ, Inga. Zigmas Toliušis apie kolekcionavimą, bibliofilus ir kolekcininkus. *Knygotyra*. 2011, t. 57, p. 253–282. ISSN 0204-2061.
27. LIETUVNINKAITĖ, Nijolė. Asmeninė biblioteka istorijos kryžkelėje: Juozo Tumo-Vaižganto ir Stanislovo Didžiulio knygų likimai. In: *Asmeninė biblioteka – tautos istorijos dalis: konferencija'98*. Panevėžys: [Panevėžio apskr. Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešoji biblioteka], 1998, p. 17–23. ISBN 9986-9293-1-8.
28. LIETUVNINKAITĖ, Nijolė. Asmeniniai knygų rinkiniai Kauno universiteto bibliotekoje 1923–1950 metais. *Knygotyra*. 1992, t. 18 (25), p. 57–64. ISSN 0204-2061.
29. LIETUVNINKAITĖ, Nijolė. Juozo Tumo Vaižganto biblioteka. *Knygotyra*. 1990, t. 16, sąs. 1, p. 49–57. ISSN 0204-2061.
30. LIETUVNINKAITĖ, Nijolė. Kauno universiteto bibliotekos fondo formavimosi broožai (1923–1950). *Knygotyra*. 1993, t. 19 (26), p. 58–73. ISSN 0204-2061.
31. LIETUVNINKAITĖ, Nijolė. Kauno universiteto fakultetų ir jų padalinių bibliotekos. *Knygotyra*. 1994, t. 20 (27), p. 72–82. ISSN 0204-2061.
32. LIETUVNINKAITĖ, Nijolė. Knygotyros spaudiniai Vaclovo Biržiškos asmeninėje bibliotekoje. *Knygotyra*. 1996, t. 23 (30), p. 53–62. ISSN 0204-2061.
33. LIETUVNINKAITĖ, Nijolė. Lietuvos bibliotekininkų draugijos archyvas (1931–1941). *Bibliografija'95*. 1997, p. 64–66. ISSN 1392-1991. ISBN 9986-415-27-6.
34. LIETUVNINKAITĖ, Nijolė. Nežinomi Vlodo Daumanto asmeninės bibliotekos likimo dokumentai. *Knygotyra*. 2005, t. 45, p. 230–239. ISSN 0204-2061.
35. LIETUVNINKAITĖ, Nijolė. Prezidento Antano Smetonos asmeninė biblioteka: paveldas ir tyrimai. *Knygotyra*. 2011, t. 56, p. 274–286. ISSN 0204-2061.

36. LIETUVNINKAITĖ, Nijolė. Vaclovo Biržiškos asmeninės bibliotekos knygos Kauno A. Sniečkaus politechnikos instituto bibliotekoje. *Knygotyra*. 1988, t. 14 (21), p. 69–75. ISSN 0204-2061.
37. LIETUVNINKAITĖ, Nijolė. Vytauto Didžiojo universiteto bibliotekos istorijos bruožai (1923–1950). In: *Vytauto Didžiojo universiteto ir Lietuvių katalikų mokslo akademijos 70-metis*. Kaunas: Litera Univ. Vytauti Magni, 1993, p. 115–126.
38. MAČIULIS, Dangiras. *Valstybės kultūros politika Lietuvoje 1927–1940 metais*. Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2005, p. 82–83. ISBN 9986-780-71-3.
39. MARTINAITIS, Marcelijus. *Mes gyvenome: biografiniai užrašai*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2010. 224 p. ISBN 978-9986-39-621-5.
40. *M. Strašūno biblioteka Vilniuje* [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. kovo 8 d.]. Interneto prieiga: <http://www.gidas.mb.vu.lt/2011/04/18/m-strasuno-biblioteka-vilniuje>
41. NARBUTIENĖ, Gražina. Poeto Jovaro asmeninė biblioteka. *Knygotyra*. 1997, t. 33, p. 154–166. ISSN 0204-2061.
42. PACEVIČIUS, Arvydas. Monografija apie Petrą Jakštą. *Knygotyra*. 2004, t. 43, p. 219–223. ISSN 0204-2061.
43. *Palangos viešoji biblioteka laiko tėkmėje* / [sudaryt. B. Spevakovienė]. Palanga: Palangos miesto savivaldybės viešoji biblioteka, 2012. 155, [17] p. ISBN 978-609-95-328-1-3.
44. PAPAURĖLYTĖ, Arida. Cenzūros draudžiamų platinti knygų sąrašai tarpukario Lietuvoje. *Knygotyra*. 2003, t. 40, p. 337–358. ISSN 0204-2061.
45. PAPAURĖLYTĖ, Arida. Spaudos laisvė ir cenzūra Nepriklausomoje Lietuvoje 1918–1940 m. *Informacijos mokslai*. T. 15 (2000), p. 44–69. ISSN 1392-0561.
46. PETRAITYTĖ, Nijolė. Šiaulių viešoji biblioteka: istorinės atodairos 1920–1950 m. Šiauliai: Šiaulių „Aušros“ muziejaus leidykla, 2004. 156 p. ISBN 9986-766-40-0.
47. PETREIKIS, Tomas. Vytauto Didžiojo universiteto bibliotekos direktoriaus Vaclovo Biržiškos senųjų spaudinių paieškos Žemaitijoje. *Knygotyra*. 2012, t. 58, p. 61–79. ISSN 0204-2061.
48. *Po knygos ženklų: Pasvalio Mariaus Katiliškio viešosios bibliotekos septynių dešimtmečių kelias, 1937–2007* / [sudaryt. D. Abazoriuvienė, Z. Baltrušičienė]. [Pasvalys]: Pasvalio Mariaus Katiliškio viešoji biblioteka, 2007. 209 p. ISBN 978-9986-9350-4-9.
49. *Radviliškio bibliotekos kelias, 1937–2011* / [sudaryt. D. Paulauskienė]. Radviliškis: Radviliškio rajono savivaldybės viešoji biblioteka, 2011. 224 p. ISBN 978-609-8034-10-3.
50. RAGUOTIENĖ, Genovaitė. Antanina ir Felicija Šalkauskaitės. *Tarp knygų*. 1999, Nr. 10, p. 28–31. ISSN 0868-8826.
51. RAGUOTIENĖ, Genovaitė. Bibliotekininkas ir mokslininkas Kazys Sendzikas. *Knygotyra*. 1996, t. 23 (30), p. 63–70. ISSN 0204-2061.
52. RAGUOTIENĖ, Genovaitė. Bibliotekininkė Elena Eimaitytė-Kačinskienė. *Tarp knygų*. 1999, Nr. 2, p. 24–26. ISSN 0868-8826.
53. RAGUOTIENĖ, Genovaitė. „Bibliotekos darbas yra mano gyvenimo tikslas ir esmė“: Marijos Čilvinaitės 100-osioms gimimo metinėms. *Tarp knygų*. 2000, Nr. 8–9, p. 20–26. ISSN 0868-8826.

54. RAGUOTIENĖ, Genovaitė. Birutė Vileišytė-Tursienė: gimimo 95-osioms metinėms. *Tarp knygy.* 1998, Nr. 8, p. 26–31. ISSN 0868-8826.
55. RAGUOTIENĖ, Genovaitė. Elžbieta Jodinskaitė: knygos ir labdaros žmogus. *Tarp knygy.* 2000, Nr. 8, p. 24–29. ISSN 0868-8826.
56. RAGUOTIENĖ, Genovaitė. *Greta įžymiojo Vaclovo Biržiškos.* Vilnius: VU leidykla, 2000. 156 p. ISBN 9986-19-373-7.
57. RAGUOTIENĖ, Genovaitė. Iš vaikų bibliotekų istorijos Lietuvoje (1918–1940). *Tarp knygy.* 2001, Nr. 1, p. 6–9. ISSN 0868-8826.
58. RAGUOTIENĖ, Genovaitė. Lietuvių bibliotekinės minties istorijos bruožai. In: *Teoriniai bibliotekininkystės pagrindai. – 2-asis patais. ir papild. leid.* Vilnius: Stepono leidykla, 1995, p. 4–27. ISBN 998-500-07-9.
59. RAGUOTIENĖ, Genovaitė. *Lietuvių vaikų lektūra, 1918–1940.* Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2001. 196 p. ISBN 9986-19-401-6.
60. RAGUOTIENĖ, Genovaitė. Lietuvių vaikų skaitymo praktikos tendencijos (1918–1940). *Tarp knygy.* 1994, Nr. 8, p. 16–21. ISSN 0868-8826.
61. RAGUOTIENĖ, Genovaitė. „... Mesiu dar keletą minčių į vaikų literatūros klausimą“: Pranas Mašiotas apie vaikų literatūrą ir skaitymą. *Tarp knygy.* 1996, Nr. 2, p. 16–20. ISSN 0868-8826.
62. RAGUOTIENĖ, Genovaitė. Mokyklų bibliotekų komplektavimo klausimai buržuazijos valdymo laikotarpiu Lietuvoje. In: *Bibliotekininkystės ir bibliografijos klausimai.* Vilnius, 1966, t. 5, p. 81–91.
63. RAGUOTIENĖ, Genovaitė. Nuo plūgo ligi plunksnos. *Tarp knygy.* 2005, Nr. 2, p. 24–27. ISSN 0868-8826.
64. RAGUOTIENĖ, Genovaitė. Pradžios žodis apie Kazį Sendziką. *Tarp knygy.* 1995, Nr. 2, p. 30–33. ISSN 0868-8826.
65. RAGUOTIENĖ, Genovaitė; RAGUOTIS, Bronius. Vaclovo Biržiškos gyvenimo ir veiklos bruožai. In: BIRŽIŠKA, Vaclovas. *Knygotyros darbai.* Vilnius: Pradai, 1998, p. 7–27. ISBN 9986-776-41-4.
66. RAGUOTIENĖ, Genovaitė. *Spaudą atgavus. Knyga ir skaitytojas 1904–1918 Lietuvoje.* Vilnius: Stepono leidykla, 1996. 352 p. ISBN 9986-690-01-3.
67. RAGUOTIENĖ, Genovaitė. Trys darbai apie skaitybą: iš lietuvių lektologijos istorijos. *Tarp knygy.* 2006, Nr. 1, p. 16–18. ISSN 0868-8826.
68. RAGUOTIENĖ, Genovaitė. Vaclovas Biržiška apie vaikų literatūrą ir skaitymą. *Tarp knygy.* 1996, Nr. 3, p. 17–20. ISSN 0868-8826.
69. RAGUOTIENĖ, Genovaitė. Vaiko asmeninė biblioteka ir jos reikšmė šeimos gyvenime. In: *Asmeninė biblioteka – tautos istorijos dalis: konferencija'98.* Panevėžys: [Panevėžio apskr. Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešoji biblioteka], 1998, p. 51–55. ISBN 9986-9293-1-8.
70. RAGUOTIENĖ, Genovaitė. Vaikų bibliotekos Lietuvoje (iki 1940 m.). *Tarp knygy.* 1995, Nr. 9, p. 15–18. ISSN 0868-8826.
71. RIAUBIENĖ, Arida. *Knygos laisvė ir kontrolė Lietuvoje 1918–1940 m.: daktaro disertacijos santrauka.* Vilnius: VU, 2003, 32 p.

72. RIMŠA, Vytautas. Lietuvos ir Latvijos bibliotekininkų ryšiai iki 1940 m. *Tarp knygu*. 2006, Nr. 10, p. 10–19; Nr. 12, p. 7–14. ISSN 0868-8826.
73. RIMŠA, Vytautas. Lietuvos ir Latvijos bibliotekininkų ryšiai pirmojoje XX amžiaus pusėje. In: *Bibliotekininkystė 2001, Bibliotekos: fondai, skaitymas, sąveika*. Vilnius: Lietuvos nac. M. Mažvydo b-ka, 2002, p. 37–52. ISBN 9955-541-11-3.
74. RUDŽIONIENĖ, Jurgita. Bibliotekų darbo statistika tarpukario Lietuvoje. *Tarp knygu*. 1995, Nr. 4, p. 11–14. ISSN 0868-8826.
75. SIBRIAN, Ineta. Culture of reading formation in Lithuanian Public Libraries, 1918–1990. In: *Library spirit in the Nordic and Baltic countries: historical perspectives*. Tampere: Hibolire, 2009, p. 169–182. ISBN 978-952-92-5875-8.
76. SIBRIAN, Ineta. *Metodologiniai skaitymo kultūros tyrimų aspektai: pedagoginė paradigma Lietuvos bibliotekininkystėje po 1918 m.*: daktaro disertacijos santrauka. Vilnius: VU, 2009, 200 p. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. kovo 8 d.]. Interneto prieiga: <http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:1939347/datastreams/MAIN/content>.
77. SIBRIAN, Ineta. Pedagoginės kategorijos bibliotekininkystėje. *Tiltai*. 2009, Nr. 2, p. 157–172. ISSN 1392-3137.
78. SIBRIAN, Ineta. Skaitymo kultūros formavimo klausimai Lietuvos bibliotekininkystėje (1918–1990). In: *XX nacionalinė konferencija „Vaclovo Biržiškos skaitymai“*: bibliotekininkystė ir informacijos mokslai. Vilnius: VU leidykla, 2009, p. 40–43. ISBN 978-9955-33-505-4.
79. SIBRIAN, Ineta. Skaitymo kultūros klausimai Lietuvos bibliotekininkystėje 1918–1940 metais. *Knygotyra*. 2009, t. 53, p. 57–70. ISSN 0204-2061.
80. SINKEVIČIUS, Klemensas. Iš Lietuvos žydų bibliotekų istorijos. *Tarp knygu*. 1991, Nr. 12, p. 6–9. ISSN 0868-8826.
81. SINKEVIČIUS, Klemensas. Jaunųjų ūkininkų ratelių knygynėliai (1930–1944). *Tarp knygu*. 2002, Nr. 2, p. 19–25. ISSN 0868-8826.
82. SINKEVIČIUS, Klemensas. *Jaunųjų ūkininkų ratelių (JŪR) knygynėliai ir seklyčios (1930–1940; 1941–1944)*. Vilnius: Lietuvos nac. M. Mažvydo b-ka, 2008. 428 p. ISBN 978-9955-541-98-1.
83. SINKEVIČIUS, Klemensas. *Lietuvių tautinės jaunuomenės „Jaunosios Lietuvos“ sąjungos knygynai ir skaityklos, 1927–1940*. Vilnius: Lietuvos nac. M. Mažvydo b-ka, 1996. 290 p. ISBN 9986-530-25-3.
84. SINKEVIČIUS, Klemensas. Lietuvos bibliotekininkų draugija. *Bibliotekų darbas*. 1989, Nr. 9, p. 19–22. ISSN 0135-6143.
85. SINKEVIČIUS, Klemensas. Lietuvos savivaldybių bibliotekos. *Tarp knygu*. 1998, Nr. 8, p. 3–7. ISSN 0868-8826.
86. SINKEVIČIUS, Klemensas. *Lietuvos šaulių sąjungos bibliotekos (1920–1940)*. Vilnius: Lietuvos nac. M. Mažvydo b-ka, 2007. 355 p. ISBN 978-9955-541-71-4.
87. SINKEVIČIUS, Klemensas. *Lietuvos TSR bibliotekų istorija, 1940–1980*. Vilnius: Mokslas, 1983. 256 [2] p.
88. SINKEVIČIUS, Klemensas. Pirmasis Lietuvos Respublikos bibliotekų įstatymas. *Tarp knygu*. 1996, Nr. 6, p. 20–22. ISSN 0868-8826.

89. SINKEVIČIUS, Klemensas. Tautos atmintis: Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos 80-mečiui. *Tarp knygų*. 1998, Nr. 9, p. 1–5; Nr. 10, p. 7–10. ISSN 0868-8826.
90. SINKEVIČIUS, Klemensas. Vilniaus krašto bibliotekos. *Bibliotekų darbas*. 1980, Nr. 4, p. 35–38. ISSN 0135-6143.
91. SINKEVIČIUS, Klemensas. Vilniaus krašto bibliotekų reformavimas buržuazinės Lietuvos valdymo laikotarpiu. *Bibliotekų darbas*. 1980, Nr. 5, p. 29–31. ISSN 0135-6143.
92. SLAPŠINKAS, Juozas. *Viešųjų bibliotekų organizacija*. Kaunas: Socialinių ir politinių mokslų instituto leidinys, 1937. 46 p.
93. STRAKŠIENĖ, Renata. Pavasarininkų bibliotekos. *Tarp knygų*. 1997, Nr. 2, p. 12–15. ISSN 0868-8826.
94. SURBLYS, Alvydas. Augustinas Janulaitis – knygų kolekcionierius: leidinių įsigijimo keliai ir būdai. In: *Kauno istorijos metraštis*. 2002, [t.] 3, p. 217–230. ISSN 1822-2617.
95. ŠUBAS, Mejeris. Vilniaus žydų kultūra tarp dviejų pasaulinių karų. In: *Vilniaus kultūrinis gyvenimas, 1900–1940*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 1998, p. 137–140. ISBN 9986-513-44-8.3-44-8.
96. *Trumpa Tauragės rajono savivaldybės viešosios bibliotekos istorija, 1931–2011* / [sudaryt. D. Tauginaitė]. Klaipėda: Eglės leidykla, 2011. 160 p. ISBN 978-609-432-024-8.
97. UŽKURAITĖ, Stefanija. Kauno politechnikos instituto bibliotekos veikla 1923–1965 metais. In: *Bibliotekininkystės ir bibliografijos klausimai*. 1966, t. 5, p. 61–80.
98. VILČIAUSKIENĖ, Violeta. *Joniškio Jono Avyžiaus viešoji biblioteka: 70 veiklos metų, 1937–2007*. Šiauliai: Lucilijus, 2007. 139 p. ISBN 978-9955-32-008-1.
99. VILNONYTĖ, Valerija. *Lietuvos TSR valstybinė respublikinė biblioteka*. Vilnius: LTSR valstyb. resp. biblioteka, 1984. 168 p.
100. VLADIMIROVAS, Levas. Biblioteka. In: *Vilniaus universiteto istorija, 1803–1940*. Vilnius: Mokslas, 1977, p. 309–315.
101. VLADIMIROVAS, Levas. Vaclovas Biržiška – Vytauto Didžiojo universiteto direktorius. *Tarp knygų*. 1993, Nr. 3, p. 32–36. ISSN 0868-8826.
102. VLADIMIROVAS, Levas. Viešoji biblioteka. In: *Vilniaus universiteto istorija, 1803–1940*. Vilnius: Mokslas, 1977, p. 218–222.
103. ŽUKAS, Vladas. Antano Vienuolio biblioteka. *Bibliotekų darbas*. 1977, Nr. 10, p. 31–35. ISSN 0135-6143.
104. ŽUKAS, Vladas. *Gyvenimas knygai: Vaclovas Biržiška*. Vilnius: VU leidykla, 2012, 582 p. ISBN 978-609-459-101-3.
105. ŽUKAS, Vladas. Lietuvos bibliotekininkų draugija. In: Žukas, V. *Lietuvių knygotyros broūžai*. Vilnius: Mokslas, 1989, p. 152–177. ISBN 5-420-00094-6.
106. ŽUKAS, Vladas. Maironio biblioteka. *Bibliotekų darbas*. 1987, Nr. 10, p. 28–31. ISSN 0135-6143.
107. ŽUKAS, Vladas. Petro Cvirkos biblioteka. *Bibliotekų darbas*. 1978, Nr. 1, p. 31–35. ISSN 0135-6143.
108. ŽUKAS, Vladas. Sofijos Čiurlionienės knygų pasaulis. *Bibliotekų darbas*. 1983, Nr. 10, p. 31–34. ISSN 0135-6143.

LIBRARIANSHIP IN LITHUANIA IN 1918–1940

Petras Biveinis

SUMMARY

The history of the librarianship research in the interwar Lithuania has been little investigated. A survey of historiographic works shows that such research involves analysis of the development of the theory of Lithuanian libraries, the notion of the reader, the culture of reading and personal libraries of writers. The article has the purpose to find out key tendencies in the librarianship research and its subject matter and problematics as well as describe its achievements and unresolved issues. The focus is on works published after 1990. The circumstances during the period of restoring the state sovereignty of Lithuania permitted to objectively investigate Lithuanian librarianship as there was no longer any obligation to declare the “class approach” and “party affiliation”. In order to sustain continuity, major works published before 1990 are also taken into consideration. The author applies the principle of problematic and historical presentation in describing the researchers’ contribution to the issues under study (development of the library network and legal regulation of library performance, evolution of ideas regarding libraries, development of school libraries, state public libraries, the Library of the Vytautas Magnus University, personal libraries, etc.) The article states that much has been done in finding out the main trends in library theory and library activities. It also addresses issues that have been insufficiently studied.

Bi-63 **Bibliotekų** tyrimai Lietuvoje : mokslinių straipsnių rinkinys / Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka ; [mokslinė redaktorė dr. Jurgita Rudžionienė]. – Vilnius : Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, 2015– .

T. 3. – 2017. – 176 p. : iliustr., diagr. – Santr. angl. – Bibliogr. str. gale ir išnašose. – ISBN 978-609-405-156-2

BIBLIOTEKŲ TYRIMAI LIETUVOJE
MOKSLINIŲ STRAIPSNIŲ RINKINYS
T. 3

Kalbos redaktorė Daina Dailidonienė
Maketuotojas Tomas Rastenis
Viršelio dizaineris Kostas Stankevičius

2017-08-24. 11,6 leidyb. apsk. l. Tiražas 90 egz. Užsakymo Nr. 12775.
Išleido Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, Gedimino pr. 51, LT-01504 Vilnius.
Spausdino UAB „Petro ofsetas“, Naujoji Riovonių g. 25C, LT-03153 Vilnius